UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Ivan Sviatkin

Vlastnictví a odpovědnost při těžbě nerostných surovin na Měsíci a asteroidech

Disertační práce

Školitel: prof. JUDr. Mahulena Hofmannová, CSc.

Studijní program: Doktorský – Teoretické právní vědy – Mezinárodní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. března 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 445.858 znaků včetně mezer.

_____

Ivan Sviatkin
disertant

V Praze dne 31. března 2023

Obsah

Úvod ……..5

I. Vlastnictví při těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru ……10
1. Vesmírné nerostné suroviny ……...10
1.1. Solární energie ……11
1.2. Těžba na asteroidech ……...12
1.3. Těžba na Měsíci ……..15
2. Historický vývoj a aktuální stav právní úpravy kosmického práva – mezinárodní smluvní právo ……19
2.1. Mezinárodní smluvní právo ……19
2.2. Komercializace vesmíru ……23
2.3. Decentralizace legislativních procesů na mezinárodní úrovni ……27
2.4. Proces tvorby tzv. *soft law* ……..30
2.5. Další rozpracování principů kosmického práva ……..31
3. Obyčejové právo jako pramen kosmického práva ……..35
3.1. Úloha mezinárodního obyčejového práva v kosmickém prostoru ……...38
3.2. Zvláštní povaha kosmického práva: otázky bezpečnosti a dvojího užití ……44
3.3. Příklad č. 1: Mírové využití kosmického prostoru ……...46
3.4. Zvláštní povaha kosmického práva: otázky mezinárodní spolupráce ……..47
3.5. Příklad č. 2: Financování společných činností v kosmickém prostoru prostřednictvím mezinárodních organizací ……49
3.6. Příklad č. 3: Boj proti kosmickému odpadu ……52
3.7. Příklad č. 4: INMARSAT vs. Inmarsat a znovuzamýšlení se nad mírovým využitím kosmického prostoru ……53
4. Národní právní úprava týkající se kosmického prostoru ……56
4.1. Zákon USA o komerčním vesmíru ……..58
4.1.1. Východiska pro právní regulaci těžby nerostných surovin v kosmickém prostoru ……59
4.1.2. Sumarizace právních stanovisek ……...60
4.1.3. Možná rizika ……64
4.1.4. Možná řešení nastalé situace ……65
4.2. Nařízení USA o přilákání mezinárodní podpory v oblasti těžby a využití vesmírných zdrojů ……..66
4.2.1. Nařízení a Dohoda o Měsíci ……..70
4.2.2. Nařízení a pojetí vesmíru jako společného mezinárodního prostoru …….72
4.2.3. Dopad Nařízení ……73
5. Zákonnost jednostranného využívání vesmírných nerostných surovin z hlediska mezinárodního práva ……..77
5.1. Mezinárodní smlouvy a kosmická těžba ……77
5.1.1. Možná zakazující pravidla ……78
5.1.2. Možná povolující pravidla ……84
5.2. Mezinárodní obyčejové právo a kosmická těžba ……90
6. Srovnání regulace těžby „ve prospěch lidstva“ na mořském dně a v kosmickém prostoru: Role malých států a mezinárodní právo v extrateritoriální expanzi těžby ……...95
6.1. Oživení těžební minulosti ……..96
6.2. Nauru a těžba na mořském dně ……...98

6.2.1. Mezinárodní režim těžby na mořském dně: těžba pod státním sponzorstvím ……..98
6.2.2. Podpora Nauru společnosti *Nauru Ocean Resources Inc.* ……...101
6.2.3. Rozvojová pomoc na podporu sponzorství hlubinné těžby na mořském dně ze strany Nauru ……102
6.3. Lucemburská iniciativa *SpaceResources.lu* ……103
6.3.1. Mezinárodní kosmické právo podle výkladu Lucemburska: Svoboda těžby v kosmickém prostoru ……104
6.3.2. Autorizace kosmické těžby Lucemburskem ……...107
6.3.3. Finanční pobídky pro soukromé kosmické těžaře ……...110
6.4. Odůvodnění rozšiřující se těžby ……...111
6.4.1. Nauru: *Blue Growth*, veřejné příjmy a udržitelná těžba ……..111
6.4.2. Lucembursko: Vítězství v kosmickém závodu a příprava na trvalé osídlení vesmíru ……113
6.5. Těžba ve prospěch lidstva? ……..115
7. Artemis Accords a „společné dědictví lidstva“ ……...117
II. Odpovědnost při těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru ……..122
8. Otázky odpovědnosti zejména při těžbě přírodních zdrojů v kosmickém prostoru z hlediska mezinárodního práva ……122
8.1. Mezinárodně právní rámec pro odpovědnost a ručení v kosmickém prostoru ……...124
8.1.1. „Odpovědnost“ a „ručení“ obecně ……124
8.1.2. Režim odpovědnosti za škodu podle mezinárodního kosmického práva ……125
8.1.3. Aplikace režimu odpovědnosti za škodu podle mezinárodního kosmického práva v praxi ……130
8.2. Režim odpovědnosti podle právního rámce ITU ……..132
8.3. Princip odpovědnosti státu podle ARSIWA ……134
8.4. Interakce mezi právními režimy ……...136
8.5. Mimoprávní aspekty řešení sporů ……139
8.6. Sdílená odpovědnost mezi více státy ……140
8.6.1. Sdílená odpovědnost podle Kosmické smlouvy ……140
8.6.2. Sdílená odpovědnost za škodu podle Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru ……142
8.7. Sdílená odpovědnost mezi státy a mezinárodními organizacemi ……..147
8.8. Sdílená odpovědnost mezi státy a nevládními subjekty ……..149
8.8.1. Princip odpovědnosti/ručení státu za nevládní subjekty ……149
8.8.2. Sdílená odpovědnost a ručení podle vnitrostátního práva ……...150
8.9. Odpovědnost za škodu podle programu *Galileo* Evropské unie ……153
8.9.1. Správa a řízení programu *Galileo* ……..153
8.9.2. Odpovědnost za škodu při vypouštění do kosmického prostoru ……154
8.9.3. Odpovědnost za škodu způsobenou nefunkčností signálů ……..155

Závěr ……158

Seznam zkratek ……..165

Seznam použitých zdrojů ……168

Název disertační práce, abstrakt a klíčová slova v českém jazyce ……..178

Název disertační práce, abstrakt a klíčová slova v anglickém jazyce ……179

Úvod

Po zemi, moři a vzdušném prostoru bývá kosmický prostor často označován jako „čtvrtá doména“, do které lidstvo postupně proniká, a proto vyžaduje právní regulaci, zejména mezinárodně právní, která pomůže vytvořit nebo udržet určitou formu rovnováhy mezi jednotlivými zájmy příslušných států a jiných mezinárodně relevantních zúčastněných stran. Zatímco obsazování a zkoumání pevniny a moře začalo ještě předtím, než vůbec vznikly státy, které pak vyvinuly normy mezinárodního práva, a první lety vzduchem se vyskytly už před více než stoletím, což s sebou přineslo další mezinárodně právní úpravu,[1] první vlaštovka do kosmického prostoru – Sputnik-1 – vyletěla teprve v roce 1957, přičemž první člověk – Jurij Gagarin – se do vesmíru podíval až o další čtyři roky později.

Je tedy zřejmé, že jde o nejmladší doménu obsazovanou lidmi. Nicméně je i zde velké množství oblastí vyžadujících právní regulaci: boj proti vesmírnému odpadu, záchrana astronautů, udržitelný průzkum a využití kosmického prostoru, snaha o demilitarizaci vesmíru apod. Tyto témata už nejsou žádnou novinkou. Je to ale zapojení soukromých společností, co dokáže způsobit skutečný převrat v oblasti mezinárodního kosmického práva. Zdá se, že první nápad vydělat peníze na kosmickém prostoru pochází z 80. let 20. století a mohl by být nazýván kuriozitou, nebýt mnohamilionového dolarového zisku. Tenkrát občan Spojených států (dále též jen „USA“) Dennis Hope poslal dopis Organizaci spojených národů (dále též jen „OSN“), ve kterém oznámil svůj záměr přivlastnit si Měsíc. Žádná reakce nenásledovala, a Hope si takové mlčení vyložil jako souhlas. Odborníci na mezinárodní právo již tehdy podotýkali, že úředníci OSN nemuseli na tento dopis reagovat, protože kosmické právo obsahuje jasný zákaz přivlastnění kosmického prostoru a nebeských těles. Hope ale svoji argumentaci postavil na skutečnosti, která podle něj tvořila a stále tvoří právní mezeru, a sice že se zákaz nárokovat si nebeská tělesa vztahuje pouze na státy, ale nikoliv na soukromé osoby.

Navzdory skepsi právníků se Hopeově firmě, která stále prodává pozemky na Měsíci, daří: například v poměrně nedávném roce 2013 se prodalo 2,1 milionu hektarů měsíční půdy. Mezi „vlastníky“ pozemků najdeme hollywoodské hvězdy i globální korporace, a kdokoli další se k nim může připojit – 0,4 akrů měsíční půdy lze koupit online za 24,99 amerických dolarů plus náklady na doručení certifikátu kamkoli na světě. Hope není zdaleka jediný, kdo se rozhodl přivydělat si prodejem Měsíce. Aktivně se soudní cestou brání vůči těm, kteří v této oblasti začali podnikat

[1] MATEOU, S. *Customary International Law in Aviation: A Hundred Years of Travel through the Competing Norms of Sovereignty and Freedom of Overflight*. DOI: https://doi.org/10.1017/9781316544624.011.

později, a překvapivě soudní spory vyhrává. S tou jedinou výhradou, že advokáti nebrání Hopeovo vlastnické právo k pozemkům na Měsíci, ale jeho autorská práva na původní nápad.

Výše uvedený příklad je z právního hlediska pouze zábavnou kuriozitou. Ovšem velmi dobře poukazuje na zásadní otázku, která byla doposud v kosmickém právu opomíjena, a sice otázku existence vlastnického práva k určitým objektům v kosmickém prostoru. Mezi tyto objekty patří především přírodní zdroje, jejichž těžba v kosmickém prostoru se může stát realitou již v dohledné budoucnosti.

V současné době obrovské objemy různorodých přírodních zdrojů, od vody a plynů až po vzácné kovy, objevené na Měsíci a dále hluboko ve vesmíru, vybízejí jak vlády, nadnárodní korporace, ale i soukromé nadšence k detailnímu prozkoumání nestabilního právního základu pro nově vznikající činnosti v kosmickém prostoru, spočívající zejména v průzkumu, těžbě a doručení tohoto nerostného bohatství na Zemi. Na Měsíci a v atmosférách planet, jako je Jupiter, bylo nalezeno obrovské množství izotopu helia-3, který je potenciálně zajímavý jako hlavní palivo pro jadernou fúzi, což je doposud jedním z nesplněných snů energetiků po celém světě.

A nejenom Měsíc nebo planety naší Sluneční soustavy jsou potenciálními zdroji vzácných nerostných surovin. Ještě v dubnu 2012 americká společnost *Planetary Resources* podporovaná zakladateli *Google* a slavným filmovým režisérem Jamesem Cameronem a řadou dalších podnikatelů a osobností veřejného života oznámila, že měla rovněž v plánu se zabývat vyhledáváním přírodních zdrojů v kosmickém prostoru, a zejména pak na asteroidech. Kromě toho bylo 22. ledna 2013 v Kalifornii na tiskové konferenci oficiálně oznámeno vytvoření dalšího soukromého vesmírného podniku *Deep Space Industries*, který se měl zabývat těžbou mimo naši planetu. Obě tyto společnosti představují tzv. první generaci kosmických těžařů, která bohužel dopadla neúspěšně kvůli neschopnosti zajistit financování tak vysokých nákladů na vývoj. Jako výsledek obě uvedené společnosti byly odkoupeny jinými entitami, které nemají nic společného s těžbou v kosmickém prostoru.

Kromě finančních potíží tyto iniciativy poměrně brzy narazily i na jiný problém v podobě tvrdého postoje části vědců z oblasti mezinárodního kosmického práva, a sice že kosmický prostor může být považován dědictvím veškerého lidstva, a tudíž žádný stát nebo soukromý subjekt nemá možnost jej ovládat, což logicky musí vést pouze ke společnému průzkumu a užívání kosmického prostoru včetně sdílení potenciálních přínosů z vesmírné činnosti.

Jako odstrašující příklad se přitom uvádí Arktida, kde panují velmi obtížné podmínky pro průmyslový rozvoj, což v minulosti vedlo k omezenému uplatnění územních nároků. Nyní, v důsledku tání ledů, je stále více oblastí Arktidy k dispozici pro těžbu přírodních zdrojů. V posledních letech současně hned několik zemí vzneslo nárok na rozsáhlé ledové oblasti Arktidy, a

tedy i na přírodní zdroje na kontinentálním šelfu. Jelikož válka o zdroje je v Arktidě v zásadě možná, mohl by se stejný příběh údajně opakovat i na Měsíci, případně jinde v kosmickém prostoru.

Bohužel skutečně v tuto chvíli zůstává právní úprava těžby přírodních zdrojů ve vesmíru nejednoznačná. Primární zdroje mezinárodního kosmického práva neposkytují jasnou odpověď ohledně možnosti získání vlastnického práva k nerostným surovinám získaným v kosmickém prostoru. K tomuto tématu nedohledáme ani relevantní mezinárodně právní judikaturu, která by mohla být bez dalšího aplikována na současnou situaci a potenciální budoucí konflikty. Dodatečnou komplexi způsobuje i stále postupující komercializace vesmírných aktivit. Hlavní projekty průzkumu kosmického prostoru byly tradičně realizovány pouze státy. S rozvojem kosmických technologií se ovšem vesmírný byznys stává stále důležitějším odvětvím majícím obrovský finanční potenciál. Podnikání v kosmickém prostoru však na mezinárodní úrovni rovněž není regulováno.

Předmětem zkoumání této práce je tedy mezinárodní kosmické právo, přesněji jeho část, která se věnuje regulaci těžby v kosmickém prostoru a odpovědnosti za škodu způsobenou v souvislosti s touto činností.

Cílem práce je posoudit, zda v dnešní době je těžba ve vesmíru přípustná, a zda tedy budoucí těžaři mohou počítat se vznikem vlastnického práva k vytěženým přírodním zdrojům. Zároveň popíšeme, zda a do jaké míry budou budoucí těžařské společnosti odpovědné za svou činnost ve vesmíru a jak se na této odpovědnosti podílí státy.

V rámci řešení předmětné otázky bude potřeba analyzovat současný stav mezinárodního kosmického práva a rovněž historické souvislosti, které vedly k dnešnímu stavu. Zároveň je nezbytné určit mezery v současné úpravě, porovnat ustanovení kosmického práva s jinou obdobnou mezinárodně právní úpravou a posoudit možnosti zlepšení současného systému.

Práce je rozdělena do dvou částí. První část (*Vlastnictví při těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru*) zahrnující kapitoly 1 (*Vesmírné nerostné suroviny*) až 7 (*Artemis Accords a „společné dědictví lidstva“*) je věnována především problematice vlastnictví k přírodním zdrojům získaným v kosmickém prostoru.

V první kapitole (*Vesmírné nerostné suroviny*) jsou popsány hlavní přírodní zdroje, o něž má lidstvo zájem v kosmickém prostoru. Tento popis je nezbytný pro pochopení potenciální ekonomické hodnoty vesmírné těžby a potažmo důležitosti jednoznačné a spravedlivé právní úpravy této oblasti.

V druhé kapitole (*Historický vývoj a aktuální stav právní úpravy kosmického práva – mezinárodní smluvní právo*) je popsán historický kontext, ve kterém existující mezinárodní právo

vznikalo a vysvětlen vliv historických událostí na podobu současných mezinárodně právních norem upravujících kosmický prostor. Kapitola obsahuje popis základních pramenů mezinárodního kosmického práva – mezinárodních smluv – a následně popisuje vliv komercializace činností ve vesmíru na tyto smlouvy, především v podobě decentralizace legislativních procesů na mezinárodní úrovni. V závěru se tato kapitola věnuje tvorbě tzv. *soft law* a dalšímu rozpracování principů mezinárodního kosmického práva.

Třetí kapitola (*Obyčejové právo jako pramen kosmického práva*) je věnována obyčejovému právu jako jednomu z pramenů vesmírného práva. V této kapitole se snažíme pochopit úlohu mezinárodního obyčejového práva a jeho možný vliv a přínos v otázkách vlastnického práva ke kosmickým přírodním zdrojům. Je zde rovněž přiblížena povaha mezinárodního kosmického práva včetně uvedení názorných příkladů.

Kapitola čtvrtá (*Národní právní úprava týkající se kosmického prostoru*) je zaměřena na vnitrostátní zákony upravující těžbu v kosmickém prostoru, pomocí kterých se různé státy pokouší ovlivnit budoucí vývoj mezinárodně právní úpravy. Jsou zde představeny dvě normy navržené Spojenými státy, jako hlavními představiteli lobujícími za povolení kosmické těžby, a následně analýza dopadu těchto norem na mezinárodní kosmické právo.

V páté kapitole (*Zákonnost jednostranného využívání vesmírných nerostných surovin z hlediska mezinárodního práva*) se zamýšlíme nad otázkou, zda jsou vůbec jednostranné využití a těžba nerostných surovin ve vesmíru, a potažmo i snahy některých států tyto činnosti legalizovat v podobě vnitrostátních zákonů, přípustné z hlediska mezinárodního práva. Postupně představíme argumenty jak pro zákaz této činnosti, tak i pro její povolení.

Vzhledem ke skutečnosti, že na Zemi existují jiné společné prostory jejichž právní režim je podobný právnímu režimu kosmického prostoru, tj. především úprava těžby na mořském dně, je kapitola šestá (*Srovnání regulace těžby „ve prospěch lidstva" na mořském dně a v kosmickém prostoru: Role malých států a mezinárodní právo v extrateritoriální expanzi těžby*) věnována právě srovnání těchto dvou režimů. V této kapitole je rovněž blíže představen zákon o kosmické těžbě přijatý v Lucembursku, jenž je hlavním představitelem Evropy v otázkách povolení komerční těžby ve vesmíru.

V závěrečné sedmé kapitole první části (*Artemis Accords a „společné dědictví lidstva"*) se zabýváme nedávnou iniciativou Spojených států, podpořenou celou řadou dalších zemí, ohledně návratu lidstva a trvalého osídlení Měsíce, což mimo jiné předpokládá i těžbu a využití nerostných surovin pro naplnění potřeb takového osídlení – Artemis Accords. Zaměříme se především na postoj signatářů této inciativy vůči pojetí kosmického prostoru jako společného dědictví lidstva.

A nakonec v druhé části této práce (*Odpovědnost při těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru*), která je tvořena osmou kapitolou (*Otázky odpovědnosti zejména při těžbě přírodních zdrojů v kosmickém prostoru z hlediska mezinárodního práva*), popíšeme možné modely odpovědnosti a ručení soukromých společností za jejich činnost v kosmickém prostoru, přičemž budeme vycházet především z právních režimů, které se vyvinuly v jiných oblastech vesmírné činnosti, zejména v telekomunikaci. Posoudíme, zda tyto modely jsou aplikovatelné i na kosmickou těžbu a rovněž prozkoumáme různé možnosti sdílené odpovědnosti a ručení států za činnost soukromých subjektů spadajících do jejich jurisdikce.

I. Vlastnictví při těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru

1. Vesmírné nerostné suroviny

Dříve než se pustíme do ryze právní analýzy problematiky těžby nerostných surovin v kosmickém prostoru, je potřeba si ujasnit, co se vlastně ve vesmíru plánuje těžit a za jakým účelem.

Požadavky lidstva v oblasti surovin se neustále zvyšují. Organizace spojených národů očekává do roku 2050 až dvojnásobný nárůst surovin a zdrojů, které lidé dokážou spotřebovat[2]. V této souvislosti se mezinárodní společenství v posledních několika desetiletích stále více zaměřuje na iniciativy „udržitelnosti" využívání přírodních zdrojů a surovin, jako například recyklace a přechod na alternativní zdroje energie. Všechna taková opatření ke snížení spotřeby však mohou přinejlepším představovat pouze krátkodobé řešení z hlediska rostoucích spotřebních požadavků budoucích generací. Z dlouhodobého hlediska proto budeme muset přejít od pouhého udržitelného využití surovin a přírodních zdrojů ke snahám o snížení spotřeby a zároveň nalezení více nových zdrojů surovin.

Vzhledem ke skutečnosti, že nerostných surovin a zdrojů energie na Zemi stále ubývá, jediné místo, kde můžeme najít nové zásoby energie i surovin, je kosmický prostor. To by mohlo zahrnovat především těžbu na asteroidech, Měsíci, Marsu a výhledově na jiných nebeských tělesech.

Přidáme-li této otázce historický kontext, zjistíme, že národy spotřebovávají přírodní zdroje, vyrábějí energii, bojují o přežití a při tom soutěží s jinými národy o další zdroje. Stávající politický a ekonomický stav se vyvíjel po staletí, a proto je obtížné jej výrazně změnit. Čas od času však během vývoje lidstva vznikají nové technologie, které dokáží globální rovnici výrazně pozměnit.

Poslední velká fyzická expanze lidstva se odehrála v 16. století. Evropa expandovala přes Atlantik a následně začala využívat přírodní zdroje objevené Ameriky. Tento zisk zdrojů proměnil do té doby lokálně smýšlející evropské země ve světové mocnosti až do 20. století.

Námořní síla, schopnost obchodovat a využívat nové zdroje, a snaha vyloučit z tohoto procesu ostatní hráče přispěly k tomuto masivnímu nárůstu evropské moci a prestiže. Příkladem opaku je Čína, která měla v 15. století srovnatelnou flotilu, avšak vnitřní politika této země vedla k odmítnutí snah o zámořské objevy a potažmo k obratu dovnitř. Tento vnitřní obrat vyvrcholil sérií potupných vojenských porážek během 19. století a následnou okupací právě evropskými mocnostmi a Japonskem, které poznaly důležitost expanze.

[2] *Assessing global resource use: A systems approach to resource efficiency and pollution reduction*. Zpráva Mezinárodního panelu pro přírodní zdroje. Program OSN pro životní prostředí. Nairobi, Keňa, 2017.

Klíčem k evropským úspěchům se stala doprava. Než se evropská plavidla dokázala přeplavit přes Atlantik, byl do té doby neznámý americký kontinent pro Evropany pomyslně ještě dál, než je pro nás dnes Měsíc. Jakmile však byli schopni cestovat, a zároveň se to stalo ekonomicky životaschopným, začala záplava conquistadorů, osadníků, lovců a misionářů. Podobně je na tom dnes i Měsíc, případně jiná nebeská tělesa, kdy vypouštění do kosmického prostoru a vesmírné mise se stávají stále výkonnější a levnější, a snad poprvé v historii i komerčně zajímavější.

1.1. Solární energie

Ovšem, než budou vyvinuty technologie umožňující skutečně efektivní a ekonomicky přínosnou těžbu na nebeských tělesech, naší první nejpravděpodobnější možností získání nerostných surovin mimo zemský povrch je solární energie šířící se kosmickým prostorem.

Postup zpracování kosmické solární energie nabízený současnými vědci by se zjednodušeně dal pospat následujícím způsobem. Na zemské oběžné dráze se umístí soustava satelitů vybavená solárními panely zachycujícími sluneční energii dříve, než dosáhne zemského povrchu. Takto zachycená sluneční energie se následovně bezdrátově přenáší do přijímací stanice umístěné na Zemi. Jednou z nejdůležitějších technických otázek přitom zůstává nastavení takové frekvence bezdrátového přenosu energie, která by nepoškodila živé organismy, rostliny nebo stroje, které přijdou do kontaktu s přenosovým paprskem.

Satelity sbírající sluneční energii nebudou podléhat pozemským překážkám jako například oblačnost, měnící se roční období nebo mlha a podobné atmosférické jevy. Na geostacionární oběžné dráze asi 35 800 km nad rovníkem Země by na satelity do značné míry neměl vliv ani noční stín způsobený otáčením Země okolo své osy. Veškeré tyto faktory tak umožní, aby satelity mohly být zhruba desetkrát účinnější než pozemní solární zařízení.

Návrhy soustavy satelitů pro zpracování sluneční energie byly poprvé vyvinuty americkým inženýrem českého původu Peterem Glaserem, který už v roce 1973 získal patent na svou „*metodu a zařízení pro přeměnu slunečního záření na elektrickou energii*“. Zahrnovala soustavu satelitů s mikrovlnnými anténami, které by přenášely energii do velkých pozemských přijímačů nazývaných „rekténami“.[3]

Od Glaserových průkopnických snah projekt vesmírné solární elektrárny doznal významného vývoje ve Spojených státech, Kanadě, Evropě, Japonsku, Číně a Indii. Například v 70. letech Národní úřad pro letectví a vesmír (dále jen „NASA“) společně s americkým

[3] GLASER, P. *Power from the Sun: Its Future*. DOI: https://doi.org/10.1126/science.162.3856.857.

ministerstvem energetiky utratily přibližně 50 milionů dolarů za studie zkoumající proveditelnost takového projektu.[4] V letech 1995 až 1997 se NASA znovu zaměřila na kosmickou sluneční energii v rámci iniciativy pod názvem *Fresh Looks*.[5] V roce 2007 svou podrobnou analýzu předložil také americký národní úřad pro vesmírnou bezpečnost, a v roce 2009 své ambiciózní plány zveřejnily společnost *Pacific Gas and Electric*[6] a Japonská agentura pro průzkum vesmíru (dále jen „JAXA"). Z Evropy můžeme jako příklad uvést společnost *EADS Astrium*, která v roce 2010 začala hledat vhodné partnery pro společnou přípravu ukázkové mise.[7] Dalším příkladem může posloužit *První mezinárodní posudek vesmírné solární elektrárny* připravený v roce 2011 Mezinárodní akademií astronautiky.[8] Podle tohoto posudku „*v nadcházejících desetiletích neexistují žádné zásadní technické překážky, které by bránily realizaci rozsáhlých platforem pro zpracování solární energie*". Nakonec v dubnu 2014 JAXA odhalila plány vesmírné solární elektrárny, která měla začít zásobovat energií jedno z největších měst světa – Tokio – už od roku 2030.[9]

Vzhledem k tomu, že veškerý život, jak jej známe, závisí na energii ze Slunce, není překvapivé, že zájem o kosmickou solární energii roste již více než 45 let. Stále se objevují průkopnické firmy (např. *SpaceEnergy* a *Powersat*), které lákají nové možnosti. Zájem takové organizace jako JAXA dává této problematice více institucionální kontext. Závěrem je třeba poznamenat, že všechny technologie potřebné k výrobě satelitů pro akumulaci solární energie již existují, přičemž se vedou neustále práce na jejich zdokonalování. Možnost přenosu energie na dlouhé vzdálenosti pomocí mikrovln nebo laserů je také již dlouho prokázána. O několik desetiletí později se proto vize Petera Glasera ohledně získávání energie z vesmíru může stát realitou.

1.2. Těžba na asteroidech

Kosmická solární energie může pomoci uspokojit některé z našich budoucích energetických potřeb, nepomůže však s dodávkou fyzických nerostných surovin. Abychom dokázali uspokojit vlastní budoucí poptávku po nových nerostných surovinách, budou muset vesmírní průkopníci cestovat ze Země do vzdálených destinací, jako jsou asteroidy a Měsíc.

---

[4] Zdroj: https://web.archive.org/web/20170313135341/http://www.nss.org/settlement/ssp/library/1978DOESPS-ProgramPlanJuly1977-August1980.pdf.

[5] MANKINS, J. *A fresh look at space solar power: New architectures, concepts and technologies*. DOI: https://doi.org/10.1016/S0094-5765(98)00075-7.

[6] Zdroj: https://www.pge.com/en_US/small-medium-business/business-resource-center/energy-management-articles/energy-management-articles/past-articles/energy-from-outerspace.page.

[7] Zdroj: https://phys.org/news/2010-01-european-space-company-solar-power.html.

[8] Zdroj: https://iaaspace.org/iaa/Studies/sg311_finalreport_solarpower.pdf.

[9] Zdroj: https://spectrum.ieee.org/green-tech/solar/how-japan-plans-to-build-an-orbital-solar-farm.

Asteroidy – známé také jako planetky nebo planetoidy – jsou kousky kosmické hmoty, ze které se skládají i větší planety, na oběžné dráze kolem Slunce. Jsou materiálem, který zbyl z formování planet, a jejich průměr se pohybuje od několika metrů do stovek kilometrů.

Většina asteroidů se nachází v Hlavním pásu asteroidů mezi oběžnými dráhami Marsu a Jupiteru. Obsahuje miliony asteroidů, z nichž 750 000 má průměr více než 1 km a přes 200 mají průměr přesahující 100 km. Asteroidy v hlavním pásu jsou mimořádně rozloženy v prostoru: většina z nich je od sebe vzdálena stovky tisíc kilometrů.

Mimo Hlavní pás se nacházejí tři seskupení „okolozemských“ asteroidů, které se nazývají Athens, Amors a Apollo. Obsahují asi 9 000 asteroidů, z nichž téměř 1 000 mají v průměru více než kilometr. Kvůli jejich relativní blízkosti k naší planetě je asi 1 500 asteroidů blízkých Zemi nejvhodnějším kandidátem na první těžební operace.

Asteroidy se skládají z mnoha různých prvků, přičemž většina je klasifikována jako asteroidy typu C, typu S nebo typu M. Nejběžnější jsou uhličité asteroidy typu C, které mají šedivou barvu, a předpokládá se, že se skládají ze sloučenin uhlíku, horniny, až 20 % vody a menšího množství kovů. Asteroidy typu S nebo křemičité jsou nazelenalé až načervenalé barvy a jsou většinou složeny ze silikátů železa a hořčíku, s menším množstvím čistého niklu a železa, jakož i některých kovů platinové skupiny. Nakonec jsou kovové asteroidy typu M, které mají načervenalou barvu a skládají se převážně z čistého niklu a železa s menšími ložisky platinové skupiny. Odhaduje se, že jediný asteroid široký 500 metrů, bohatý na platinu, obsahuje množství platinových kovů, jež je až 174krát větší než roční světová produkce těchto vysoce vzácných materiálů a 1,5krát větší než známé světové zásoby kovů této skupiny na Zemi.

Během budoucích misí v kosmickém prostoru bude voda, která se nachází na asteroidech typu C, stejně, ne-li více, vzácná než slitiny drahých kovů, protože voda je kritickou komoditou jak pro podporu životaschopnosti lidí ve vesmíru, tak i jako zdroj kyslíku pro raketové palivo. I základní hornina na asteroidech se může ukázat jako cenný stavební materiál, protože může chránit lidi před smrtícím zářením. Jak ilustrují všechny tyto příklady, existují různé možnosti využití asteroidů jako cenného zdroje mimozemských nerostných surovin. U některých jednotlivých asteroidů dokonce bylo spočítáno, že hodnota přírodních zdrojů obsažených na těchto tělesech může přesahovat sto miliard amerických dolarů.

Obecně se předpokládá, že dobývání nerostných surovin na asteroidech bude o něco snazší než těžba na Měsíci. Je tomu tak zejména proto, že i ty největší asteroidy mají velmi nízká gravitační pole. Může to znamenat, že pro kosmické těžařské stroje by bylo relativně snadné, jak přistát na povrchu toho či onoho asteroidu, tak i se vrátit zpět do vesmíru. Vytěžené kovy, voda a

další cenné suroviny by proto mohly být snadno transportovány na Zemi nebo na jiná dostupná místa.

Jakmile budou identifikovány první vhodné asteroidy, může začít samotná těžba, kterou lze provádět různými způsoby. Pro začátek mohou být na větších asteroidech založeny těžařské základny. Obytné prostory pro lidi mohou být vyřezány přímo v hornině příslušného asteroidu takovým způsobem, aby poskytovaly ochranu před smrtícím kosmickým zářením. Průmyslová zařízení pevně připojená k povrchu asteroidu by pak zpracovávala a skladovala extrahované materiály a suroviny.

Jako alternativa k výstavbě dlouhodobých základen mohou posloužit menší kosmické lodě, které se dokážou dočasně připojit k velkým a malým asteroidům. Tato potenciálně robotická těžební plavidla by se potom probourávala pod povrch a hromadila by vytěžené suroviny ve speciálně určených nákladních prostorách. Malé lodě budou pravděpodobně preferovanou volbou pro těžbu menších asteroidů nebo pro těžbu koncentrovaných ložisek kritických materiálů a surovin z velkých asteroidů, které jsou převážně „schovány“ pod méně hodnotnou vrstvou horniny.

A jako další možnost se nabízí zpracovatelské stanice v podobě jakéhosi raketového „vlaku“, umístěného v blízkosti velkého asteroidu nebo poblíž rozsáhlého seskupení menších asteroidů. Tyto malé asteroidy nebo části větších asteroidů by pak byly dodávány do zpracovatelské stanice, zpracovávány na užitečné suroviny a odeslány na Zemi. Alternativně mohou raketové vlaky přepravovat malé zachycené asteroidy nebo části velkých asteroidů do zpracovatelských stanic na oběžné dráze Země nebo Měsíce.

V současné době těžba asteroidů může znít jako sci-fi, nicméně mnoho především soukromých společností se již věnuje vývoji technologií umožňujících dobývání nerostných surovin na asteroidech. Prozatím se ale musíme spokojit s výzkumnými misemi typu *Osiris-Rex*, v rámci které vědecká kosmická sonda v roce 2020 odebrala vzorky hornin z asteroidu *Bennu*, které mají být dopravené zpět na Zemi na podzim roku 2023.[10]

Těžba asteroidů rozhodně nebude snadná a souběžně s novými technologiemi se v dnešní době zpracovávají i ekonomické modely, které by byly alespoň trochu finančně výnosné pro těžařské společnosti a případné zpracovatele vesmírných zdrojů. Ovšem stále se zvyšující spotřeba lidstva a omezenost pozemských zdrojů vytvářejí velký tlak na vývoj kosmických technologií. Tento tlak nám zároveň dává naději, že již v polovině tohoto století bude lidstvo schopno provádět své první těžařské operace na asteroidech a Měsíci.

[10] Zdroj: https://www.asteroidmission.org/.

1.3. Těžba na Měsíci

Zájem lidstva o Měsíc není nijak nový. Lidé vzhlíželi k Měsíci už od počátku dějin. K dnešnímu dni ovšem pouze dvanáct z nás stálo na měsíčním povrchu a mělo možnost pozorovat nevšední výhledy své domovské planety. Poslední astronaut Apolla odletěl z Měsíce v roce 1972.

Dnes v této oblasti zažíváme svého druhu renesanci. Zájem o návrat, a hlavně trvalé usazení na Měsíci, v posledních letech rapidně vzrostl jak mezi státními kosmickými agenturami, tak i mezi soukromými společnostmi. Vyvrcholením těchto snah je přijetí Artemis Accords, mezinárodního prohlášení učiněného skupinou států pod vedením NASA, jemuž se podrobněji věnuje kapitola 7 (*Artemis Accords a „společné dědictví lidstva“*) této práce.

Obchodní společnosti se zajímají o Měsíc především jako o potenciální zdroj nerostných surovin. Zejména se předpokládá, že náš přírodní satelit obsahuje značné zásoby kobaltu, železa, zlata, palladia, platiny, titanu, wolframu a uranu. Od roku 2009 experimenty NASA také potvrdily přítomnost vody na Měsíci, což by se mohlo ukázat jako rozhodující pro podporu dlouhodobé lidské přítomnosti. Nejcennějším prvkem však může být plyn zvaný helium-3, který by mohl pohánět budoucí jaderné reaktory.

V současné době používají všechny jaderné elektrárny k výrobě tepla a následně elektřiny proces štěpení jádra. Konkrétně uvnitř současných štěpných reaktorů jsou atomy uranu nebo plutonia zasaženy neutrony, které je rozštěpují. Tím se uvolňuje atomová energie, což ale zároveň vede také ke vzniku vysoce toxického jaderného odpadu.

Naproti tomu v budoucích fúzních atomových elektrárnách by se mohla používat dvě paliva, která budou v reaktoru sloučena dohromady, v důsledku čehož dojde k atomové reakci, ovšem, bez vzniku škodlivého jaderného odpadu. A to je právě úloha pro helium-3, jež by mohlo v kombinaci s deuteriem pohánět budoucí atomové elektrárny. Jediným vedlejším produktem takové interakce by při tom byl vznik obyčejného helia a zbloudilých protonů. Fúzní jaderné elektrárny fungující na bázi helia-3 a deuteria tak mají velký potenciál zásobovat Zemi bezpečnou energii.

Hlavní problém tkví v tom, že helium-3 se na Zemi přirozeně nevyskytuje, resp. vyskytuje se ve velmi zanedbatelném množství. V kosmickém prostoru je tomu ale jinak. Zdrojem helia-3 je samotné Slunce, které tento prvek vylučuje jako produkt vlastních termonukleárních reakcí. Vzhledem ke skutečnosti, že na Měsíci není atmosféra, helium-3 se nerušeně usazuje na povrchu Měsíce a uchovává se tam po miliardy let. Teoretické odhady naznačují, že v prvních několika metrech měsíčního regolitu se může nacházet více než 1,1 milionu tun helia-3. Přitom pouze okolo sta tun helia-3 by mohlo po celý rok zásobovat energií celou naši planetu. Hodnota helia-3 tak

může mít hodnotu až miliard dolarů za tunu, což může být ekonomicky zajímavé už dnes pro již existující kosmický průmysl.

K tomu, aby budoucí těžba helia-3 byla ekonomicky životaschopná, je nezbytné, aby se tento plyn extrahoval z regolitu přímo na měsíčním povrchu. Těžba helia-3, jakož i ostatních nerostných surovin na Měsíci, by tedy vyžadovala výstavbu a provoz významné průmyslové infrastruktury. Takové zařízení by mohlo získávat energii potřebnou pro svůj provoz přímo ze Slunce a mohlo by být částečně postaveno z materiálů získaných nebo zpracovaných na Měsíci.

Koncept takové infrastruktury pod názvem Moon Village byl představen Evropskou kosmickou agenturou (dále jen „ESA“)[11] ještě v roce 2015.[12] „Village“ neboli „vesnice“ v tomto kontextu označuje jakési fórum pro mezinárodní veřejné a soukromé investory, vědce, inženýry, univerzity a obchodníky k diskusi o možnostech vybudování a sdílení infrastruktury na Měsíci a v cislunárním prostoru pro různé účely. Není to ani tolik projekt nebo program ESA v klasickém pojetí. Koncepce *Moon Village* se svým charakterem spíše blíží neziskové organizaci, která se snaží poskytnout platformu pro otevřenou mezinárodní architekturu a spolupráci. Jinými slovy, *Moon Village* se snaží vytvořit vizi, kde může vzkvétat jak mezinárodní spolupráce, tak komercializace vesmíru.[13]

Otevřená povaha konceptu by zahrnovala jakýkoli druh lunárních aktivit, ať už jde o roboty nebo astronauty, 3D tištěná stanoviště,[14] čerpací stanice, přenosové orbitery, astronomii, využívání přírodních zdrojů nebo dokonce cestovní ruch. Cílem je dosáhnout alespoň určitého stupně koordinace a využití potenciálních synergií a vytvořit trvalou udržitelnou přítomnost na povrchu Měsíce, ať už robotickou nebo s posádkou. Jan Wörner, generální ředitel ESA do roku 2021, popsal v roce 2017 „vesnici“ jednoduše jako „*porozumění, nikoli jediné zařízení*“.[15] Tato iniciativa je míněna jako první krok k tomu, abychom se spojili jako druh a rozvíjeli partnerství a *know how* před pokusem o totéž na Marsu.[16] Wörner dále uvedl, že tato vize synergie může být stejně inspirativní jako Mezinárodní vesmírná stanice, ale na skutečně globální bázi mezinárodní spolupráce, a navrhl tento přístup jako náhradu za Mezinárodní vesmírnou stanici na oběžné dráze, která má být vyřazena z provozu v roce 2024.[17]

---

[11] Mezinárodní mezivládní organizace založená podle Úmluvy o založení Evropské kosmické agentury (dále jen „Úmluva ESA“) podepsané dne 30. května 1975 s účinností ode dne 30. října 1980. Úmluva ESA dostupná pod odkazem: https://www.esa.int/About_Us/ESA_Publications/ESA_monographs_SPs/SP-1337_ESA_Convention_pocket_edition.

[12] Zdroj: https://www.bbc.com/future/article/20150712-should-we-build-a-village-on-the-moon.

[13] Zdroj: https://www.esa.int/About_Us/Ministerial_Council_2016/Moon_Village; https://www.space.com/32695-moon-colony-european-space-agency.html.

[14] Zdroj: https://www.esa.int/Highlights/Lunar_3D_printing/.

[15] Zdroj: https://www.techforspace.com/european-space-sector/esa-moon-village-what-it-really-is/.

[16] Zdroj: https://phys.org/news/2017-09-moon-village-mars-esa.html.

[17] Zdroj: https://futurism.com/esas-plan-for-a-moon-village-is-slowly-starting-to-come-together.

Zájem o spolupráci projevila Čína,[18] a o potenciální synergii v rámci vlastního programu *Lunar Gateway* se také zajímá i NASA.[19] Zainteresovanost vyjádřila i soukromá letecká a kosmická společnost *Blue Origin*, když nabídla vývoj nákladního přistávacího modulu s nosností 4 500 kg.[20] Významnou osobností podporující tento odvážný projekt je například i astronaut Buzz Aldrin, který již dlouho naléhá na své americké kolegy, aby ve své snaze o návrat na Měsíc spolupracovali s mezinárodními partnery.[21]

V současnosti je koncept *Moon Village* provozován neziskovou organizací založenou v listopadu 2017 s názvem *Moon Village Association*.[22] Je to nezisková organizace registrovaná ve Vídni, jejímž posláním je vytvořit globální fórum pro rozvoj Měsíční „vesnice" a potenciálně realizovat trvalé lidské osídlení poblíž měsíčního jižního pólu s využitím téměř nepřetržitého slunečního záření a blízkého ložiska ledu a dalších přírodních zdrojů. V roce 2018 získala Vídeňská technická univerzita sponzorství od ESA pro designový workshop na téma Moon Village. 35 studentů magisterského programu vytvořilo hypotetické scénáře pro budoucí měsíční základnu. Zajímavé je, že kooperativní koncept workshopu vedl k řadě nových témat, jako je víceúčelová mobilní infrastruktura, astro-vědecký výcvikový areál na Měsíci, experimentální výzkumná potravinářská laboratoř nebo lunární recyklační zařízení.[23]

Obrovské množství čisté energie může být budoucími měsíčními koloniemi vysíláno přímo na Zemi pomocí mikrovln nebo laserů. Taková energie by mohla být generována buď jadernými elektrárnami postavenými na Měsíci, nebo rozsáhlými solárními panely vyrobenými z měsíčních materiálů. Pokud k tomu někdy dojde, může se Měsíc stát další supervelmocí, která sice bude závislá na určitých zásobách ze Země, ale která bude zároveň ovládat trh s energiemi na Zemi.

Veškeré scénáře a vize popsané výše jsou bezpochyby zajímavými možnostmi pro rozvoj lidstva, vyvolávají ovšem velké množství otázek technického a ekonomického charakteru, které zatím zůstávají bez odpovědi. Stále se hledají odpovědi i na právní otázky spojené s kosmickou těžbou. V současné době odborníci poukázali na celou řadu právních problémů, které se již v blízké budoucnosti mohou stát realitou, a kterým jsou věnovány kapitoly 4 (*Národní právní úprava týkající se kosmického prostoru*), 5 (*Zákonnost jednostranného využívání vesmírných nerostných surovin z hlediska mezinárodního práva*) a 6 (*Srovnání regulace těžby „ve prospěch*

---

[18] Zdroje: https://futurism.com/china-and-europe-may-build-a-moon-village-in-the-2020s; https://www.siliconrepublic.com/innovation/moon-village-colony-2050.

[19] Zdroj: https://www.nasa.gov/sites/default/files/atoms/files/ger_2018_small_mobile.pdf.

[20] Zdroj: https://spacenews.com/bezos-outlines-vision-of-blue-origins-lunar-future/.

[21] ALDRIN, B. *Mission to Mars: My Vision for Space Exploration*. National Geographic Society, 2013.

[22] Zdroj: https://moonvillageassociation.org/#overview-1.

[23] Zdroje: https://iafastro.directory/iac/archive/browse/IAC-18/A5/1/43903/; https://issuu.com/hochbau2/docs/hb2_moonvillage.

lidstva“ na mořském dně a v kosmickém prostoru: Role malých států a mezinárodní právo v extrateritoriální expanzi těžby) této práce. Experti z oblasti kosmického práva se zabývají jak naprosto základními otázkami, např. zda je těžba v kosmickém prostoru vůbec legální podle současného kosmického práva, tak i komplexnějšími studiemi majícími za cíl navrhnout právní úpravu umožňující spravedlivou distribuci výnosů z takové těžby. Abychom byli schopni věnovat se těmto tématům, musíme se nejdříve podívat na vývoj kosmického práva a prozkoumat specifika tvorby jeho pramenů.

2. Historický vývoj a aktuální stav právní úpravy kosmického práva – mezinárodní smluvní právo

Vypuštění *Sputniku-1*, první umělé družice, Sovětským svazem (dále též jen „SSSR“) v roce 1957 signalizovalo začátek vesmírné éry.[24] Sovětský svaz a Spojené státy zahájily vesmírný závod po skončení druhé světové války. Tyto dvě supervelmoci monopolizovaly vesmírné aktivity během období studené války. Vesmírné programy měly svůj původ ve vojenských projektech. V té době byla hlavním zájmem států národní bezpečnost a kosmické aktivity v období studené války byly převážně řízeny státním aparátem. Je to pochopitelné především s ohledem na velké množství finančních prostředků potřebných pro vesmírné aktivity. V důsledku toho vesmírná pravidla formulovaná v rámci Organizace spojených národů regulují především aktivity prováděné státy a jejich ultimátním cílem je mírové využití kosmického prostoru.[25]

Civilní využití bylo pouze vedlejším produktem původního vojenského využití kosmického prostoru, jelikož vesmírné technologie jsou ze své podstaty technologiemi dvojího užití, což umožňuje jejich fungování i v civilních a komerčních oblastech.[26] S koncem studené války se komerční využití vesmíru ukázalo jako důležité téma pro kosmické vědce a právníky.[27] Níže se podíváme na relevantní právní otázky související s komercializací kosmického prostoru. Popíšeme právní rámec OSN pro vesmírné aktivity a jeho nedostatečnost při zvládání nových právních problémů vyplývajících z probíhajícího procesu komercializace vesmíru. Zároveň prozkoumáme nejnovější vývoj kosmického práva podporující komercializaci vesmíru.

2.1. Mezinárodní smluvní právo

OSN rychle zareagovala na vypuštění první umělé družice *Sputnik* v roce 1957 ustavením *ad hoc* výboru dohlížejícího na mírové využívání vesmíru a vydáním rezoluce Valného shromáždění OSN téhož roku (1958).[28] Tento *ad hoc* výbor byl předchůdcem Výboru OSN pro mírové využívání vesmíru (dále jen „UNCOPUOS“), který byl založen o rok později. Rezoluce Valného shromáždění OSN z roku 1958 uznává potřebu mezinárodní vesmírné spolupráce a důležitost využívání kosmického prostoru pouze pro mírové účely. V roce 1963 byla přijata další důležitá rezoluce Valného shromáždění OSN pod názvem Deklarace právních principů, jimiž se řídí činnost států při průzkumu a využívání vesmíru, která stanovila několik důležitých zásad pro

[24] LYALL, F. a LARSEN, P. B. *Space law: A treatise*. Ashgate, 2009.
[25] GABRYNOWICZ, J. I. *Space law: Its Cold War origins and challenges in the era of globalization*. Suffolk University Law Review, 2004.
[26] MINEIRO, M. C. *Space technology export controls and international cooperation in outer space*. Springer, 2012.
[27] TKATCHOVA, S. *Space-Based Technologies and Commercialized Development: Economic Implications and Benefits*. Engineering Science Reference, 2011.
[28] Rezoluce OSN č. 1348 (XIII), 18. prosince 1958.

průzkum a využívání kosmického prostoru.[29] Tím byl také stanoven první milník v rané fázi tvorby kosmického práva. Tento dokument vytvořil základ pro první mezinárodní smlouvu o vesmírném právu – Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles ze dne 10. října 1967, zkráceně „Kosmická smlouva".[30] Poté následovaly čtyři další smlouvy pod záštitou OSN, konkrétně:

- Dohoda o pomoci kosmonautům a jejich návratu a o vrácení předmětů vypuštěných do kosmického prostoru ze dne 3. prosince 1968, zkráceně „Dohoda o záchraně ve vesmíru";[31]
- Úmluva o mezinárodní odpovědnosti za škodu způsobenou kosmickými předměty ze dne 1. září 1972, zkráceně „Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru";[32]
- Úmluva o registraci objektů vypuštěných do kosmického prostoru ze dne 15. září 1976, zkráceně „Úmluva o registraci";[33] a
- Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech ze dne 18. prosince 1979, zkráceně „Dohoda o Měsíci".[34]

Těchto pět mezinárodních smluv o kosmickém prostoru tvoří v dnešní době jádro kosmického práva. Kosmická smlouva tím, že definuje vesmír jako dědictví veškerého lidstva, poskytuje všem státům právo na volný přístup, průzkum a využívání vesmíru.[35] Několik základních principů, včetně nepřivlastňování si kosmického prostoru,[36] mírového využívání vesmíru a mezinárodní kosmické spolupráce,[37] jsou již nyní součástí mezinárodního práva obyčejového, což bude podrobněji popsáno v následující kapitole 3 (*Obyčejové právo jako pramen kosmického práva*). Nehledě na skutečnost, že tyto mezinárodní smlouvy byly podepsány v rané fázi vesmírné éry, kdy veškerou činnost v kosmickém prostoru vyvíjely výjimečně suverénní státy, projevují tyto smlouvy pozoruhodně otevřený přístup umožňující soukromou a/nebo komerční činnost v kosmickém prostoru. Například Kosmická smlouva přímo stanoví, že vesmírné aktivity mohou provádět jak vládní, tak i nevládní subjekty, přičemž odpovědnost za činnosti prováděné nevládními subjekty nese příslušný stát, který k účinné kontrole používá opatření, jako je

[29] Rezoluce OSN č. 1962 (XVIII), 13. prosince 1963.
[30] Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, zkráceně „Outer Space Treaty" nebo „OST".
[31] Agreement on the rescue of astronauts, the return of astronauts and the return of objects launched into outer space, zkráceně „Rescue Agreement".
[32] Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects, zkráceně „Space Liability Convention".
[33] Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space, zkráceně „Registration Convention".
[34] Agreement governing the activities of states on the Moon and other celestial bodies, zkráceně „Moon Agreement".
[35] Kosmická smlouva, článek I, odst. (2) a (3).
[36] Kosmická smlouva, článek II.
[37] Kosmická smlouva, článek III a násl.

autorizace a trvalý dohled.[38] Kosmická smlouva tedy, i když byla sepsána v době, kdy byly státy jedinými hráči ve vesmíru, nevylučuje možnost komercializace kosmického prostoru.[39]

Dohoda o záchraně ve vesmíru je podrobnějším rozpracováním článku V Kosmické smlouvy, který je věnován pomoci, jež má být poskytnuta astronautům v případě nehody, nouze nebo nouzového přistání, a článku VIII Kosmické smlouvy, o návratu vesmírných objektů nalezených mimo území příslušného členského státu.[40]

Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru rozvádí článek VII Kosmické smlouvy v tom smyslu, že poskytuje dva režimy odpovědnosti pro různé scénáře: absolutní odpovědnost „*za škodu způsobenou vesmírným tělesem na povrchu Země nebo letadlem za letu*“,[41] a odpovědnost za „*škodu způsobenou jinde než na povrchu Země vesmírnému objektu vypouštěcího státu nebo osobám či majetku na palubě takového vesmírného objektu vesmírným objektem jiného vypouštěcího státu*“.[42] Poskytuje také řešení sporů při určení nároků prostřednictvím diplomatických jednání a zřízením Komise pro nároky.[43] Těmto tématům se ve větším detailu věnuje kapitola 8 (*Otázky odpovědnosti zejména při těžbě přírodních zdrojů v kosmickém prostoru z hlediska mezinárodního práva*) této práce.

Dohoda o Měsíci je jedinou oficiální úmluvou, která uznává možnost komercializace kosmického prostoru.[44] Na druhou stranu ale výraz „*společné dědictví lidstva*“ v této úmluvě vyvolal mnoho kontroverzí.[45] Ačkoli tato úmluva není tak široce přijímána mezinárodním společenstvím jako ostatní čtyři smlouvy tvořící základ kosmického práva, má jasné znění o nutnosti mezinárodního režimu v budoucnosti, který by řídil využívání přírodních zdrojů Měsíce.[46]

Pět vesmírných smluv položilo pevný základ pro mírové využívání kosmického prostoru státy. Právní otázky související s komercializací vesmíru však nebyly hlavními regulačními cíli těchto pěti mezinárodních smluv, což je pochopitelné s ohledem na dobu, kdy byly tyto smlouvy

---

[38] Kosmická smlouva, článek VI.

[39] MASSON-ZWAAN, T. *Article VI of the Outer Space Treaty and private human access to space*. The 51st Colloquium on the Law of Outer Space, Glasgow, 2008.

[40] Kosmická smlouva, článek V: „*Smluvní státy pokládají kosmonauty za vyslance lidstva v kosmickém prostoru a poskytnou jim všemožnou pomoc v případě nehody, tísně nebo nouzového přistání na území jiného smluvního státu nebo na volném moři. Jestliže kosmonauti přistanou tímto způsobem, dopraví se bezpečně a rychle do státu, v jehož rejstříku je kosmické plavidlo zapsáno*.“ Kosmická smlouva, článek VII: „*Tyto objekty nebo součásti nalezené za hranicemi smluvního státu, v jehož rejstříku jsou zapsány, budou vráceny tomuto smluvnímu státu, jenž však předtím na požádání poskytne identifikační údaje*.“

[41] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek II.

[42] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek III.

[43] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek XIV.

[44] SEE, E. T. *Commercialization of space activities: The laws and implications*. Journal of Air Law and Commerce, 2017.

[45] HOFFSTADT, B. M. *Moving the heavens: Lunar mining and the "common heritage of mankind" in the Moon Treaty*. UCLA Law Review, 1994.

[46] Dohoda o Měsíci, článek 11, odst. 5.

vypracovány. Komercializace kosmického prostoru se ale pro vesmírné vědce a právníky postupně stává stále důležitějším tématem.

První etapa vesmírné legislativy skončila uzavřením Dohody o Měsíci. Tato etapa kosmického práva byla charakterizována přijetím závazných mezinárodních dokumentů, stanovujících základní právní principy pro kosmické aktivity. Od roku 1980 do roku 1992 se OSN nepodařilo přijmout žádné závazné úmluvy či mezinárodní smlouvy, ale její úsilí v oblasti vesmírné legislativy neustalo.[47] Tato druhá etapa kosmické legislativy byla reprezentována přijetím rezolucí Valného shromáždění OSN, důležitou formou nezávazných dokumentů.[48] Vzhledem ke skutečnosti, že z praktického hlediska komercializace vesmíru v tomto období postupně začala, přijalo Valné shromáždění OSN tři důležité rezoluce upravující specifické aspekty vesmírných aktivit, včetně použití umělých družic Země pro mezinárodní přímé televizní vysílání,[49] činnosti dálkového průzkumu Země[50] a využívání jaderných zdrojů energie v kosmickém prostoru.[51]

Třetí etapa se odehrávala v devadesátých letech a byla poznamenaná rychlým rozvojem národního zákonodárství upravujícího činnosti příslušné země v kosmickém prostoru.[52] Vzhledem k tomu, že na bázi OSN nebyly přijaty žádné další mezinárodní smlouvy o vesmíru, které by řešily nové právní problémy, do popředí se dostala právě národní vesmírná legislativa, aby zaplnila mezeru v režimu mezinárodního kosmického práva. V současné době Argentina, Austrálie, Kanada, Finsko, Francie, Německo, Maďarsko, Indonésie, Japonsko, Nový Zéland, Filipíny, Korejská republika, Ruská federace, Slovensko, Švédsko, Jižní Afrika, Tunisko, Ukrajina, Velká Británie a Spojené státy americké již mají přijaté vesmírné zákony na národní úrovni. Během této etapy Valné shromáždění OSN pokračovalo v přijímání řady důležitých rezolucí, zabývajících se problematikou mezinárodní vesmírné spolupráce,[53] konceptem „*vypouštějícího státu*“,[54] registrací vesmírných objektů[55] a národní vesmírnou legislativou.[56]

[47] HOWALD, M. *Private space activities and national legislation*. Proceedings of the 32nd Colloquium on the Law of Outer Space, 1989.
[48] BOURÉLY, M. *The institutional framework of space activities in outer space*. Journal of Space Law, 1998.
[49] Rezoluce OSN č. 37/92, 10. prosince 1982.
[50] Rezoluce OSN č. 41/65, 3. prosince 1986.
[51] Rezoluce OSN č. 47/68, 14. prosince 1992.
[52] VON DER DUNK, F. G. *Private enterprise and public interest in the European "Spacescape": Towards harmonized national space legislation for private space activities in Europe*. International Institute of Air and Space Law, Leiden University, 1998.
[53] Rezoluce OSN č. 51/122, 13. prosince 1996.
[54] Rezoluce OSN č. 59/115, 10. prosince 2004.
[55] Rezoluce OSN č. 62/101, 17. prosince 2007.
[56] Rezoluce OSN č. 68/74, 11. prosince 2013.

Výše uvedené základní mezinárodní smlouvy uzavřené na půdě OSN, rezoluce Valného shromáždění OSN a národní zákony týkající se kosmického prostoru nabízejí důležitá pravidla regulující vesmírné aktivity a nepochybně budou i nadále hrát důležitou roli v podpoře procesu komercializace vesmíru.[57] Pro úplné pochopení kosmického práva by však neměly být přehlíženy i jiné úmluvy, které se dotýkají specifických aspektů vesmírných aktivit. V jistém smyslu je rozsah vesmírného práva mnohem širší, než se dříve uvažovalo. Například Smlouva o zákazu jaderných pokusů v atmosféře, v kosmickém prostoru a pod vodou z roku 1963[58] zakazuje nejen jaderné pokusy v atmosféře a pod vodou, ale také v kosmickém prostoru.[59] Tamperská úmluva o poskytování telekomunikačních zdrojů pro zmírňování katastrof a záchranné operace z roku 1998 vytvořila účinný mechanismus pro usnadnění poskytování telekomunikační pomoci za účelem zmírňování katastrof. Tyto dokumenty, doplňující vesmírné smlouvy OSN, dále obohacují podstatu kosmického práva tím, že řeší nové právní problémy vyplývající z praktického vývoje činnosti v kosmickém prostoru.

2.2. Komercializace vesmíru

Evoluce v oblasti komercializace vesmíru zřejmě byla odstartována již v minulém století, a sice americkým přechodem od kosmické ekonomiky pod monopolem NASA k liberalizovanějšímu vesmírnému průmyslu. Tento vývoj byl důsledkem potíží NASA s vylepšením vlastních především vojenských technologií za účelem dosažení nákladově efektivního a zároveň bezpečného přístupu do kosmického prostoru.[60] Dalšími důvody byly bezpochyby snížení rozpočtu nebo řada nákladných nehod, které vedly NASA k outsourcingu výroby svých raket.

Outsourcingové mechanismy NASA byly nastaveny ve smlouvách o veřejných zakázkách nabídnutých několika soukromým kosmickým gigantům. Na základě těchto smluv se soukromé subjekty zavázaly vyrábět rakety a kosmické lodě pod dohledem NASA, která se své strany zavázala poskytnout odpalovací zařízení. Od roku 1982 se přístup soukromých subjektů do kosmického sektoru postupně stával méně nákladným zejména kvůli sníženým překážkám vstupu do kosmického sektoru.[61]

---

[57] RYZMANEK, J. *Some legal aspects of commercialization of outer space*. Proceedings of the 30th Colloquium on the Law of Outer Space, 1987.
[58] Zdroj: https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002801313d9v.
[59] ANDEM, M. N. *40th anniversary of the 1963 Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and under Water*. Proceedings of the 46th Colloquium on the Law of Outer Space, 2003.
[60] SOLOMON, L. D. *The Privatization of Space Exploration: Business, Technology, Law and Policy*. Routledge, 2017.
[61] BOCKEL, J. M. *The Future of The Space Industry*. General Report of the Economic and Security Committee, North Atlantic Treaty Organization, NATO Publishing, 2018.

Další posun směrem k decentralizaci kosmického průmyslu byl odstartován politikou amerického prezidenta Baraka Obamy v roce 2010, který značně ovlivnil i globální vesmírný sektor. Tento posun byl poháněn složitou dynamikou v důsledku interakce mezi různými silami nad rámec jednoduchých tržních sil a způsoben různými faktory. Kombinace těchto faktorů, včetně omezení zapojení veřejných subjektů a značné injekce soukromých investic do globálního vesmírného sektoru, vytvořila diverzifikovaný kosmický průmysl.[62] Vznikla tak revoluční struktura trhu, jíž se říká *New Space*, a která je podpořena i zřízením různých iniciativ a programů, jako například *Institute of Space Commerce*,[63] *Breaking Ground – A Lunar Resources Trust*,[64] *European Space Resources Innovation Centre*[65] a mnoho dalších. Tím tedy začaly nové závody – závody o komercializaci vesmíru.

A skutečně je, o co závodit. Beztížné prostředí ve vesmíru poskytuje vynikající podmínky pro vědecké experimenty, přičemž vědecké výsledky jsou snadno dostupné pro komercializaci.[66] Bohaté přírodní zdroje jsou pro podnikatele dlouhodobě atraktivní, jelikož jejich těžba a využití mohou znamenat budoucí obrovský zisk. Kosmický prostor se svými jedinečnými vlastnostmi slouží jako ideální prostředí pro rozvoj diverzifikovaných komerčních vesmírných aktivit – abychom jmenovali aspoň některé: aktivity spojené s vypouštěním do vesmíru, přímé satelitní vysílání, dálkový průzkum Země, telekomunikace, vesmírná turistika,[67] těžba v kosmickém prostoru, využívání malých satelitů a digitalizace kosmického prostoru.

Tak kosmická turistika už není jen snem: úspěšná návštěva Dennise Tita na Mezinárodní vesmírné stanici v roce 2001 byla pouze předehrou k letu člověka do kosmického prostoru jako turisty. O pouhých 20 let později, 11. července 2021, kosmická loď společnosti *Virgin Galactic* třídy *SpaceShipTwo* pod názvem *VSS Unity 22* vykonala suborbitální kosmický let, jehož posádku kromě pilotů tvořili civilní „cestující“, mezi nimž byl i samotný zakladatel této společnosti Richard Branson. O pár dní později, 20. července 2021, dopravil rovněž suborbitální kosmický letový systém *New Shepard* společnosti *Blue Origin* do suborbitálního prostoru své první čtyři cestující, mezi nimiž byl i zakladatel této společnosti Jeff Bezos se svým bratrem Markem. 4. srpna 2022 se uskutečnil už šestý let této kosmické lodě s vesmírnými turisty. Za zmínku stojí i další vesmírný turista – japonský miliardář Jusaku Maezawa, který již v roce 2021 absolvoval jednu cestu na

---

[62] Zdroj: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/au/Documents/Economics/deloitte-au-economics-building-queenslands-space-economy-110319.pdf.
[63] Zdroj: https://iisc.im/.
[64] Zdroj: https://www.openlunar.org/library/announcing-breaking-ground-a-lunar-resources-trust.
[65] Zdroj: https://www.esric.lu/.
[66] Zdroj: https://www.nasa.gov/mission_pages/station/research/news/15_ways_iss_benefits_earth.
[67] FREELAND, S. *Impact of space tourism on the International Law of Outer Space*. Proceedings of the 48th Colloquium on the Law of Outer Space, 2005.

Mezinárodní vesmírnou stanici v kosmické lodi *Sojuz MS-20*. Tentokrát by se do vesmíru měl Japonec společně s posádkou vydat v kosmické lodi *Starship*, a to po podobné trajektorii, jakou měla mise *Apollo 13* a jakou bude mít *Artemis 2*. Do své posádky soukromé mise nazvané *dearMoon* si Maezava mimo jiné vybral i českého umělce Yemiho Akinyemiho.

Ovšem nejlepším příkladem rozvoje komercializace v oblasti kosmického prostoru je moderní komerční využívání družic, které se postupem času vyvinulo z původního využití především pro vojenské účely. Existují tři hlavní formy využití družic: telekomunikace, dálkový průzkum Země a navigace.[68] Komercializace telekomunikačních služeb začala tím, že Mezinárodní organizace pro telekomunikační družice (dále jen „INTELSAT"), která byla původně založena jako mezivládní organizace,[69] spustila v roce 1965 první komerční globální satelitní komunikační systém, a probíhá tedy již více než 50 let.[70] V roce 2001 byl INTELSAT plně reorganizován na soukromou společnost.[71] Tento proces privatizace proběhl také u jiných telekomunikačních společností, včetně Evropské organizace pro družicové telekomunikace (dále jen „EUTELSAT")[72] a Mezinárodní organizace pro družice námořní dopravy (dále jen „INMARSAT").[73] Telekomunikační služby jako takové poskytují vynikající případovou studii vývoje komercializace a privatizace vesmíru[74] a budeme se jim ve větším detailu věnovat v podkapitolách 3.4 (*Zvláštní povaha kosmického práva: otázky mezinárodní spolupráce*) až 3.7 (*Příklad č. 4: INMARSAT vs. Inmarsat a znovuzamýšlení nad mírovým využitím kosmického prostoru*) a 8.7 (*Sdílená odpovědnost mezi státy a mezinárodními organizacemi*).

---

[68] PELTON, J., MADRY, S. a CAMACHO-LARA, S. *Handbook of Satellite Applications*. Springer International, 2017.

[69] Dohoda o Mezinárodní organizaci pro telekomunikační družice podepsaná ve Washingtonu dne 20. srpna 1971 a účinná ode dne 12. února 1973 (dále jen „Dohoda o INTELSAT"), a Provozní dohoda Mezinárodní organizace pro telekomunikační družice podepsaná ve Washingtonu dne 20. srpna 1971 a účinná ode dne 12. února 1973 (dále jen „Provozní dohoda INTELSAT").

[70] SMITH, D. D. *The legal ordering of satellite telecommunication: Problems and alternatives*. India Law Journal, 1969.

[71] Na základě dodatku k Dohodě o Mezinárodní organizaci pro telekomunikační družice ze dne 13. listopadu 2000, který nabyl účinnosti dne 30. listopadu 2004.

[72] EUTELSAT byl původně založen na základě Úmluvy o založení Evropské organizace pro družicové telekomunikace podepsané v Paříži dne 15. července 1982 a účinné ode dne 1. září 1985 (dále jen „Úmluva o EUTELSAT"), a Provozní dohody o Evropské organizaci pro družicové telekomunikace podepsané v Paříži dne 15. července 1982 a účinné ode dne 1. září 1985 (dále jen „Provozní dohoda EUTELSAT"). Privatizace proběhla na základě dodatku k Úmluvě o EUTELSAT ze dne 20. května 1999, který nabyl účinnosti dne 28. listopadu 2002.

[73] INMARSAT byl původně založen na základě Úmluvy o Mezinárodní organizaci pro družice námořní dopravy podepsané v Londýně dne 3. září 1976 a účinné ode dne 16. července 1979 (dále jen „Úmluva o INMARSAT"), a Provozní dohody o Mezinárodní organizaci pro družice námořní dopravy podepsané v Londýně dne 3. září 1976 a účinné ode dne 16. července 1979 (dále jen „Provozní dohoda INMARSAT"). Privatizace proběhla na základě dodatku k Úmluvě o INMARSAT z roku 1998, který nabyl účinnosti dne 31. července 2001.

[74] FRISCHMANN, B. *Privatization and commercialization of the Internet infrastructure: Rethinking market intervention into government and government intervention into the market*. Columbia Science and Technology Law Review, 2000–2001.

Po telekomunikačních službách státy ztratily svůj monopol i v oblasti dálkového průzkumu Země. Dokonce i ty veřejné nebo poloveřejné subjekty, které vlastní družice dálkového průzkumu Země, poskytují data dálkového průzkumu na komerční bázi. Současně mnoho komerčních poskytovatelů, jako je *Quick Bird* ve Spojených státech a *Rapid Eye* v Německu, již na trhu dálkového průzkumu nabízejí produkty a služby soukromým subjektům nebo státům, které postrádají schopnost vlastního dálkového průzkumu. Nakonec i trh navigace, dlouho monopolizovaný Globální polohový systém (dále jen „GPS“) a Globální polohový družicový systém (dále jen „GLONASS“), zaznamenal příchod dalších nových systémů poskytování navigačních služeb, jako jsou Galileo[75] nebo BeiDou. Je tedy zřejmé, že komerční využití navigačních služeb,[76] a zejména pak přístup k datům s přidanou hodnotou z navigačních družic, již plnohodnotně existuje.[77]

První desetiletí 21. století přineslo další vývoj satelitních technologií a souvisejících možností jejich využití v podobě tzv. „malých satelitů“, které se zrodily ze snahy snížit náklady a rizika spojené s vypuštěním klasických družic, a zároveň urychlit vývojový cyklus. Označení „malé satelity“ se obvykle používá pro družice, které váží méně než 1 000 kilogramů, přičemž družice v rozmezí 100–500 kilogramů se nazývají „minisatelity“, družice o hmotnosti 10 až100 kilogramů se označují jako „mikrosatelity“, a družice vážící méně než 10 kilogramů se jmenují „nanosatelity“. Všechny tyto druhy malých družic začínají hrát klíčovou roli, jelikož mohou vykonávat jeden přesně vyhrazený úkol a lze je snadno propojit do společně fungující soustavy. Poměrně nízké investice a zároveň nesrovnatelně krátký vývojový cyklus způsobily prudký a plošný nárust využití malých družic komerčním sektorem. Mohou se totiž využívat v různých civilních oblastech, jako je komunikace, pozorování Země, dálkový průzkum Země, meteorologická pozorování, průzkum moří a vědecký výzkum. Výše zmíněný úspěšný příklad komerčního rozvoje vesmíru láká stále větší počet soukromých subjektů, které se rovněž snaží získat své místo na trhu komercializace kosmického prostoru.[78]

Obecně řečeno komercializace vesmíru postupuje mnohem rychleji, než se očekávalo. Během posledních dvou desetiletí jsme byli svědky rychlého a úspěšného rozvoje komerčních aktivit v kosmickém prostoru, během kterých vynikla mnohem širší škála vesmírných aktérů, včetně malých společností a podnikatelů, což vyžaduje specifická pravidla pro řízení těchto komerčních aktivit a subjektů. Objevilo se totiž velké množství nových právních problémů, pro

[75] Zdroj: https://www.gsc-europa.eu/galileo/what-is-galileo.
[76] Zdroj: https://www.gsc-europa.eu/gnss-market-applications/gnss-industry-and-value-chain.
[77] LARSEN, P. B. *International regulation of global navigation satellite systems*. Journal of Air Law and Commerce, 2017.
[78] LARSEN, P. B. *Small satellite legal issues*. Journal of Air Law and Commerce, 2017.

něž neexistují žádná hotová a snadná řešení, jako je například udělování licencí pro malé satelity vlastněné soukromými subjekty, regulace rádiových frekvencí a oběžných drah, mezinárodní a vnitrostátní registrace družic, jakož i otázky odpovědnosti, a zejména problémy s rozdělením odpovědnosti mezi vládou příslušného státu a soukromými subjekty,[79] což bude podrobněji rozebráno v kapitole 8 (*Otázky odpovědnosti zejména při těžbě přírodních zdrojů v kosmickém prostoru z hlediska mezinárodního práva*). Rozšiřující se vesmírné komerční aktivity mimo jiné představují i velkou hrozbu pro vesmírné prostředí. Žádná existující závazná právní úprava se nezabývají problémem životního prostředí v kosmickém prostoru, který je způsoben hlavně vesmírným odpadem. Existuje také velká mezera v otázkách vlastnictví nerostných surovin vytěžených v kosmickém prostoru a na vesmírných tělesech. Všechny tyto nově vznikající právní problémy v procesu komercializace vesmíru představují výzvu pro stávající režim mezinárodního vesmírného práva a pouze tehdy, když budou tyto právní otázky řádně vyřešeny a bude vytvořeno předvídatelné právní prostředí pro nové vesmírné aktéry, vzroste i důvěra a ochota nových subjektů k zapojení do vesmírných komerčních aktivit, čímž komerční kosmický trh dosáhne udržitelného rozvoje.[80] Nicméně, přes prudký rozvoj nových technologií a široký vstup nových zemí do vesmírného klubu se existující právní úprava v oblasti kosmického prostoru ukazuje spíše jako poměrně rigidní nástroj.[81] Svědčí o tom i skutečnost, že od přijetí Dohody o Měsíci v roce 1979 nebyly v rámci OSN přijaty žádné nové mezinárodní smlouvy.[82]

2.3. Decentralizace legislativních procesů na mezinárodní úrovni

Úvodem je nutno poznamenat, že OSN sehrála klíčovou roli v první etapě vývoje vesmírného práva. Pět kosmických smluv upravuje především veřejnou stránku aktivit v kosmickém prostoru.[83] S rostoucí důležitostí komercializace vesmíru vyvstala naléhavá potřeba uzákonit pravidla pro regulaci rovněž soukromé a komerční stránky vesmírných aktivit. OSN, jak se zdá, není ideální entitou pro převzetí této role. Za těchto okolností se legislativní mezeru snaží zaplnit jiné subjekty.

[79] DEMPSEY, P. S. *National laws governing commercial space activities: Legislation, regulation, & enforcement*. Northwestern Journal of International Law & Business, 2016.
[80] Viz poznámka pod čarou č. 44.
[81] DAVALOS, J. *International standards in regulating space travel: Clarifying ambiguities in the commercial era of outer space*. Emory International Law Review, 2016.
[82] DAVID, M. a LEE, R. J. *Twenty years later: The Moon agreement and its legal controversies*. Australian International Law Journal, 1999.
[83] Viz poznámka pod čarou č. 24.

První významnou oblastí pro komercializaci kosmického prostoru se staly telekomunikační služby.[84] Toto odvětví se také stalo příkladem toho, jak vesmírné technologie mohou přinést větší míru pohodlí i obyčejným lidem. Jako první musíme zmínit Mezinárodní telekomunikační unii (dále jen „ITU"), přední agenturu OSN pro informační a komunikační technologie, která dlouhodobě plní důležitou roli koordinace využívání radiofrekvenčního spektra a oběžných drah. V éře komercializace vesmíru se objevila důležitá otázka, jak liberalizovat telekomunikační trh, aby ze souvisejících služeb mohlo těžit více spotřebitelů.[85] Liberalizace telekomunikačních služeb byla zahrnuta do ambiciózního programu Uruguayského kola jednání Světové obchodní organizace (dále jen „WTO"). Proces vyjednávání nebyl hladký, citlivost základních telekomunikačních služeb celý proces zdržela. Dohoda byla dosažena už v roce 1997, tedy dva roky po založení WTO.[86] Kromě aplikace Všeobecné dohody o obchodu službami na telekomunikační služby[87] a závazků přijatých jednotlivými státy přijala WTO také Referenční dokument[88] zakotvující hlavní zásady pro národní regulační orgány při řízení základních telekomunikací. Tento vícestranný dokument stanoví šest principů regulačního rámce, včetně konkurenčních záruk, propojení, univerzálních služeb, veřejné dostupnosti licenčních kritérií, nezávislých regulátorů a přidělování a využívání vzácných zdrojů. Tyto principy mají za úkol zajistit, aby národní regulační režim mohl poskytovat spravedlivé prostředí pro všechny poskytovatele satelitních služeb v soutěžním procesu.[89] Poprvé mezinárodní dokument stanovil pokyny pro národní orgány, jak regulovat určité odvětví činností v kosmickém prostoru, což před tím vždy spadalo do výhradních pravomocí suverénních států.

Dalším dobrým příkladem může posloužit oblast řešení sporů. Za situace, kdy se do kosmických aktivit zapojuje stále více komerčních subjektů, se tradiční mechanismus řešení sporů mezi státy nejeví jako dostatečný nebo vhodný. Stálý arbitrážní soud tudíž přijal Opční pravidla pro arbitráž ve sporech týkajících se vesmírných aktivit,[90] která upravila dřívější Arbitrážní pravidla komise OSN pro mezinárodní obchodní právo z roku 2010 tak, aby lépe sloužila a

[84] NIEMANN, A. *Between communicative action and strategic action: The Article 113 Committee and the negotiations on the WTO Basic Telecommunications Services Agreement*. Journal of European Public Policy, 2004.
[85] RYAN, P. S. *The ITU and the Internet's Titanic moment*. Stanford Technology Law Review, 2012.
[86] MASHAYEKHI, M., a GIBBS, M. *Lessons from the Uruguay Round negotiations on investment*. Journal of World Trade, 33(6), 1999.
[87] Dostupná pod odkazem: https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/12-tel_e.htm.
[88] Dostupný pod odkazem: https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/telecom_e/tel23_e.htm.
[89] MANNER, J. A., a HERNANDEZ, A. *An overlooked basis of jurisdiction for Net Neutrality: The World Trade Organization Agreement on Basic Telecommunications Services*. Journal of Communications Law and Policy, 2013.
[90] Dostupná pod odkazem: https://docs.pca-cpa.org/2016/01/Permanent-Court-of-Arbitration-Optional-Rules-for-Arbitration-of-Disputes-Relating-to-Outer-Space-Activities.pdf.

„*odrážela zvláštní charakteristiky sporů obsahujících vesmírný prvek včetně využívání kosmického prostoru státy, mezinárodními organizacemi a soukromými subjekty*“.[91] Komerční model arbitráže tak dobře zapadá do procesu komercializace vesmíru a má velký potenciál být využíván subjekty podnikajícími v kosmickém prostoru při jejich budoucích obchodní sporech.[92]

Nemůžeme opominout ani financování, které bezpochyby je životaschopným kanálem pro získání nezbytných zdrojů pro vesmírné aktivity, jež vyžadují velké množství investic, obzvláště spojené s technicky náročnou těžbou v kosmickém prostoru. Financování činností v kosmickém prostoru má ve srovnání s jinými projekty charakteristické rysy, které se projevují zejména vysokou hodnotou financovaných objektů a způsobem řešení defaultních situací, kdy místo fyzického převzetí financovaného objektu se spíše upřednostňuje jeho další provoz v kosmickém prostoru.[93] Mezinárodní ústav pro sjednocení soukromého práva (dále jen „UNIDROIT“), majíc za cíl modernizaci a harmonizaci občanského a obchodního práva, se chopil iniciativy směřující k přijetí mezinárodní úmluvy o financování vysoce hodnotných mobilních zařízení.[94] V roce 2001 tak byla přijata Úmluva o mezinárodních zájmech v oblasti mobilních zařízení, která se má používat společně s protokoly pro konkrétní zařízení. V první řadě se sjednocovací iniciativa UNIDROIT dotkla následujících typů vysoce hodnotných zařízení: letadlová zařízení, železniční kolejová vozidla a kosmické přístroje.[95] Protokol o záležitostech specifických pro vesmírné aktivity byl přijat v roce 2013 a zabýval se právě specifickými aspekty financování činností v kosmickém prostoru.[96]

Jak je patrno ze tří různých případů popsaných výše, v éře komercializace vesmíru OSN přestává být jediným subjektem vyvíjejícím legislativní činnost v oblasti kosmického prostoru. Dokonce se tato mezinárodní organizace nejeví jako vhodný subjekt pro regulaci komerční stránky vesmírných aktivit. Skutečnost, že OSN po roce 1979 nepřijala žádné nové mezinárodní úmluvy, nevede přímo k závěru, že vesmírná legislativa ve stejném roce skončila. Jak bylo rozvedeno výše, iniciativu v regulaci komerčního a soukromého aspektu vesmírných aktivit převzaly další mezinárodní subjekty, čímž mezinárodnímu společenství představily decentralizovaný proces tvorby předpisů regulujících kosmické aktivity. Tento jev rozhodně přispívá k rozvoji

[91] POCAR, F. *An introduction to the PCA's optional rules for arbitration of disputes relating to outer space activities*. Journal of Space Law, 2012.
[92] SELIVON, M. *Cooperation between judiciary and international commercial arbitration*. Law of Ukraine: Legal Journal, 2011.
[93] STANFORD, M. J. *The availability of a new form of financing for commercial space activities: The extension of the Cape Town Convention to space assets*. Cape Town Convention Journal, 2012.
[94] GOODE, R. *Security interests in mobile equipment: Lawmaking lessons from the Cape Town Convention*. Adelaide Law Review, 2014.
[95] Zdroj: https://www.unidroit.org/instruments/security-interests/cape-town-convention/.
[96] Zdroj: https://www.unidroit.org/instruments/security-interests/space-protocol/.

komercializace vesmíru a může posloužit dobrým základem i pro legislativní tvorbu v oblasti těžby nerostných surovin v kosmickém prostoru.

2.4. Proces tvorby tzv. *soft law*

S přibývajícími zeměmi, vstupujícími do vesmírnému klubu, se klasická mezinárodně právní úprava kosmického prostoru ukazuje jako málo efektivní s ohledem na různorodé zájmy v kosmických aktivitách. V důsledku toho se po roce 1979 vyvinul další institut charakteristický pro kosmické právo – *soft law*.[97] Valné shromáždění OSN je hlavním fórem pro tvorbu dokumentů *soft law*. Vzhledem ke skutečnosti, že po roce 1979 nebylo zcela reálné dohodnout se na přijetí žádných mezinárodních smluv v oblasti vesmíru, Valné shromáždění OSN zaujalo proaktivní, a především pragmatický postoj k přijímání rezolucí Valného shromáždění OSN. Mezi hlavní rezoluce patří zejména následující: Zásady, jimiž se řídí používání umělých družic Země pro mezinárodní přímé televizní vysílání z roku 1982; Zásady týkající se dálkového průzkumu Země z vesmíru z roku 1986; Zásady týkající se využívání jaderných zdrojů energie ve vesmíru z roku 1992; Deklarace o mezinárodní spolupráci při průzkumu a využívání kosmického prostoru ve prospěch a v zájmu všech států se zvláštním přihlédnutím k potřebám rozvojových zemí z roku 1996; Aplikace koncepce „vypouštějícího státu“ z roku 2004; a Doporučení o posílení praxe států a mezinárodních mezivládních organizací při registraci vesmírných objektů z roku 2007.[98] Tyto rezoluce Valného shromáždění OSN pomáhají stanovit obecné pokyny a pravidla pro určité aspekty aktivit v kosmickém prostoru a vyhnout se tak neexistenci práva v těchto oblastech.

Tento pragmatický přístup byl zaujat s ohledem na obtížnost dosažení konsenzu v oblastech nejvyšší důležitosti pro národní zájmy.[99] UNCOPUOS převzal aktivní roli v první fázi tohoto procesu; v posledních letech však dochází k rostoucí účasti i dalších subjektů mimo platformu OSN. Meziagenturní výbor pro koordinaci vesmírného odpadu (dále jen „IADC“), mezivládní fórum pro koordinaci výzkumných aktivit v oblasti vesmírného odpadu, se v roce 2007 ujal vedení při vypracovávání pokynů pro zmírňování škody způsobované kosmickým odpadem, které vytvořily základ pro Pokyny pro zmírňování vesmírného odpadu vypracované UNCOPUOS v roce 2010.[100] Pro mírové a udržitelné využívání kosmického prostoru předložila Evropská unie (dále

[97] MARBOE, I. *Soft law in outer space: The function of non-binding norms in international space law*. Böhlau, 2012.
[98] Viz poznámka pod čarou č. 55.
[99] FILHO, J. M., a FABRICIO DOS SANTOS, A. *Is there a future for space law beyond soft law?* 53rd Colloquium on the Law of Outer Space, 2010.
[100] Zdroj: https://www.unoosa.org/pdf/publications/st_space_49E.pdf.

též jen „EU“) nezávazný dokument nazvaný Mezinárodní kodex chování v kosmickém prostoru,[101] který bude brát v úvahu zájmy mezinárodního společenství.

Uvedené dokumenty jsou velmi dobrými příklady takzvaného *soft law*, neboli „měkkého práva“, které nemá závazný právní účinek. Z takových dokumentů nevyplývají žádné právní povinnosti.[102] Státy nejsou takovými dokumenty právně vázány, což zjevně není ideální stav pro regulaci jejich aktivit v kosmickém prostoru. Nicméně s ohledem na naléhavost pravidel pro komercializaci vesmíru, kterou brzdí obtížné uzavírání nových mezinárodních smluv o vesmíru, se tvorba *soft law* ukazuje jako druhý nejlepší přístup k vypracování hlavních pravidel pro mezinárodní společenství. Tyto dokumenty mohou sloužit jako testovací základ pro případnou budoucí závaznou mezinárodně právní úpravu.

2.5. Další rozpracování principů kosmického práva

Kosmická smlouva zakotvuje důležité zásady, kterými se řídí aktivity ve vesmíru. Jak však naznačuje termín „zásady“, tato ustanovení byla navržena velmi obecně. Obecná povaha těchto ustanovení usnadnila přijetí smlouvy v tehdejší složité politické situaci. S rozvojem moderních technologií a možností jejich využití v kosmickém prostoru však vyvstává potřeba určit nezbytné podrobnosti při praktické aplikaci těchto obecných principů. Jako skvělý příklad rozpracování zásad obsažených v jednotlivých ustanoveních Kosmické smlouvy slouží Dohoda o záchraně ve vesmíru, Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru nebo Úmluva o registraci.

Snaha o tvorbu právních dokumentů *soft law* a pokusy o vypracování konvencí ukazují, že touha mezinárodního společenství vytvořit jasnější pravidla pro řízení činnosti v kosmickém prostoru nikdy neustala. Například se již dlouho diskutuje o principu mírového využívání vesmíru, a to s ohledem jak na samotný význam pojmu „mírové využití“, tak i na prostředky k jeho dosažení.[103] Na konferenci o odzbrojení v roce 2008 Čína a Rusko předložily návrh smlouvy o prevenci umisťování zbraní v kosmickém prostoru, hrozbě nebo použití síly proti kosmickým objektům s cílem předejít závodům ve zbrojení v kosmickém prostoru.[104] V roce 2014 obě země představily revidovanou verzi smlouvy na konferenci o odzbrojení k další diskusi.[105] Tento návrh slouží příkladem klasického mezinárodně právního dokumentu, tj tzv. *hard law*. Kromě toho však

[101] Dostupný pod odkazem: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/space_code_conduct_draft_vers_31-march-2014_en.pdf.

[102] ROHRER, J. *Deciphering and defending the European Union's non-binding code of conduct for outer space activities*. Duke Journal of Comparative and International Law, 2012.

[103] OKOLIE, C. C. *Legal interpretations of the ABM Treaty and its linkage to the need for peaceful uses of outer space*. Proceedings on Law of Outer Space, 1998.

[104] Zdroj: https://digitallibrary.un.org/record/633470?ln=en.

[105] TRONCHETTI, F. *The right of self-defence in outer space: An appraisal*. German Journal of Air and Space Law, 2014.

mezinárodní společenství očividně nutně potřebuje i jiné nástroje na posílení transparentnosti a přijetí opatření na budování vzájemné důvěry.[106] Kupříkladu v tomto ohledu EU zahájila diskuse o Mezinárodním kodexu chování v kosmickém prostoru, přičemž v březnu 2014 byla představena již pátá verze tohoto dokumentu.[107]

Jako další problematiku, která není ve stávajícím vesmírném právu dostatečně rozpracována, můžeme uvést ochranu životního prostředí. V článku IX Kosmické smlouvy najdeme pouze velmi stručné ustanovení týkající se zamezení „*škodlivému zamořování a rovněž nežádoucím změnám v okolí Země*". Po letech diskusí se mezinárodnímu společenství podařilo dosáhnout určitého pokroku v podobě Směrnic pro zmírňování vesmírného odpadu a v podpoře doporučení a rozhodnutí přijatých Pracovní skupinou pro dlouhodobou udržitelnost vesmírných aktivit zřízenou UNCOPUOS.[108]

Jsou zde i další obecné principy, které byly dodatečně rozpracovány. Například princip mezinárodní spolupráce je považován za jednu z hlavních zásad v oblasti kosmického práva, což bylo potvrzeno ještě v roce 1963, kdy byla mezinárodní spolupráce označena za jeden z nejdůležitějších principů kosmických aktivit.[109] Tento princip byl dále znovuutvrzen v Kosmické smlouvě a všeobecně přijat mezinárodním společenstvím.[110] Rezoluce Valného shromáždění OSN z roku 1996 poskytuje podrobnosti o tom, jak tuto zásadu vykládat, a uvádí výčet významných ustanovení o možných prostředcích (formálních požadavcích) mezinárodní vesmírné spolupráce a podmínkách (hmotných požadavcích) takové spolupráce. Otázka případného vynucení však zatím není jasná. UNCOPUOS se tak chopil iniciativy k vytvoření pracovní skupiny pro revizi mezinárodních mechanismů spolupráce,[111] s cílem podpořit všechny možné typy spolupráce mezi různými subjekty, včetně vlád, mezinárodních organizací, soukromých podnikatelů a tak dále.[112]

Vesmírné technologie se značně vyvinuly od dob první družice v roce 1957, která odstartovala kosmickou éru lidstva. Povaha dvojího užití satelitů a vesmírných technologií znamená, že komercializace a privatizace vesmíru je přirozeným výsledkem využívání satelitů a vesmírných aktivit. Kosmický prostor se stále více přibližuje našemu každodennímu životu a komercializace vesmíru se jeví jako nezvratný trend dalšího rozvoje kosmických aktivit.

---

[106] KAISER, S. A. *New start treaty as a confidence building measure for the peaceful uses of outer space*. Proceedings of the International Institute of Space Law, 2011.

[107] Zdroj: https://eeas.europa.eu/archives/docs/non-proliferation-and-disarmament/pdf/space_code_conduct_draft_vers_31-march-2014_en.pdf.

[108] Zdroj: https://digitallibrary.un.org/record/838421?ln=en.

[109] Viz poznámka pod čarou č. 29.

[110] Kosmická smlouva, článek IX.

[111] Zdroj: https://digitallibrary.un.org/record/729187?ln=en.

[112] Zdroj: https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2017/aac_105c_22017crp/aac_105c_22017crp_27_0_html/AC105_C2_2017_CRP27E.pdf.

Předpokládá se, že v příštích deseti až patnácti letech bude komerční vesmírný trh vzkvétat a tržní podíl soukromých kosmických subjektů se bude neustále navyšovat. Konkurence bude narůstat v sektoru již tradičních komerčních aktivit, jako například vypouštění do kosmického prostoru a komerčního využití družicových soustav. Nakonec se plně rozvinou i dnes teprve začínající komerční činnosti, jako je kosmická turistika, získávání energie z kosmického prostoru nebo těžba nerostných surovin v kosmickém prostoru a na kosmických tělesech. Vesmírné smlouvy OSN přijaté v minulém století, kdy byly státy jedinými hráči v kosmickém prostoru, zajisté pomohly vytvořit právní rámec pro hladký a uspořádaný rozvoj prvních vesmírných aktivit lidstva. Je ale zřejmé, že tato pravidla již nepostačují k řešení nových právních problémů vyplývajících z komercializace a privatizace kosmického prostoru. Za takových okolností představuje vývoj vesmírného práva více diverzifikovaný proces, který úzce závisí na probíhajícím procesu komercializace vesmíru.

Vzhledem ke skutečnosti, že stále více států vstupuje do „vesmírného klubu“, jednání o nových smlouvách v rámci OSN nejsou jednoduchá. Tudíž jiné mezinárodní subjekty převzaly roli navrhování pravidel pro určité aspekty vesmírných komerčních aktivit. Neschopnost uzavřít nové smlouvy v rámci OSN však nevylučuje přijetí pravidel upravujících činnost v kosmickém prostoru na jiných platformách, jako je WTO nebo UNIDROIT.

OSN nicméně i nadále zaujímá vedoucí postavení při usnadňování procesu tvorby pravidel tím, že podporuje přijímání *soft law* a národní právní úpravy prostřednictvím především UNCOPUOS. Kromě toho Valné shromáždění OSN přijalo celou řadu rezolucí, které mají významný dopad na různé aspekty činnosti v kosmickém prostoru. Současně se od 80. let 20. století do procesu tvorby právně nevynutitelných předpisů zapojily i další subjekty, jako ILA a EU.

Ani samotné státy nejsou vynechány z procesu tvorby vesmírných právních předpisů. Vzhledem k obtížnosti vytváření závazných pravidel na mezinárodní úrovni byla národní kosmické legislativě přidělena důležitá úloha. Veškerá tato národní legislativa, i když nabízí užitečné vodítko pro kosmické aktivity, představuje také užitečnou státní praxi pro budoucí mezinárodní legislativu. Z hlediska národních regulačních orgánů by se mělo vzít v úvahu několik otázek spolu s komercializací vesmíru, jmenovitě udělování licencí pro komerční vesmírné aktivity (včetně podmínek pro vesmírné projekty, kvalifikace subjektu k provádění vesmírných aktivit, požadavků na pojištění atd.), odpovědnost a rozdělení odpovědnosti mezi vládu a soukromý sektor (včetně omezení pravomoci vlády při uplatňování nároků na odškodnění od soukromých subjektů, což je zásadní pro zmírnění zátěže vesmírných soukromých společností,

zejména malých, pojištění odpovědnosti za škodu atd.)[113] a nastavení registračního mechanismu podle Rezoluce OSN o posílení praxe států při registraci vesmírných objektů.[114] Podrobněji se těmto tématům věnujeme níže, například v kapitole 4 (*Národní právní úprava týkající se kosmického prostoru*), v kapitole 6 (*Srovnání regulace těžby „ve prospěch lidstva" na mořském dně a v kosmickém prostoru: Role malých států a mezinárodní právo v extrateritoriální expanzi těžby*) nebo v kapitole 8 (*Otázky odpovědnosti zejména při těžbě přírodních zdrojů v kosmickém prostoru z hlediska mezinárodního práva*).

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že proces vývoje a tvorby kosmického práva jako samostatného právního odvětví prošel komplexním vývojem a v současné době je značně ovlivněn probíhající komercializací činností států a jiných nestátních aktérů v kosmickém prostoru. V posledních desetiletích stále aktivněji míříme k decentralizovanému legislativnímu procesu v oblasti vesmíru, což bezpochyby může mít pozitivní vliv na urychlení tvorby tolik potřebného právního základu. Výše popsané normy týkající se kosmického prostoru (ať už závazné pro jejich adresáty, či mající pouze doporučující charakter) mají podobu psaného práva, tj. především mezinárodních smluv na mezinárodní úrovni a zákonů na vnitrostátní úrovni. V navazující kapitole 3 (*Obyčejové právo jako pramen kosmického práva*) popíšeme, jakou roli ve vesmírném právu hraje právo obyčejové, a zda je jeho role v tomto odvětví stejná jako jinde v mezinárodním právu veřejném.

[113] Viz poznámka pod čarou č. 79.
[114] Viz poznámka pod čarou č. 55.

3. Obyčejové právo jako pramen kosmického práva

Pro pochopení úlohy mezinárodního obyčejového práva v kosmickém právu je nejprve důležité si objasnit význam obyčejového mezinárodního práva jako takového. Tradičně se při definování mezinárodního obyčejového práva odkazuje na slavnou klauzuli Statutu Mezinárodního soudního dvora (dále jen „MSD" a „Statut MSD"), která uvádí, že dva primární zdroje mezinárodního práva veřejného jsou „*a) mezinárodní úmluvy, ať už všeobecné nebo zvláštní, stanovující pravidla výslovně uznaná státy; a b) mezinárodní zvyklosti, jako důkaz obecné praxe akceptované jako závazné pravidlo*".[115] Jednoduše řečeno, Statut MSD odkazuje na mezinárodní smlouvy a mezinárodní obyčejové právo.

Tyto dva zdroje mezinárodního práva se od sebe jen stěží mohou lišit více. Smlouvy lze doslova vidět, dokonce se jich dotknout. Mají fyzickou podobu, projevující se v papírových dokumentech dobře uchovaných ve státních archivech. Zahrnují velmi přesně určenou množinu slov, kde byla nepochybně každá čárka, pokud ne přímo vyjednána, tak alespoň důkladně zvážena. Existuje přesné datum nebo přesně definovaný soubor podmínek, za kterých smlouva vstoupí v platnost, a celý text je slavnostně zpečetěn podpisy vysokých představitelů států. V případě výskytu pochybností o určitých aspektech smlouvy existuje dokonce „metasmlouva" – Vídeňská úmluva o smluvním právu ze dne 23. května 1969 (dále jen „Vídeňská úmluva o smluvním právu"),[116] která poskytuje směrodatná pravidla, jak smlouvy vykládat a aplikovat. V důsledku toho jsou smlouvy považovány za poměrně přesný prostředek k určení stavu příslušných práv a povinností států vůči sobě navzájem, vůči mezinárodnímu společenství států jako celku nebo v určitých případech i vůči jiným subjektům či objektům mezinárodního práva veřejného.

Mezinárodní obyčejové právo je ale velmi odlišné. Jak vyplývá z citátu Statutu MSD, definice obyčejového práva byla obecně vnímána odborníky, stejně jako MSD samotným,[117] jako obsahující dva jednotlivé prvky: 1. *usus* neboli „obecná praxe"; a 2. *opinio iuris sive necessitatis* neboli „uznání obyčeje jako závazného pravidla". K takové dvouprvkové definici obyčejového práva se přiklání i Komise pro mezinárodní právo.[118] Mezinárodní obyčejové právo tedy může vzniknout pouze tehdy, pokud jsou následující dvě otázky zodpovězeny kladně: 1. existuje určitá obecná praxe; 2. taková praxe je běžně považována za závazné mezinárodní právo.[119] Slovy

[115] Článek 38 odst. (1) písm. (b) Statutu Mezinárodního soudního dvora. České znění dostupné ve Vyhlášce ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb. ze dne 16. ledna 1947 o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

[116] Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb. ze dne 4. září 1987 o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

[117] K tomu viz například judikaturu MSD ve věcech *North Sea Continental Shelf* (Spolková republika Německo vs. Dánsko; Spolková republika Německo vs. Nizozemsko) zed ne 20. února 1969.

[118] Zdroj: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/184/25/PDF/G1618425.pdf?OpenElement.

[119] CRAWFORD, J. *Brownlie's Principles of Public International Law*. Oxford University Press, 2012.

právního vědce Malcolma N. Shawa, první otázka se týká „jednání navenek“, druhá – „subjektivního přesvědčení jednajícího“.[120]

Už ze samotné definice mezinárodního obyčejového práva tedy vyplývá, že nemůže být pojato a vyloženo jediným závazným způsobem. Nelze si jej přečíst, ani se ho dotknout, v důsledku čehož zůstává obyčejové právo mnohdy nepřesné, což často vyvolává i pochybnosti o jeho závaznosti. Dokonce i rozdíl mezi dvěma konstitutivními prvky mezinárodního obyčejového práva byl neustálým tématem k diskusi mezi odbornou veřejností. Zde se také rýsuje inherentní paradox. Jak vysvětluje Brian Lepard: „*Státy jednají určitým způsobem, protože se domnívají, že jsou ze zákona povinni tak učinit, aniž by existovala mezinárodní smlouva obsahující tyto povinnosti. Ovšem, dříve než právní norma vznikne, bylo by takové přesvědčení státu mylné*.“[121]

Kromě toho, přestože praxe států a jejich víra v právně závazný charakter této praxe způsobuje vznik mezinárodního obyčejového práva, žádný stát takovou praxi nebo své přesvědčení o její závaznosti běžně takto neoznačuje v jakémkoli formálním smyslu. Právě zpětná interpretace takové praxe v kombinaci s přesvědčením o její závaznosti akademickými odborníky, rozhodci nebo soudci, včetně těch z MSD, vede k uznání určitého pravidla a jeho povýšení na úroveň mezinárodního obyčejového práva.

Smlouvy samozřejmě také znovu a znovu vyvolávají spory ohledně jejich správné aplikace, výkladu a implementace. V tomto smyslu ani ony často nejsou schopny odstranit veškeré pochybnosti o tom, co je pro státy závazné. Hlavní rozdíl oproti obyčejovému právu spočívá však v tom, že všechny tyto nejistoty se dají eliminovat pomocí zasazení do určitého kontextu, a dokonce i pouhým gramatickým výkladem textu samotné smlouvy. Často se tak stává, že se spor vede o konkrétní slovíčko a jeho použití v textu než o to, zda je skutečně určitá právní norma v textu mezinárodní smlouvy obsažena či nikoliv.[122]

Naproti tomu u mezinárodního obyčejového práva je třeba *a priori* zodpovědět zásadnější otázku, a sice zda skutečně existuje v kontextu, v němž se mezinárodní spor vede. Pak je třeba určit i samotný obsah toho kterého obyčejového práva, a to i mimo případný spor, kdy jsou mezi stranami vedeny konzultace nebo analýza nastalé situace. V každém případě tyto otázky vyvstávají až během *ex post facto* interpretací, obvykle prováděných jednotlivými odborníky nebo odbornými institucemi nezávislými na státech účastnících se příslušného sporu, což nevyhnutelně přináší širší míru subjektivity.

[120] SHAW, M. N. *International Law*. Cambridge University Press, 1997.
[121] LEPARD, B. *The Legal Status of the 1996 Declaration on Space Benefits: Are Its Norms Now Part of Customary International Law?* ve sbírce *Soft Law in Outer Space*, redakce Irmgard Marboe, Böhlau, 2012.
[122] K tomu viz článek 31 a 32 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

Nad rámec dvou obecných otázek uvedených v předešlém odstavci, musejí osoby, které se pokoušejí identifikovat a definovat pravidlo obyčejového práva, odpovědět na nespočet mnohem specifičtějších otázek, jako například: Jak „konzistentní“ musí být „státní praxe“, aby představovala mezinárodní obyčejové právo?[123] Jak dlouho musí tato praxe přetrvávat?[124] Kolik států muselo takovou „státní praxi“ následovat? Kolik z nich musí být přímo dotčeno příslušnou mezinárodní událostí?[125] Jaké chování by kvalifikovalo stát jako „trvalého odpůrce“, což mu umožňuje uniknout závaznému účinku příslušného pravidla obyčejového práva, které jinak má pravděpodobně všeobecný účinek?[126] Jaké chování by naopak znamenalo „přistoupení“ státu k předpokládanému pravidlu mezinárodního obyčejového práva při absenci pozitivního chování tohoto státu v souladu s tímto pravidlem?[127] Co by představovalo „region“ pro účely určení regionálního nebo místního obyčejového práva?[128]

Poslední hlavní rozdíl mezi mezinárodním smluvním a mezinárodním obyčejovým právem se týká časového rámce existence či absence příslušných práv a povinností. V případě smluvního práva existuje v zásadě alespoň jeden zcela jasný okamžik, kdy smlouva vstoupila v platnost, a to jak obecně, tak pro konkrétní stát, i když ještě před tímto okamžikem existuje obecná povinnost neporušovat předmět ani účel smlouvy, která platí pro všechny státy, jež mezinárodní smlouvu podepsaly, bez ohledu na to, zda ji následně ratifikovaly či nikoli.[129] Stejně tak na opačném konci časové osy trvání práv a povinností obsahuje většina mezinárodních smluv pravidla o jejich vlastním ukončení jako celku a o účinku vystoupení jednotlivé smluvní strany. Tato pravidla také následně určují konkrétní kalendářní den, kdy smluvní závazky končí pro konkrétní smluvní stranu nebo pro všechny strany.[130]

Oproti tomu obyčejové právo bylo jedním odborníkem trefně přirovnáno k postupnému vytváření silnice přes prázdné území. Po počáteční nejistotě ohledně směru se většina řidičů začne držet stejné linie, která se následně stane jedinou cestou. Zanedlouho se tato cesta mění v silnici akceptovanou jako jedinou regulérní cestu, i když není možné přesně určit, kdy k této změně vlastně došlo.[131]

---

[123] Viz například TREVES, T. *Customary International Law* ve sbírce *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, vol. II*, redakce Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, 2012.
[124] Viz například poznámky pod čarou 102, 103 nebo 106.
[125] Viz například poznámky pod čarou 102 nebo 103.
[126] Ke konceptu „trvalého odpůrce“ viz například ELIAS, O. *Persistent Objector* ve sbírce *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, vol. VIII*, Oxford University Press, 2012.
[127] Ke konceptu „přistoupení“ viz například ANTUNES, N. *Acquiescence* ve sbírce *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, vol. VIII*, Oxford University Press, 2012.
[128] Viz například poznámky pod čarou 102 nebo 103.
[129] Viz článek 18 odst. (a) Vídeňské úmluvy o smluvním právu.
[130] Viz články 54 až 64 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.
[131] DE VISSCHER, C. *Theory and Reality in Public International Law*. Princeton University Press, 1960.

Stručně řečeno, na rozdíl od v podstatě binárního charakteru mezinárodního smluvního práva, pokud jde o jeho formální použitelnost, tzn. buď platí, nebo neplatí, mezinárodní obyčejové právo představuje proces posunu po škále od jasné a nesporné absence jakékoli státní praxe a *opinio iuris* k téměř nesporné plné existenci relevantní státní praxe a *opinio iuris*.

3.1. Úloha mezinárodního obyčejového práva v kosmickém prostoru

Majíce na paměti výše uvedenou obecnou analýzu rozdílných povah mezinárodního smluvního a obyčejového práva, nyní přejdeme k zamýšlení se nad rolí mezinárodního obyčejového práva specificky ve vztahu k vesmíru.

Na první pohled by se mohlo zdát, že zkoumání principů mezinárodního obyčejového práva, které se vztahují na mírový průzkum a využívání kosmického prostoru, a potažmo i na vesmírnou těžbu, může být zbytečné. To však může platit za předpokladu, že: i) všechna taková obyčejová pravidla jsou kodifikována ve smlouvách o kosmickém prostoru uzavřených na půdě OSN, a že (ii) všechny relevantní státy jsou stranami těchto smluv. Žádný z těchto uvedených předpokladů pravděpodobně není přesný ani neodráží realitu toho, jak a kým je kosmický prostor využíván dnes, a jakým způsobem to bude probíhat v případě budoucí těžby ve vesmíru. Nesporné ovšem je, že na rozdíl od konvenčních smluvních principů, které typicky zavazují pouze smluvní strany příslušné smlouvy,[132] pravidla mezinárodního obyčejového práva zavazují všechny státy, s možnými výjimkami v podobě již zmíněného pravidla „trvalého odpůrce“ nebo pravidla tzv. „lokalizace“, tj. ve formě místního, dvoustranného, zvláštního nebo regionálního obyčejového pravidla, které se mohou uplatnit za určitých okolností.[133] V důsledku toho zásady mezinárodního obyčejového práva uplatňované na činnost v kosmickém prostoru, tj. mimo jiné i na kosmickou těžbu, zavazují každý stát, bez ohledu na jakékoli konkrétní smluvní závazky, které formálně přijal či nepřijal.

Vznik a aplikace mezinárodního obyčejového práva v žádném případě nesnižuje roli mezinárodních smluv pod záštitou OSN. Spíše zdůrazňuje obecně akceptovanou zásadu, že norma mezinárodního obyčejového práva může být za určitých okolností identická ve svých podmínkách s ustanoveními mezinárodní smlouvy.[134] Obecně se má za to, že několik základních principů kodifikovaných zejména v Kosmické smlouvě jsou také původně pravidly mezinárodního

[132] Článek 34 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.
[133] K tomu viz Judikát *Right of Passage Over Indian Territory* (Portugalsko vs. Indie), 1960, ICJ Rep 6, a Judikát *Asylum* (Kolumbie vs. Peru), 1950, ICJ Rep 277.
[134] Viz například poznámka pod čarou č. 117 a Judikát *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua* (Nikaragua vs. Spojené státy americké), 1986, ICJ Rep 14.

obyčejového práva.[135] Může to tedy mít důsledky pro ty státy, které nejsou stranami příslušné smlouvy, případně i pro nestátní subjekty.

Existuje několik dalších důvodů, proč je pochopení příslušných obyčejových pravidel důležité při zvažování práv a povinností těch, kdo se účastní průzkumu a využívání vesmíru. Za prvé, nehledě na exponenciální vývoj vesmírných aktivit v posledních čtyřech desetiletích, pro mezinárodní společenství bylo obtížné vyjednat závazné nástroje týkající se kosmického prostoru, zejména prostřednictvím UNCOPUOS. Ve skutečnosti nebyly na půdě UNCOPUOS uzavřeny žádné další smlouvy od Dohody o Měsíci v roce 1979. V důsledku toho existuje silná tendence k vypracování „kodexů chování" nebo pokynů *soft law*, o nichž byla řeč výše, pro záležitosti související s kosmickým prostorem, a to bez ohledu na potenciální rizika nedodržování těchto dokumentů.[136]

Další příčinou je i vznik v poslední době vnitrostátních zákonů a kvazismluv typu Artemis Accords upravujících těžbu nerostných surovin v kosmickém prostoru, o kterých bude řeč v dalších kapitolách. Tyto dokumenty, ať už úmyslně či nikoliv, mohou mít za důsledek nastolení nových pravidel, které mohou být prohlášeny za obyčejové s cílem jejich následné kodifikace ve smluvních instrumentech.

Je zřejmé, že paradigmata toho, jak kosmický prostor využíváme, se neustále mění, zejména v důsledku rychlého technologického rozvoje. Jednoduše řečeno, vesmír je nyní úplně jiné „místo", než bylo v době, kdy byla uzavřena Kosmická smlouva odrážející některé základní obyčejové principy, které v té době existovaly. I když je tedy mezinárodní kosmické právo silně ovlivněno smluvními nástroji, může být mezinárodní obyčejové právo, s jistými výhradami uvedenými níže, stále důležitou součástí této oblasti práva.

Je nezbytné si uvědomit, že naprostý základ pro jakékoliv hodnocení úlohy mezinárodního obyčejového práva ve vesmíru a ve vztahu k aktivitám v kosmickém prostoru tvoří Kosmická smlouva. Tato základní mezinárodní smlouva stanoví, že „*Smluvní státy provádějí činnost při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles podle mezinárodního práva včetně Charty Organizace spojených národů, v zájmu zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a rozvoje mezinárodní spolupráce a porozumění*".[137] I když klauzule vyzdvihuje konkrétně Chartu Organizace spojených národů (dále jen „Charta OSN"),[138]

[135] Viz například JAKHU, R. a FREELAND, S. *The Relationship Between The Outer Space Treaty And Customary International Law*. 59th IISL colloquium on the law of outer space, Eleven International Publishing, 2016.

[136] FREELAND, S. *For Better or For Worse? The Use of 'Soft Law' within the International Legal Regulation of Outer Space*. XXXVI Annals of Air and Space Law, 2011.

[137] Kosmická smlouva, článek III.

[138] Charta Organizace spojených národů byla podepsána 26. června 1945 v San Franciscu na závěr Konference Organizace spojených národů o mezinárodní organizaci a vešla v platnost 24. října 1945. Dostupná pod odkazem:

jakož i hlavní zásady týkající se zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a podpory mezinárodní spolupráce a porozumění, obecný odkaz na „mezinárodní právo“ rozhodně zahrnuje i mezinárodní obyčejové právo.

Tato klauzule je obecně vnímána tak, že v souladu se zásadou *lex specialis derogat legi generali* znamená, že tam, kde samotné vesmírné právo chybí, je diskutabilní nebo zásadně otevřené protichůdným výkladům, a proto neexistuje žádné konkrétní a přesné mezinárodní pravidlo, státy a soudy se mohou uchýlit k obecnému mezinárodnímu právu, aby nalezly právní odpovědi na právní problémy týkající se aktivit v kosmickém prostoru. Obecné mezinárodní právo zase zahrnuje obecné mezinárodní obyčejové právo. Díky tomu je mezinárodní obyčejové právo přímo relevantní pro vesmír.[139]

Avšak s ohledem na aktivity v kosmickém prostoru, stejně jako na Zemi, je mezinárodní obyčejové právo zpravidla považováno za mnohem méně užitečný právní zdroj pro posouzení a řešení konkrétní situace než právo smluvní. Často, i když pouze implicitně, dochází k jeho využití jako záložního doplňkového zdroje, když neexistuje žádná použitelná mezinárodní smlouva, kterou by bylo možné pro tento účel použít.

To je pochopitelné, když se znovu podíváme na dva nezbytné prvky mezinárodního obyčejového práva popsané výše v této kapitole. Tento rozdvojený přístup byl často kritizován,[140] přičemž z těchto dvou prvků právě *usus* vyvolává více kontroverzí.

Pokud jde o specifika aplikace konceptu *usus* v kontextu činnosti v kosmickém prostoru, je třeba poznamenat, že „státní praxe“ by v kontextu obecného mezinárodního práva normálně měla odkazovat na to, co státy dělají, na rozdíl od toho, co říkají nebo častěji deklarují písemně. Pokud například námořnictvo pobřežního státu pravidelně zadržuje cizí plavidla v určité námořní oblasti, představuje tento fyzický postup zadržování „ustálenou“ státní praxi. Pokud je tato praxe podpořena řádnými prohlášeními pobřežního státu, například, že státní námořnictvo je oprávněno tak učinit kvůli právní povaze oblasti, která je oblastí teritoriálních vod, může být tato praxe přijímána jako závazné pravidlo mezinárodního obyčejového práva, a sice že tato oblast by měla být považována za teritoriální vody tohoto pobřežního státu.

Problém je však v tom, že mnohé státy „jednají“ také tím, že vytvářejí, ať už písemně nebo ústními prohlášeními státních úředníků, určité politiky, zákony a jiné právní předpisy. To je koneckonců to, co státy obvykle dělají, především vzhledem ke skutečnosti, že státy jsou jedinými

https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojenych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf.

[139] Dále k tomuto tématu viz například poznámka pod čarou č. 24.

[140] K tomuto viz například poznámka pod čarou č. 121.

subjekty obecně oprávněnými podle mezinárodního práva vydávat právní předpisy. Tím pádem to, co státy říkají a píší, představuje státní praxi neboli *usus*, i když pouhá skutečnost zapsání pravidla do zákona nebo nařízení může velmi dobře odrážet i *opinio iuris* daného státu ohledně předmětného pravidla, přičemž *opinio iuris* je druhým nezbytným prvkem mezinárodního obyčejového práva. V těchto případech tedy mohou *usus* a *opinio iuris* odkazovat na tytéž dokumenty a být jimi doloženy. Hranice mezi těmito dvěma prvky tudíž není zdaleka tak přesná, jak se často předpokládá.

Výše uvedená analýza je o to důležitější, pokud se podíváme na vesmír a vesmírné aktivity. Poněkud nákladná a riskantní povaha vesmírných aktivit, obzvláště v počátečních fázích vesmírné éry, způsobila a nadále způsobuje, že vesmírné aktivity, čímž se myslí provádění skutečných činností a úkonů v kosmickém prostoru, zůstávají velmi omezené co do množství a rozsahu. Navíc, jelikož se takové aktivity z velké části odehrávají v oblastech, které jsou pro lidi obtížně přístupné a které je dokonce obtížné spolehlivě monitorovat vzdálenými prostředky, bylo by poměrně náročné určit, zda „státní praxe“ ve vesmíru vykazuje jednotnost, důslednost a ustálenost nezbytnou pro ustanovení pravidla obyčejového práva.

Pokud by pojem „státní praxe“ znamenal výhradně praxi spočívající ve skutečném dělání něčeho v kosmickém prostoru místo „státní praxe na papíře“, nebylo by nutné sledovat a brát v potaz dlouholetou činnost Spojených států a Sovětského svazu, abychom byli schopni určit, zda a případně jaká pravidla mezinárodního obyčejového práva existují ve vztahu ke kosmickému prostoru. Dokonce i dnes pro velkou většinu států „vesmírná aktivita“ znamená aktivitu zahrnující partnerství s jednou nebo více předními kosmickými zeměmi, nebo alternativně omezené operace v několika málo specializovaných oblastech, kde si tyto státy mohou dovolit být aktivní.

Tradiční zaměření na „skutečnou“, spíše než na „papírovou“, státní praxi tak vyvolává důležité otázky týkající se kvalifikace „papírové praxe“ jako „státní praxe“ pro účely ustanovení mezinárodního obyčejového práva. Mělo by být například postavení Měsíce podle mezinárodního obyčejového práva výlučně ponecháno na praxi USA, protože se Spojené státy jako jediné mohou pochlubit „praxí“, když jejich občané přistáli a pohybovali se po povrchu Měsíce? Za pozornost stojí i skutečnost, že se jedná o pouhých dvanáct amerických astronautů, kteří se skutečně dotkli měsíčního povrchu. Mohl by být rozsah státní praxe případně rozšířen nad rámec Spojených států tak, aby zahrnoval ruskou, čínskou, japonskou, indickou a evropskou[141] „státní praxi“ bezpilotního přistání na Měsíci?[142]

[141] Pod pojmem „evropská praxe“ je míněna především praxe ESA.
[142] Viz například odkaz http://en.wikipedia.org/wiki/Moon_landing, obsahující seznam hlavních pokusů o přistání na Měsíci nepilotovanými kosmickými objekty příslušných států.

Vedle této fyzické praxe týkající se Měsíce existovalo v 70. letech zřetelné úsilí řešit právní status Měsíce prostřednictvím smluvního práva, zejména kvůli obavám států ze zjevně hrozícího komerčního využívání jeho přírodních zdrojů. Výše zmiňovaná Dohoda o Měsíci byla podepsána v roce 1979, ale vstoupila v platnost v roce 1984.[143] Jednání o Dohodě o Měsíci se účastnily i Spojené státy a Sovětský svaz, i když nakonec obě tyto země, stejně jako řada dalších států, které následovaly jejich příkladu, smlouvu neratifikovaly. Účast velmocí na těchto jednáních o dohodě naznačovala, že buď ani jedna z nich nepovažuje žádné mezinárodní obyčejové právo, které by mohlo v této věci existovat, za použitelné, nebo že by si obě přály vyjasnit právní pravidla týkající se Měsíce.

S přihlédnutím ke všemu uvedenému výše můžeme učinit dvojí závěr ohledně právního statusu Měsíce a pravidel jeho využití, včetně využití pro komerční účely, zejména pak těžbu nerostných surovin na povrchu Měsíce. Zaprvé, neexistuje žádný široce a všeobecně aplikovatelný smluvní režim, a to především proto, že Dohodu o Měsíci ratifikoval pouze omezený počet zemí, které navíc nejsou hlavními vesmírnými zeměmi. Zadruhé, v této věci je skoro nemožné fakticky vyčlenit nějaké konkrétní obyčejové pravidlo. Pokud se podíváme na ty státy, které na Měsíci prokazatelně přistály, bylo by to pravidlo diktované pouze praxí Spojených států. Toto je ale politicky nepřijatelné a v rozporu s širšími principy mezinárodního obyčejového práva ve vztahu k mezinárodní spolupráci. Pravidlo založené pouze na praxi USA by navíc záviselo na pouhých šesti událostech, tj. přistáních na Měsíci, z nichž žádná nepředstavovala nic jiného než vědecký průzkum. Podíváme-li se na státy, které dokázaly na Měsíc vyslat bezpilotní přístroje, pak takový pohled opomíjí význam lidského jednání *in situ* v kontextu zavádění státní praxe. Navíc při takovém pohledu na věc stále bereme v potaz pouze praktickou činnost omezenou na vědecký průzkum, jako jedinou činnost, kterou zatím člověk na povrchu Měsíce dokázal vyvinout. Pokud naopak zohledníme i „papírovou praxi" států, vstupujeme na horkou půdu politických a právních debat o tom, zda by měl být Měsíc společným dědictvím lidstva přístupným každému, kdo má zájem do něj investovat, nebo zda by se Měsíc měl stát mezinárodním prostorem podléhajícím internacionalizované kontrole. Této otázce se podrobněji věnuje kapitola 7 (*Artemis Accords a „společné dědictví lidstva"*).

Kromě toho samotný koncept mezinárodního obyčejového práva, jak se již krátce uvádí výše, uznává rozdíl mezi státy zvláště dotčenými určitou právní skutečností, událostí nebo

[143] K tomu viz podrobněji HOBE, S. et al. *The 1979 Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies* ve sbírce *Cologne Commentary on Space Law*, vol. II 325. Carl Heymanns Verlag, 2013. VIIKARI, L. *From Manganese Nodules to Lunar Regolith*. University of Lapland, 2002. TRONCHETTI, F. *The Exploitation of Natural Resources of the Moon and Other Celestial* Bodies. Martinus Nijhoff, 2010.

pravidlem a státy, které nejsou takto zvláště dotčeny, přičemž větší váha se přikládá praktikám a názorům právě první skupiny států. Tradiční definice obyčejového práva však, pochopitelně, nejde tak daleko, že by všem ostatním státům upírala možnost se vyjádřit k tomu, jak by měla mezinárodní obyčejová pravidla vypadat.[144] Příkladem zde může posloužit pozoruhodný případ Antarktidy. Tento případ je zvláště relevantní pro vesmír a budoucí vesmírnou těžbu, protože toto teritorium je až na několik výjimek považováno za společné dědictví lidstva srovnatelné s kosmickým prostorem. Došlo zde totiž k rychlému ústupu od režimu mezinárodního obyčejového práva, jelikož aktivity států vyústily v brzké přijetí mezinárodní smlouvy – Smlouvy o Antarktidě ze dne 1. prosince 1959 (dále jen „Smlouva o Antarktidě“).[145] Na základě Smlouvy o Antarktidě, a zejména jejího článku IV, se vyvinul zvláštní právní režim, v rámci kterého v Antarktidě působí pouze omezený počet států, čímž od samotného počátku došlo k faktickému zmrazení územních nároků příslušných států, které jsou stranami této smlouvy. Později byla Smlouva o Antarktidě doplněna dalšími smlouvami, stanovujícími závazný právní režim pro působení na Antarktidě. Tato mezinárodní smlouva byla následně, sice po značných diskusích, obecně přijata i většinou ostatních zemí, které také projevily svůj zájem o Antarktidu.[146] Pozdější smlouvy a dohody zůstaly konzistentní s původním záměrem Smlouvy o Antarktidě a omezily individuální možnosti hlavní skupiny států majících územní nároky vůči Antarktidě natolik, že pro všechny praktické účely lze nyní Antarktidu skutečně považovat za společné dědictví lidstva.

Je pozoruhodné, jak rychle přijaly původně nezúčastněné státy podepsání Smlouvy o Antarktidě jako *fait accompli*, a rozhodly se spíše pro přistoupení k této mezinárodní smlouvě než pro právní konfrontaci postoje původních signatářů. Pokud by se naproti tomu mezinárodní právo o Antarktidě vyvinulo jako mezinárodní právo obyčejové, dost možná by různé státy využily příležitosti a staly se trvalými odpůrci, nebo by alespoň vytvořily vlastní výklad předpokládaných pravidel mezinárodního obyčejového práva, využívaje přirozené nepřesnosti těchto pravidel.

Tento příklad přenesený do oblasti kosmického prostoru podporuje závěr, že použití mezinárodního obyčejového práva jako zdroje pro mezinárodní závazky je poměrně komplikované, a celkově by se měla upřednostňovat dohoda prostřednictvím ujednání zakotvených v mezinárodních smlouvách. Problémy s dosažením potřebného konsenzu pro dojednání mezinárodních smluv s širokou, snad i celosvětovou, aplikací by přitom znamenaly, že mezinárodní obyčejové právo by stále mohlo hrát významnou roli při překlenutí propasti mezi

[144] Srovnej například s poznámkou pod čarou č. 119, 120 nebo 123.
[145] Zdroj: https://www.ats.aq/e/antarctictreaty.html. České znění dostupné ve Vyhlášce ministra zahraničních věcí č. 76/1962 Sb. ze dne 11. července 1962 o Smlouvě o Antarktidě.
[146] Viz VÖNEKY, S. a ADDISON-AGYEI, S. *Antarctica* ve sbírce *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, vol. I. Oxford University Press, 2012.

plnohodnotnou absencí práva a potenciální mezinárodní smlouvou upravující určitou oblast. Inherentní povaha obyčejového práva nabízí jednotlivým státům různé situace, v nichž se mohou zamyslet nad tím, zda směr, kterým se právní vývoj ubírá, je podle jejich představ. To může ve finále otevřít cestu buď k přijetí mezinárodní vesmírné smlouvy, nebo plnohodnotnému vrchovenství pravidla mezinárodního obyčejového kosmického práva.

3.2. Zvláštní povaha kosmického práva: otázky bezpečnosti a dvojího užití

Pokud jde o hmotné kosmické právo, první oblast, kde se plně projevuje specifika tohoto odvětví práva v porovnání s obecným mezinárodním obyčejovým právem, se týká „dvojího užití" většiny, ne-li všech vesmírných aktiv a činností. To znamená, že objekty umístěné v kosmickém prostoru mohou být současně použity pro mírové a vojenské účely.[147] Nosné rakety, které vynášejí satelity na oběžnou dráhu, jsou technicky téměř k nerozeznání od raket schopných nést jaderné hlavice; družice dálkového průzkumu mohou být jednoduše využity ke špionáži; a satelitní navigační systém GPS vlastní, provozuje a řídí americká armáda, i když mnoho civilních a komerčních aplikací nyní začíná záviset na jeho dostupnosti.

To znamená, že kosmické aktivity ve všech oblastech, a to včetně těžby vzácných nerostných surovin, mohou mít dopad na národní bezpečnost toho kterého státu. Národní bezpečnost se v konečném důsledku vztahuje k samotnému přežití státu jako relevantní entity, a proto je z právního hlediska úzce spojena i s otázkami státní suverenity. Pokud jsou v sázce takto enormně důležité otázky samotné existence, jsou státy pochopitelně méně ochotné podrobit se nepřesnosti, která charakterizuje mezinárodní obyčejové právo. Na jednu stranu si přejí maximalizovat své možnosti ochrany vlastní existence a omezit své vlastní závazky podle mezinárodního práva. Na druhou stranu se snaží minimalizovat možnosti a kapacity určitých zemí a současně maximalizovat aplikovatelnost mezinárodního práva právě na tyto určité země, to vše v kontextu vzájemné nedůvěry a podezření. To však neznamená, že mezinárodní bezpečnostní právo je hra s nulovým součtem. Při přijímání mezinárodních závazků na mezinárodní úrovni jsou rozhodnutí většiny zemí, zejména pokud se bavíme o zemích respektujících princip právního státu, ovlivněny snahou o zvýšení předvídatelnosti právního prostředí, vybudování pověsti důvěryhodného mezinárodního partnera a o respektování práv a zájmů třetích, neutrálních států. Nic z toho však nepopírá zjevnou preferenci psaných mezinárodních smluv před obyčejovým právem v oblasti bezpečnosti. To ze své podstaty činí v očích států mezinárodní smluvní právo,

[147] Viz například TRONCHETTI, F. *Fundamentals of Space Law and Policy*. Springer, 2013. REMUSS, N. *Space and Security* ve sbírce *Outer Space in Society, Politics and Law*, redakce Christian Brünner a Alexander Soucek. Springer, 2011.

které je relativně jasné, mnohem efektivnějším nástrojem než mezinárodní obyčejové právo v oblasti ochrany jejich národních bezpečnostních zájmů.

Navíc vzhledem k celkové atmosféře nedůvěry a podezíravosti panující v oblasti kosmických technologií do popředí vstupuje spíše monitoring chování jiných států v kosmickém prostoru. Práva, povinnosti a postupy pro monitorování, inspekci a, je-li to pro strany přijatelné, případné sankcionování aktivit jiných států v kosmickém prostoru nelze snadno upravit prostřednictvím pravidel obyčejového práva, vyžadují totiž přesná ujednání a dohody. Tak hlavní mezinárodní smlouvy týkající se bezpečnosti a kontroly zbrojení všechny obsahují klíčová ustanovení o monitorování a inspekcích, od široké povinnosti nezasahovat do „národních technických prostředků ověřování“ (včetně satelitů) v článku V mezitímní dohody SALT I,[148] až po zřízení plnohodnotné Organizace Smlouvy o úplném zákazu jaderných pokusů, která bude monitorovat dodržování Smlouvy o úplném zákazu jaderných pokusů a závazku států netestovat žádné jaderné zbraně (včetně zbraní ve vesmíru) [viz články II–VI].[149] Je nutno poznamenat, že dokonce v Evropě, i přes její historii regionální integrace po druhé světové válce, včetně určité spolupráce ve vojenských a bezpečnostních otázkách a vedení společných vojenských cvičení, členské státy Evropské unie[150] si stále ponechávají kompetence v oblasti obrany a v otázkách národní bezpečnosti spoléhají každý sám na sebe.[151]

Jak bylo uvedeno výše v této kapitole, tato obecná analýza má zvláštní význam v kontextu vesmírných aktivit a vesmírného práva, což vede k tomu, že státy jsou velmi opatrné, aby nejednaly způsobem, který by mohl být interpretován jako státní praxe potvrzená nezbytným *opinio iuris*, jež by mohla případně vyústit v pravidlo mezinárodního obyčejového práva, které by následně mohlo být použito proti nim. A právě z tohoto důvodu lze v této konkrétní právní oblasti specifikovat relativně málo pravidel mezinárodního obyčejového práva. Taková pravidla, která by byla použitelná i mimo skupinu států vázaných jimi jako smluvní normou, vznikají především odvozením z příslušné mezinárodní smlouvy, především tedy Kosmické smlouvy. Ale i takový vývoj je poměrně omezený. Ke vzniku nové specifické normy mezinárodního obyčejového práva dochází pouze do té míry, do jaké lze na takovou normu pohlížet jako na „rozšíření“ obdobného pravidla „obecného“ mezinárodního obyčejového práva, které je již také obecně uznáváno mimo

[148] Mezitímní dohoda o určitých opatřeních ve vztahu k omezení strategických zbraní, podepsaná v Moskvě dne 26. května 1972 s účinností ode dne 3. října 1972.

[149] Smlouva o úplném zákazu jaderných pokusů, podepsaná v New Yorku dne 24. září 1996, doposud nenabyla účinnosti.

[150] Viz Smlouva o Evropské Unii dostupná pod odkazem: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0008.02/DOC_1&format=PDF.

[151] Dále k tomuto viz například VON DER DUNK, F. G. *Europe and Security Issues in Space: The Institutional Setting*. Space and Defense, 2010.

oblast vesmíru a kosmických aktivit. Tento závěr vyplývá z článku III Kosmické smlouvy, jak bylo uvedeno výše, který vyžaduje, aby státy, které jsou stranami Kosmické smlouvy, vykonávaly své aktivity v kosmickém prostoru v souladu s mezinárodním právem. S výjimkou několika příkladů, kterým se budeme věnovat níže, existuje jen velmi málo obyčejových pravidel odvozených z vesmírných smluv, které přímo nevyplývají z obdobného širšího pravidla mezinárodního práva, a které jsou tedy pro kosmické právo jedinečné.

3.3. Příklad č. 1: Mírové využití kosmického prostoru

Obecný stav popsaný výše naznačuje, že dopad mezinárodního obyčejového práva v oblasti kosmického prostoru je značně omezen, kdy hraje téměř druhořadou roli a používá se k výkladu smluvních ujednání, která nebyla dostatečně jednoznačně definována v mezinárodní smlouvě. Pokud se jedná o ustanovení mezinárodních smluv týkajících se bezpečnosti ve vesmíru, nejdůležitější z nich se týká správného výkladu článku IV Kosmické smlouvy, který ve svém druhém odstavci stanoví: „*Měsíc a jiná nebeská tělesa se využívají všemi smluvními státy výhradně pro mírové účely.*" Význam „*výhradně pro mírové účely*" není dále upřesněn, kromě případů, které tentýž článek dále vyjmenovává:

„*Na nebeských tělesech se zakazuje budování vojenských základen, zařízení a opevnění, zkoušky jakýchkoli zbraní a provádění vojenských manévrů. Využívání vojenských osob pro vědecký výzkum a jakékoli jiné mírové účely není zakázáno. Používání jakékoli výstroje nebo zařízení nezbytného pro mírový výzkum Měsíce a jiných nebeských těles není rovněž zakázáno.*"

Původně záměrná vágnost tohoto ustanovení Kosmické smlouvy umožňovala jak Spojeným státům, tak Sovětskému svazu vykládat tento článek po svém, a tím tedy umožnila Kosmickou smlouvu ratifikovat. Spojené státy tvrdily, že vojenské použití, pokud má obrannou povahu, slouží mírovým účelům, a proto je povoleno. Naproti tomu Sovětský svaz zaujal stanovisko, že jakékoli vojenské použití, ať už za účelem obrany nebo útoku, není již ze své samotné podstaty mírové, a proto je zakázáno, s výjimkou několika konkrétních případů zmíněných v samotném článku IV Kosmické smlouvy. A právě z tohoto důvodu by jakékoli pokusy, a to ať už v podobě smluvního práva nebo pravidla práva obyčejového, o další upřesnění tohoto článku v závěrečném znění Kosmické smlouvy byly již předem odsouzeny k neúspěchu. Je nutno poznamenat, že podobná klauzule, tj. o využití výhradně pro mírové účely, byla vložena například do článku II Úmluvy ESA, a to především proto, aby se vyloučilo jakékoli potenciální zapojení ESA do vesmírných činností souvisejících s bezpečností. Dalo by se samozřejmě namítnout, že výše zmíněný nedostatek „přesnosti pravidel" v Kosmické smlouvě ubírá na „tvrdosti" smlouvy, nebo dokonce v ní představuje prvek „měkkého práva". To však nic neubírá

na formálně závazném charakteru ustanovení Kosmické smlouvy. Níže je navíc popsáno, jak se rozsah přijatelných výkladů stále více zužoval, což nyní připouští mnohem méně sporů o tom, co by tento termín mohl znamenat.

Postupem času se tedy ukázalo, že právní postoj k přípustnému vojenskému využití vesmíru se mění. Navzdory zjevnému tvrzení Sovětského svazu o opaku, i on využíval vesmírnou infrastrukturu pro vojenské účely, zejména pro průzkum a satelitní navigaci. V roce 1996 jeho nástupnický stát, Rusko, nabídl otevřený přístup k určitým polohovým, časovacím a navigačním signálům svého satelitního navigačního systému GLONASS, podobně jako to udělaly Spojené státy se svým vojenským systém GPS, který vlastní, provozuje a ovládá americká armáda.[152] I když to znamená, že navigační systémy a jejich signály se stále více otevíraly pro nevojenské účely, neměnilo to nic na skutečnosti, že oba systémy byly i nadále používány armádami příslušných zemí. Je pozoruhodné, že oba systémy rozlišovaly mezi signály s nižší přesností, ke kterým měli přístup civilní uživatelé, a signály s vysokým rozlišením, které zůstaly šifrované a přístupné pouze příslušným ozbrojeným silám.

Současně se měnil i obecný mezinárodněprávní postoj k použití síly. Charta OSN výslovně uznala pouze dvě kategorie případů, kdy bylo použití ozbrojené síly povoleno: sebeobranu (včetně případné kolektivní sebeobrany),[153] a použití síly výslovně schválené Radou bezpečnosti OSN při výkonu jejích donucovacích pravomocí podle kapitoly VII, a to v reakci na ohrožení míru, porušení míru nebo akt agrese.[154] Mimo právní rámec zakotvený Chartou OSN se státy často dovolávaly širšího obyčejového práva na sebeobranu nebo na použití síly v rámci přiměřených represálií. Stejně často byly tyto nároky popírány, zpochybňovány nebo přinejmenším důkladně sledovány jinými státy, a to kvůli velmi snadnému zneužití těchto nástrojů.

Zakotvení v článku III Kosmické smlouvy odkazu na obecné mezinárodní právo, a zejména na Chartu OSN, má za následek to, že jakákoli změna výkladu výjimek ze zákazu použití síly v mezinárodním společenství rovněž vede k současné změně výkladu výrazu „*mírové účely*“ použitého v Kosmické smlouvě. Jakékoli použití síly, které je v současnosti v souladu s přijatým výkladem pravidel o použití síly, by tedy bylo *ipso facto* přípustné podle ustanovení Kosmické smlouvy o mírovém využití vesmíru. K této problematice se podrobněji vrátíme v další podkapitole ve specifickém kontextu mezinárodních organizací.

3.4. Zvláštní povaha kosmického práva: otázky mezinárodní spolupráce

[152] K tomu viz například poznámka pod čarou č. 24.
[153] Článek 51 Charty OSN.
[154] Článek 42 a násl. Charty OSN.

Druhou hlavní oblastí, kde vesmírné aktivity mají velmi specifický charakter, je mezinárodní spolupráce. I dnes jsou kosmické aktivity vysoce rizikové a vyžadují vysokou úroveň investic. A právě proto, s výjimkou několika velkých vesmírných zemí, musí všechny ostatní země spolupracovat na mezinárodní úrovni, aby měly šanci využívat celou řadu výhod, které s sebou přináší činnost v kosmickém prostoru a kosmické technologie.

Tento princip mezinárodní spolupráce je opět zakotven přímo v Kosmické smlouvě, která stanoví: „*Smluvní státy provádějí činnost při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles [...] v zájmu [...] rozvoje mezinárodní spolupráce a porozumění.*“[155]

Ještě důležitější je, že tento smluvní závazek mezinárodní spolupráce umožnil vzniknout bezprecedentní roli mezivládních organizací v oblasti vesmíru. Tyto organizace hrály nejen regulační nebo politickou roli, ale měly také hlavní operativní roli, sdružovaly obrovské množství národních technických a materiálních zdrojů pro společný prospěch všech členských států. Pokud jde o výše diskutovaný rozdíl mezi „skutečnou“ a „papírovou“ činností států, můžeme říci, že v této konkrétní oblasti kosmické aktivity států převažuje právě praxe skutečná.

I když byly v nedávně době privatizovány,[156] INTELSAT, INMARSAT a v případě Evropy – EUTELSAT mnoho let dominovaly mezinárodní satelitní komunikaci jako mezivládní organizace provozující telekomunikační satelitní infrastrukturu ku prospěchu příslušných skupin členských států. Od roku 2000 se privatizace stala pro všechny tři organizace víceméně nezvratnou, INTELSAT čítal 143 členských států, INMARSAT 87 členských států a EUTELSAT 47 členských států, což obecně svědčí o jejich velkém úspěchu. Svou činnost jako ryze mezivládní mezinárodní organizace stále vyvíjejí Mezinárodní systém a organizace vesmírných komunikací „INTERSPUTNIK“ (dále jen „INTERSPUTNIK“)[157] a Arabská korporace pro vesmírné komunikace (dále jen „ARABSAT“).[158]

V Evropě navíc po úspěchu EUTELSAT vznikla další mezivládní organizace, která provozuje satelitní systém předpovědi počasí – Evropská organizace pro využívání meteorologických satelitů (dále jen „EUMETSAT“),[159] který v červenci 2022 čítal třicet členských

[155] Kosmická smlouva, článek III, článek VI a článek XIII.

[156] K tomuto viz sbírku *The Transformation of Intergovernmental Satellite Organisations*, redakce Patricia K. McCormick a Maury J. Mechanick. Martinus Nijhoff, 2013.

[157] INTERSPUTNIK byl založen na základě Dohody o založení „INTERSPUTNIK“ Mezinárodního systému a organizace vesmírných komunikací podepsané v Moskvě dne 15. listopadu 1971 a účinné ode dne 12. července 1972 (dále jen „Dohoda o INTERSPUTNIK“).

[158] ARABSAT byl založen na základě Dohody o Arabské korporaci pro vesmírné komunikace podepsané v Káhiře dne 14. dubna 1976 a účinné ode dne 15. července 1976 (dále jen „Dohoda o ARABSAT“).

[159] EUMETSAT byl založen na základě Úmluvy o založení Evropské organizace pro využívání meteorologických satelitů podepsané v Ženevě dne 24. května 1983 a účinné ode dne 19. června 1986, ve znění dodatku ze dne 14. července 1994, který nabyl účinnosti dne 27. července 1994.

států.[160] Konečně, od roku 1975 ESA spojila know-how a finanční zdroje dvaadvaceti členských států (k lednu 2023)[161] k provádění celé řady vesmírných aktivit: od vědeckého výzkumu kosmického prostoru, až po služby vypuštění objektů do kosmického prostoru a operací na vesmírné stanici.

3.5. Příklad č. 2: Financování společných činností v kosmickém prostoru prostřednictvím mezinárodních organizací

Výchozím bodem, který je třeba poznamenat, je, že přes veškerou nezávislost jsou mezinárodní organizace nakonec stále kontrolovány voliči svých členských států. V příslušných ustavujících dokumentech těchto organizací jsou role a kompetence jejich hlavních orgánů definovány takovým způsobem, který zachovává spíše absolutní úctu k suverenitě členských států. To pak vyvolává otázku, jakou roli hraje „praxe" mezinárodních organizací při vytváření mezinárodního obyčejového práva. Je třeba zopakovat, že ve srovnání s „obecným" mezinárodním obyčejovým právem lze v tomto konkrétním kontextu rozeznat značné množství „skutečné fyzické praxe".

Například Rada ESA je nejvyšším orgánem této organizace. Skládá se ze všech členských států ESA a má mimo jiné za úkol schvalovat programy, aktivity, rozpočty a politiky prostou většinou hlasů, není-li stanoveno jinak.[162] Znamená to tedy, že všechna rozhodnutí Rady a z nich vyplývající činnosti lze považovat za „společnou" praxi a vyjádření „společného" *opinio iuris* členských států? Nebo by se za společnou státní praxi a *opinio iuris* počítala pouze ta rozhodnutí, kde byl vyžadován jednomyslný souhlas všech členů Rady?[163]

I když se určitě najdou argumenty pro každý z názorů uvedených výše, vzhledem k samotné povaze rozhodnutí a činností Rady ESA je málo pravděpodobné, že by mohla potenciálně posloužit základem pro vznik pravidla obyčejového práva. Normálně rozhodnutí Rady ESA mají spíše rázovitý charakter a zabývají se konkrétními a jedinečnými okolnostmi v každém jednotlivém případě, než aby zakládala jakoukoli konzistentní „státní praxi" spolu s odpovídajícím konzistentním přesvědčením členských států, že tato praxe je *ipso facto* zavazující.

„Skutečná praxe" ESA v oblasti kosmického prostoru je založena zejména na důmyslném systému kombinujícím povinné a volitelné programy v rámci jedné mezinárodní mezivládní instituce. Povinné programy jsou zaměřeny na vědu a vyžadují, aby všechny členské státy

[160] Seznam členských států je k nalezení pod odkazem: https://www.eumetsat.int/who-we-are/eumetsat-member-states.

[161] Seznam členských států je k nalezení pod odkazem: https://www.esa.int/About_Us/Corporate_news/Member_States_Cooperating_States.

[162] Úmluva ESA, článek XI odst. (5), (6).

[163] K tomuto viz dále například poznámka pod čarou č. 123.

přispívaly podle předem stanoveného vzorce. Nepovinné programy jsou zaměřeny na operativnější a aplikačně orientované vesmírné aktivity, což umožňuje členským státům přístup *à la carte*, a to jak z hlediska jejich účasti jako takové, tak z hlediska výše jejich finančního příspěvku, jakmile se rozhodnou pro účast v příslušném projektu.[164]

Výsledkem je jedinečně flexibilní rámec, který zaručuje rovnováhu mezi suverénními pravomocemi členských států, zda a v jaké velikosti vynakládat prostředky na vesmírné programy, a základní potřebou na těchto programech spolupracovat. Rámec ESA tak vychází vstříc zájmům jednotlivých států při zachování koherentního a efektivně řiditelného programu. Systém nastavený agenturou úspěšně funguje již během téměř čtyř desetiletí a v současnosti není předmětem žádné právní kontroverze, dokonce naopak inspiruje jiné mezinárodní organizace, jako například EUMETSAT.[165] Pružná struktura ESA je velmi pravděpodobně charakteristickým rysem této agentury, kterou budou budoucí organizace pro mezinárodní spolupráci v oblasti vesmíru, a třeba i v oblasti kosmické těžby, v jiných částech světa ochotné přijmout nebo napodobit.

Totéž platí pro systémy finančních příspěvků používané v INTELSAT, INMARSAT a EUTELSAT v období před jejich privatizací, které byly navzájem totožné. V rámci těchto systémů byly finanční příspěvky příslušných členských států na vybudování, údržbu a provoz satelitní infrastruktury prostřednictvím jejich veřejných telekomunikačních operátorů upraveny s ohledem na jejich skutečný podíl na využití infrastruktury.[166] Tento přístup byl v mnoha ohledech považován za velmi úspěšný. INMARSAT jej následoval po úspěchu INTELSAT a poté EUTELSAT postupně přijal stejný model. Stejný obecný přístup později přijal INTERSPUTNIK, a to po pádu komunistického režimu v Sovětském svazu, vedoucí zemi v této organizaci,[167] a následně i ARABSAT.[168] Tento finanční model, i když byl všeobecně uplatňován v předprivatizačním období těchto mezinárodních organizací, byl však nakonec v INTELSAT, INMARSAT a EUTELSAT vyřazen v rámci privatizačních procesů.

Znovu vyvstává otázka, zda tento model „*a priori* investice *a posteriori* skutečné použití“ lze dovodit z pravidla mezinárodního obyčejového práva. Vše nasvědčuje tomu, že odpověď je spíše záporná. Takový finanční model vznikl spíše za použití zdravého obchodního rozumu.

---

[164] Úmluva ESA, článek V odst. (1) písm. (a) a (b), článek XI odst. (5) písm. (a), (b), a (c), a článek XIII.

[165] Viz například MADDERS, K. *A New Force at a New Frontier*. Cambridge University Press, 2000; LAFFERRANDERIE, G. *European Space Agency*. Kluwer Law International, 2005; VON DER DUNK, F. G. *European Satellite Earth Observation: Law, Regulations, Policies, Projects, and Programmes*. Creighton Law Review, 2009.

[166] Viz Dohoda o INTELSAT, článek V; Provozní dohoda INTELSAT, článek 3 písm. (c), článek 4 a 6 až 8; Úmluva o INMARSAT, článek 5 odst. (1) a (2), článek 19; Provozní dohoda INMARSAT, článek III, V a VI odst. (1); Úmluva o EUTELSAT, článek V; Provozní dohoda EUTELSAT, článek 4, 6 a 7.

[167] Viz Dohoda o INTERSPUTNIK, článek 15 odst. (1).

[168] Viz Dohoda o ARABSAT, článek 6 odst. (2).

Právně vzato, nic by nebránilo například budoucí africké mezinárodní satelitní organizaci nebo mezinárodní organizaci, jež se bude pokoušet řídit těžbu v kosmickém prostoru, v přijetí jiného finančního modelu, zvlášť když vezmeme v potaz, že původní tvůrci daného finančního modelu jej nyní sami nahradili komerčním modelem.

A konečně, v kontextu ESA byl vyvinut další, ještě komplikovanější, finanční systém: model geografické distribuce nebo „spravedlivé návratnosti". Obecně se v rámci tohoto přístupu od členských států očekávalo, že se jejich příspěvky na konkrétní programy ESA „vrátí" jejich domácímu kosmickému průmyslu ve formě kontraktů ESA.[169] Tento systém byl po určitou dobu právně zpochybňován, zejména ze strany EU, jako potenciálně narušující pravidla hospodářské soutěže zakotvená v unijních předpisech, zejména pak zákazu poskytnutí podpory v jakékoli formě členským státem, která narušuje nebo může narušit hospodářskou soutěž.[170] Zde je namístě podotknout, že ve skutečnosti i samotné unijní právo také umožňuje výjimky z uplatňování opatření na ochranu hospodářské soutěže, pokud byly schváleny na nejvyšší unijní úrovni.[171] Nicméně, v případě finančního režimu ESA, nebyl tento režim z pohledu ochrany hospodářské soutěže zřejmě z politických důvodů nikdy formálně napaden a dodnes přetrvává jako hlavní prvek struktury ESA.[172]

V konečném důsledku tedy, bez ohledu na to, do jaké míry lze obecnou praxi mezivládních organizací považovat za „společný postup" jejich členských států, jsou výše uvedené otázky financování stále podstatně idiosynkratické, a musí být značně dopracovány, aby se aspoň přiblížily úrovni konzistentní společné státní praxi a získaly nezbytné *opinio iuris*. V podstatě, navzdory plošnému přijetí těchto jednotných a celkem populárních modelů financování, státy nespěchají s uznáním *opinio iuris* ve vztahu k těmto modelům, jelikož si ponechávají cestu ke sjednání v budoucnu případného odlišného modelu. Chybí zde tedy všeobecné uznání, že by ten který systém financování měly být právně závazný i bez existence odpovídající mezinárodní smlouvy stanovující tuto závaznost. Ani finanční modely mezinárodních telekomunikačních organizací, ani přístup ESA nelze v žádném případě považovat za závazné dokonce i pro příslušné členské státy, pokud půjdeme nad rámec velmi specifických a podrobných pravidel stanovených

[169] Obecně viz například poznámka pod čarou č. 165. Dále též SCHMIDT-TEDD, B. *The Geographical Return Principle and its Future within the European Space Policy* ve sbírce *Contracting for Space*, redakce L. Jane Smith and Ingo Baumann, Ashgate, 2011. Nebo *A Coherent European Procurement Law and Policy for the Space Sector*, redakce Stephan Hobe, Mahulena Hofmannová a Jan Wouters, LIT Verlag, 2011.

[170] Viz Smlouva o fungování Evropské unie, článek 107 odst. (1).

[171] Viz Smlouva o fungování Evropské unie, článek 107 odst. (3).

[172] K tomuto viz dále například VON DER DUNK, F. G. *ESA and EC: Two Captains on One Spaceship?* ve sbírce *Proceedings of the Thirty-Second Colloquium on the Law of Outer Space*, AIAA, 1990; VON DER DUNK, F. G. *Perspectives for a Harmonised Industrial Policy of ESA and the European Union* ve sbírce *"Project 2001 Plus" – Global and European Challenges for Air and Space Law at the Edge of the 21st Century*, redakce Stephan Hobe, Bernhard Schmidt-Tedd a Kai-Uwe Schrogl, Carl Heymanns Verlag, 2006.

zřizovacími dokumenty a dalšími vnitřními předpisy těchto organizací. Tím spíše nemohou působit jako pravidlo mezinárodního obyčejového práva mimo příslušné členské státy.

3.6. Příklad č. 3: Boj proti kosmickému odpadu

Hlavní výjimkou z omezené role široké mezinárodní spolupráce za použití mezinárodního obyčejového práva je boj se stále narůstajícím problémem odpadu v kosmickém prostoru. Není divu, že obyčejové právo je zde relevantnější, protože se jedná o problém, který se týká všech států světa zapojených nebo zainteresovaných na vesmírných aktivitách, bez ohledu na mezinárodní organizace, jichž jsou členy.

Proces řešení tohoto nepříjemného problému začal spoluprací hlavních kosmických agentur prostřednictvím IADC. V rámci IADC se tyto agentury v roce 2002 dohodly na politické a praktické úrovni, že začnou provádět své příslušné vesmírné operace způsobem, který omezí vznik škodlivého odpadu v kosmickém prostoru a schválily první verzi Směrnice IADC.[173] Jako další krok Organizace spojených národů, jednající ve skutečnosti jako zástupce mezinárodního společenství států, oficiálně uznala závaznost a přínos Směrnice IADC v rezoluci Valného shromáždění přijaté v roce 2007.[174] Povýšila tak tuto směrnici IADC na úroveň tzv. *soft law*, tj., jak již bylo uvedeno výše, práva, které je z politického hlediska vysoce autoritativní, ale na rozdíl od *hard law* zatím není plně vymahatelné.

Mezitím proces dosáhl své třetí vývojové fáze, ve které se hlavní zúčastněné státy (zejména pak Spojené státy, Velká Británie, Itálie, Francie nebo Japonsko) rozhodly rozšířit svou vnitrostátní praxi na mezinárodní úroveň a začít uplatňovat příslušné aspekty Směrnice IADC jako licenční požadavky pro soukromé provozovatele působící v kosmickém prostoru, což je bezesporu ve své podstatě ukládání právně závazných povinností nabyvatelům licencí. Pokud se tyto procesy postupně skutečně rozšíří do všech zemí působících v kosmickém prostoru více či méně konzistentním způsobem, například tím, že tyto země se rozhodnou dodržovat Směrnici IADC a zmíněnou rezoluci OSN, jíž byla Směrnice IADC oficiálně uznána. pak to zjevně může být považováno za státní praxi s nezbytným *opinio iuris*, a tedy umožní vznik nového pravidla mezinárodního obyčejového práva. Toto pravidlo by mohlo znít následujícím způsobem: „*Každý, kdo vykonává jakoukoli činnost v kosmickém prostoru, nesmí nechat jím vytvořený kosmický odpad a je povinen takový odpad buď bezpečně stáhnout z oběžné dráhy, přesunout na jinou*

[173] Pokyny meziagenturního výboru k potírání kosmického odpadu, verze ze září 2007. V anglickém originále dostupné pod odkazem: https://www.unoosa.org/documents/pdf/spacelaw/sd/IADC-2002-01-IADC-Space_Debris-Guidelines-Revision1.pdf (dále jen „Směrnice IADC“).

[174] Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 62/217 ze dne 21. prosince 2007.

oběžnou dráhu nebo vyslat do hlubokého vesmíru, stejně jako minimalizovat úmyslné srážky či jiné ničení jakýchkoli strojů na oběžné dráze, a přijmout další preventivní opatření.“ Může se stát, že toto bude prvním případem, kdy hmotné pravidlo kosmického práva nevzniklo na základě mezinárodního smluvního práva, ale vyvinulo se z pravidla mezinárodního práva obyčejového.

Hlavní rozdíl mezi tímto předpokládaným budoucím pravidlem mezinárodního obyčejového práva a finančními modely probíranými v předchozí části, o nichž jsme učinili závěr, že nedosahují statusu obyčejového práva, spočívá v implicitním zapojení třetích stran, které rovněž využívají kosmický prostor. Výše diskutované finanční modely zahrnují zcela vnitřní ujednání mezi některými partnery ve společném „podniku“ ohledně jeho financování. Pokud „podnik“ selže nebo má velké nedostatky, budou tím poškozeny pouze státy, které jsou členy této mezinárodní organizace. Naproti tomu pravidlo mezinárodního obyčejového práva o vesmírném odpadu by řešilo skutečné využití společného kosmického prostoru ku prospěchu každého. Zanedbání rizika vesmírného odpadu ze strany jednoho státu také ohrožuje právní zájmy a práva třetích států, a tím ohrožuje samotnou mezinárodní udržitelnost a status kosmického prostoru.

3.7. Příklad č. 4: INMARSAT vs. Inmarsat a znovuzamýšlení se nad mírovým využitím kosmického prostoru

Oba specifické rysy vesmírných aktivit, o nichž byla řeč výše, tj. otázky bezpečnostní a otázky mezinárodní spolupráce v rámci příslušných mezinárodních organizací, se snad nejviditelněji a nejjedinečněji spojily v kontextu INMARSAT a Inmarsat a jejich role v různých válečných aktivitách. Bývalá mezinárodní organizace se dostala do celosvětového povědomí během války v Perském zálivu na začátku roku 1991, kdy váleční korespondenti mohli podávat živé zprávy z Bagdádu a dalších oblastí v Perském zálivu o raketách létajících nad hlavou nebo o bombách vybuchujících kolem nich pomocí satelitů a terminálů INMARSAT. V té době INMARSAT stále fungoval jako veřejná mezinárodní organizace.

Dalším problémem, který přitáhl celosvětovou pozornost k INMARSAT, byly fotografie publikované v tisku zobrazující americké ozbrojené složky používající terminály INMARSAT během operací souvisejících s válkou v Perském zálivu v roce 1991. Generální ředitel INMARSAT vyjádřil své znepokojení americké vládě ohledně takového použití a upozornil na stanovisko právního poradce organizace, které bylo zveřejněno o čtyři roky dříve.

Toto stanovisko bylo vypracováno v reakci na obavy, které byly interně vzneseny některými členy organizace v reakci na rozsáhlé používání palubních terminálů INMARSAT Spojeným královstvím během války o Falklandy v roce 1982. Stanovisko se především zabývalo článkem 3 Úmluvy o INMARSAT, který popisuje účel organizace následujícím způsobem:

„*(1) Účelem Organizace je vytvořit prostředí v kosmickém segmentu nezbytné pro zlepšení námořní komunikace, a případně letecké komunikace, a tím napomáhat při zlepšování komunikace pro řešení nouzových situací a ochranu života, komunikace pro služby letového provozu, účinnosti správy a řízení lodí a letadel, námořní a letecké veřejné korespondenční služby a kapacit rádiového určování;* [...]

(3) Organizace jedná výhradně pro mírové účely.“

Právní poradce organizace se ve svém stanovisku přikláněl ke striktnímu výkladu uvedeného ustanovení úmluvy a zastával názor, že použití palubních terminálů INMARSAT na lodích účastnících se ozbrojeného konfliktu, a to i v situacích, kdy jednaly v sebeobraně, nelze považovat za použití pro mírové účely. V souladu s tím dospěl k závěru, že takové použití bylo v přímém rozporu s Úmluvou o INMARSAT.

INMARSAT byl následně po tržních a regulačních nátlacích v EU a Spojených státech privatizován. Mezinárodní organizace byla přeměněna na soukromého provozovatele satelitní infrastruktury, známého pod názvem „Inmarsat“, a na rudimentární mezivládní kontrolní organizaci známou jako „IMSO“.[175] Článek 3 Úmluvy o INMARSAT se ve své podstatě nezměnil a stal se článkem 3 nové Úmluvy IMSO.[176] Po této restrukturalizaci však nyní bylo na IMSO, aby zajistila, že společnost Inmarsat bude „*jednat výhradně pro mírové účely*“.[177]

Soukromý operátor Inmarsat se poté zapojil do diskuse o správném významu a účinku této fráze. Přestože otázka oprávněnosti využití kapacit Inmarsatu byla znovu vznesena během americké vojenské operace v Afghánistánu a Iráku od roku 2003, zdá se, že tato otázka znepokojovala management Inmarsatu méně než v předchozích letech. Například Inmarsat otevřeně oznámil: „*Globální bezpečnostní události v posledních letech měly pozitivní vliv na příjmy skupiny. V roce 2003, navzdory snížené poptávce po našich službách z Afghánistánu a sousedních zemích, byly příjmy vyšší než v předchozím roce kvůli poptávce živené konfliktem v Iráku.*“[178]

Aby toho nebylo málo, Inmarsat následně oznámil plány na vybudování širokopásmového systému Ka-band, který měl být podstatně rychlejší než jeho tehdejší služba Broadband Global Area Network. Prohlášení Inmarsatu bylo učiněno v reakci na požadavek vlády USA o naplnění

[175] International Mobile Satelite Organization. Viz poznámka pod čarou č. 156.

[176] Úmluva IMSO ve znění přijatém na 20. zasedání shromáždění IMSO prozatímně účinná od 6. října 2008 (dále jen „Úmluva IMSO“). V anglickém znění dostupná pod odkazem: https://imso.org/wp-content/uploads/2019/08/E.IMSO-CONVENTION.pdf.

[177] Viz Úmluva IMSO, článek 3: „*Účelem Organizace je zajistit, aby Společnost dodržovala základní principy uvedené v tomto článku, a to:* [...] *c) jednání výhradně pro mírové účely*.“

[178] Inmarsat Group Limited, konsolidovaná účetní závěrka za druhé čtvrtletí 2004, dostupná pod odkazem: https://www.inmarsat.com/content/dam/inmarsat/corporate/documents/result-centre/Inmarsat_Group_Ltd_Results_Q2_2004.pdf.coredownload.pdf.

vojenských potřeb, jako je nasazení bezpilotních letounů.[179] To vše proběhlo bez jakýchkoliv korigujících zásahů ze strany úředníků IMSO. Je zřejmé, že v určitém okamžiku, kdy to určití aktéři uznali za vhodné a užitečné, došlo ke změně výkladu pojmu „mírové užití“, která ale má dalekosáhlejší důsledky. Ve výsledku takové jednání způsobuje i změnu výkladu příslušného ustanovení Kosmické smlouvy, a to nikoli prostřednictvím formálního „přeformulování“ nebo „předefinování“ termínu jiným dokumentem, jako je smlouva nebo protokol, ale prostřednictvím změny „kolektivní praxe“ států v kontextu této konkrétní organizace jako nejvhodnějšího fóra, na kterém bylo třeba problém právně řešit.

Ještě křiklavějším příkladem tohoto trendu, kdy „kolektivní praxe“ nepřímo mění význam mezinárodní smlouvy, je jednání společnosti *SpaceX* amerického podnikatele Elona Muska, jejíž satelitní konstelace *Starlink* byla na počátku roku 2022 přímo zapojena do ukrajinského konfliktu. Jedná se o další posun v porovnání s případem Inmarsatu. Zatímco v Inmarsatu, přesto že je nyní soukromým operátorem, stále funguje aspoň formální mezivládní kontrolní orgán IMSO a Úmluva IMSO obsahuje závazek Inmarsatu jednat pro mírové účely, společnost *SpaceX* je od samotného počátku ryze soukromou společností založenou za účelem dosažení finančního prospěchu. Situace je o to bizarnější, že oznámení o zapojení do válečného konfliktu bylo učiněno Elonem Muskem na sociální síti Twitter. Pozorujeme tedy, jak rozhodnutí jediného člověka, který není oficiálním představitelem státu nebo jiného nadnárodního orgánu či uskupení, dokáže nepřímo ovlivnit ne-li změnit výklad mezinárodní smlouvy, jíž se řídí téměř všechny státy celou řadu let. Podobná praxe může v budoucnu mít široký dopad i na jinou činnost soukromých společností a států ve vesmíru, zejména pak na otázky spojené s těžbou nerostných surovin v kosmickém prostoru.

[179] Zdroj: https://spacenews.com/inmarsat-confirms-12b-bet-all-ka-band-broadband-system/.

4. Národní právní úprava týkající se kosmického prostoru

Se stagnací mezinárodně právní úpravy kosmického prostoru v rámci OSN do popředí vystupuje legislativa na úrovni jednotlivých států, a to jako další životaschopný kanál pro regulaci vesmírných aktivit. V této souvislosti si UNCOPUOS stanovilo jako hlavní úkol v nové éře posílení kapacit v oblasti vesmírného práva, což zahrnuje dva aspekty: povzbuzení dalších zemí, aby přistoupily ke stávajícím pěti mezinárodním smlouvám o vesmíru, a povzbuzení stávajících signatářů těchto pěti mezinárodních smluv k implementaci práv a povinností vyplývajících z mezinárodních smluv prostřednictvím národních právních norem.

UNCOPUOS inicioval řadu workshopů zaměřených na budování kapacit v roce 2002. Na pořádání workshopů se ve spolupráci s UNCOPUOS střídaly různé kontinenty.[180] Již na prvním workshopu, který se konal v Nizozemsku, UNCOPUOS výslovně doporučil, aby se „*státy a mezinárodní organizace staly smluvními stranami smluv OSN o vesmíru* [...] *před zahájením vesmírných aktivit* [...]“.[181] To skutečně dosáhlo určitého úspěchu, o čemž svědčí počet signatářů pěti kosmických smluv. K 1. lednu 2004 byl počet signatářů pěti vesmírných smluv, tj. Kosmické smlouvy, Dohody o záchraně ve vesmíru, Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, Úmluva o registraci a Dohody o Měsíci, následující v pořadí uvedených smluv: 98, 88, 82, 45 a 10; 1. ledna 2010 dosáhl čísel 100, 91, 88, 53 a 13 a k 1. lednu 2017 se vyšplhal na 105, 95, 94, 63 a 17.[182]

Mezitím UNCOPUOS vyzval stávající signatáře pěti kosmických smluv, aby zahájili práce na tvorbě národních právních předpisů týkajících se kosmického prostoru. Pro usnadnění stanoveného úkolu přijalo Valné shromáždění OSN na základě textu připraveného UNCOPUOS rezoluci pod názvem Doporučení k národní právní úpravě týkající se mírového průzkumu a využívání kosmického prostoru v roce 2013.[183] O rok dříve Asociace pro mezinárodní právo (dále jen „ILA“) připravila modelový zákon k použití v zemích připravujících vlastní právní úpravu.[184] To ukazuje, že celé mezinárodní společenství, a nikoli pouze UNCOPUOS, dosáhlo určitého konsenzu ohledně potřeby kosmické právní úpravy na národní úrovni. Očekává se, že národní zákony v oblasti kosmického práva stanoví podrobná pravidla pro uplatňování globálních principů

[180] UNCOPUOS Capacity-Building in Space Law, dostupný pod odkazem: https://www.unoosa.org/oosa/oosadoc/data/documents/2017/aac.105c.22017crp/aac.105c.22017crp.12_0.html.
[181] UNCOPUOS Report on the United Nations/International Institute of Air and Space Law Workshop on Capacity-Building in Space Law, The Hague, November 18–21, 2002. Corrigendum, dostupný pod odkazem: https://www.unoosa.org/oosa/oosadoc/data/documents/2003/aac.105/aac.105802corr.1_0.html.
[182] Zdroj: https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/status/index.html.
[183] BRISIBE, T. C. *An introduction to United Nations COPUOS recommendations on national legislation relevant to the peaceful exploration and use of outer space*. German Journal of Air and Space Law, 2013.
[184] HOBE, S. *ILA model law for national space legislation*. Journal of Air and Space Law, 2013.

zakotvených v mezinárodních kosmických smlouvách.[185] Národní právní úprava by rovněž měla poskytnout řešení základních právních otázek kosmického práva, mezi něž patří problémy ručení a odpovědnost, registrace vesmírných objektů, pojištění, ochrana životního prostředí a mírové využití vesmíru.[186] Dosud více než 20 zemí přijalo své vlastní zákony ohledně působení v kosmickém prostoru.

Kromě implementace mezinárodních kosmických smluv může vnitrostátní vesmírná právní úprava také představovat provokativní, ale užitečný, pokus pro stanovení pravidel pro komercializaci činností v kosmickém prostoru.[187] Dobrým příkladem může posloužit přijetí amerického Zákona o konkurenceschopnosti komerčních aktivit ve vesmíru[188] ze dne 25. listopadu 2015 (dále jen „Zákon USA o komerčním vesmíru“), zejména jeho Hlava IV o využívání nerostných surovin získaných v kosmickém prostoru. Současný vesmírný režim je nejasný, pokud jde o komerční využívání přírodních zdrojů získaných v kosmickém prostoru.[189] Zatímco Kosmická smlouva obsahuje ustanovení o nepřivlastňování si kosmického prostoru, není zcela jasné, zda těžba přírodních zdrojů v kosmickém prostoru představuje takové přivlastnění.[190] Spojené státy převzaly iniciativu a umožnily americkým občanům vydělávat na takovém komerčním využívání. To také otevřelo cestu dalším zemím, jako je Lucembursko,[191] aby zaujaly podobný postoj. Je příliš brzy na vyvozování závěru, zda by měl být tento postoj vítán. Zákon USA o komerčním vesmíru a jeho následovníci v jiných zemích však ukazují, že vnitrostátní právní předpisy v oblasti kosmického prostoru mohou hrát důležitou roli při vyplňování mezery v právním režimu a že mohou poskytnout testovací základ pro určitá nová pravidla. Podrobněji se Zákonem USA o komerčním vesmíru zabývá navazující podkapitola 4.1. Přístup Lucemburska k těžbě nerostných surovin je dále rozebírán v kapitole 6 (*Srovnání regulace těžby „ve prospěch lidstva“ na mořském dně a v kosmickém prostoru: Role malých států a mezinárodní právo v extrateritoriální expanzi těžby*).

---

[185] MASSON-ZWAAN, T. a MARCHISIO, S. *National space legislation: Crafting legal engines for the growth of space activities*. Proceedings of the International Institute of Space Law, 2010.

[186] Viz poznámka pod čarou č. 79.

[187] Zdroj: https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw/index.html.

[188] The U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act, dostupný pod odkazem: https://www.congress.gov/114/plaws/publ90/PLAW-114publ90.pdf.

[189] BLOUNT, P. J. a ROBISON, C. J. *One small step: The impact of the U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act of 2015 on the exploitation of resources in outer space*. North Carolina Journal of Law & Technology, 2016.

[190] International Institute of Space Law. *Position paper on space resourse mining*, ze dne 20. prosince 2015, dostupný pod odkazem: https://iislweb.space/wp-content/uploads/2020/01/SpaceResourceMining.pdf.

[191] FOSTER, C. *Excuse me, you're mining my asteroid: Space property rights and the U.S. Space Resource Exploration and Utilization Act of 2015*. University of Illinois Journal of Law, Technology & Policy, 2016.

4.1. Zákon USA o komerčním vesmíru

Možnost států jednostranně regulovat otázky vlastnictví k nerostným surovinám vytěženým v kosmickém prostoru je populárním námětem pro právní diskuse započaté ještě v šedesátých letech dvacátého století.[192] V současné době tento teoretický problém přešel do praktické roviny: 25. listopadu 2015 tehdejší americký prezident Barack Obama podepsal Zákon USA o komerčním vesmíru. Uvedený dokument upravuje různé aspekty spojené s účastí amerického soukromého sektoru ve vesmírné činnosti země, včetně služeb vypuštění do kosmického prostoru, provozování řízení satelitů dálkového průzkumu Země, a celkově je namířen na snížení administrativních překážek vyskytujících se na cestě realizace soukromých projektů na zemské oběžné dráze a za jejími mezemi. A jeho hlava čtvrtá stručně řečeno dovoluje občanům Spojených států svobodně provozovat těžbu na planetách a asteroidech, vlastnit a nakládat se získanými zdroji, včetně vody a minerálů (ale s výjimkou živých objektů), je vnímána jako výzva ustálenému systému mezinárodního kosmického práva.

Ve velmi krátkém období, tj. méně než rok od přijetí Zákona USA o komerčním vesmíru, bylo obnoveno a zformováno kompendium základních idejí ohledně možností a rizik spojených s úpravou otázek vlastnictví k vesmírným zdrojům v rámci národní právní úpravy. Tato skutečnost poukazuje na důležitost amerického precedentu pro „kontrolu pevnosti" platného systému mezinárodního kosmického práva.[193] Zákon USA o komerčním vesmíru nejen podnítil snahu ještě

---

[192] Viz například poznámka pod čarou 51, a dále též:

BROOKS, E. *National control of natural planet bodies – preliminary considerations*; Journal of Air Law and Commerce Vol. 32; 1966; *Control and use of planetary resources*. Proceedings of the Colloquium on the Law of Outer Space Vol. 11; 1968.

BONIN, J. R. a TRONCHETTI, F. *Constructing a regulatory regime for the exploitation of resources on the Moon and other celestial bodies: a balancing act*. The Indian Journal of International Economic Law Vol. 3; 2010.

CHERIAN, J. G. a ABRAHAM, J. *Concept of Private Property in Space – An Analysis*. Journal of International Commercial Law and Technology Vol. 2, 2007.

DINKIN, S. *Don't wait for property rights*; Space Review, 2004; *Property Rights and Space Commercialization*. Space Review, 2006.

HUSBY, E. *Sovereignty and Property Rights in Outer Space*. Journal of Intellectual Property Law and Practice Vol. 3, 1994.

LEWIS, J. a LEWIS, C. *A Proposed International Legal Regime for the Era of Private Commercial Utilization of Space*. The George Washington International Law Review Vol. 37, 2005.

LISTNER, M. *It's Time to Rethink International Space Law*. Space Review, 2005.

MEYER, Z. *Private Commercialization of Space in an International Regime: A Proposal for a Space District*. Northwestern Journal of International Law & Business, Vol. 30, 2010.

POP, V. *Appropriation in Outer Space: the Relationship Between Land Ownership and Sovereignty on the Celestial Bodies*. Space Policy Vol., 2000.

REYNOLDS, G. H. *International Space Law: into the Twenty-First Century*. Vanderbilt Journal of Transnational Law Vol. 25, 1992.

ZULLO, K. M. *The Need To Clarify The Status Of Property Rights In International Space Law*. Georgetown Law Journal Vol. 90, 2002.

KOŇUCHOVA, A. *Новые тенденции в международном космическом праве*. Право и управление. XXI век № 2, 2010.

[193] ODUNTAN, G. *Who owns space? US asteroid-mining act is dangerous and potentially illegal*. The Conversation, 2015; DE SELDING, P. B. *New U.S. Space Mining Law's Treaty Compliance May Depend on Implementation*.

jednou ověřit pevnost svých teoretických pozic, ale současně cíleně poukázal na případná problémová místa v systému mezinárodně-právní úpravy činnosti v kosmickém prostoru a také v algoritmech slaďování zájmů jednotlivých států v souvislosti s novým kolem „kosmických závodů“, tentokrát o nerostné suroviny, kterých se za rovných podmínek účastní nejen dvě supervelmoci, jak tomu bylo před půl stoletím, ale velké množství mocných konkurenceschopných subjektů, včetně soukromých korporací.

4.1.1. Východiska pro právní regulaci těžby nerostných surovin v kosmickém prostoru

Nehledě na to, že se těžba nerostných surovin ve vesmíru sotva stane reálnou v nejbližším desetiletí, experti aktivně diskutují problematiku právní úpravy účasti soukromého byznysu v tomto druhu činnosti. Zpravidla jsou tyto debaty iniciovány ze strany samotných korporací, které se zajímají o těžbu zdrojů na asteroidech nebo Měsíci, jelikož by rády dopředu propočítaly ve svých finančních plánech možná rizika a měly jistotu, že bude-li projekt uskutečněn, obdrží zisk z toho, co v kosmickém prostoru vytěží.[194]

Existuje velké množství mezinárodních dohod, úmluv a jiných právních aktů, které mohou ovlivnit budoucí vývoj těžebního průmyslu ve vesmíru. Ze současně dosaženého konsenzu[195] vyplývá, že nejsnáze aplikovatelnými z nich jsou již výše uvedené Kosmická smlouva, Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, Úmluva o registraci a dále také zejména:

- Úmluva o včasném oznamování jaderné nehody ze dne 27. října 1986;[196]
- Úmluva o pomoci v případě jaderné nehody nebo radiační mimořádné situace ze dne 26. února 1987;[197] nebo
- Zásady využívání zdrojů jaderné energie ve vesmíru ze dne 14. prosince 1991.[198]

Za zvláštní zmínění stojí Dohoda o Měsíci, která fakticky rozšiřuje působnost mezinárodního práva na Měsíc a všechna jiná nebeská tělesa, kromě Země, rovněž jako na jejich oběžné dráhy, včetně stanovení zákazu komerčního využití a prodeje mimozemských zdrojů.

SpaceNews, 9. prosince 2015; TRONCHETTI, F. *Title IV – Space Resource Exploration and Utilization of the US Commercial Space Launch Competitiveness Act: A Legal and Political Assessment*. Air and Space Law Vol. 41, 2016.

[194] KOERTH-BAKER, M. *Who Makes the Rules for Outer Space?* NovaNext, 30. listopadu 2015.

[195] BENETT, L. G. *Proposed Principles on the Use of Nuclear Power Sources in Space*. Proceedings on the 23rd Intersociety Energy Conversion Engineering Conference Vol.3, 1988; JAKHU, R., PELTON, J. N. a NYAMPONG, Y. O. M. *Space Mining and Its Regulation*. Springer Praxis Books, 2017.

[196] Convention on Early Notification of a Nuclear Accident, zkráceně "Notification Convention".

[197] Convention on Assistance in the case of a Nuclear Accident or Radiological Emergency, zkráceně "Assistance Convention".

[198] Viz poznámka pod čarou č. 51.

Ovšem tato dohoda je účinná pouze v 17-ti státech, které ji podepsaly, mezi nimiž nejsou opravdu významní „kosmičtí lídři".

Jak již bylo uvedeno výše, kromě těchto a řady jiných právních předpisů mezinárodního práva v oblasti kosmické činnosti se aktivně vyvíjí i tzv. „měkké právo" (*soft law*) – různorodé právně nezávazné dohody, koncepční dokumenty, prohlášení o záměrech a jiné, a také „opatření pro vybudování transparentnosti a důvěry" pro řadu specifických odvětví působení ve vesmíru. Mimo to existuje velké množství jednotlivých postupů a manuálů týkajících se registrace a udělování licencí pro vypouštěné objekty, využívání zdrojů atomové energie a jaderných izotopů v kosmickém prostoru, projednání otázek odpovědnosti, které libovolný stát nebo soukromý ekonomický subjekt musí brát v potaz, rozhodne-li se naplno věnovat těžbě nerostných surovin ve vesmíru.[199]

4.1.2. Sumarizace právních stanovisek

Zákon USA o komerčním vesmíru rozdělil právníky do dvou táborů. První tvrdí, že tento právní předpis porušuje normy mezinárodního kosmického práva, především Kosmickou smlouvu.[200] Druzí se domnívají, že platné mezinárodní předpisy neobsahují přímý zákaz těžby a přivlastnění nerostných surovin získaných v kosmickém prostoru.[201]

Odpůrci Zákona USA o komerčním vesmíru jej označují za „současné vydání filozofie Divokého Západu" a považují jej za akt, který popírá dva klíčové principy kosmického práva, a sice: právo států na výhradně vědecký průzkum kosmického prostoru a nebeských těles a předejití jednostranné a nekontrolovatelné exploataci vesmírných přírodních zdrojů. Dle tohoto názoru státy nesmějí jednostranně přijímat zákony umožňující jim získat výhody z jejich činnosti v kosmickém prostoru, jelikož ten patří lidstvu jako celku (*province of all mankind*) a jeho průzkum by měl být vykonáván společným úsilím za působení mezinárodního práva.[202] Otázce pojetí kosmického prostoru jako „společného dědictví lidstva" se podrobněji věnuje kapitola 7 (*Artemis Accords a „společné dědictví lidstva"*) níže.

Britský profesor Gbenga Oduntan se domnívá, že Kosmická smlouva v podstatě zakazuje těžbu nerostných surovin na asteroidech za jakýmkoli účelem, kromě vědeckého výzkumu,[203] což

[199] Viz poznámka pod čarou č. 195.
[200] Viz poznámka pod čarou č. 193 a 195.
[201] BENSON, J. *Space resources: first come first served*. Proceedings of the Forty-First Colloquium on the Law of Outer Space, 1999; RUMMEL, J. D. *One Small Step for Space Resources*. SpaceNews, 9. prosince 2015; JUZBAŠJAN, M. R. *Международно-правовые основы решения экономических проблем использования космоса*. Abstrakt disertační práce, 2009; ALEKSEENKO, A. P. *Разведка и добыча космических ресурсов: опыт законотворчества США*. Юридические исследования № 5, 2016.
[202] Viz poznámka pod čarou č. 193.
[203] Viz poznámka pod čarou č. 195.

je potvrzeno a konkretizováno v Dohodě o Měsíci. G. Oduntan, stejně jako jiní evropští právníci,[204] trvá na tom, že soukromé přivlastnění a prodej vesmírných zdrojů za účelem produkování zisku jsou v rozporu s myšlenkou o využití kosmického prostoru ve prospěch všech států. Podle něj by se na těžbu kosmických zdrojů měl aplikovat starý princip římského práva: „*To, co se týká všech, má být všemi projednáno a odsouhlaseno*“ (*Quod omnes tangit, ab omnibus tractari et approbari debet*).

„Americký způsob jednostranného zásahu do mezinárodního kosmického práva“ odsoudili i někteří delegáti UNCOPUOS reprezentující především rozvojové země.[205] Jejich názor byl poznamenán v dokumentech dubnového zasedání výboru v roce 2016 v následující formě: „*Jednostranné přijetí národního právního předpisu jednotlivým státem, které obhajuje právo soukromého vlastnictví vůči zdrojům dobytým z hlubin Měsíce nebo jiných vesmírných těles představuje razantní obrat v postoji této země oproti tomu, který tato země zastávala během jednání Výboru ohledně Dohody o Měsíci a jejího přijetí Valnou Hromadou*.“[206]

Odpůrci Zákona USA o komerčním vesmíru opakovaně vznášeli otázku o nutnosti podepsání a ratifikace všemi státy Dohody o Měsíci, která, dle názoru holandského profesora Reného Lefebera, by se mohla stát nejlepším právním základem pro to, aby lidstvo jako celek, státy a korporace mohly rozvíjet těžební průmysl v kosmickém prostoru harmonickým a udržitelným způsobem.[207]

Zastánci Zákona USA o komerčním vesmíru naopak zdůrazňují, že tento předpis neporušuje základní normy mezinárodního kosmického práva, jelikož neobsahuje zmínku o nárocích na vesmírná území, stanovení své suverenity nad nimi ani přivlastnění nebeských těles. Zákon USA o komerčním vesmíru pouze potvrzuje a kodifikuje práva amerických občanů a soukromých společností na mírový průzkum a těžbu nerostných surovin a také na vlastnění takto získaných přírodních zdrojů. Tento dokument, rádoby, pouze zachycuje to, co bez jakékoli právní regulace činili USA a SSSR v 60. až 70. letech minulého století, a co Čína, Indie a jiné země plánují činit v blízké budoucnosti.[208]

Někteří badatelé dospěli k názoru, že IV. hlava Zákona USA o komerčním vesmíru může být považována za možnou a přípustnou interpretaci článků I. a II. Kosmické smlouvy, vzhledem k tomu, že soukromý průzkum, těžba a využití kosmických přírodních zdrojů ve svém konečném

[204] LEFEBER, R. *Relaunching The Moon Agreement*. Air & Space Law Vol. 41, 2016.
[205] Výbor pro mírové využití kosmického prostoru, Právní podvýbor; padesáté páté zasedání; Vídeň; 4. až 15. dubna 2016; Návrh stanoviska "*IV. Status and application of the five United Nations treaties on outer space*"; odst. 21–30.
[206] Viz předchozí poznámka pod čarou, odst. 22.
[207] Viz poznámka pod čarou č. 204.
[208] Viz poznámka pod čarou č. 194 a 201.

důsledku podporují získání vědomostí a možností celého lidstva ve výzkumu a průzkumu kosmického prostoru. Zůstává ale otázka, nakolik cíle spojené s využitím získaných nerostných surovin budou skutečně odpovídat společným zájmům všech zemí.

Jedním z argumentů pro přijetí Zákona USA o komerčním vesmíru byla jeho zjevná politická a ekonomická účelnost. Zákon USA o komerčním vesmíru nejen že dává silné stimuly ke zrychlení rozvoje „soukromého vesmíru" ve Spojených státech USA, ale současně rozšiřuje konkurenceschopnost USA jako celku na světovém kosmickém trhu.

Podle prezidenta Mezinárodního ústavu pro kosmické právo[209] Tanji Masson-Zwaan a řady jiných odborníků, Zákon USA o komerčním vesmíru je vhodný pro ochranu obchodních zájmů, protože vyplnil existující právní mezeru, a to tím, že dostatečně jasně a určitě stanovil a upravil ta práva soukromého sektoru, která implicitně naznačuje Kosmická smlouva. Existence takového zákona zvyšuje pro investory stupeň jistoty perspektiv souvisejících s těžbou nerostných surovin mimo Zemi, a zároveň vytváří pevný podklad pro přípravu v samotných Spojených státech a jiných zemích pomocných právních nástrojů upravujících těžební činnost soukromého sektoru na Měsíci a jiných nebeských tělesech.[210]

Navíc Zákon USA o komerčním vesmíru je namířen na omezení státních intervencí do soukromého vesmírného podnikání a odstraňuje předešlé administrativní překážky na cestě rozvoje nového ekonomicky výhodného a perspektivního odvětví. Toto ulehčuje život soukromým korporacím a vede ke snížení jejich nákladů na vývoj těžby v kosmickém prostoru. Jak poznamenal jeden z manažerů Bidelow Aerospace, když komentoval nutnost placení státním úředníkům za ochranu tajemství jeho společnosti: „*Utratili jsme za to stovky tisíců dolarů. Ze vtipu bych řekl, že pokud KGB opravdu za námi špehují, aspoň jsou tak zdvořilí, že to dělají zadarmo*".[211] Zmíněný problém byl částečně vyřešen v roce 2013 prostřednictvím změny pravidel kontroly exportu ve Spojených státech, nicméně otázka zrušení omezení zůstávala do poslední chvíle jedním ze stálých předmětů diskurzu v tomto odvětví.

Je nutno podotknout, že jak stoupenci, tak i odpůrci Zákona USA o komerčním vesmíru se téměř jednomyslně shodují na názoru, že za současných podmínek Kosmická smlouva již není tou normou, která by byla schopna jednoznačně a s konečnou platností odpovědět na položené otázky

[209] International Institute of Space Law.
[210] MASSON-ZWAAN, T. a RICHARDS, B. *International Perspectives on Space Resource Rights*. SpaceNews, 8. prosince 2015. TRONCHETTI, F. *The Space Resource Exploration and Utilization Act: A move forward or a step back?* Space Policy Vol. 34, 2015.
[211] Viz poznámka pod čarou č. 194.

v oblasti soukromé těžby kosmických zdrojů.[212] Formálně nezakazuje ekonomické využívání kosmických nerostných surovin, ale přitom neobsahuje zřejmé aplikovatelné normy.[213]

Dále se mnozí specialisté domnívají, že i když Kosmická smlouva i nadále „*zůstává pozoruhodně vizionářskou a silnou*“ obsahující „*důležitá ustanovení, která upravují veškeré druhy činnosti ve vesmíru*“, nemohla objektivně předpovídat všechny reálie současného světa.[214] Krátké, inspirující a plné patosu články této smlouvy, které učinily konkurenci mezi USA a SSSR za prvenství ve vesmíru bezpečnější pro svět, jen málo mohou pomoci v budoucích závodech o vesmírné přírodní zdroje. Právě proto dnešní právníci tráví obrovské množství času ve sporech, co vlastně to všechno znamená v nových, rychle se měnících podmínkách.[215]

Názory na to, zda jsou společnosti oprávněny vytěžit asteroid, ponechat si vytěžené nerostné suroviny, a následně tyto suroviny prodat za účelem obdržení zisku, se k dnešnímu dni rovněž rozdělily téměř půl na půl. Jedni tvrdí, že Kosmická smlouva obsahuje zákazy pouze vůči státům, a tudíž vyžadují použití starého maxima, podle kterého, pokud stát není oprávněn něco učinit, může to udělat soukromá osoba.

Jiní zase připomínají, že institut vlastnictví může existovat pouze jako vztah mezi občanem a suverénem, a proto pouze stát je schopen udělit soukromé osobě vlastnické právo. Prodej a koupě majetku se realizují prostřednictvím smluvních právních vztahů, které dokážou ochránit vlastnické právo pouze z toho důvodu, že existuje stát zajišťující dodržení těchto dokumentů.

Řada ruských autorů,[216] když se mají vyjádřit k možnosti získání vlastnického práva soukromými společnostmi k jimi vytěženým vesmírným nerostným surovinám, apelují k názoru ruského civilisty, profesora Borise Čerepachina, který se domníval, že svévolné nabytí vlastnického práva ke zvláštním druhům věcí (nerostné suroviny, divoká flóra a fauna a jiné) prostřednictvím jednostranného ovládnutí těchto věcí za účelem přivlastnění (okupace) se může odehrávat dvěma způsoby – přivlastnění věci cizí (náleží-li zdroje fyzické nebo právnické osobě) nebo přivlastnění věci ničí.[217] Vezmeme-li v potaz, že kosmické suroviny nemají vlastníky, mohla by se na ně aplikovat kategorie věci ničí, a prvním vlastníkem se tak stává ten, kdo je ovládl,[218] pokud mezinárodní právo nestanoví jinak. A jelikož kosmické právo obsahuje mezeru v části

[212] Viz poznámka pod čarou č. 193, 195 a 210.
[213] Viz poznámka pod čarou č. 201. Viz také GOROVE, S. *Freedom Of Exploration And Use In The Outer Space Treaty*. Denver Journal of International Law and Policy Vol. 1, 1971.
[214] Viz poznámka pod čarou č. 210.
[215] Viz poznámka pod čarou č. 194.
[216] Viz poznámka pod čarou č. 201. Viz také BUDYLIN, S. *Кому принадлежат астероиды? К вопросу о первоначальных способах приобретения собственности*. Zdroj: Zakon.ru, 4. února 2016.
[217] ČEREPACHIN, B. B. *Труды по гражданскому праву*. Статут; 2001.
[218] Viz poznámka pod čarou č. 201. Viz také REYNOLDS G. H. a MERGES R. P. *Space Resources, Common Property, and the Collective Action Problem*. NYU Environmental Law Journal Vol. 6, 1997.

týkající se regulace těžby nerostných surovin ve vesmíru soukromými osobami a nevládními organizacemi, je to právě ten okamžik, kdy do hry vstupuje Zákon USA o komerčním vesmíru.[219]

4.1.3. Možná rizika

Jednostranné přijetí Spojenými státy národního zákona, umožňujícího americkým soukromým společnostem provádět komerční těžbu nerostných surovin v kosmickém prostoru a upevňující soukromé vlastnické právo k vytěženým přírodním zdrojům, v sobě skrývá velké množství potenciálních politických a právních rizik pro samotnou tuto zemi.

Kupříkladu, velké množství právníků poukazuje na problémy, které mohou vzniknout v souvislosti s tím, že podle základního principu mezinárodního kosmického práva státy odpovídají za veškerou činnost vykonávanou jejich občany v kosmickém prostoru a jsou povinné zabezpečit udělení potřebných licencí a dohled nad vesmírnou činností, jak je uvedeno v článku VI. Kosmické smlouvy, jejíž ustanovení byla následně rozšířena Úmluvou o odpovědnosti za škodu ve vesmíru a Úmluvou o registraci.

Nicméně, v Zákoně USA o komerčním vesmíru není výslovně uveden federální orgán, který by mohl odpovídat za činnost soukromých společností v kosmickém prostoru. Federální letecká správa[220] uděluje licence a kontroluje pouze vypuštění a přistání. Navíc Zákon USA o komerčním vesmíru prodlužuje moratorium na regulaci požadavků na bezpečí kosmických letů člověka.

Na Zemi existují i jiné společné prostory, jejichž využití upravují obdobné zákony jako kosmický prostor, například moře. Avšak ve skutečnosti ani jedna země neodpovídá za to, co činí její jednotliví občané, když se pohybují v mezinárodních vodách. V opačném případě by se každý pirát mohl čistě technicky stát korzárem (kaperem), který drancuje jiné lodě na základě oficiálního souhlasu svého státu. Ovšem, jak uvádí jeden z představitelů právnického *think tanku* Space Law and Policy Solutions pan Michael Listner, i bez takhle exotických analogií je zjevné, že otázka odpovědnosti vlády za činnost soukromých osob ve vesmíru může být velkým problémem, zejména pak finančním.[221]

Potenciální nebezpečí nadměrných státních výdajů se násobí ještě tím, že přijatý Zákon USA o komerčním vesmíru potvrzuje a rozšiřuje praxi, podle které vláda USA jedná v režimu společného pokrytí rizik se soukromými společnostmi (*risk-sharing regime*) a hradí veškeré výdaje překračující hodnotu pojištění. To znamená, že Spojené státy budou povinny uhradit jiné

[219] Viz poznámka pod čarou č. 194.
[220] Federal Aviation Administration.
[221] Viz poznámka pod čarou č. 194.

zemi škodu způsobenou činností amerických soukromých společností. Fakticky Spojené státy přejímají na sebe nejen finanční, ale i politická a morální rizika za jednání svých občanů.

Právníci předpovídají mnohá další možná úskalí čekající Spojené státy v souvislosti s přijetím Zákona USA o komerčním vesmíru. Přesto v praxi reálný význam budou mít pouze konkrétní činy jiných států a také tradiční diplomatická praxe a politické obyčeje mezinárodního společenství.

Tak například historicky se sešlo, že dokonce po podepsání Kosmické smlouvy státy i nadále preferovaly možnost řešení nesrovnalostí cestou bilaterálních jednání. Bylo tomu tak i v roce 1978, kdy sovětský satelit s atomovým reaktorem na palubě havaroval na území Kanady. Bylo tomu tak i v poměrně nedávné minulosti, kdy kus čínského vesmírného odpadu poškodil ruský satelit.[222]

4.1.4. Možná řešení nastalé situace

Teoreticky mnohé z experty zmíněných problémů by pomohla vyřešit nová mezinárodní smlouva. Ovšem v dnešní době téměř nikdo nevěří tomu, že by tento postup mohl být uplatněn. Současný politický kontext se kardinálně liší od podoby 60. let minulého století, kdy u jednacího stolu seděly fakticky pouze dvě strany – USA a SSSR, které nabídly světu podpořit jimi nalezený kompromis. Takový systém ale přestal fungovat již po deseti letech: státy doslova ignorovaly Dohodu o Měsíci zakazující komerční využití kosmických zdrojů.

Jak uvádí oficiální stanovisko Mezinárodního ústavu pro kosmické právo ze dne 20. prosince 2015, v důsledku neexistence explicitního zákazu přivlastnění kosmických zdrojů v Kosmické smlouvě lze vyvodit, že se toto připouští. Z tohoto pohledu se Zákon USA o komerčním vesmíru jeví jako možný výklad Kosmické smlouvy. Ovšem nejprve se musí zjistit, zda a případně do jaké míry takový výklad jsou i jiné státy ochotny akceptovat.

Bezpochyby mezinárodní společenství musí tak či onak zohlednit stanovisko rozvojových zemí, které bylo vyjádřeno během zasedání UNCOPUOS v dubnu 2016, protože jejich obavy, že svobodný přístup k novým neomezeným zdrojům, avšak objektivně dostupný pouze několika zemím, povede k nespravedlivé distribuci společného blaha a k ještě většímu prohloubení nerovnosti, mají své opodstatnění.

Jak uvádí řada badatelů, Zákon USA o komerčním vesmíru se stal svého druhu provokací pro mezinárodní společenství, nicméně provokací prospěšnou. Přičemž reálný přínos Zákona USA o komerčním vesmíru nespočívá v konkrétních řešeních, která nabízí, nýbrž v tom, že tento

[222] Viz poznámka pod čarou č. 194.

předpis akcentuje světovou pozornost na nutnost co nejdříve zrevidovat a modernizovat mezinárodní dohody upravující výzkum a využití kosmického prostoru.[223]

Tím pádem bude záležet právě na stanovisku jiných zemí, zda se přístup Spojených států stane výchozím bodem pro přípravu v rámci mezinárodního dialogu společných pravidel za účelem koordinace volného průzkumu a využití kosmického prostoru, včetně těžby nerostných surovin pro blaho a v zájmu všech zemí, anebo zda rozhodnutí amerického vedení samostatně zaplnit mezery v mezinárodním kosmickém právu bude zablokováno jinými hráči na poli kosmické činnosti.

Poslední události však naznačují, že se sotva dočkáme vzniku „jednotné evropské fronty" tvořící opozici Zákonu USA o komerčním vesmíru, i přesto že část evropských států svého času ratifikovaly (Rakousko, Nizozemsko, Belgie) nebo podepsaly (Francie a Rumunsko) Dohodu o Měsíci, která výslovně zakazuje komerční využití kosmických zdrojů.

Jak je známo, vláda Lucemburska již v roce 2016 spustila jako část svého národního kosmického programu takzvanou Iniciativu k těžbě kosmických zdrojů.[224] Tento projekt měl za cíl učinit z této země evropský hub v oblasti těžby a využití vesmírných zdrojů, vytvořit vlídné investiční a daňové podmínky pro přilákání do země velkých inovačních kosmických společností a umístit Lucembursko mezi vůdce v procesu modernizace mezinárodního kosmického práva. Veškeré tyto snahy vyústily v přijetí lucemburským parlamentem dne 13. července 2017 zákona o průzkumu a využívání kosmických přírodních zdrojů, který vstoupil v platnost dne 1. srpna 2017 (dále jen „Lucemburský kosmický zákon").[225]

Lucembursko je tak v dnešní době prvním státem Evropské unie, který otevřeně deklaroval svůj záměr spolupracovat s jinými státy na přípravě právního základu, který by garantoval fyzickým osobám a společnostem vlastnické právo k vytěženým kosmickým zdrojům. Podrobnější analýza lucemburského přístupu k těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru je obsažena níže v kapitole 6 (*Srovnání regulace těžby „ve prospěch lidstva" na mořském dně a v kosmickém prostoru: Role malých států a mezinárodní právo v extrateritoriální expanzi těžby*).

4.2. Nařízení USA o přilákání mezinárodní podpory v oblasti těžby a využití vesmírných zdrojů

[223] Viz poznámka pod čarou č. 201.
[224] Space Recources Mining Initiative. Dostupné pod odkazem: https://space-agency.public.lu/en/space-resources/the-initiative.html.
[225] Loi du 20 juillet 2017 sur l'exploration et l'utilisation des ressources de l'espace. Journal Officiel du Grand-Duché de Luxembourg, Mémorial A, No. 674, 28. července 2017.

Dalším pozoruhodným příkladem národní právní úpravy, týkající se kosmického prostoru, je Nařízení o přilákání mezinárodní podpory v oblasti těžby a využití vesmírných zdrojů (*Executive Order on Encouraging International Support for the Recovery and Use of Space Resources*) podepsané dne 6. dubna 2020 tehdejším americkým prezident Donaldem Trumpem (dále jen „Nařízení“).[226] Toto Nařízení se zařadilo mezi jiné právní akty, týkající se kosmického práva, vydané Bílým domem během prezidentského působení Donalda Trumpa, tvořící sérii nařízení o vesmírné politice (*Space Policy Directive*), a tudíž není zcela jasné, proč toto Nařízení nebylo označeno jako Space Policy Directive - 5 a zařazeno do zmíněné série. Nařízení vysvětluje politiku Spojených států ohledně těžby a využití přírodních zdrojů získaných v kosmickém prostoru, včetně Měsíce a dalších nebeských těles. Jak plyne ze samotného názvu, primárním cílem Nařízení je vybudování mezinárodní podpory a důvěry v otázce komerčního využití surovin vytěžených v kosmickém prostoru. Ustanovení Nařízení však nasvědčují tomu, že místo vytvoření jistoty v otázce těžby vesmírných zdrojů může spíše dojít k další vlně skepticismu ohledně těchto aktivit mezi ostatními členskými státy OSN.

V samotném textu Nařízení se uvádí, že mezi důvody jeho přijetí patří především řešení nejasností týkajících se práva na těžbu a využívání vesmírných zdrojů ze strany veřejných a soukromých subjektů a povzbuzení mezinárodní podpory v této oblasti. Za tímto účelem Nařízení vyjasňuje postoj Spojených států ke Kosmické smlouvě a Dohodě o Měsíci a navrhuje metody pro získání mezinárodní podpory v oblasti komerčního využití kosmických přírodních zdrojů.

Z pohledu ryze Spojených států Nařízení zásadním způsobem neposouvá diskusi ohledně zákonnosti vlastnictví a využívání vesmírných zdrojů. Výše popsaný Zákon USA o komerčním vesmíru, zejména pak jeho hlava čtvrtá, již formálně umožnil občanům USA svobodně provozovat těžbu na planetách a asteroidech, vlastnit získané zdroje a nakládat s nimi. Z pohledu sektoru soukromých komerčních společností tak již Zákon USA o komerčním vesmíru poskytl potřebnou právní jistotu, a to bez ohledu na ustanovení Dohody o Měsíci. Je tedy zřejmé, že Nařízení je určeno především mezinárodnímu společenství, kterému USA deklaruje svůj postoj vůči některým zásadám kosmického práva a Dohodě o Měsíci, a prezentuje své právní argumenty ve prospěch komerčního využití vesmírných zdrojů, které mohou být velmi zajímavé z hlediska tématu této práce.

Dalším strategickým důvodem je touha USA stát se vedoucím průkopníkem nejen v oblasti technického rozvoje těžby kosmických přírodních zdrojů, ale také v tvorbě souvisejících právních norem. I přes relativní neurčitost stávající kosmické právní úpravy získalo v politickém dialogu

[226] Zdroj: https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/04/Fact-Sheet-on-EO-Encouraging-International-Support-for-the-Recovery-and-Use-of-Space-Resources.pdf.

téma těžby a využití kosmických zdrojů v posledních letech na důležitosti. Tato otázka je na pořadu jednání právního podvýboru UNCOPUOS od roku 2017 a v roce 2019 probíhala vážná jednání o zřízení pracovní skupiny pro právní aspekty činností v oblasti využití vesmírných zdrojů.

I když v té době nebyl návrh schválen prostřednictvím konsensuálních rozhodovacích mechanismů právního podvýboru UNCOPUOS, bylo dohodnuto místo toho zřídit „plánované neformální konzultace“. Během května-června 2021 bylo uspořádáno celkem osm plánovaných neformálních konzultací, na jejichž závěru se členské státy dohodly na zřízení formální pětileté pracovní skupiny. A tak v červnu 2021 právní podvýbor UNCOPUOS oznámil založení pracovní skupiny pro vesmírné přírodní zdroje. Členské státy se dohodly na specifikách mandátu, zadání, pracovního plánu a metod práce pracovní skupiny.[227]

Členské státy zejména stanovily pro pracovní skupinu jasnou metodiku ke shromažďování relevantních informací a v souladu se zavedenou praxí UNCOPUOS také k zohlednění vstupů od široké škály zúčastněných stran, včetně soukromého sektoru a stálých pozorovatelů UNCOPUOS. To má usnadnit inkluzivní a informovanou diskusi mezi členskými státy na zasedáních pracovní skupiny.

Vzhledem ke stále silnějšímu zájmu členských států o problematiku kosmických přírodních zdrojů a vzhledem k citlivosti tohoto tématu, bylo dosažení konsenzu ohledně založení odpovídající pracovní skupiny, a tím umožnění, aby co nejdříve zahájila věcnou práci, vynikajícím výsledkem a bylo vnímáno v širším kontextu dnešního složitého geopolitického klimatu jako poměrně významný úspěch. Ukazuje to důležitost mnohostranného procesu tvorby mezinárodního práva prostřednictvím UNCOPUOS a svědčí o dobré víře a široké flexibilitě a ochotě členských států najít společnou cestu vpřed ve vztahu k velkým otázkám týkajícím se mírového průzkumu a využívání kosmického prostoru.

Za pouhých 5 let tedy právní podvýbor UNCOPUOS prošel cestu od přijetí otázky kosmických zdrojů jako nového bodu na pořadu jednání až k ustavení specializované pracovní skupiny. Je to docela působivá časová osa pro mezinárodní diplomatický orgán.

Mezitím však další země, zejména Lucembursko, Spojené arabské emiráty nebo Japonsko,[228] pokročily v přijímání vnitrostátních právních předpisů o využití vesmírných zdrojů, jiné státy o tom uvažují.

---

[227] K tomu viz: https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac_105l/aac_105l_322add_6_0_html/AC105_L322Add06E.pdf.

[228] Spojené arabské emiráty: federální zákon č. 12 o regulaci kosmického sektoru ze dne 19. prosince 2019, dostupný pod odkazem: https://www.moj.gov.ae/assets/2020/Federal%20Law%20No%2012%20of%202019%20on%20THE%20REGULATION%20OF%20THE%20SPACE%20SECTOR.pdf.aspx.

Přesto však Nařízení vytváří jistý tlak na to, aby se právě Spojené státy staly vůdčím a určujícím aktérem, který stanoví „precedenční“ pravidla pro možné budoucí využívání kosmických zdrojů, místo toho, aby tato pravidla byla stanovena prostřednictvím mezinárodního konsenzu, např. právě v rámci UNCOPUOS. Je nutno přiznat, že toto může být velmi dlouhý a nejistý mnohostranný proces, jehož by se účastnilo velké množství států, které ani neplánují využití kosmických přírodních zdrojů. Není tedy vůbec jisté, zda by bylo skutečně dosaženo výsledku, jenž by napomohl rozvoji těžby vesmírných zdrojů. Například pracovní plán již zmíněné specializované pracovní skupiny v rámci UNCOPUOS předpokládá první výsledky nejdříve v roce 2026/2027.

Na druhou stranu ale otázka průzkumu, získání a využívání vesmírných přírodních zdrojů je pro lidstvo velmi významnou. Je zásadní, aby jakékoli výsledky, které globální společenství určí, byly vhodné nejen krátkodobě, ale aby fungovaly po mnoho let do budoucna. Krátkodobá řešení tak složitého problému by globálnímu společenství dostatečně neposloužila. Proto založení členskými státy UNCOPUOS pracovní skupiny pro vesmírné zdroje je důležitým krokem k zajištění toho, aby byl proveden logický, komplexní, inkluzivní a otevřený mnohostranný proces. Proto v tomto ohledu můžeme doufat, že bude práce pracovní skupiny vysoce praktická a relevantní a bude odrážet progresivní konsensus a pomůže najít ta nejlepší řešení.

Zdá se ale, že přijetí Nařízení, byť má za cíl dosáhnout legitimizace těžby kosmických zdrojů ze strany mezinárodního společenství, může způsobit pravý opak. Jednostranné přijetí Nařízení může přimět neochotné státy projevit ještě větší odpor, což povede jedině k tomu, že diskuse o těžbě v kosmickém prostoru budou probíhat ještě déle a důležitá rozhodnutí se budou odkládat.

Není tajemstvím, že Spojené státy již mají plány ohledně trvalejšího působení mimo oběžnou dráhu Země, především prostřednictvím projektu *Artemis Lunar Gateway*,[229] kterému se podrobněji věnuje kapitola 7 (*Artemis Accords a „společné dědictví lidstva“*). V tomto smyslu Nařízení vysílá jasný signál, že USA hodlají překročit čistě vědecké využití lunárních zdrojů směrem ke komerčnímu využití. Vidíme tedy, že přijetí Nařízení má i své ekonomické důvody. Stejně tomu bylo i v případě Zákona USA o komerčním vesmíru. Zákon USA o komerčním vesmíru podpořil růst průkopnických společností zabývajících se těžbou ve vesmíru a zahájil diskusi o ekonomických faktorech, které mohou pozitivně ovlivnit rozvoj sektoru komerční těžby v kosmickém prostoru. Mezi tyto faktory patří zejména: (i) vládní podpora prostřednictvím

Japonsko: Zákon č. 83/2021, dostupný pod odkazem: https://www8.cao.go.jp/space/english/resource/documents/act83_2021.pdf.

[229] Zdroj: https://www.nasa.gov/specials/artemis/.

kapitálových investic (např. jako v Lucembursku nebo Japonsku); (ii) přilákání a uzavírání smluv se soukromými společnostmi (např. nadcházející mise agentur na Měsíci a Marsu); nebo alespoň (iii) vytvoření politické vůle a pozitivního vnímání činnosti soukromých společností v kosmickém prostoru. Přes všechno uvedené se soukromé společnosti vznikající v oblasti vesmírné těžby setkaly s velkými finančními obtížemi, které u mnohých z nich vedly ke krachu.

V současné druhé vlně rostoucího komerčního zájmu o využití vesmírných zdrojů již ale nejde o původní průkopnické společnosti, ale o nově vznikající start-upy, stejně jako o zkušené vesmírné společnosti, které chtějí rozšířit své podnikání o komerční využití vesmírných zdrojů, pročež usilují o legislativní a finanční podporu. Poučení, které jsme získali od roku 2015, spočívá v tom, že těžba a využití vesmírných zdrojů není jen další obchodní příležitostí, ale jediným proveditelným způsobem, jak uskutečnit trvalý lunární průzkum a delší vesmírné mise. Nařízení tedy zdůrazňuje, že spolupráce se soukromými společnostmi je klíčem k úspěchu dlouhodobého průzkumu a vědeckého zkoumání Měsíce, Marsu a dalších nebeských těles. Další rozvoj odvětví vesmírné těžby vyžaduje širší mezinárodní spolupráci a rozsáhlejší společné projekty několika států a soukromého sektoru. Vidíme tedy značný posun ve vnímání vesmírné těžby, kdy na začátku převažovaly odsouzení a skepse, které postupně nahradily konstruktivní diskuse ohledně toho, jak je možné těžbu provádět udržitelným způsobem a ku společnému prospěchu.

Veškeré politické, strategické či ekonomické cíle, které sleduje Nařízení, jsou nicméně ohroženy jeho předčasným přijetím uprostřed vrcholu pandemie, která začala v roce 2019 a značně postihla světovou ekonomiku. Hlavní kosmické společnosti byly nuceny pozastavit svou činnost, mezinárodní vesmírné akce se nekonaly a mezinárodní organizace se nescházely k projednání kosmických programů. Nařízení tedy nedokázalo připoutat světovou pozornost, se kterou se počítalo při jeho přijetí. Doposud existují pouze omezené reakce na Nařízení, není tedy zatím zcela jasné, zda a jak se k němu ostatní státy, mezinárodní organizace nebo soukromé společnosti postaví.

4.2.1. Nařízení a Dohoda o Měsíci

Problematičnost Dohody o Měsíci ve vztahu k těžbě v kosmickém prostoru způsobila její ustanovení, která stanovila, že Měsíc a jeho přírodní zdroje jsou společným dědictvím lidstva a nemohou se tak stát majetkem států, mezinárodních organizací nebo soukromých společností. Tato ustanovení se *per analogiam* aplikují na ostatní nebeská tělesa. Z tohoto důvodu panuje přesvědčení, že Dohoda o Měsíci uvalila moratorium na komerční využití kosmických přírodních zdrojů, přestože ve skutečnosti Dohoda o Měsíci využití vesmírných zdrojů umožňuje, ovšem za

předpokladu vytvoření mezinárodního právního rámce, což může zpochybňovat účinnost vnitrostátních právních norem upravujících těžbu v kosmickém prostoru.

Není tedy velkým překvapením, že se v Nařízení zopakovalo stanovisko Spojených států, že Dohoda o Měsíci není relevantní právní normou, na rozdíl od Kosmické smlouvy, která je výslovně uvedena v textu Nařízení a Zákona USA o komerčním vesmíru jako základ pro těžbu v kosmickém prostoru. Toto vnímání USA je poměrně konzistentní už od 80. let minulého století, kdy odmítly Dohodu o Měsíci ratifikovat. Ustanovení Dohody o Měsíci se pro USA ani pro jejich občany nebo právnické osoby nestanou závaznými, ani kdyby Dohoda o Měsíci nabyla účinnosti, což je samo o sobě velmi málo pravděpodobné vzhledem k nízkému počtu států, které tuto dohodu ratifikovaly. Ano, mnoho států považuje Dohodu o Měsíci za nedílnou součást mezinárodního kosmického práva, bez ohledu na její účinnost. Dovozuje se dokonce její obyčejový charakter, na což reaguje Nařízení, když vyzývá amerického ministra zahraničí, aby takovým pokusům zabránil. Jedná se ale spíše o méně populární názor skutečných příznivců Dohody o Měsíci, který se často může lišit od oficiálního postoje států.

Samotná deklarace amerického postoje vůči Dohodě o Měsíci nemá moc velký význam ani uvnitř USA, ani na mezinárodní scéně. Důležitý je ale signál, který Nařízení vyslalo ostatním státům: příliš mnoho času bylo stráveno zkoumáním Dohody o Měsíci a jejím významem nebo možností její implementace. Je na čase odvrátit pozornost od této dohody a soustředit se přímo na to, jak je možné efektivně spravovat těžbu a využití kosmických přírodních zdrojů.

Pozice Spojených států vůči Dohodě o Měsíci nebrání jiným zemím v tom, aby se vydaly jiným směrem. Mohou ale též být postojem USA ovlivněny a vypovědět nebo ignorovat ustanovení Dohody o Měsíci. Bude tedy velmi zajímavé sledovat reakci zemí, jako např. Nizozemska, Austrálie nebo Rakouska. Na jednu stranu se tyto státy řadí mezi země, které by mohly podporovat kosmické mise, jež potenciálně znamenají komerční těžbu a využití kosmických zdrojů na základě pouze Kosmické smlouvy v kombinaci s vnitrostátními předpisy. Na druhou stranu jsou smluvními stranami Dohody o Měsíci, která pro takové aktivity vyžaduje výslovný mezinárodní právní rámec. Tyto a jiné státy v podobné situaci budou nuceny učinit vnitřní rozhodnutí, zda zůstat stranou Dohody o Měsíci bez ohledu na to, že se situace a národní zájmy změnily, a stát se tak neatraktivní jurisdikcí pro komerční kosmické společnosti. Takové vnitřní rozhodnutí již učinila Saudská Arábie, která dne 5. ledna 2023 jako první země v historii oznámila OSN svůj vážný zájem odstoupit od Dohody o Měsíci.[230] Zároveň zde zůstává otázka, zda se státy, zůstávaje stranou Dohody o Měsíci, vůbec mohou zákonně účastnit jakéhokoli

[230] Zdroj: https://www.mcgill.ca/iasl/article/moon-agreement-hanging-thread.

průzkumu vesmíru, který je provozně závislý na využití kosmických zdrojů, protože Dohoda o Měsíci zřejmě takové využití zakazuje.

Zajímavý je bezesporu i názor Ruské federace, jakožto velkého kosmického hráče. Představitel ruské Státní korporace pro kosmické aktivity „Roskosmos" poznamenal, že plány na zabavení území jiných planet a vyvlastnění kosmického prostoru ohrožují mezinárodní spolupráci v tomto odvětví. Není zcela jasné, zda se tímto vymezil proti Nařízení jako celku, nebo vůči jeho jednotlivým ustanovením. Pokud ale Rusko nebo Čína hodlají protestovat proti prohlášení USA, že Dohoda o Měsíci není účinná, pak by také měly vysvětlit, proč tuto dohodu samy neratifikovaly.

Zdá se, že mnohem podstatnějším posláním Nařízení je, že bez ohledu na Dohodu o Měsíci Spojené státy uznávají a usilují o dodržování ustanovení Kosmické smlouvy. To by mohlo vytvořit společný základ pro další diskusi a mezinárodní podporu pro komerční využívání kosmických zdrojů, a to bez ohledu na možné střety s národními postoji k Dohodě o Měsíci.

4.2.2. Nařízení a pojetí vesmíru jako společného mezinárodního prostoru

Zatímco prohlášení Spojených států o neuznání Dohody o Měsíci jako relevantního právního pramene kosmického práva nebylo velkým překvapením, značný rozruch způsobilo jiné prohlášení obsažené v Nařízení, a sice že Spojené státy nevnímají vesmír jako společný mezinárodní prostor (*global commons*). Takový postoj nebyl očekáván především proto, že různé americké úřady v posledním desetiletí samy používaly termín *global commons* ve vztahu ke kosmickému prostoru.[231] Zcela nepochybně bude toto prohlášení předmětem mezinárodních diskusí a bude muset být dodatečně dovysvětleno ze strany USA.

Podíváme-li se do Kosmické smlouvy, zjistíme, že její článek I. ve skutečnosti upravuje činnosti využívání a zkoumání vesmíru, a nikoli vesmír samotný. Stanovuje, že:

„***Výzkum a využívání*** *kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles se provádějí pro blaho a v zájmu všech zemí […],* ***a patří všemu lidstvu*** *(province of all mankind).*

Kosmický prostor *včetně Měsíce a jiných nebeských těles* ***je volný pro výzkum a využívání*** *všemi státy bez jakékoli diskriminace, na základě rovnosti a podle mezinárodního práva, a všechny oblasti nebeských těles jsou volně přístupné.*"

Na žádném místě v Kosmické smlouvě, ani v žádné navazující smlouvě OSN o kosmickém prostoru, ani v jakékoli jiné závazné mezinárodní právní normě OSN, není obsaženo prohlášení

[231] Viz například https://www.act.nato.int/images/stories/events/2010/gc/aagc_finalreport.pdf; https://www.planetary.org/multimedia/planetary-radio/show/2020/0415-2020-nasa-admin-james-bridenstine.html.

nebo dohoda, že kosmický prostor nebo jakákoli jeho část je *res communis*, *res nullius* nebo *res extra commercicum*, nebo jiné podobné prohlášení.

Pojem *společný mezinárodní prostor* nebo *global commons* je tedy ryze teoretický mezinárodně právní koncept, který se objevuje v literatuře mezinárodního práva a týká se oblastí mimo kontrolu jakéhokoli státu, které nikomu nepatří, ale které mají být sdíleny a uchovány, jako jsou například volné moře, hlubinné mořské dno nebo dokonce kyberprostor. Samotná skutečnost, že ten či onen prostor je považován za mezinárodní, však v žádném případě nebrání provádění ekonomických aktivit v těchto prostorech. Jako příklad slouží volné moře, kde rybolov ani jiné komerční aktivity nejsou nikterak omezeny. Výjimku tvoří zákaz takových aktivit na Antarktidě, který byl ovšem založen zvláštní dohodou mezi státy, nikoli ze samotného titulu, že se Antarktida řadí mezi společné mezinárodní prostory.

Z tohoto hlediska se vyřazení vesmíru ze seznamu společných mezinárodních prostorů, což navrhuje Nařízení, jeví jako nadbytečné. Spojené státy podepsaly a ratifikovaly Kosmickou smlouvu a jsou vázány jejími ustanoveními, k čemuž se hlásí jak v Zákoně USA o komerčním využití vesmíru, tak i v Nařízení. Nelze tedy bez dalšího tvrdit, že USA porušují ustanovení o kosmickém prostoru jako společném mezinárodním prostoru, jelikož se zavázaly dodržovat ustanovení Kosmické smlouvy. Nehledě na zákaz přivlastňovat si kosmický prostor jako takový, obsažený v článku II Kosmické smlouvy, má lidstvo právo na přístup, prozkoumání a využití vesmíru pro prospěšné účely, včetně komerčních. Využití kosmického prostoru, včetně Měsíce a dalších nebeských těles, je dokonce v samotném úplném názvu Kosmické smlouvy.

Když Spojené státy tvrdí, že nevnímají vesmír jako *společný mezinárodní prostor*, musíme logicky položit otázku, co USA považují za *společný mezinárodní prostor*. Vyřazení vesmíru ze seznamu společných mezinárodních prostorů jistě způsobí rozrušení mnoha dalších států, to však není podstatou Nařízení. Pozornost by se spíše měla zaměřit na to, co USA uvedly, že vesmír je, a sice právně a fyzicky *jedinečná doména lidské činnosti* (*unique domain of human activity*). Jedná se tedy opět o pokus uniknout interpretačním bojům a nastavit zcela nová jedinečná pravidla. Existuje příliš mnoho předem dohodnutých představ o tom, co jsou nebo by měly být společné mezinárodní prostory, nebo jak by měly být prostředky v těchto prostorech přidělovány či sdíleny. Kosmický prostor je zkrátka novou doménou lidské činnosti, na rozdíl od všeho, co tu na Zemi známe. Zaslouží si novou úpravu bez zátěží pozemských interpretací.

4.2.3. Dopad Nařízení

Účelem Nařízení je oslovit obdobně smýšlející země, které by mohly mít zájem o další rozvoj komerčních aktivit v oblasti využití kosmických přírodních zdrojů. Momentálně existují

země, které přijaly nebo plánují přijmout vnitrostátní právní předpisy na podporu využívání vesmírných zdrojů. Jsou zde i země, které jsou spíše pro vytvoření mezinárodního právního rámce pro komerční aktivity ve vesmíru. Z tohoto hlediska může Nařízení posloužit jako přijatelná výzva mezinárodnímu společenství, aby ukázalo podporu veřejné a soukromé těžby a využití kosmických přírodních zdrojů. Deklarace politického záměru tak velké vesmírné mocnosti, jakou jsou Spojené státy, pomůže obnovit zájem zemí o tyto činnosti a motivovat další účastníky k zapojení. Alespoň takový byl dopad Zákona USA o komerčním vesmíru v roce 2015, na který Nařízení volně navázalo. To vedlo ke vzniku soukromých společností uvnitř i mimo USA, které se chtěly zapojit do kosmických činností, a následně k aktivizaci států a národních kosmických agentur. Nyní, když je využití kosmických přírodních zdrojů vnímáno jako přípustná obchodní činnost, potřebuje toto odvětví širší podporu, aby se mohlo posunout kupředu.

K dosažení mezinárodní podpory v této záležitosti by však bylo zapotřebí více než politického prohlášení. Nařízení proto navrhlo přijmout opatření k povzbuzení takové podpory prostřednictvím společných prohlášení, jakož i dvoustranných a vícestranných ujednání mezi státy. Je pozoruhodné, jak důkladně se Nařízení vyhnulo pojmům „dohoda“ nebo „smlouva“, aby nevzbudilo dojem, že komerční těžba a využití kosmických nerostných surovin vyžaduje přijetí jakýchkoli mezinárodních právních předpisů v podobě formálních dohod nebo smluv.

Bude tedy záležet na ostatních státech, zda a jak budou na výzvu USA reagovat. Nepochybně, pro země jako je Japonsko, Lucembursko nebo Spojené arabské emiráty, které aktivně rozvíjejí vnitrostátní programy těžby ve vesmíru, včetně přijetí souvisejících zákonů, může Nařízení fungovat jako výzva ke spolupráci a sdílení zkušeností. Pro ostatní státy by se Nařízení mohlo stát spouštěcím mechanismem pro rozvoj vlastního kosmického programu nebo je minimálně donutí zaujmout aktivní mezinárodní pozici v této otázce. Dalším pozitivním dopadem přijetí Nařízení by mohlo být zahájení mezinárodní diskuse ohledně správy a udržitelného využití kosmických zdrojů.

Nejvíce sporným zůstává ekonomický dopad Nařízení. Na jednu stranu je právní předpis, byť vnitrostátní, který podporuje veřejnou a soukromou těžbu a využívání vesmírných zdrojů, pozitivním krokem vpřed. Kromě toho má ambici nastolit právní jistotu, která pomůže přilákat soukromé investice a umožní udržitelný rozvoj tohoto odvětví. Na druhou stranu tu ovšem vzniká začarovaný kruh, kdy k zaručení návratnosti investice potřebujete fungující trh, ale nemůžete tento trh rozvíjet, dokud nemáte ověřený produkt, pro vývoj kterého potřebujete investice. Toto ale není jediný problém. Nařízení navozuje dojem, že jedinou překážkou na cestě plně fungujícího trhu kosmických nerostných surovin je nedokonalost právní regulace, což je vskutku mylný přístup. Společnosti *Deep Space Industries* nebo *Planetary Resources* neuspěly ve svých snahách ne kvůli

právním překážkám, ale protože vývoj kosmických technologií je technicky a finančně nesmírně náročný.

Nakonec posledním překvapivým dopadem Nařízení může být místo povzbuzení mezinárodní spolupráce, o které usiluje, naopak její zpochybnění a narušení. Spojené státy ve svém Nařízení jednostranně popřely některé principy a mezinárodní dohody, které sice nebyly příliš populární, přesto měly podporu části mezinárodního společenství. Nelze vyloučit, že noví kosmičtí hráči budou po vzoru USA sledovat pouze své vlastní komerční zájmy a začnou zpochybňovat základní principy a dohody, které se jim „nebudou hodit". Vzhledem ke své vedoucí pozici, jsou to právě Spojené státy, kdo nejvíce potřebuje jasnou a závaznou mezinárodní regulaci aktivit v kosmickém prostoru, a budou to právě Spojené státy, kdo utrpí největší ztráty (jak ekonomické, tak politické) v důsledku případného rozvratu takové regulace a nastolení chaosu.

V očekávání závodu o vesmírné zdroje se některé státy snaží ujmout vedení prostřednictvím přijetí vnitrostátní právní úpravy regulující otázky vlastnictví ke kosmickým nerostným surovinám. Zákon USA o komerčním vesmíru a Nařízení jsou ukázkovými příklady pokusu jednotlivého státu o vyplnění mezer v mezinárodním kosmickém právu. Situace je o to zajímavější, že oba výše uvedené dokumenty téměř určitě budou mít skutečný vliv na vývoj tohoto právního odvětví, v neposlední řadě kvůli tomu, že byly přijaty Spojenými státy, tedy jedním z nejvlivnějších aktérů v kosmickém průmyslu.

Podle očekávání se po vzoru Spojených států do závodu o vesmírné zdroje zapojuje stále více zemí, které se snaží přijmout vlastní zákony na ochranu zájmů investorů do kosmické těžby. Stejně jako Zákon USA o komerčním vesmíru, i Lucemburský kosmický zákon zaručuje právo na zdroje vytěžené ve vesmíru v souladu s mezinárodním právem. Vztahuje se však nejen na místní společnosti, ale také na zahraniční korporace působící v jeho hranicích, což je jeden z důvodů, který vedl například společnosti jako *Deep Space Industries* a *Planetary Resources* k založení svých právních entit v Lucembursku. Za zmínku rovněž stojí i přijetí vlastního kosmického zákona Spojenými arabskými emiráty v roce 2019, který se vztahuje jak na vědecký průzkum kosmického prostoru, tak na komerční aktivity, jako je těžba nerostných surovin.[232]

Již výše bylo popsáno mnoho obav z možné nekonzistentnosti mezi vnitrostátními právními předpisy, jako jsou výše uvedené zákony, a mezinárodním právem veřejným s tím, že pro oblast těžby v kosmickém prostoru neexistuje mezinárodní regulační režim podobný režimu, kterým se řídí například hlubinná těžba na mořském dně podle Úmluvy Organizace spojených

[232] Zdroj: https://www.moj.gov.ae/assets/2020/Federal%20Law%20No%2012%20of%202019%20on%20THE%20REGULATION%20OF%20THE%20SPACE%20SECTOR.pdf.aspx.

národů o mořském právu ze dne 10. prosince 1982 (dále jen „Úmluva UNCLOS“). Konzistence domácí legislativy uznávající vlastnické právo k vytěženým vesmírným zdrojům s existujícím mezinárodním právem úzce souvisí s legalitou jednostranného využívání vesmírných zdrojů. V následující kapitole se proto pokusíme detailněji prozkoumat z různých úhlů pohledů, zda jednostranná těžba a využití kosmických přírodních zdrojů bude skutečně „zákonná“, i když bude prováděna v souladu s vnitrostátním zákonem příslušného státu.

5. Zákonnost jednostranného využívání vesmírných nerostných surovin z hlediska mezinárodního práva

Problematika vlastnického práva ve vesmíru není zdaleka nová. Určité soukromé subjekty v USA se ještě v 90. letech 19. století pokoušely prodávat nemovitosti mimo zemský povrch.[233] Tyto spekulativní prodeje vyvolaly kritiku na akademické půdě[234] a americkými soudy byly prohlášeny za nezákonné.[235] Celá řada studií se rovněž zabývá i tématem vlastnického práva k nerostným surovinám vytěženým v kosmickém prostoru,[236] nicméně teprve s nárůstem investic do tohoto odvětví a následným přijetím lokálních právních předpisů, zejména těch popsaných výše, se tato problematika stala hmatatelnější a naléhavější.

5.1. Mezinárodní smlouvy a kosmická těžba

Kosmická smlouva je považována za *magna carta* mezinárodního vesmírného práva a je všeobecně nejuznávanější z pěti mezinárodních smluv souvisejících s vesmírem přijatých pod záštitou Organizace spojených národů. Mají-li signatáři Kosmické smlouvy v úmyslu vypracovat domácí zákony povolující těžbu nerostných surovin v kosmickém prostoru, musí v první řadě zvážit, zda je taková právní úprava v souladu s povinnostmi těchto států podle stávajícího vesmírného práva. Tato otázka je obzvláště důležitá pro USA jako smluvní stranu Kosmické smlouvy a jednu ze dvou supervelmocí, které během studené války bojovaly o její vyjednání a přijetí. Na již zmiňovaném 55. zasedání právního podvýboru UNCOPUOS, které se konalo ve Vídni ve dnech 4. až 15. dubna 2016, některé delegace vyjádřily obavu, že Zákon USA o komerčním vesmíru „*může představovat prohlášení suverenity určitého státu nad příslušným nebeským tělesem nebo přivlastnění si těchto nebeských těles, což může v důsledku představovat porušení Kosmické smlouvy*“.[237] V reakci na to americká delegace uvedla, že Zákon USA o komerčním vesmíru „*hraje klíčovou roli při regulaci právních vztahů mezi státem a soukromými subjekty v jeho jurisdikci při průzkumu a využívání kosmického prostoru a sám o sobě*

[233] POP, V. *Who Owns the Moon? Extraterrestrial Aspects of Land and Mineral Resources Ownership*. Springer, 2009.

[234] Viz například Board of Directors of the International Institute of Space Law. *Statement on Claims to Property Rights Regarding the Moon and Other Celestial Bodies*, 2004, dostupné pod odkazem: https://iislweb.space/wp-content/uploads/2020/01/IISL_Outer_Space_Treaty_Statement.pdf.

[235] FREELAND, S. a JAKHU, R. *Article II* ve sbírce *Cologne Commentary on Space Law*, vol. I redakce S. Hobe et al. Heymanns, 2009.

[236] Viz například LEE, R. J. *Law and Regulation of Commercial Mining of Minerals in Outer Space*. Springer, 2012; nebo TRONCHETTI, F. *The Exploitation of Natural Resources of the Moon and Other Celestial* Bodies. Martinus Nijhoff, 2010.

[237] Výbor pro mírové využití kosmického prostoru, Právní podvýbor; padesáté páté zasedání; Vídeň; 4. až 15. dubna 2016; Návrh stanoviska "*IV. Status and application of the five United Nations treaties on outer space*"; odst. 21.

nepředstavuje porušení Kosmické smlouvy, jelikož neuděluje výslovné oprávnění soukromým subjektům k těžbě a využívání zdrojů z Měsíce nebo nebeských těles“.[238]

5.1.1. Možná zakazující pravidla

Kosmická smlouva nezakazuje *expressis verbis* těžbu nerostných surovin ve vesmíru. Existuje však možnost, že uznání vlastnických práv státem, který je stranou Kosmické smlouvy, k nerostným surovinám získaným v kosmickém prostoru může být v rozporu s povinnostmi tohoto státu vyplývajícími z článku II Kosmické smlouvy, který zakazuje přivlastňování si vesmíru „*prohlášením suverenity, užíváním, okupací nebo jakýmkoli jiným způsobem*“.[239] Výraz „přivlastnění“ přitom znamená „faktické ovládání, držba majetku“.

i. Zákaz přivlastnění určitým subjektem

Komerční využití kosmických přírodních zdrojů zajímá nejen samotné soukromé subjekty, ale i státy plánující z této činnosti získat svou část prospěchu. Lucembursko již započalo s investicemi do výzkumu a vývoje právě pro takové využití. Tak například představitelé Lucemburska navázali spolupráci se společností *Deep Space Industries*[240] v rámci spolufinancování vývoje a vypuštění *Prospector-X*, první plánované kosmické lodi *Deep Space Industries*, která měla testovat technologie nezbytné pro budoucí prospekci asteroidů na nízkých oběžných drahách Země. Rovněž NASA, jakožto nezávislá agentura výkonné moci federální vlády USA, která je mimo jiné odpovědná za civilní kosmický program, údajně uzavřela smlouvu s *Deep Space Industries*[241] a *Planetary Resources*[242] ohledně přípravy a následného provedení mise, která měla za cíl přistání na asteroidech a těžbu cenných nerostných surovin.

Přestože výše uvedené soukromé společnosti se již v dnešní době vývojem těžby v kosmickém prostoru nezabývají, představují skvělý příklad pro prokázání směru, kterým uvažují vlády jednotlivých států při budování své vesmírné politiky. Tento trend a důvěra v budoucí přínosy z kosmické těžby stále přetrvává i v soukromém sektoru, kde na místo průkopnických společností přišla tzv. druhá generace kosmických těžařských společností, které se pokusily poučit

[238] Viz předchozí poznámka pod čarou, odst. 23.
[239] Kosmická smlouva, článek II.
[240] Zdroj: https://miningdigital.com/technology/deep-space-mine-luxembourg-government-partners-deep-space-industries-space-mining.
[241] Zdroj: https://www.nasa.gov/feature/small-business-manufactures-space-dirt-for-nasa-research.
[242] Zdroj: https://www.nasa.gov/content/coeci/nasa-planetary-resources-sign-agreement-to-crowdsource-asteroid-detection/.

z hořkých zkušeností svých předchůdců. Jako příklad můžeme uvést společnost *TransAstra*[243] nebo *AstroForge*,[244] jež byla založena bývalými inženýry společností *Space X* a *Virgin Galactic*.

Zákaz „přivlastňování" podle článku II Kosmické smlouvy je *prima facie* omezen na přivlastňování státy.[245] Zastánci svobody přivlastňování soukromými subjekty, jako je Dennis Hope, který založil *Lunar Embassy*, „mimozemskou realitní kancelář", vykládá článek II tak, že nezakazuje obchodním společnostem nebo soukromým osobám nárokovat si, využívat nebo přivlastňovat si nebeská tělesa za účelem zisku.[246] Avšak „přivlastnění" ve svém běžném významu se nezdá být omezeno pouze na „přivlastnění státy". V tomto ohledu je pozoruhodné, že podle článku VI Kosmické smlouvy „národní činnost v kosmickém prostoru" zahrnuje aktivity prováděné vládními organizacemi nebo nevládními institucemi.[247] Pro úplnost je potřeba dodat, že znění smlouvy v čínštině, na rozdíl od dalších čtyř oficiálních jazyků Organizace spojených národů v době přijetí Kosmické smlouvy, konkrétně angličtiny, francouzštiny, ruštiny a španělštiny, skutečně omezuje zakázané přivlastňování pouze na smluvní strany, tj. státy. Jde tedy o určitou nekonzistenci mezi jazykovými verzemi, které jsou všechny považovány za originální znění Kosmické smlouvy.[248] Tato nekonzistence, byť je velmi pravděpodobně způsobena nepřesným překladem, však může být v budoucnu využívána zejména čínskými kosmickými těžaři pro obhájení přípustnosti kosmické těžby za účelem generace zisku.

Z teleologického hlediska se uvádí, že široký výklad článku II předpokládající povolení přivlastňování soukromými subjekty by mohl být v rozporu s účelem Kosmické smlouvy.[249] Tento argument je obhajitelný, protože přivlastňování státy a přivlastňování soukromými subjekty má ve výsledku stejný účinek bránící volnému přístupu do vesmíru. V každém případě článek VI Kosmické smlouvy stanoví, že smluvní státy nesou mezinárodní odpovědnost za vnitrostátní aktivity v kosmickém prostoru prováděné vládními organizacemi a nevládními subjekty, jakož i „*za to, že národní činnost se provádí v souladu s ustanoveními obsaženými v této smlouvě*".[250] Z toho vyplývá, že jak státní, tak soukromá komerční vesmírná těžba by musela být prováděná v souladu se zásadami mezinárodního kosmického práva.[251] Přivlastnění si kosmického prostoru soukromými subjekty by tak mělo být považováno za přivlastnění příslušnými státy, což je zakázáno. Na základě výše uvedeného odůvodnění vnitrostátní soudy prohlásily soukromé

[243] Zdroj: https://transastra.com/.
[244] Zdroj: https://www.astroforge.io/.
[245] GOROVE, S. *Interpreting Article II of the Outer Space Treaty*. Fordham Legal Review, 1969.
[246] Viz poznámka pod čarou č. 233.
[247] Kosmická smlouva, článek VI.
[248] Kosmická smlouva, článek XVII.
[249] Viz poznámka pod čarou č. 195.
[250] Kosmická smlouva, článek VI.
[251] Viz poznámka pod čarou č. 236.

přivlastnění a prodej nebeských těles, ať už zčásti nebo jako celku, za nezákonné.[252] Tato rozhodnutí představují následnou praxí států v aplikaci článku II Kosmické smlouvy, která pomáhá dosáhnout porozumění mezi stranami ohledně výkladu uvedeného výše.[253]

Zásadní otázkou zde proto není, zda se pravidlo nepřivlastnění vztahuje na soukromé subjekty, ale zda jednostranné využívání vesmírných přírodních zdrojů *per se* znamená přivlastňování.

ii. Zákaz přivlastnění určitého objektu

Pokud jde o předmět přivlastnění, jednou z prvních otázek je, zda nebeská tělesa jakožto určité území a nerostné suroviny na těchto nebeských tělesech, jakožto komodity, mají stejný právní status. Jednoduše řečeno, vztahuje se zákaz přivlastnění nebeských těles i na přírodní zdroje nacházející se na těchto tělesech? Pokud ano, pak by využívání takových zdrojů, což ve své podstatě zjevně znamená jejich ovládnutí a držení, znamenalo částečné přivlastnění nebeských těles. Názory na tuto problematiku se liší. Zatímco někteří tvrdí, že zásada nepřivlastnění obsažená v článku II Kosmické smlouvy se vztahuje na kosmický prostor i na přírodní zdroje v něm,[254] jiní zastávají názor, že zásada platí pouze pro vesmír, ale nikoli pro jednotlivé přírodní zdroje, které vesmír může nabídnout.[255] Například Lucembursko, vycházeje ze základního konceptu, na němž je postaveno francouzské vlastnické právo, tj. oddělitelná právní povaha dolů a povrchu země, zaujalo stanovisko, že vesmírné nerostné suroviny vytěžené, a tudíž oddělené od určitého nebeského tělesa, si lze přivlastnit.[256] Takový pohled je rovněž implicitně obsažen i v Zákoně USA o komerčním vesmíru, který se plně hlásí k zásadě nepřivlastnění nebeských těles a zároveň poskytuje svobodu provozování kosmické těžby.

Jak již bylo poznamenáno, Kosmická smlouva byla přijata v 60. letech 20. století, v době, kdy kosmické aktivity prováděly pouze státy pro vědecké, vojenské, a dokonce propagandistické účely. Začlenění ustanovení o nepřivlastňování do Kosmické smlouvy pramenilo z obav, že si jednotlivé země budou nárokovat kosmický prostor a nebeská tělesa jako své vlastní území a použijí je k umístění zbraní pro využití proti jiným zemím.[257] Cílem tohoto ustanovení tedy bylo zabránit nárokům na svrchovanost nad vnějšími prostory v teritoriálním smyslu. Jak bylo uvedeno výše, skutečný zájem veřejnosti o získávání přírodních zdrojů ve vesmíru se objevil až v 70. letech

[252] Viz poznámka pod čarou č. 235.
[253] Viz článek 31 odst. (3) písm. (b) Vídeňské úmluvy o smluvním právu.
[254] Viz například GOROVE, S. *Limitations on the Principle of Freedom of Exploration and Use of Outer Space: Benefits and Interests*. Proceedings of the 13th Colloquium on the Law of Outer Space, 1973.
[255] Viz například WILLIAMS, S. M. *The Law of Outer Space and Natural Resources*. ICLQ, 1987.
[256] Viz poznámka pod čarou č. 225.
[257] Viz poznámka pod čarou č. 25.

20. století. Využívání přírodních zdrojů v kosmickém prostoru, což je pouze jiný výraz pro přivlastňování, bylo tehdy přinejlepším záležitostí s nízkou prioritou. Pokud by se počítalo s nepřivlastněním přírodních zdrojů, mohlo by to být výslovně stanoveno. Takový závěr lze vyvodit ze skutečnosti, že Kosmická smlouva výslovně uvádí činnosti, které jsou zakázány, a těžba nebo vlastnictví přírodních zdrojů mezi nimi nejsou. Neexistence zákazu *expressis verbis* však není ekvivalentní oprávněnosti a zákonnosti takového jednání. Využití vesmírných nerostných surovin je jednoduše otázka, která byla doposud ponechávána na dalším vývoji mezinárodního práva. Problematika vlastnictví kosmických přírodních zdrojů tedy zatím není v rámci mezinárodního práva adekvátně vyřešena.

Další otázkou týkající se předmětu přivlastnění je rozsah samotného pojmu „nebeská tělesa“. Zákon USA o komerčním vesmíru definuje „asteroidové přírodní zdroje“ jako „*kosmické přírodní zdroje nalezené na jednotlivém asteroidu nebo uvnitř něj*“.[258] „Kosmické přírodní zdroje“ jsou dále definovány jako „*abiotické zdroje in situ ve vesmíru, včetně zejména vody a nerostů*“. Klíčové vyplývající otázky jsou, zda se určité přírodní objekty v kosmickém prostoru, které se výrazně liší svou velikostí a složením, považují za nebeská tělesa, a tudíž spadají pod zákaz přivlastnění, a zda lze malé asteroidy považovat za materiální komoditu, jejíž přivlastnění není zakázáno *expressis verbis*.

Kosmická smlouva neobsahuje žádnou definici nebeských těles, přestože tento termín opakovaně používá ve spojení „Měsíc a jiná nebeská tělesa“. Mezinárodní astronomická unie v rezoluci přijaté v roce 2006 rozděluje přírodní tělesa ve sluneční soustavě na planety, trpasličí planety a malá tělesa sluneční soustavy, mezi které patří asteroidy, většina transneptunských objektů, komety a další malá tělesa.[259] Definice však není právně závazná. Při absenci mezinárodně uznávané právní definice by se tudíž měl používat běžný význam pojmu „nebeské těleso“, totiž „*jakékoli přírodní těleso mimo zemskou atmosféru*“,[260] který by zahrnoval rovněž všechny planety, komety, hvězdy, asteroidy a meteority, bez ohledu na jejich velikost, formu a oběžnou dráhu. Tento přístup má své opodstatnění, protože můžeme důvodně předpokládat, že tvůrci Kosmické smlouvy si byli plně vědomi existence malých těles sluneční soustavy, jako jsou např. asteroidy a komety. Ceres, první a největší objevený asteroid, byl pozorován počátkem roku 1801. Brzy se ukázalo, že mezi Marsem a Jupiterem existuje celý pás asteroidů.[261] Od roku 1891

[258] Zákon USA o komerčním vesmíru, článek 51301.
[259] Rezoluce IAU B5 dostupná pod odkazem: http://www.iau.org/static/resolutions/Resolution_GA26-5-6.pdf.
[260] COFFEY, J. *Celestial Body*. 27. prosince 2009, dostupný pod odkazem: http://www.universetoday.com/48671/celestial-body/.
[261] Zdroj: http://www.esa.int/About_Us/Welcome_to_ESA/ESA_history/Asteroids_The_discovery_of_asteroids.

se rychlost detekce dramaticky zvýšila díky použití astrofotografie.[262] Asteroidy byly předmětem rostoucí pozornosti v astronomii od konce dvacátého století, kdy se zjistilo, že mohou představovat hrozbu pro Zemi, ale také že existují příležitosti k využití jejich přírodních zdrojů. Vzhledem ke skutečnosti, že žádná nebeská tělesa nejsou výslovně vyloučena, budeme považovat rozsah Kosmické smlouvy za všezahrnující.

I když je přirozené, že zvyšující se dostupnost asteroidů vede k upřednostňování užšího okruhu nebeských těles ze strany technologicky připravených států, jakákoli změna rozsahu definice musí být provedena dodatkem ke Kosmické smlouvě postupem stanoveným v článku XV. Pracovní skupina Mezinárodního ústavu pro kosmické právo navrhla, že definice nebeských těles by měla souviset s lidskou schopností odstranit je z jejich trajektorie.[263] Státy mohou také zvážit stanovení prahu velikosti pro vymezení asteroidů, které budou považovány za nebeská tělesa, a asteroidů, které nebudou spadat do této kategorie. Velikost se zdá být relevantní pro určení právního statusu nebeských těles, protože se zdá, že většina lidí by nepovažovala ovládnutí asteroidu o velikosti vejce za přivlastnění. Stejně tak by nikdo nepopíral, že prohlášení suverenity nad asteroidem o velikosti například Česka naopak přivlastněním je.

iii. Zákaz přivlastnění určitým způsobem

Prohlášení suverenity je zvláště zdůrazněno v článku II Kosmické smlouvy jako typický způsob přivlastnění. Jak poznamenal soudce Max Huber v judikátu *Island of Palmas* z roku 1928, suverenita ve vztazích mezi státy znamená nezávislost, která „*ve vztahu k části zemského povrchu je právem vykonávat na tomto území funkci státu za současného vyloučení stejného práva jakéhokoli jiného státu*“.[264] Za použití analogie se takové pojetí může aplikovat i na kosmický prostor. Jakékoli prohlášení suverenity nad vesmírem, zcela nebo zčásti, je zjevně přivlastněním, které je výslovně zakázáno článkem II Kosmické smlouvy. Je velmi nepravděpodobné, že by stát, i když není smluvní stranou Kosmické smlouvy, podobný nárok skutečně vznesl. Zákon USA o komerčním vesmíru proto výslovně uvádí, že „*přijetím tohoto zákona Spojené státy neprohlašují svou suverenitu ani suverénní nebo výlučná práva, nebo jurisdikci či své vlastnictví nad jakýmkoli nebeským tělesem*“.[265]

Stojí za zvážení, zda ochrana vlastnických práv k přírodním zdrojům získaným v kosmickém prostoru představuje *de facto* prohlášení suverenity, i když žádné takové prohlášení

[262] Zdroj: http://neo.jpl.nasa.gov/stats/.
[263] SMIRNOFF, M. *Report from Working Group Three on the Law of Outer Space*. 7 Proceedings of the Colloquium on the Law of Outer Space, 1967.
[264] Judikát *Island of Palmas* (Spojené státy vs. Nizozemsko), 1928, II RIAA, dostupný pod odkazem: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf.
[265] Zákon USA o komerčním vesmíru, článek 403.

se výslovně nečiní. V této souvislosti existuje názor, že udělením vlastnických práv k nerostným surovinám získaným na asteroidech svým soukromým společnostem Spojené státy implicitně prohlašují asteroid za součást svého území, čímž porušují zásadu nepřivlastnění.[266] Ovšem, jak ukazují mezinárodní předpisy upravující rybolov na volném moři, ochrana vlastnických práv k určitým komoditám, které mohou soukromé subjekty získat z oblastí ležících mimo jurisdikci svého státu, nemusí nutně představovat prohlášení státní suverenity nad takovým prostorem. Státy uznávají, že ryby ulovené na volném moři a doručené na palubu plavidel jsou majetkem rybářů, a to na základě státní jurisdikce nad plavidly, která plují pod státní vlajkou, a nikoli na základě státní suverenity nad volným mořem. Jednou z podmínek je, že státy mají povinnost zajistit, aby byl rybolov prováděn způsobem, který je v souladu s mezinárodním právem. Tak například podle Úmluvy UNCLOS mají státy povinnost přijmout opatření zajišťující, že státní příslušníci těchto států učiní vše potřebné pro zachování živých přírodních zdrojů na volném moři.[267] Jako prostředek zajištění souladu s mezinárodním právem slouží licencování rybářské činnosti na úrovni jednotlivých států. Otázkou tedy v zásadě je, zda stejný princip, kdy všechny státy mají právo za určitých podmínek provozovat rybolov na volném moři, je aplikovatelný i na jednostranné využívání vesmírných přírodních zdrojů.[268]

Prohlášení státní suverenity nad určitým územím nebo mezinárodním prostorem není jediným způsobem přivlastnění. Faktické užívání nebo obsazení může také představovat přivlastnění. Výraz „jakýmkoli jiným způsobem“ naznačuje, že zákaz přivlastňování podle článku II Kosmické smlouvy je všezahrnující. Posouzení by proto mělo být založeno na důsledcích zabránění ostatním v užívání určitých kosmických přírodních zdrojů. Obsazení nebo využívání části kosmického prostoru způsobem, který vylučuje ostatní z jeho užívání, proto představuje přivlastňování. Zákon USA o komerčním vesmíru uznává vlastnická práva k přírodním zdrojům získaným na asteroidech nebo v kosmickém prostoru, aniž by poskytoval jasnou definici pojmu „získat“. Jako důsledek mohou vznikat obavy, že podrobení zatím nevytěžených přírodních zdrojů nacházejících se na asteroidech federálním zákonům Spojených států je formou národního přivlastnění „jiným způsobem“. V tomto ohledu skutečnost, zda je Zákon USA o komerčním vesmíru v souladu se zásadou nepřivlastňování, bude do značné míry záležet na způsobu, jakým má být tento zákon aplikován při těžbě kosmických nerostných surovin, a zda to vylučuje ostatní subjekty z těžebních činností.

[266] TRONCHETTI, F. *Private Property Rights on Asteroid Resources: Assessing the Legality of the ASTEROIDS Act*. 30 Space Policy, 2014.
[267] Úmluva UNCLOS, článek 117.
[268] Úmluva UNCLOS, článek 116.

Jak již bylo uvedeno, na rozdíl od Kosmické smlouvy je Dohoda o Měsíci jednoznačná v tom, že zakazuje přivlastňování si kosmického prostoru, zejména s ohledem na rozsah subjektů a objektů, pro které je přivlastňování zakázáno. Dohoda výslovně stanovuje, že „*Měsíc a jeho přírodní zdroje jsou společným dědictvím lidstva*“[269] a že „*povrch ani podpovrch Měsíce, ani žádná jeho část nebo přírodní zdroje in situ se nestanou majetkem žádného státu, mezinárodní vládní nebo nevládní organizace, orgánu veřejné moci nebo nevládního subjektu nebo jakékoli fyzické osoby*“.[270] Je pozoruhodné, že podle článku 1 odst. 1 Dohody o Měsíci ustanovení této dohody týkající se Měsíce se rovněž uplatňují také na nebeská tělesa v naší sluneční soustavě s výjimkou Země. Dohoda však ponechává otevřené dveře pro budoucí těžbu nerostů v kosmickém prostoru. Smluvní státy se musí dohodnout na mezinárodně právním režimu, včetně vhodných postupů pro správu přírodních zdrojů Měsíce, jakmile se takové využívání stane technicky proveditelným.[271]

Na již citovaném 55. zasedání Právního podvýboru UNCOPUOS některé delegace vyjádřily názor, že jednostranně přijatá právní norma Spojených států představuje obrácení postoje, který Spojené státy zaujímaly během vyjednávání a přijetí Dohody o Měsíci.[272] Delegace USA na druhou stranu popřela, že by povinnosti vyplývající z Kosmické smlouvy vylučovaly právo využívat přírodní zdroje získané v kosmickém prostoru.[273] Spojené státy Dohodu o Měsíci nepodepsaly ani neratifikovaly, nejsou tedy povinny dbát na naplnění cíle a účelu této dohody.[274] Nejsou rovněž povinny dodržovat její ustanovení, a to bez ohledu na skutečnost, zda při vyjednávání o této dohodě zaujímaly stanovisko proti jednostrannému užívání kosmických přírodních zdrojů. Jakákoli diskuse o přírodních zdrojích na Měsíci proto musí začínat z tohoto výchozího bodu, a sice že státy, které nejsou smluvními stranami Dohody o Měsíci, jí nejsou přímo vázány. Článek 11 Dohody o Měsíci nicméně poskytuje cenný rámec pro rozvoj mezinárodního mechanismu koordinace a sdílení přínosů pro využívání vesmírných přírodních zdrojů.

5.1.2. Možná povolující pravidla

i. Svoboda využívání kosmického prostoru

[269] Dohoda o Měsíci, článek 11 odst. 1.
[270] Dohoda o Měsíci, článek 11 odst. 3.
[271] Dohoda o Měsíci, článek 11 odst. 5.
[272] Výbor pro mírové využití kosmického prostoru, Právní podvýbor; padesáté páté zasedání; Vídeň; 4. až 15. dubna 2016; Návrh stanoviska "*IV. Status and application of the five United Nations treaties on outer space*"; odst. 22.
[273] Viz předchozí poznámka pod čarou, odst. 23.
[274] K tomu viz článek 18 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

Zastánci práva na jednostranné využívání kosmických přírodních zdrojů mohou argumentovat, že se jedná o výkon svobody využívání kosmického prostoru, který je výslovně chráněn Kosmickou smlouvou. Pojem „využívání" přitom ve svém běžném významu znamená „upotřebení k určitému účelu nebo ke svému prospěchu". Ve vztahu ke kosmickému právu jej někteří vykládají jako „neekonomické a ekonomické použití", včetně „použití vesmíru a nebeských těles".[275] Správní rada Mezinárodního ústavu pro kosmické právo zastává názor, že neexistuje žádná mezinárodní dohoda o tom, zda se právo na svobodné využívání vztahuje i na právo odebírat a spotřebovávat neobnovitelné přírodní zdroje, včetně nerostů a vody na nebeských tělesech.[276]

Mezinárodní smlouva by měla být vykládána v dobré víře v souladu s běžným významem, který mají použité pojmy v jejich kontextu, a ve světle předmětu a účelu smlouvy.[277] Je třeba poznamenat, že účelem Kosmické smlouvy není omezit využívání vesmíru, ale naopak podpořit volný průzkum a využívání kosmického prostoru. Tam, kde určité činnosti nejsou výslovně zakázány, by v případě nejasností měly být vykládány spíše permisivním než restriktivním způsobem, aby se rozvoj využití vesmíru zbytečně nebrzdil. Toto tvrzení, pokud jde o předmět a účel Kosmické smlouvy, je pravděpodobně přesné vzhledem k tomu, že smluvní státy v preambuli Kosmické smlouvy uznávají „*společný zájem celého lidstva na pokroku ve výzkumu a využívání kosmického prostoru pro mírové účely*."[278] Stále ale zůstávají otevřené otázky, zda subjekty využívající kosmické přírodní zdroje získávají vlastnické právo k těmto přírodním zdrojům, a jaká omezení se na ně kromě již zmíněné zásady nepřivlastnění vztahují.

Pro zodpovězení těchto otázek je důležité pochopení, zda existuje nějaká právní domněnka vlastnictví k přírodním zdrojům na Zemi. Prvním příkladem mohou posloužit divoká zvířata, která podle zákonů různých jurisdikcí se považují za *res nullius*, a vlastnictví k nimž se dá nabýt jejich zajetím a držením.[279] Naproti tomu nerostné suroviny jsou obecně ve vlastnictví států nebo soukromých subjektů a nepodléhají pravidlu „kdo dřív přijde, ten dřív mele".[280] V některých mezinárodních prostorech nacházejících se mimo národní jurisdikci byla zavedena podobná pravidla. Tak podle Úmluvy UNCLOS lze na volném moři za dodržení určitých ochranných opatření svobodně lovit ryby.[281] Oproti tomu stojí úprava těžby nerostných surovin na mořském

[275] HOBE, S. *Article I* ve sbírce *Cologne Commentary on Space Law*, vol. I, redakce S. Hobe et al. Heymanns, 2009.
[276] Viz poznámka pod čarou č. 190.
[277] K tomu viz článek 31 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.
[278] Kosmická smlouva, Preambule, odst. 2.
[279] Viz poznámka pod čarou č. 217.
[280] Viz například článek 3 čínského zákona o nerostných surovinách, který stanoví, že nerostné suroviny náleží státu.
[281] Úmluva UNCLOS, článek 116 a obecně kapitola VII, část 2.

dně, která zakazuje jednostrannou těžbu těchto surovin.[282] Jsou to všechno dobré příklady nastavení právního režimu pro ty či ony přírodní zdroje. Nicméně výše uvedené normy, ať už vnitrostátní nebo mezinárodní, nelze bez dalšího extrapolovat na kosmický prostor za účelem zákazu jednostranné těžby přírodních zdrojů v něm. Totiž národní zákony nebo mezinárodní smlouvy upravující jednostrannou těžbu přírodních zdrojů jsou postaveny především na konsenzu buď mezi občany v rámci jednoho státu, nebo mezi státy, bavíme-li se o mezinárodní úrovni. A právě takový konsenzus chybí v Kosmické smlouvě, v níž se státy dohodly na nepřivlastňování si vesmíru ve vztahu pouze k nebeským tělesům v územním smyslu. Přirovnání asteroidů k *ferae naturae*[283] nebo aplikace obecné úpravy movitých věcí na asteroidy a komety[284] rovněž neobstojí, protože by i v tomto případě chyběl příslušný konsenzus mezi státy.

Přírodní zdroje v kosmickém prostoru nejsou považovány za „společné dědictví lidstva“, na rozdíl od přírodních zdrojů v hlubinách mořského dna podle Úmluvy UNCLOS.[285] Jelikož vesmír nepodléhá národní suverenitě, vesmírné zdroje jsou v podstatě v „přirozeném stavu“. Podle Johna Locka, jehož dílo ovlivnilo vývoj moderního pojetí vlastnického práva, věnoval Bůh Zemi společně celému lidstvu.[286] Otázku, zda byl Bohem lidstvu darován i kosmický prostor, lze přeformulovat na obecnější problém, a sice zda lidstvo jako celek má být považováno za meziplanetární druh. Tato otázka je spíše filozofická než právní, ale kladnou odpověď lze vyvodit z výše zmíněného proexploračního přístupu Kosmické smlouvy. Locke dále tvrdil, že v přírodním stavu mohou být přírodní zdroje a zemský povrch přivlastněny a potažmo přeměněny na soukromé vlastnictví tím, že se k nim přidá „*práce jeho těla a rukou*“, přitom společenský konsenzus se nevyžaduje.[287] Využívání vesmírných přírodních zdrojů samozřejmě vyžaduje hodně práce. Uznání vlastnických práv k přírodním zdrojům jednostranně získaným a využívaným ve vesmíru tak odpovídá Lockovým teoriím, a to i bez dosažení mezinárodního konsenzu.

Nabytí vlastnického práva ke kosmickým zdrojům v přírodním stavu však není neomezené. Nemělo by se zapomínat, že John Locke, když obhajoval soukromé vlastnické právo ke zdrojům získaným z přírodního stavu, zároveň zastával názor, že člověk nemůže hromadit tolik, kolik chce. Jedním omezením soukromého vlastnictví je nutnost věc „*využít k jakémukoli prospěchu, než se zkazí*“, cokoli je nad toto množství, patří ostatním. Při posuzování tohoto omezení Locke přihlížel především k „vyčerpatelnosti“ a tvrdil, že by se člověk „*neměl vměšovat do toho, co již bylo*

[282] Úmluva UNCLOS, kapitola XI.
[283] JENSEN, M. *Asteroidae Naturae: What It Takes to Capture an Asteroid*. 45 Southwestern Law Review, 2016.
[284] Viz poznámka pod čarou č. 233.
[285] Úmluva UNCLOS, článek 136.
[286] LOCKE, J. *Second Treatise of Government*. Hackett Publishing Company, 1980.
[287] Viz předchozí poznámka pod čarou.

vylepšeno cizí prací“, pokud mu „*pro jeho zpracování zbylo alespoň stejné množství přírodních zdrojů, které již bylo zpracováno jiným*.“[288] Locke žil v sedmnáctém století, tj. v raném věku industrializace, kdy se přírodní zdroje Země zdály být nevyčerpatelné. S industrializací a nárůstem populace došlo ke vzniku situace, kdy si přírodní zdroje Země již nelze přivlastňovat, aniž by tím byly dotčeny zájmy ostatních. Naproti tomu lidské využívání přírodních zdrojů v kosmickém prostoru je minimální, zatímco potenciál jejich využití je naopak obrovský. Velké množství asteroidů se nachází v pásu asteroidů mezi Marsem a Jupiterem a ty, které se přiblíží k Zemi, jsou vhodné pro zpracování a využití. Vzhledem k hojnosti těchto zdrojů lze dojít k závěru, že přivlastňování si nerostných surovin v kosmickém prostoru není zakázáno, s tou výhradou, že musí být ponechána příležitost i ostatním se zapojit do těžby v kosmickém prostoru. Takový závěr je slučitelný se současným požadavkem Kosmické smlouvy, aby její smluvní strany prováděly veškeré své činnosti ve vesmíru „*s náležitým ohledem na obdobné zájmy všech ostatních smluvních států*“.[289]

ii. Zásada společných výhod a zájmů

Stojí za zmínění, že svoboda využívání kosmického prostoru je kromě zákazu přivlastňování podmíněna omezením, že se odehrává „*pro blaho a v zájmu všech zemí bez ohledu na jejich stupeň hospodářského a vědeckého rozvoje*“.[290] Toto ustanovení iniciovalo vznik zásady globálního veřejného zájmu ve vesmíru, která znamená, že při průzkumu a využívání kosmického prostoru současné i budoucí zájmy všech států musí být brány v potaz.[291] Začlenění tohoto omezení do prvního článku Kosmické smlouvy a použití slova „musí“ naznačuje, že záměrem tvůrců smlouvy bylo stanovit smluvním státům právně závaznou povinnost. Během jednání o textu Kosmické smlouvy italští a francouzští zástupci navrhli, aby byl tento bod plně převeden do preambule, zatímco brazilský zástupce vyjádřil opačný názor a navrhl doplnění „*bez ohledu na jejich stupeň hospodářského a vědeckého rozvoje*“. S ohledem na historii přípravy textu Kosmické smlouvy by tato zásada měla být považována za závaznou právní povinnost.[292]

Obecně řečeno, využívání přírodních zdrojů získaných v kosmickém prostoru by prospělo a bylo v zájmu všech zemí především tím, že by zaplnilo nedostatek těchto zdrojů na Zemi a podpořilo pokrok technologií. Například se uvádí, že využití přírodních zdrojů dobytých na Měsíci jak k vytvoření čistší a účinnější energie na Zemi, tak i k podpoře průzkumu a osídlení vesmíru, je

[288] Viz předchozí poznámka pod čarou.
[289] Kosmická smlouva, článek IX.
[290] Kosmická smlouva, Preambule, odst. 3 článek I.
[291] JAKHU, R. *Legal Issues Relating to the Global Public Interest in Outer Space*. 32 Journal of Space Law, 2006.
[292] CHENG, B. *Studies in International Space Law*. Oxford University Press, 1997.

v souladu s požadavkem všeobecné prospěšnosti, ačkoli takový přínos pro všechny země není zjevný na první pohled.[293] Často se stává, že to, co jeden stát považuje za prospěšné, nemusí být ostatními vnímáno stejně. Například využívání vesmírných přírodních zdrojů by snížením ceny poškodilo zájmy zemí takové zdroje exportujících. Je však třeba poznamenat, že výhody a zájmy společné „všem zemím" nejsou ekvivalentní společným výhodám a zájmům „každé země". Lze si představit, že v dnešním světě, kde jsou země v různých fázích rozvoje, musejí mít odlišné výhody a zájmy, což ovlivňuje i politiku těchto států. Často je obtížné poskytnout výhody každému a uspokojit zájmy každého státu. Jak však uvádí Jeremy Bentham, měli bychom hledat „*největší dobro pro co největší počet*".[294] Tímto měřítkem tedy bude měřeno, zda určité aktivity podporují zájmy všech zemí. V praxi se ukázalo, že praktickým řešením by byla kompenzace několika zemí, které by byly nepříznivě postiženy, pro dosažení jejich souhlasu s jednáním v globálním veřejném zájmu. Kupříkladu během jednání o Úmluvě UNCLOS některé rozvojové země vyjádřily obavy, že by jejich příjmy z exportu a celkové hospodářství mohly utrpět vážnou újmu v důsledku snížení cen nebo zvýšení objemu určitých nerostných surovin. Úmluva UNCLOS tak stanoví kompenzaci a další opatření hospodářské pomoci postiženým zemím.[295]

V tomto smyslu podpora soukromého sektoru je dobrou veřejnou politikou. Pokud chceme nastavit skutečně udržitelnou a dlouhodobou lidskou přítomnost v kosmickém prostoru, potřebujeme zdroje, talent, kreativitu a nadšení soukromého sektoru. A aby byl soukromý podnik ekonomicky udržitelný, musí mít nějaký způsob, jak generovat zisk. Zde ale, kromě obecného závěru, že využívání vesmírných zdrojů by mělo být v zájmu všech zemí, vyvstávají i následující sekundární otázky.

První z nich je otázka komerčního tajemství soukromých těžařských společností. Obchodní tajemství je důležitou součástí fungování soukromého ekonomického subjektu. Zahrnuje různorodé chráněné informace jako například patenty na těžařské technologie, které jsou nezbytné pro další investice do výzkumu a vývoje. Nejasné ale zůstává, zda samotné objevení kosmických přírodních zdrojů soukromým subjektem má být považováno za obchodní tajemství, nebo zda má být sdíleno s ostatními účastníky trhu. Zdá se, že utajení těchto informací může být v rozporu s Lockeovým principem uvedeným výše, a místo rozvoje kosmického průmyslu způsobit jeho stagnaci. Utajení může rovněž vést k narušení vhodné konkurence, která má zajistit lepší kvalitu a nižší ceny pro koncové zákazníky. Zkrátka, otevírá se zde prostor pro výzkum, tvorbu a následnou

[293] Viz poznámka pod čarou č. 260.
[294] CRIMMINS, J. E., *Jeremy Bentham*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy dostupné pod odkazem: https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/bentham/.
[295] Úmluva UNCLOS, článek 151 odst. 10.

aplikaci právní úpravy na ochranu soutěže v kosmickém průmyslu pro vyplnění nastíněné právní mezery.

Pokud jde o praktické provedení těžby, další sekundární otázkou je, zda by mělo být využívání kosmických přírodních zdrojů realizováno kolektivním orgánem jménem všech zemí, nebo pouze subjekty majícími dostatečné technologie podle zásad volného trhu. Pokud jde o spravedlivou distribuci, zda by se příjmy plynoucí z využívání kosmických přírodních zdrojů měly rozdělovat mezi všechny státy rovnoměrně, nebo se rovněž řídit pouze tržními zásadami. V současné době ohledně odpovědí na tyto otázky nepanuje shoda. Existují zastánci názoru, že všechny státy by měly mít nárok na stejný podíl na výhodách od kosmické těžby.[296]

Dá se udělat ještě jeden krok vpřed a rozdělit výnosy z kosmické těžby ne mezi státy, ale přímo mezi obyvatele Země. Tento přístup má historicky precedens, který existuje již téměř 40 let a který navrhl a zavedl guvernér Aljašky Jay Hammond. V roce 1976 založil fond *Alaska Permanent Fund* a zároveň zavedl zcela unikátní „občanskou dividendu". Zavedený model předpokládá, že část příjmů z prodeje ropy je prostřednictvím dividend přímo distribuována obyvatelům Aljašky. Každý obyvatel obdrží z tohoto fondu každý rok stejnou částku. První výplata dividend byla provedena v roce 1982 a v roce 2015 činila lehce přes dva tisíce amerických dolarů na osobu.

Nechybí ale i jiný pohled na věc, a sice že pokud skutečně povinnost sdílení výhod mezi všemi státy existuje, musí být takový požadavek do určité míry zmírněn obchodními zájmy jednotlivých zemí a tržními pravidly.[297]

Je nutno poznamenat, že vidina možného zisku je zásadním stimulem pro investice do těžby v kosmickém prostoru. Rovnoměrné rozdělování příjmů z kosmické těžby mezi všechny státy může v konečném důsledku být v rozporu s jejich společnými zájmy, jelikož může odradit mnohé subjekty, především soukromé, od provozování této činnosti. Jak řekl Aristoteles, „*zacházejte s obdobnými případy obdobně*",[298] tj. zacházejte s rovnými rovně a s nerovnými nerovně. Opodstatněně se tak tvrdí, že většina komerčních vesmírných aktivit, jako jsou telekomunikace, vysílání, dálkový průzkum Země a výroba energie, je prospěšná v obecném smyslu. Dá se tedy říci, že tyto činnosti slouží obecnému společnému zájmu. Naopak, podíváme-li se na osud kapitoly XI Úmluvy UNCLOS, který se týká hlubinné těžby na mořském dně, zjistíme, že rovnostářství pravděpodobně neobstojí při regulaci využívání přírodních zdrojů ve

[296] Viz například PAXSON, E. *Sharing the Benefits of Outer Space Exploration*. 14 Michigan Journal of International Law, 1993.
[297] Viz poznámka pod čarou č. 236.
[298] ARISTOTLES. *Etika Nikomachova*. V.3. 1131a10–b15; *Politika*. III.9.1280 a8–15, III.12. 1282b18–23.

společných prostorech. Právě skepse vůči článku XI způsobila to, že mnoho průmyslových zemí se k úmluvě nepřipojilo až do přijetí Implementační dohody z roku 1994 (dále jen „Implementační dohoda“).[299] Implementační dohoda, která v případě jakýchkoli rozporů má přednost před kapitolou XI Úmluvy UNCLOS, zavedla mnoho prvků volného trhu a významně oslabila myšlenku společného dědictví lidstva. Například transfer technologií již není povinný a bezpodmínečný, ale řídí se tržním přístupem,[300] jsou stanovena konkrétnější pravidla pro poskytování hospodářské pomoci postiženým rozvojovým zemím[301] a finanční požadavky jsou výrazně sníženy a nastaveny flexibilně.[302]

Je však třeba mít na paměti, že komerční přístup k těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru s sebou přináší riziko nerovnosti. Proto otázky týkající se způsobu těžby a spravedlivého rozdělování, byť jsou sekundární k otázce práva na jednostranné využívání kosmických přírodních zdrojů, mohou vyústit v odpor proti platnosti výše uvedeného obecného závěru. V extrémním případě by získání přírodních zdrojů v kosmickém prostoru mohlo být využito skupinou zemí k potlačení zájmů ostatních – stačí si pouze představit situaci, kdy by těžbu velkého množství plutonia, vysoce strategického materiálu, monopolizovalo několik států nebo i soukromé subjekty. I když využívání této suroviny může posloužit všem, výsledná nerovnost mezi státy může být tak závažná, že dodatečné materiální výhody, které budou poskytnuty jako kompenzace znevýhodněné skupině států, by byly zanedbatelné ve srovnání se zvýšenou nerovností mezi nimi a zvýhodněnou skupinou.

5.2. Mezinárodní obyčejové právo a kosmická těžba

Pravidla mezinárodního obyčejového práva jsou závazná pro všechny státy, s možnou výjimkou těch, které trvale vyjadřují konzistentní odpor proti konkrétnímu pravidlu.[303] To, že kosmický prostor nepodléhá jednostrannému přivlastnění, se například stalo součástí obyčejového mezinárodního práva brzy po zahájení vesmírných aktivit. Toto pravidlo bylo zahrnuto do rezolucí Valného shromáždění 1721[304] a 1962[305] a následně kodifikováno v Kosmické smlouvě. Pokud jde o vesmírnou těžbu, tvrdí se, že mezinárodní obyčejové pravidlo o právu nárokovat si vlastnictví k vytěženým přírodním zdrojům se objevilo v důsledku sběru měsíčních hornin Spojenými státy a

[299] Agreement relating to the Implementation of Part XI of the United Nations Convention on the Law of the Sea ze dne 10. prosince 1982, dostupná pod odkazem: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindxAgree.htm.
[300] Implementační dohoda, Příloha, část 5.
[301] Implementační dohoda, Příloha, část 7.
[302] Implementační dohoda, Příloha, část 8.
[303] Viz poznámka pod čarou č. 119.
[304] Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1721 ze dne 20. prosince 1961.
[305] Viz poznámka pod čarou č. 29.

následného darování těchto hornin cizím státním příslušníkům bez jakýchkoli námitek ze strany jiných států.[306] Oproti tomu jsou zde i názory, že Dohoda o Měsíci, která ve skutečnosti zakazuje smluvním stranám zapojit se do komerční těžby na planetách a asteroidech do doby, než bude existovat příslušný mezinárodně právní režim upravující využívání kosmických přírodních zdrojů, je pro státy, které nejsou stranami dohody, závazná jako mezinárodní obyčejové právo.[307] Je tedy patrná zjevná kolize mezi možnými pravidly, o nichž se tvrdí, že pramení z obyčejového pravidla.

Při posouzení možné existence obyčejového pravidla je třeba vzít v úvahu řadu faktorů týkajících se povahy konkrétní praxe států, včetně jejího trvání, konzistence, opakování a obecnosti.[308] Doposud státní praxe týkající se sběru mimozemských hornin je příliš ojedinělá pro to, aby splnila uvedená kritéria. Je třeba také poznamenat, že absence protestu ze strany jiných států se nutně nerovná jejich souhlasu. V judikátu *Lotus* Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti stanovil, že „*pouze pokud by takové jednání se zakládalo na tom, že si byli vědomi povinnosti jednat takovým způsobem, bylo by možné hovořit o mezinárodním obyčeji*".[309] Informace o sběru a následném darování hornin získaných na Měsíci nebyly vždy veřejně dostupné, a i kdyby ano, množství tohoto materiálu bylo tak malé, že jejich extrakce z povrchu Měsíce nebyla považována za tak vážný zásah do zájmů jiných států, který by si zasloužil oficiální protest. Mezinárodní společenství by však mělo věnovat velkou pozornost snahám některých soukromých subjektů přivézt horniny z Měsíce zpět s úmyslem získat a realizovat vlastnické právo k nim. Společnost *Moon Express* si například kladla za cíl doručit měsíční horniny a prach na Zemský povrch před rokem 2020, aby se vytvořil a kodifikoval komerční precedens. Tato očekávání se zatím nenaplnila, nicméně úsilí společnosti v dosažení tohoto cíle pokračují. Ukazuje na to i skutečnost, že dne 29. listopadu 2018 se společnost *Moon Express* připojila k programu NASA pod názvem *Commercial Lunar Payload Services* a stala se způsobilou ucházet se o dodávky vědeckých a technických nákladů na Měsíc pro NASA.[310]

Na tento program navázala další iniciativa NASA z roku 2020, prostřednictvím které tehdejší ředitel této kosmické agentury Jim Bridenstine vyzval soukromé společnosti k obstarání vlastními silami vzorků hornin z Měsíce a jejich následnému prodeji NASA.[311] Za zvláštní pozornost stojí zmínka o převodu vlastnického práva k dobytým vzorkům ze soukromých

[306] Viz například poznámka pod čarou č. 260.
[307] Viz poznámka pod čarou č. 193.
[308] Viz poznámka pod čarou č. 120.
[309] Judikát *S.S. „Lotus"* (Francie vs. Turecko), 1927, P.C.I.J. (Ser A), dostupný pod odkazem: https://www.icj-cij.org/public/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf.
[310] Zdroj: https://www.nasa.gov/press-release/nasa-announces-new-partnerships-for-commercial-lunar-payload-delivery-services.
[311] Zdroj: https://spacewatch.global/2020/09/nasa-invites-companies-to-collect-moon-dirt-or-rocks-and-sell-it-to-the-u-s-space-agency/?mc_cid=c54a607a55&mc_eid=7af0aa14a3.

společností na NASA. Přičemž takový převod je úplatný. Znamená to tedy, že se soukromé společnosti implicitně přiznává vlastnické právo k získaným přírodním vzorkům, a to v jeho nejširším pojetí, tj. včetně práva s těmito vzorky libovolně nakládat, a zejména je dále nabídnout k prodeji.

A právě takové vysoce sledované programy s výslovným záměrem ovlivnit praxi států mohou v budoucnu mít větší váhu při vývoji mezinárodního obyčejového práva vzhledem k široké publicitě a možné aplikaci vnitrostátního práva na tuto činnost.

Dále je potřeba rozlišovat, pokud jde o účel a množství, mezi dosavadní praxí odběru vzorků ve vesmíru a předpokládanou průmyslovou těžbou nerostných surovin v kosmickém prostoru. S ohledem na účel se běžně rozlišuje mezi právem států na svobodný vědecký průzkum vesmíru a nebeských těles a zákazem jednostranného a neomezeného komerčního využívání kosmických zdrojů.[312] Zatímco svoboda zapojit se do vědeckého průzkumu kosmického prostoru se jasně stala součástí mezinárodního obyčejového i smluvního práva, komerční využití ještě pořádně ani nezačalo, natož aby vyvolalo ustavení příslušných obyčejových pravidel na mezinárodní úrovni. Dalším rozdílem mezi sběrem vzorků pro vědecké účely a těžbou nerostných surovin je množství. Bylo například zaznamenáno, že šest misí *Apolla* na Měsíc přineslo zpět celkem 382 kilogramů měsíčního materiálu.[313] Toto číslo je malé ve srovnání s běžným rozsahem průmyslové těžby nerostných surovin. Bývalý Sovětský svaz také odebíral vzorky z Měsíce během svých tří lunárních programů[314] a Japonsku se podařilo odebrat vzorky přímo z asteroidu *Itokawa*.[315] Množství přivezená zpět z těchto bezpilotních misí je pravděpodobně podstatně menší než množství získaná během misí *Apollo*.

Rozlišení mezi exploatací kosmických přírodních zdrojů ve velkém měřítku a sběrem mimozemských vzorků není pouze konceptem právních teoretiků, je zakotveno v mezinárodních smlouvách i příslušných vnitrostátních zákonech. Zatímco obecně je podle Dohody o Měsíci komerční těžba přírodních zdrojů zakázaná, článek 6 Dohody o Měsíci výslovně stanoví, že za účelem provádění vědeckého výzkumu a v průběhu takového výzkumu mají „*státy, které jsou smluvní stranou této dohody, právo odebírat a odvážet z Měsíce vzorky jeho nerostných surovin a jiných látek*“, a dále mohou tyto státy „*rovněž minerální a jiné látky získané na Měsíci používat v množství vhodném pro podporu svých misí*.“[316] Lucembursko ve svém vnitrostátním Lucemburském kosmickém zákoně týkajícím se těžby kosmických zdrojů také nepřímo rozlišuje

[312] Viz poznámka pod čarou č. 193.
[313] Zdroj: https://curator.jsc.nasa.gov/lunar/.
[314] Zdroj: http://nssdc.gsfc.nasa.gov/planetary/lunar/lunarussr.html.
[315] Zdroj: https://curator.jsc.nasa.gov/hayabusa/.
[316] Dohoda o Měsíci, článek 6.

komerční těžbu nerostných surovin a vědecký výzkum, když v zákoně kompletně opomíjí otázku vědeckého využívání vesmíru, ponechávaje tuto problematiku na stávajících mezinárodních smlouvách, čímž zužuje působnost Lucemburského kosmického zákona výlučně na mise průzkumu a využívání vesmírných zdrojů pro komerční účely.[317]

Rozlišení mezi komerční a vědecko-výzkumnou činností na základě množství bylo učiněno v judikátu MSD *Whaling in the Antarctic*. V uvedené věci Austrálie trvala na tom, že množství velrybího masa vyprodukovaného v průběhu japonského programu lovu velryb a následný komerční prodej tohoto masa vyvolávaly pochybnosti, zda zabíjení a zpracování velryb bylo prováděno výhradně pro účely vědeckého výzkumu, jak naznačovalo Japonsko. Japonsko v reakci na to argumentovalo, že prodej velrybího masa slouží k financování vědecké činnosti a takový prostředek financování výzkumu je povolen Mezinárodní úmluvou o lovu velryb a je obvyklý pro toto odvětví.[318] MSD zjistil, že ačkoli Japonsko může financovat svůj výzkum prodejem velrybího masa, program pro účely vědeckého výzkumu nesmí používat smrtící metody ve větším měřítku, než je přiměřené ve vztahu k dosažení stanovených cílů financování tohoto výzkumu.[319] Obdobně bychom mohli uvažovat i o přírodních zdrojích v kosmickém prostoru: rozsáhlá průmyslová těžba vesmírných zdrojů je zjevně mimo rozumnou potřebu čistě vědeckého výzkumu. Svoboda zapojit se do vědeckého průzkumu kosmického prostoru proto neospravedlňuje neomezené využívání mimozemských přírodních zdrojů.

Stejně tak se ale nelze plně ztotožnit i s tvrzením, že existuje obyčejové pravidlo zakazující státům provádět komerční těžbu na planetách a asteroidech, dokud nebude existovat mezinárodní režim pro takovou těžbu. Skutečnost, že před přijetím Zákona USA o komerčním vesmíru žádný stát nevyužíval přírodní zdroje získané ve vesmíru, ani nedovolil soukromým subjektům ve své jurisdikci je využívat, nenastala proto, že by státy takové jednání, nebo přesněji zdržení se takového jednání, považovaly za závazný mezinárodně právní závazek, ale proto, že to bylo zkrátka technicky neproveditelné. Navíc jedním z možných vysvětlení rozdílu v počtu států, které jsou smluvními stranami Dohody o Měsíci ve srovnání s Kosmickou smlouvou, jsou právě jednoznačná ustanovení Dohody o Měsíci týkající se zákazu těžby nerostných surovin v kosmickém prostoru. Zároveň není ani jasné, zda povaha a rozsah budoucího právního režimu regulujícího činnost na Měsíci bude založen výhradně na současné Dohodě o Měsíci, nebo na zcela nové mezinárodní smlouvě.[320] Bylo by tedy v rozporu s převládající praxí států, zejména praxí

[317] Viz poznámka pod čarou č. 225.
[318] Judikát *Whaling in the Antarctic* (Austrálie vs. Japonsko; za intervence Nového Zélandu), ICJ Rep 2014, články 91 až 92.
[319] Viz předchozí poznámka pod čarou, článek 94 a 142.
[320] Viz poznámka pod čarou č. 291.

vesmírných mocností, tvrdit, že zákaz jednostranné těžby nerostných surovin na Měsíci má povahu mezinárodního obyčejového pravidla.[321]

Michael Listner předpověděl, že „*skutečná zkouška Dohody o Měsíci jako mezinárodní smlouvy nebo i obyčejového práva nenastane, dokud nebude těžba mimozemských přírodních zdrojů technicky a ekonomicky proveditelná*“.[322] Zdá se, že tato zkouška nastala dříve, než se očekávalo. Nedávné oživení veřejného a soukromého zájmu o využívání Měsíce vyžaduje, aby byla naléhavě stanovena jasná pravidla pro využívání vesmírných přírodních zdrojů. Zákony podporující kosmickou těžbu přijaté ve Spojených státech a Lucembursku se vydávají směrem povolení svobodné jednostranné těžby a využívání nerostných surovin získaných v kosmickém prostoru. Zda se taková praxe stane převládající, zůstává nejasné a bude záležet na reakcích ostatních států na takovou legislativu.

[321] BILDER, R. B. *A Legal Regime for the Mining of Helium-3 on the Moon: U.S. Policy Options*. 33 Fordham International Law Journal, 2010.

[322] LISTNER, M. *The Moon Treaty: Failed International Law or Waiting in the Shadows?* The Space Review ze dne 24. října 2011, dostupný pod odkazem: http://www.thespacereview.com/article/1954/1.

6. Srovnání regulace těžby „ve prospěch lidstva“ na mořském dně a v kosmickém prostoru: Role malých států a mezinárodní právo v extrateritoriální expanzi těžby

Dva hlavní příklady vnitrostátních předpisů regulujících těžbu v kosmickém prostoru vznikly ve Spojených státech. Avšak stát nemusí nutně být vesmírnou velmocí, aby svou vnitřní legislativou dokázal ovlivnit vývoj mezinárodního práva kosmického, v našem případě ve vztahu k těžbě nerostných surovin. V této kapitole bude tedy představen postoj Lucemburska k tomuto perspektivnímu odvětví kosmické činnosti.

Jak již bylo zmíněno výše, těžba v kosmickém prostoru a její právní a faktická specifika bývají často srovnávány s těžbou v jiném mezinárodním prostoru, a sice na mořském dně. I v tomto odvětví nacházíme mimo velké mocné hráče i malý stát – Nauru – který se pokouší vytvořit konkurenci velkým hráčům využívaje své polohy. V této kapitole se rovněž pokusíme porovnat a provést analýzu rozdílů mezi vnitrostátní právní úpravou těžby na mořském dně v Nauru, a těžby v kosmickém prostoru v Lucembursku.

Tak dne 30. června 2017 Lucemburská nadace pro asteroidy oslavila Den asteroidů 24-hodinovým přímým přenosem z Lucemburska a Spojených států. Astronauti a kosmonauti, vědci, podnikatelé a politici hovořili o úskalích a nadějích spojených s asteroidy. Z jejich diskusí vyplynulo, že asteroidy mohou působit jako potenciálně velká sjednocující síla v době, kdy počet aktivních konfliktů na Zemi narůstá. Na jedné straně byly asteroidy prezentovány jako společný nepřítel lidstva, který hrozí vyhubením lidstva, stejně jako kdysi byli vyhubeni dinosauři, na druhé straně byly asteroidy oslavovány jako zdroj pro obnovu lidstva, jako odrazový můstek pro výrobu a místo možného útočiště lidstva ve vesmíru kvůli jejich nerostnému bohatství a zásobám vody.

Je to právě Étienne Schneider, tehdejší ministr hospodářství a místopředseda vlády Lucemburska, kdo si dal za úkol prezentovat svou zemi jako lídra v závodě o těžbu přírodních zdrojů v kosmickém prostoru. Je architektem iniciativy *SpaceResources.lu*. V rámci této iniciativy přijalo Lucembursko v roce 2017 právní úpravu o udělování licencí pro komerční vesmírnou těžbu a začalo investovat do soukromých vesmírných těžařských společností. Stejně tak tichomořská ostrovní republika Nauru, jeden z nejmenších států světa, také vsadila na těžbu – v jejím případě se ale nejedná o kosmický prostor, ale o jiný mezinárodní prostor – mořské dno. V roce 2008 Nauru podpořilo žádost dceřiné společnosti kanadské korporace *Nautilus Minerals Inc.* u Mezinárodního úřadu pro mořské dno (dále jen „ISA“) o udělení práva prozkoumat oblast o rozloze 74.830 kilometrů čtverečních v Tichém oceánu, kde se předpokládal výskyt většího množství polymetalických konkrecí. Stejně jako Lucembursko se Nauru podílí na budování právního rámce, který umožní soukromým komerčním společnostem zapojit se do extrateritoriální

těžby. Nauru a Lucembursko tak svým jednáním přispívají k ustavení nových extrateritoriálních politických ekonomik založených na těžbě přírodních zdrojů. Takové jednání se stalo možným především v důsledku kombinace následujících faktorů: již zmíněných mezer v existující mezinárodně právní úpravě prostorů ležících mimo jurisdikci států, a samotné existence suverenity těchto dvou malých zemí. Vzhledem ke své suverénní státnosti podle mezinárodního práva mohou Nauru a Lucembursko, jakožto plnohodnotní členové mezinárodního společenství, významně ovlivnit vývoj mezinárodního práva prostřednictvím jeho výkladu a, což je dokonce důležitější, prostřednictvím své vlastní státní praxe. Mají tak šanci zaplnit mezery a navázat na mezinárodní právní řád prostřednictvím vnitrostátních právních předpisů, nebo působit jako sponzorský stát pro společnosti, které si přejí těžit na mořském dně, či jako licenční stát pro společnosti, které mají v úmyslu vyvíjet svou činnost v kosmickém prostoru.

Níže prozkoumáme, jak Lucembursko a Nauru s pomocí mezinárodního práva využily svou suverenitu k tomu, aby se staly globálními hráči v tom, co lze považovat za extrateritoriální těžbu, tj. přeměnu mořského dna a vesmíru na oblasti určené ke komerčnímu využití prostřednictvím přidělení práv na využívání soukromým společnostem. Dále rozebereme, jak bývá toto jednostranné jednání, způsobující přenechání těžby nerostných surovin soukromým společnostem, odůvodňováno veřejným zájmem. Státy tradičně podporují těžbu za účelem dosažení ekonomického přínosu do státního rozpočtu prostřednictvím vytváření velkého počtu dodatečných pracovních míst a zásobování domácího zpracovatelského průmyslu surovinami. S ohledem na těžbu na mořském dně a v kosmickém prostoru však tato odůvodnění neobstojí. Panuje zde jiný poměrně vágní princip, na základě kterého má být užitek z těžby v mezinárodním prostoru rozdělen mezi blíže nedefinované „lidstvo“.

6.1. Oživení těžební minulosti

Pokud zadáme do *Googlu* kombinaci „Lucembursko“ a „těžba“, první výsledky odkazují na stránky o vesmírné těžbě. Přesto bylo Lucembursko slavným hornickým národem již v devatenáctém a dvacátém století. V roce 1913 bylo Lucembursko jedním z deseti největších producentů surového železa a železné rudy na světě. Od poloviny 60. let začal průmysl upadat a jeho zkázu dokonala globální ekonomická krize v letech 1975 až 1985.[323] Nauru má zase historii komerční těžby fosfátů, která trvala od roku 1907, kdy společnost *Pacific Phosphate Company* zahájila těžbu na Nauru, tehdy německém protektorátu až do 90. let 20. století, s nepříliš úspěšným oživením na počátku 21. století.[324] Zatímco v Lucembursku zřejmě převládá sentimentalita ve

[323] Zdroj: https://luxembourg.public.lu/en/society-and-culture/history/steel-industry-luxembourg.html.
[324] Zdroj: https://thereader.mitpress.mit.edu/dark-history-nauru/.

vztahu k dobám, kdy těžba zajišťovala velké části populace jistotu zaměstnání, navzdory zdravotním škodám způsobeným mnoha horníkům, kolektivní paměť na Nauru je ambivalentnější. Během koloniálního období sklízely společnost *Pacific Phosphate Company* a později *British Phosphate Commissioners* obrovské zisky z těžby na Nauru, z nichž jen málo připadalo místnímu obyvatelstvu, a naprosto přehlížely značnou devastaci ostrovního životního prostředí. Na krátkou dobu poté, co Nauru získalo nezávislost v roce 1968, těžba fosfátů proměnila Nauru v nejbohatší stát na světě, měřeno příjmem na hlavu. Finanční bohatství však dlouho nevydrželo a již v 90. letech byl tento ostrovní stát především kvůli špatným investicím velmi zadlužený. V roce 1989 Nauru zahájilo řízení proti Austrálii, která spolu s Novým Zélandem a Spojeným královstvím spravovala Nauru v rámci systému UN Trusteeship System, přičemž požadovala reparace za porušení závazků spojených se zpracováním fosfátových nalezišť. MSD rozhodl, že byla dána jeho pravomoc tento případ[325] projednat, avšak ve věci samé nakonec nerozhodoval, jelikož spor byl vyřešen mimosoudně.[326]

Obě země, Lucembursko i Nauru, se tak snaží navázat na své dějiny těžby na vlastním území. Aby těžba v kosmickém prostoru oslovila místní obyvatelstvo, Lucembursko se odvolává na minulou ekonomickou prosperitu odvozenou z těžby železné rudy. Případ Nauru je naopak prezentován jako poučení z chyb v minulosti. V tomto smyslu Hospodářská komise OSN pro Afriku uvádí: „*Poté, co na vlastní kůži zažil drastické negativní dopady těžby, má malý tichomořský ostrovní stát Nauru silnou motivaci podporovat lepší postupy těžby*“.[327]

Navzdory své odlišné poloze, tj. v centru a na okraji globální politické ekonomie, mají Lucembursko a Nauru důležitou společnou vlastnost, která umožňuje jejich obnovenou těžební činnost, a tou je suverenita. V současném mezinárodním právním rámci jim tento atribut umožňuje významně napomáhat soukromým těžebním operacím při získávání těžebních práv i v oblastech mimo jejich národní jurisdikci a při získávání vlastnického práva k dobytým přírodním zdrojům. Kromě suverenity obou státu, která hraje nejdůležitější roli, existují i další okolnosti, které podporují snahy Nauru a Lucemburska postavit se do čela expanze těžby mimo vlastní území. Patří mezi ně v případě Lucemburska finanční investice vlády do vesmírných těžařských společností, a v případě Nauru – jeho status rozvojové země předpokládající rozvojovou pomoc ze strany Evropské unie.

---

[325] Judikát *Certain Phosphate Lands in Nauru* (Nauru vs. Austrálie) ze dne 26. června 1992, ICJ Rep. 240.

[326] Viz ANGHIE, A. *The Heart of my Home: Colonialism, Environmental Damage and the Nauru Case*. 34 Harvard International Law Journal, 1993.

[327] UN Economic Commission for Africa, *Africa's Blue Economy: A Policy Handbook*, 2016. Dostupná pod odkazem: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/30130/AfricasBlueEconomy.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

6.2. Nauru a těžba na mořském dně

Podpora komerční hlubinné těžby na mořském dně ze strany Nauru se dá nejlépe znázornit v kontextu jiných iniciativ s cílem získat ekonomický zisk ze suverénní jurisdikce. Když byla jeho fosfátová naleziště vyčerpána, Nauru se nejprve etablovalo jako atraktivní jurisdikce pro finanční instituce, které pomáhají svým klientům s daňovými úniky. Kromě toho se Nauru snažilo dosáhnout zisku ze své suverenity tím, že nabízelo naurské občanství a pasy k prodeji, a zároveň zadržovalo uprchlíky výměnou za finanční podporu od australské vlády.[328] Další inovativní způsob, jak čerpat ekonomické výhody ze své suverenity, nedávno odhalil další malý tichomořský ostrovní stát. V lednu 2017 uzavřela Francouzská Polynésie memorandum o porozumění se společností *Seasteading Institute*, které jí umožní vytvořit plovoucí plně samosprávné město, tzv. „zvláštní ekonomickou mořskou zónu", v teritoriálních vodách Francouzské Polynésie.[329]

V tomto kontextu podpora komerční hlubinné těžby na mořském dně představuje další způsob, jak může malý tichomořský ostrovní stát Nauru využít svou suverenitu k dosažení hospodářského zisku, přesněji řečeno podílet se na ziscích ze soukromé těžby nerostných surovin v otevřeném moři. Jako suverénní stát a smluvní strana Úmluvy UNCLOS může Nauru působit jako takzvaný sponzorský stát pro komerční těžařské společnosti. Státní sponzorství je nezbytnou podmínkou pro to, aby obchodní společnosti mohly získat práva na průzkum a, jakmile bude přijat odpovídající zákon o těžbě, práva na těžbu na mořském dně ze strany ISA. Co dělá Nauru obzvláště atraktivním sponzorským státem pro těžařské korporace na hlubinném mořském dně je skutečnost, že pod jeho sponzorstvím mohou těžařské společnosti získat přístup do oblastí vyhrazených pro průzkum a těžbu ze strany rozvojových států. Kromě toho je Nauru jako rozvojový stát příjemcem pomoci Evropské unie zaměřené na podporu hlubinné těžby na mořském dně.

6.2.1. Mezinárodní režim těžby na mořském dně: těžba pod státním sponzorstvím

Hluboké mořské dno je část oceánského dna, která nepodléhá jurisdikci jednotlivých států. Jeho přesné geografické vymezení není určeno kvůli řadě nevyřešených nároků států s ohledem na rozšíření jejich národní jurisdikce na tzv. kontinentální šelf.[330] Některé oblasti však nepochybně tvoří součást hlubokého mořského dna, mezi něž patří i zóna Tichého oceánu nazývána Clarion Clipperton. Kapitola XI Úmluvy UNCLOS označuje mořské dno, oceánské dno a jejich podloží,

[328] DOHERTY, B. *A Short History of Nauru, Australia's Dumping Ground for Refugees*. The Guardian, 9. srpna 2016.
[329] Dostupné pod odkazem: https://static.actu.fr/uploads/2017/01/Memorandum-of-Understanding-MOU-French-Polynesia-The-Seasteading-Institute-Jan-13-2017-1.pdf.
[330] RANGANATHAN, S. *Ocean Floor Landgrab*. 30 European Journal of International Law, 2019.

nazývané zkráceně jako „Oblast“, včetně jeho nerostných surovin jako společné dědictví lidstva.[331] Kvalifikace společného dědictví je výsledkem právního boje o využívání toho, co bylo od 60. let 20. století vnímáno jako obrovské nerostné bohatství hlubokého mořského dna. Zatímco některé státy se snažily prosazovat komerční využití, jiné, zejména nově vzniklé nezávislé státy organizované v G77,[332] se chtěly bránit před neokoloniálními tahanicemi o mořské dno, v nichž by měly navrch technologicky vyspělejší státy. Označení Oblasti a jejích zdrojů za společné dědictví lidstva mělo zajistit, aby těžba neprobíhala podle pravidla „kdo dřív přijde, ten dřív těží“ a že výhody plynoucí z takové těžby budou spravedlivě rozděleny mezi státy.[333]

Správa práv na těžbu nerostných surovin, které tvoří součást společného dědictví lidstva, vyvolala další sporné otázky.[334] Zejména se diskutovalo o tom, zda by práva na těžbu týkající se nerostného bohatství hlubinného moře měla být spravována centrálně a zda by měla být těžba realizována mezinárodní těžební společností, anebo naopak jednotlivými veřejnými a soukromými těžebními společnostmi. Nakonec v Úmluvě UNCLOS byl zakotven jistý kompromis v podobě zřízení mezinárodní organizace – ISA – pro správu práv na využívání vytěžených nerostných surovin.[335] Úmluva UNCLOS dále počítá se zřízením mezinárodní těžební korporace – „Společnosti“[336] – přičemž nezakazuje těžbu ani státním a soukromým komerčním společnostem. Zájmy rozvojových států mají být chráněny jednak tím, že těžbu provádí bezprostředně Společnost, a jednak prostřednictvím tzv. *site banking* neboli paralelním systémem. V rámci tohoto systému musí žádosti ISA o těžební práva obsahovat označení těžební oblasti s rozdělením na dvě části se stejnou odhadovanou komerční hodnotou. Pokud bude žádosti vyhověno, bude jedna ze dvou částí vyhrazena pro průzkumné a exploatační činnosti přímo Společnosti nebo rozvojovým státům, nebo jimi sponzorovaným soukromým společnostem.[337] V současné době je paralelní systém plně zaveden pouze ve vztahu k polymetalickým konkrecím. Předpisy regulující průzkum a využití například kobaltových krust a sulfidů stanoví, že místo vyčlenění vyhrazené

[331] Článek 136 Úmluvy UNCLOS.
[332] Skupina G77 při OSN je volná koalice rozvojových zemí, jejímž posláním je podpořit kolektivní ekonomické zájmy svých členů a zvýšit jejich vyjednávací schopnost při OSN. Zakládajícími členy bylo 77 států, ale od doby svého založení se organizace rozrostla na 130 členů. Uskupení bylo založeno 15. června 1964 vyhlášením „Společné deklarace sedmdesáti sedmi zemí“ na Konferenci OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD). První důležité setkání se konalo v roce 1967 v Alžírsku. Přijetím Alžírské charty byl položen základ pro stálé institucionální struktury.
[333] ANAND, R. P. *Legal Regime of the Sea-Bed and the Developing Countries*. 1976.
[334] Viz například CHURCHILL, R. a LOWE, V. *The Law of the Sea*. 1999.
[335] Článek 156 Úmluvy UNCLOS.
[336] Článek 158 odst. 2 Úmluvy UNCLOS.
[337] Článek 8 a 9 přílohy III Úmluvy UNCLOS.

oblasti se žadatelé mohou rozhodnout nabídnout Společnosti budoucí majetkový podíl.[338] Kromě toho Úmluva UNCLOS předpokládá výběr licenčních poplatků, které mají být alespoň zčásti spravedlivě rozdělovány.[339]

Aby komerční těžařské společnosti mohly žádat o licence na průzkum a skutečnou těžbu, musí spadat pod jurisdikci smluvního státu Úmluvy UNCLOS nebo musí být tímto státem nebo jeho státními příslušníky účinně kontrolovány a musí být tímto smluvním státem sponzorovány.[340] Sponzorující stát má povinnost zajistit, aby těžební společnost dodržovala povinnosti stanovené mořským právem a smlouvou, kterou společnost uzavírá s ISA po schválení své žádosti o těžební práva.[341] V současné době jsou vydávány pouze licence k průzkumu, práce na těžebním řádu, upravujícím i vydávání licencí k těžbě, stále pokračují. Když v budoucnu bude určitá entita těžit nerostné suroviny na mořském dně na základě licence k těžbě, získá vlastnické právo k takovým přírodním zdrojům již okamžikem skutečné extrakce těchto zdrojů.[342]

Navzdory četným kompromisům mezi koalicí států čerstvě získavších svou nezávislost, jejichž cílem bylo spravedlivé mezinárodní rozdělení výhod plynoucích z hlubinné těžby na mořském dně, a řadou průmyslových států, které upřednostňovaly menší veřejnou kontrolu a větší svobodu obchodního podnikání, konečný výsledek jednání přijatý v roce 1982 konferencí OSN o mořském právu nebyl přijatelný pro řadu průmyslových států, včetně mimo jiné Spojených států, Velké Británie a Německa. Tyto státy se také necítily být vázány moratoriem na hlubinnou těžbu, které se nově nezávislé státy snažily zavést rezolucí Valného shromáždění č. 2574,[343] dokud nevstoupí v platnost mezinárodní úprava těžby na mořském dně. Místo toho přistoupily k vydávání licencí na základě vnitrostátních právních předpisů pro průzkum hlubinného mořského dna. Za účelem koordinace svých příslušných aktivit a poskytnutí právní jistoty držitelům licencí uzavřely mezinárodní dohody, které vytvořily to, co vešlo ve známost jako režim reciprocních států. Tyto státy však uznaly samotný koncept toho, že přírodní zdroje vytěžené na mořském dně jsou společným dědictvím lidstva, i když nesouhlasí s jeho institucionální implementací podle Úmluvy UNCLOS. Pro zohlednění principu společného dědictví tyto státy ve svých vnitrostátních právních předpisech předpokládají shromáždění části finančního zisku z těžby mořského dna pro budoucí přerozdělování.

[338] Nařízení č. 16 z *Regulations on Prospecting and Exploration for Cobalt-rich Ferromanganese Crusts in the Area*, ISBA/18/A/11 (2012), Příloha; Nařízení č.16 z *Regulations on Prospecting and Exploration for Polymetallic Sulphides in the Area*, ISBA/16/A/12/Rev. 1 (2010), Příloha.
[339] Článek 140 odst. 2 Úmluvy UNCLOS.
[340] Článek 153 odst. 2 Úmluvy UNCLOS.
[341] Článek 139 odst. 1 Úmluvy UNCLOS a článek 4 odst. 4 přílohy III Úmluvy UNCLOS.
[342] Článek 1 přílohy III Úmluvy UNCLOS.
[343] Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2574 z roku 1970.

Nakonec bylo dosaženo dalšího mnohostranného kompromisu pomocí již zmiňované Implementační dohody. Tato dohoda významně mění kapitolu XI Úmluvy UNCLOS týkající se Oblasti. Oslabuje normy pro technickou pomoc, posiluje hlas průmyslových států v politických orgánech ISA a upravuje ustanovení o platbách licenčních poplatků tak, aby režim mořského dna více odpovídal „tržně orientovaným přístupům".[344] Z tohoto hlediska role Nauru v hlubinné těžbě na mořském dně spočívá v tom, že snižuje potenciální rozsah aktivit Společnosti, a v režimu podpory rozvíjejících se států usnadňuje přístup do vyhrazených těžebních oblastí. Na základě těchto změn řada dříve opozičních států, s výjimkou USA, byla připravena přistoupit k Úmluvě UNCLOS a následně tato dohoda vstoupila v platnost v roce 1994.[345]

6.2.2. Podpora Nauru společnosti *Nauru Ocean Resources Inc.*

Dne 10. dubna 2008 *Nauru Ocean Resources Inc.* (dále jen „NORI"), tenkrát dceřiná společnost stoprocentně vlastněná kanadskou korporací *Nautilus Minerals Inc.*, pod záštitou státu Nauru, předložila ISA žádost o průzkum polymetalických konkrecí v tichomořské zóně Clarion Clipperton.[346] Žádost se týkala vyhrazené oblasti o rozloze 74.830 kilometrů čtverečních, která byla ve společné žádosti o povolení k průzkumu přenechána Německému federálnímu institutu pro geologii a přírodní zdroje, Južmorgeologija a Interoceanmetal Joint Organization.[347] Přestože článek 9 odst. 1 přílohy III Úmluvy UNCLOS dává přednost Společnosti při rozhodování, zda provádět průzkumné a těžební činnosti ve vyhrazených oblastech, toto ustanovení v současnosti není funkční. Vzhledem ke změnám zavedeným Implementační dohodou existuje Společnost k dnešnímu dni pouze na papíře, a její funkce vykonává sekretariát ISA. Aby Společnost mohla fungovat nezávisle, je v tomto smyslu vyžadováno rozhodnutí Rady podle Úmluvy UNCLOS.[348] Žádné takové rozhodnutí ovšem nebylo doposud přijato. Například poté, co společnost *Nautilus Minerals Inc*. předložila svůj první návrh na společný podnik se Společností, Rada v roce 2013 dospěla k závěru, že je příliš brzy na to, aby Společnost fungovala samostatně.[349] V této situaci záštita Nauru jako rozvojového státu způsobila, že NORI získala nárok na práva na průzkum ve vyhrazené oblasti. Po rozsáhlém zvažování Právní a technická komise podle Úmluvy UNCLOS zjistila, že NORI splnila všechny další požadavky stanovené v Úmluvě UNCLOS a Předpisech o

[344] Implementační dohoda, preambule a příloha, článek 8.
[345] Viz NANDAN, S., LODGE, M. a ROSENNE, S. *The Development of the Regime for Deep Seabed Mining*. 2002.
[346] Application for Approval of a Plan of Work for Exploration, ISBA/14/LTC/L. 2, 21. dubna 2008.
[347] Report and Recommendations to the Council of the International Seabed Authority Relating to an Application for the Approval of a Plan of Work for Exploration by Nauru Ocean Resources Inc., ISBA/17/C/9, 11. července 2011.
[348] Článek 2 odst. 1 přílohy Implementační dohody.
[349] Statement of the President of the Council on the Work of the Council during the Nineteenth Session, ISBA/19/C/18, 2013.

vyhledávání a průzkumu polymetalických konkrecí, a doporučila Radě, aby žádosti NORI vyhověla.[350] Po schválení Radou[351] uzavřely NORI a ISA smlouvu o průzkumu, která vstoupila v platnost dne 22. července 2011.

V dubnu 2008 nejen NORI, ale také *Tonga Offshore Mining Limited* (dále jen „TOML"), další dceřiná společnost společnosti *Nautilus Minerals Inc.*, podala žádost o získání práva na průzkum v tichomořské zóně Clarion Clipperton.[352] Žádost byla podpořena dalším malým tichomořským ostrovním státem Tonga a týkala se oblasti vyhrazené v rámci režimu paralelní těžby. Žádost TOML byla rovněž schválena Radou.[353] Od té doby tichomořské státy Kiribati a Cookovy ostrovy podpořily další dvě žádosti o průzkum ve vyhrazených oblastech pro polymetalické konkrece, které byly rovněž schváleny Radou.[354] Současně se tedy na zónu Tichého oceánu pod názvem Clarion Clipperton uplatňují celkem čtyři smlouvy, které dohromady pokrývají plochu 298.973 kilometrů čtverečních, což se přibližně rovná velikosti Itálie.

6.2.3. Rozvojová pomoc na podporu sponzorství hlubinné těžby na mořském dně ze strany Nauru

Zatímco status „rozvojového státu" Nauru usnadňuje NORI přístup k právům na průzkum a využívání, neovlivňuje povinnosti Nauru jako sponzorského státu. Komora pro spory o mořské dno Mezinárodního tribunálu pro mořské právo v poradním stanovisku vydaném v roce 2011 objasňuje, že rozvojové a rozvinuté státy mají stejné povinnosti a odpovědnost, když jednají jako sponzorské státy. Mezi takové povinnosti patří povinnost s náležitou péčí „*zajistit, aby sponzorované entity dodržovaly podmínky smlouvy a závazky stanovené v úmluvě UNCLOS a souvisejících právních předpisech*".[355] Poradní stanovisko zároveň uznává obtíže, které by rozvojové státy mohly potkat při dodržování podmínek smlouvy a jako nápravu navrhuje, aby se jim dostalo „*nezbytné pomoci*".[356]

Pomoc Nauru nabídla Evropská unie. V roce 2011 zahájila EU spolupráci s členy tichomořského společenství v rámci projektu pod názvem Deep Sea Minerals Project. Jeho cíl byl

[350] Viz poznámka pod čarou č. 347.
[351] Decision Relating to a Request for Approval of a Plan of Work for Exploration for Polymetallic Nodules Submitted by Nauru Ocean Resources Inc., ISBA/17/C/14, 19. července 2011.
[352] Application for Approval of a Plan of Work for Exploration, ISBA/14/LTC/L.3, 21. dubna 2008.
[353] Decision Relating to a Request for Approval of a Plan of Work for Exploration for Polymetallic Nodules Submitted by Tonga Offshore Mining Limited, ISBA/17/C/15, 19. července 2011.
[354] Decision Relating to a Request for Approval of a Plan of Work for Exploration for Polymetallic Nodules Submitted by Marawa Research and Exploration Ltd., ISBA/18/C/25, 26. července 2012; Decision Relating to a Request for Approval of a Plan of Work for Exploration for Polymetallic Nodules Submitted by the Cook Islands Investment Corporation, ISBA/20/C/29, 21. července 2014.
[355] Seabed Disputes Chamber of the International Tribunal for the Law of Sea, Responsibilities and obligations of States sponsoring persons and entities with respect to activities in the Area, poradní stanovisko ze dne 1. února 2011, dostupné pod odkazem: https://www.itlos.org/index.php?id=109.
[356] Viz předchozí poznámka pod čarou.

formulován jako pomoc tichomořským ostrovním zemím zlepšit správu a řízení jejich hlubokomořských nerostných surovin v souladu s mezinárodním právem, se zvláštním důrazem na ochranu mořského prostředí a zajištění spravedlivých finančních opatření pro tichomořské ostrovní země a jejich obyvatele.[357]

V případě konkrétně Nauru Evropská unie poskytla pomoc při vypracování návrhu naurského zákona o nerostných surovinách získaných na mezinárodním mořském dně přijatého v říjnu 2015 (dále jen „Zákon Nauru o nerostných surovinách"), účelem kterého bylo „*zavést právní rámec pro sponzorování a účinnou kontrolu ze strany Nauru nad společnostmi při provádění činností spojených s nerostnými surovinami na mořském dně*."[358] NORI tak prostřednictvím sponzorství Nauru nejen získává přístup do oblastí vyhrazených pro průzkum a těžbu ze strany rozvojových států, je zároveň nepřímým příjemcem rozvojové pomoci EU, jejímž zamýšleným cílem ovšem bylo umožnit Nauru splnit své závazky jako sponzorského státu.

6.3. Lucemburská iniciativa *SpaceResources.lu*

Lucembursko, stejně jako Nauru, má historii nejen v těžbě, ale také v přitahování globálně působících soukromých společností do své jurisdikce. Poté, co těžba železné rudy přestala generovat zisky, se Lucembursko etablovalo jako daňový ráj, poskytlo sídlo pro prosperující společnost satelitního průmyslu, ale také, ač nemaje přístup k žádnému moři, zprovoznilo registr lodí. Ten byl založen námořním zákonem z roku 1990 a vnitrozemské Lucembursko se od té doby stalo atraktivním „vlajkovým státem", zejména pro své poměrně nízké daňové sazby.

Prostřednictvím příznivé právní úpravy spojené s finančními pobídkami Lucembursko úspěšně přitahuje soukromé společnosti do své jurisdikce. Jeho nejnovější přerod jako průkopník ve vesmírné těžbě staví na stejném modelu. Zatímco Lucembursko je sídlem společnosti *Société Européenne des Satellites*, největšího podle příjmů světového operátora geostacionárních telekomunikačních družic, ještě před několika lety nebylo známé jako hlavní hráč nového hospodářského odvětví pod názvem *New Space Economy*, který mimo jiné spoluvytváří i společnosti zabývající se komerční vesmírnou dopravou a vesmírnými těžebními projekty. Lucemburská vláda používá zejména dva nástroje, když se pokouší učinit Lucembursko atraktivním pro společnosti zabývající se kosmickou těžbou, a učinit tak značný pokrok v současném závodě o vesmír. Zaprvé, lucemburská vláda prostřednictvím vnitrostátních právních

[357] Viz například https://www.spc.int/updates/news/2015/11/spc-welcomes-naurus-new-legislation-to-govern-seabed-mining-activities.

[358] V anglickém originále International Seabed Minerals Act 2015, dostupný pod odkazem: http://ronlaw.gov.nr/nauru_lpms/index.php/act/view/1150.

předpisů stanovuje právní základ pro autorizaci těžebních operací v kosmickém prostoru a uznává vlastnická práva k vytěženým přírodním zdrojům. Zadruhé, Lucembursko aktivně poskytuje finanční pobídky soukromým kosmickým společnostem.

6.3.1. Mezinárodní kosmické právo podle výkladu Lucemburska:[359] Svoboda těžby v kosmickém prostoru

Právní instituty, a především vlastnická práva, jsou považovány za klíč ke komerčnímu úspěchu těžebních projektů mimo zemský povrch. Kosmické těžařské společnosti, a zejména americká společnost *Planetary Resources*, svého času lobovaly za vytvoření právní úpravy, která by chránila jejich obchodní zájmy prostřednictvím udělování a uznávání vlastnických práv k vytěženým přírodním zdrojům. Tvrdila, že komerční životaschopnost bude zajištěna pouze tehdy, pokud zákon stanoví a umožní vynutitelnost výhradních nároků na těžbu v kosmickém prostoru. V roce 2015 vedly lobbistické snahy tohoto průmyslového odvětví k přijetí již výše popsaného Zákona USA o komerčním vesmíru.

Lucembursko brzy následovalo USA v přijetí právní úpravy, která budoucím komerčním kosmickým těžařům poskytne právní jistotu, kterou požadují. V roce 2016 Étienne Schneider představil veřejnosti návrh zákona o průzkumu a využívání kosmických přírodních zdrojů společně s důvodovou zprávou k tomuto návrhu.[360] Následně dne 13. července 2017 lucemburský parlament velkou většinou 55 hlasy proti dvěma přijal mírně upravený návrh, a tak Lucemburský kosmický zákon vstoupil v platnost dne 1. srpna 2017.[361] Podle důvodové zprávy je hlavním cílem Lucemburského kosmického zákona poskytnout „*právní jistotu, pokud jde o vlastnictví nerostných surovin a jiných cenných kosmických přírodních zdrojů identifikovaných zejména na asteroidech*“.[362] Právní jistoty má být dosaženo zaprvé konstatací skutečnosti, že si vesmírné přírodní zdroje lze přivlastnit.[363] Zadruhé, Lucemburský kosmický zákon nejen vyžaduje, aby těžba v kosmickém prostoru byla regulována státem,[364] ale také – a v tomto ohledu lucemburská

[359] K tomu viz podrobněji HOFMANN, M. *Space Legislation of Luxembourg*. Proceedings of the 62nd Colloquium on the Law of Outer Space. Eleven, 2020.

[360] Draft Law on the Exploration and Use of Space Resources, dostupný pod odkazem: https://gouvernement.lu/dam-assets/fr/actualites/communiques/2016/11-novembre/11-presentation-spaceresources/Draft-law-space_press.pdf.

[361] Na Lucemburský kosmický zákon navázal další lucemburský zákon o kosmických činnostech ze dne 15. prosince 2020, dostupný pod odkazem: https://space-agency.public.lu/en/agency/legal-framework/Lawspaceactivities.html. Oba tyto zákony slouží jako právní základ pro povolování a dohled nad kosmickými aktivitami Lucemburska a nahrazují starší právní systém z devadesátých let. Podrobněji k tomu viz HOFMANN, M. *Entered into Force: The 2020 Space Law of Luxembourg*. Air and Space Law, Volume 46, Issue 4/5. Kluwer Law International, 2021.

[362] Návrh zákona o průzkumu a využívání kosmických přírodních zdrojů, důvodová zpráva.

[363] Návrh zákona o průzkumu a využívání kosmických přírodních zdrojů, článek 1.

[364] Návrh zákona o průzkumu a využívání kosmických přírodních zdrojů, článek 2.

právní úprava výrazně překračuje Zákon USA o komerčním vesmíru – rovnou uděluje příslušným ministerstvům odpovídajícím za ekonomiku a vesmír pravomoci k autorizaci a vydávání licencí pro kosmickou těžbu.[365]

Lucemburským kosmickým zákonem se tedy Lucembursko etabluje jako správce práv na využívání kosmických přírodních zdrojů. Zda je Lucemburský kosmický zákon, stejně jako Zákon USA o komerčním vesmíru, v souladu s mezinárodním vesmírným právem, je sporná otázka.[366] Přesto Lucembursko nehodlá ignorovat existující mezinárodní kosmické právo, ale dodržovat ho a stavět na něm, avšak za použití vlastního výkladu stávajícího mezinárodního práva. Tento postoj lucemburské vlády, a sice že jedná v mezích mezinárodního kosmického práva, byl výslovně vyjádřen v článku 1 návrhu Lucemburského kosmického zákona, který zněl: „*Kosmické přírodní zdroje mohou být předmětem přivlastnění v souladu s mezinárodním právem*.“[367] Tento odkaz na mezinárodní právo, který rovněž najdeme i v Zákoně USA o komerčním vesmíru, byl ovšem vypuštěn z finálního znění Lucemburského kosmického zákona[368] po obdržení stanoviska Conseil d'État, která poukázala na možný rozpor s úpravou těžby ve vesmíru podle mezinárodního kosmického práva.[369] Ve své současné podobě článek 1 Lucemburského kosmického zákona pouze uvádí, že kosmické přírodní zdroje si lze přivlastnit, aniž by uváděl jurisdikční základ vlastnických práv k vytěženým kosmickým zdrojům. Z prohlášení vlády je však zřejmé, že vláda trvá na svém názoru, že kosmická těžba je legální podle mezinárodního kosmického práva a že jurisdikční základ vlastnických práv k vytěženým kosmickým zdrojům je třeba hledat v mezinárodním právu, nikoli v právu národním. I když lucemburská vláda uznává, že kosmické právo je v tomto ohledu otevřeno výkladu, svým zákonem o kosmické těžbě implicitně předkládá jeden konkrétní výklad, podle kterého je soukromá vesmírná těžba přípustná a, pokud je prováděna legálně, má za následek vznik vlastnického práva k vytěženým přírodním zdrojům. Přímý odkaz národní právní úpravy těžby v kosmickém prostoru na mezinárodní právo slouží jako důležitý prvek legitimity pro lucemburskou kosmickou iniciativu – obecně známou přímo pod názvem webové stránky *SpaceResources.lu*. Současně může Lucembursko prostřednictvím tohoto výkladu mezinárodního kosmického práva a transponování jeho výkladu do národního práva ovlivnit budoucí vývoj mezinárodního kosmického práva požadovaným směrem. Níže podrobně

[365] Návrh zákona o průzkumu a využívání kosmických přírodních zdrojů, článek 3.

[366] K tomu viz kapitola 4 (*Národní právní úprava týkající se kosmického prostoru*) a kapitola 5 (*Zákonnost jednostranného využívání vesmírných nerostných surovin z hlediska mezinárodního práva*).

[367] Viz poznámka pod čarou č. 360.

[368] Místo toho článek 2:3 přijatého Lucemburského kosmického zákona vyžaduje, aby průzkum a využití vesmírných zdrojů byly v souladu s mezinárodními závazky Lucemburska.

[369] K tomu viz https://www.thespacereview.com/article/3355/1. Projet de loi sur l'exploration et l'utilisation des ressources de l'espace, Avis v. 7. 4. 2017, N° CE 51.987, dostupné pod odkazem: https://conseil-etat.public.lu/content/dam/conseil_etat/fr/avis/2017/07042017/51987.pdf.

rozebereme lucemburský výklad mezinárodního kosmického práva, který je základem Lucemburského kosmického zákona upravujícího těžbu ve vesmíru. Ukážeme si, jak tato interpretace umožňuje lucemburské vládě využít mezinárodní právo v kombinaci se svou vlastní suverénní jurisdikcí nejen k podpoře komerční těžby v kosmickém prostoru, ale také k tomu, aby podnikatelé v oblasti komerční kosmické těžby vnímali Lucembursko jako atraktivní jurisdikci pro takovou činnost.

Výchozím bodem pro rekonstrukci lucemburského výkladu mezinárodního kosmického práva je postřeh, že vesmír není žádný prostor ležící mimo zákon, žádný mimoprávní prostor. Se vznikem mezinárodního kosmického práva v 50. letech 20. století státy spíše rozšířily jurisdikci mezinárodního práva mimo Zemi do kosmického prostoru.[370] Mezinárodní právo se tak stalo zákonem vesmíru. Mezinárodní právo a právníci si nárokují autoritu, pokud jde o otázky využívání a přivlastňování v kosmickém prostoru, i když tento prostor, stejně jako v případě mořského práva, nedokážou přesvědčivě vymezit. Nejdůležitějším nástrojem týkajícím se zákonnosti těžby ve vesmíru je Kosmická smlouva, kolem které se soustřeďují hlavní právní debaty ohledně přípustnosti těžby v kosmickém prostoru. Aby se potvrdilo, že Lucemburský kosmický zákon je v souladu s mezinárodním kosmickým právem a vychází z něj, argumentuje lucemburská vláda tím, že ani komerční těžba v kosmickém prostoru, ani její autorizace určitým státem nejsou v rozporu se zákazem přivlastňování obsaženým v článku II Kosmické smlouvy. Lucemburská vláda se přiklání k tomu, že komerční kosmická těžba představuje „využívání kosmického prostoru", na nějž se vztahuje svoboda užívání zakotvena v článku I Kosmické smlouvy a že Dohoda o Měsíci nevede ke všeobecnému moratoriu na těžbu na nebeských tělesech. Lucembursko dále zastává názor, že soukromá těžba v kosmickém prostoru, jak ji pojímá Lucemburský kosmický zákon, je v souladu s právní zásadou stanovenou v článku I Kosmické smlouvy, a sice že výzkum a využívání kosmického prostoru „*patří všemu lidstvu*" a bude činěno „*pro blaho a v zájmu všech zemí*".[371]

Argumentace Lucemburska na podporu zákonnosti těžby v kosmickém prostoru zahrnuje všechny aspekty, které již byly uvedeny výše v kapitole 5 (*Zákonnost jednostranného využívání vesmírných nerostných surovin z hlediska mezinárodního práva*), zejména že zákaz přivlastňování obsažený v článku II Kosmické smlouvy se vztahuje pouze na státy, a nikoli i na soukromé osoby, nebo že se tento zákaz týká pouze kosmického prostoru a nebeských těles jako takových, a nikoli

[370] BEEBE, B. *Law's Empire and the Final Frontier: Legalizing the Future in the Early Corpus Juris Spatialis*. 108 The Yale Law Journal, 1999.

[371] Viz například HOFMANN, M. *Space resources activities from the perspective of sustainability: legal aspects*. Global Sustainability, Volume 3. Cambridge University Press, 2020.

přírodních zdrojů nacházejících se v nich, což překvapivě nachází určitou další oporu i ve znění článku 11 odst. 3 Dohody o Měsíci. Lucembursko rovněž využívá polemiky, zda alespoň některé asteroidy nemají být považovány za nebeská tělesa, čímž by se vyloučila i aplikace zákazu přivlastňování podle Kosmické smlouvy na tyto objekty.

Je zde ale jeden překvapivý důsledek, a sice pokud Lucembursko prohlašuje, že Lucemburský kosmický zákon je v souladu se stávajícím kosmickým právem, nezbývá Lucembursku nic jiného než uznat, že komerční těžba v kosmickém prostoru, jak ji předpokládají lucemburské právní předpisy, rovněž splňuje požadavek na provádění této těžby „*pro blaho a v zájmu všech zemí*" a její výsledky budou „*patřit všemu lidstvu*" podle článku I Kosmické smlouvy. Průmyslové státy, které trvaly na svobodě využívání a zavedly licenční režimy pro hlubinnou těžbu mimo Úmluvu UNCLOS, uznaly povinnost, vyplývající z označení hlubinného mořského dna za společné dědictví lidstva, sdílet výhody plynoucí z této těžby. Naproti tomu lucemburská legislativa pro vesmírnou těžbu, stejně jako Zákon USA o komerčním vesmíru, nestanoví vyčlenění příjmů pro účely přerozdělování. Naopak Lucembursko propaguje svůj právní režim komerčním kosmickým společnostem jako zaměřený na nízké náklady s mírnými poplatky a daňovými sazbami. Lucembursko, aby obhájilo absenci jakéhokoli ustanovení o přerozdělování zisků z kosmické těžby, může opět poukázat na skutečnost, že označení kosmických přírodních zdrojů jako společného dědictví lidstva používá pouze Dohoda o Měsíci, a nikoli Kosmická smlouva. Pokud jde o požadavek, aby využívání kosmického prostoru bylo prováděno ku prospěchu všech zemí, zastánci komerční těžby ve vesmíru se dovolávají přínosů pro lidstvo jako celek z vesmírné těžby v podobě technologického a vědeckého pokroku.[372] Důvodová zpráva k návrhu Lucemburského kosmického zákona navíc dodává, že kosmická těžba přinese „*ekonomický růst na Zemi v zájmu všech zemí a jejich obyvatel* [...] *nové obzory v průzkumu vesmíru* [...] *otevření přístupu k bohatství mnoha dříve nevyužitých nerostných surovin na horninách cestujících vesmírem, aniž by to přesto poškozovalo přírodní prostředí.*"[373]

6.3.2. Autorizace kosmické těžby Lucemburskem

Nehledě na postoj Lucemburska, že komerční těžba v kosmickém prostoru je zahrnuta pod pojem svobody využívání vesmíru, k tomu, aby byla kosmická těžba skutečně legální podle mezinárodního vesmírného práva, je stále zapotřebí povolení od příslušného státu. A právě zde vstupuje do hry Lucemburský kosmický zákon a přidává tak tento důležitý chybějící prvek pro

[372] Výbor pro mírové využití kosmického prostoru, Právní podvýbor; padesáté šesté zasedání; A/AC.105/1122, 18. dubna 2017.
[373] Viz poznámka pod čarou č. 361.

budování právního rámce pro provozování komerční vesmírné těžby, a to tím, že poskytuje lucemburským úřadům pravomoci k autorizaci těžby v kosmickém prostoru.

Navzdory četným rozdílům v právních názorech, pokud jde o zákonnost vesmírné těžby, panuje široká shoda v tom, že soukromé aktivity v kosmickém prostoru, které jsou povoleny na základě svobody užívání, musí být autorizovány a kontrolovány příslušným státem.[374] Vesmírné společnosti tento požadavek státní autorizace *per se* nezpochybňují. Právě naopak vítají určitý státní dohled jako způsob, jak vyrovnat podmínky a zajistit řádnou hospodářskou soutěž. Lobbing vesmírných společností se zaměřuje spíše na snížení intenzity administrativní zátěže, což bude mít za následek i snížení celkových nákladů. Požadavek na státní autorizaci je zakotven v článku VI Kosmické smlouvy. Povolující stát má zajistit, aby veškerá soukromá činnost v kosmickém prostoru byla vykonávána v souladu s mezinárodním kosmickým právem. V případě porušení této své povinnosti dohledu nese příslušný stát odpovědnost.

Lucemburský kosmický zákon předpokládá vydávání licencí na těžbu v kosmickém prostoru právnickým osobám založeným podle lucemburského práva.[375] Jednou z podmínek získání licence je povinnost žádající korporace mít své ústředí a sídlo v Lucembursku.[376] Ovšem soulad ustanovení Lucemburského kosmického zákona týkajících se vydávání státních licencí s mezinárodním kosmickým právem rovněž může vyvolávat pochybnosti. Zejména lze položit otázku, zda Kosmická smlouva umožňuje udělování licencí pro vesmírné těžební společnosti státem, kde tyto společnosti mají pouze své administrativní centrum, zatímco veškeré významné operace vykonávají jinde. Článek VI Kosmické smlouvy vyžaduje, aby národní činnost byla povolena „*příslušným smluvním státem*“. Zdá se, že Lucembursko zastává názor, že založení soukromé těžební společnosti v Lucembursku činí z kosmické těžby realizovanou takovou společností národní činnost Lucemburska ve smyslu článku VI Kosmické smlouvy, a tudíž Lucembursko je příslušným smluvním státem, který má pravomoc takovou těžbu povolit. Toto se však odchyluje od ustáleného výkladu, který ztotožňuje „příslušný smluvní stát“ se státem vypouštění objektu do vesmíru, což má i navazující implikace v podobě odpovědnosti za škodu podle článku VII Kosmické smlouvy.[377]

Na závěr této analýzy lucemburské právní úpravy v oblasti kosmické těžby je namístě poslední poznámka o vlastnickém právu, protože debata o komerční těžbě ve vesmíru se svádí k

[374] MAYENCE, J. F. *Granting Access to Outer Space: Rights and Responsibilities for States and Their Citizens*. Redakce F. von der Dunk, *National Space Legislation in Europe. Issues of Authorization of Private Space Activities in the Light of Developments in European Space Cooperation*. 2011.

[375] Viz poznámka pod čarou č. 360, článek 4.

[376] Viz poznámka pod čarou č. 360, článek 7 odst. 2.

[377] K tomu viz například VON DER DUNK, F. *International Space Law* a TRONCHETTI, F. *Legal Aspects of Space Resource Utilization*, ve sbírce *Handbook of Space Law*, 2015; nebo poznámka pod čarou č. 52.

jediné otázce, zda mezinárodní právo stojí v cestě kosmických těžařů, aby získali vlastnické právo k vytěženým přírodním zdrojům.[378] Jak již bylo zmíněno výše, Lucemburský kosmický zákon pouze uvádí, že kosmické přírodní zdroje mohou být přivlastněny. Odpůrci tvrdí, že protože soukromé vlastnictví je odvozeno od suverenity, zákon podobný tomu lucemburskému, který uznává práva soukromého vlastnictví, by se rovnal prosazování lucemburské suverenity na kosmický prostor, což je zakázáno na základě zásady nepřivlastnění. Zastánci naopak argumentují myšlenkami již citovaného Johna Lockea,[379] že soukromé vlastnictví nemusí být nutně odvozeno od státní suverenity a že soukromé vlastnictví k vytěženým vesmírným zdrojům může pocházet z lidské práce. Tato argumentace však není nezbytná a jediná pro to, aby Lucemburský kosmický zákon dával smysl. Pokud se tvrdí, že mezinárodní právo umožňuje těžbu v kosmickém prostoru na základě zásady svobodného využití, pak lze dále dovodit, že je to jurisdikce mezinárodního práva, ze které pochází soukromé vlastnictví k vytěženým přírodním zdrojům. Lucemburský kosmický zákon tak může být v souladu s přístupem Jeremyho Benthama, který zastává názor, že vlastnické právo je odvozeno jedině z určité jurisdikce,[380] v našem případě tedy z jurisdikce mezinárodního práva jako takového. Z tohoto pohledu Lucemburský kosmický zákon nezakládá vlastnické právo k vytěženým přírodním zdrojům, ale pouze uznává vlastnické právo vyplývající z práva mezinárodního.[381]

Nezodpovězenou zůstává ještě jedna otázka, a sice zda Lucemburský kosmický zákon skutečně poskytuje kosmickým těžařským společnostem potřebnou právní jistotu. Přestože Lucembursko uznává nárok soukromých společností na přírodní zdroje vytěžené v kosmickém prostoru na základě povolení vydaného Lucemburskem, a případně také na základě povolení vydaných jinými státy, jiné země tak činit nemusí. Kromě toho by udělování licencí pro těžbu v kosmickém prostoru nemuselo nutně zahrnovat i udělení výhradních přístupových práv ke konkrétnímu pozemku na nebeském tělese, protože by to mohlo být vykládáno jako porušení zásady nepřivlastnění podle článku II Kosmické smlouvy. Vzhledem ke skutečnosti, že vesmírné objekty nejsou přímo vypouštěny z území Lucemburska, právní jistota společností, které chtějí na Zemi přivézt kosmické přírodní zdroje, bude záviset na uznání jejich vlastnických práv také ze strany vypouštějícího státu.[382] Vzniká zde tedy zjevná potřeba uzavření mezinárodních dohod mezi státy, které budou na základě reciprocity uznávat příslušná vlastnická práva. V tomto smyslu se dá

[378] K tomu viz například poznámka pod čarou č. 233.
[379] Viz poznámka pod čarou č. 286.
[380] „*Vlastnictví a právo se rodí společně a společně umírají. Před vznikem zákonů neexistovalo žádné vlastnictví; zrušte zákony a vlastnictví zanikne*.“ BENTHAM, J. *Theory of Legislation*, 1802.
[381] Viz také Výbor pro mírové využití kosmického prostoru, Právní podvýbor; padesáté sedmé zasedání; A/AC.105/1177, 30. dubna 2018.
[382] Viz poznámka pod čarou č. 369.

inspirovat návrhem Haagské mezinárodní pracovní skupiny pro správu kosmických přírodních zdrojů, která navrhla mezinárodní právní rámec, jenž má umožnit přiznání vlastnického práva provozovatelům k vyhledávání a/nebo vytěžení kosmických přírodních zdrojů *in situ* na maximální dobu a pro maximální území pod podmínkou registrace v mezinárodním rejstříku a zajistit mezinárodní uznávání těchto vlastnických práv, jakož i vzájemné uznávání vlastnických práv k vytěženým kosmickým přírodním zdrojům.[383]

Navzdory zpochybňování slučitelnosti s mezinárodním právem a účinnosti svých právních předpisů regulujících těžbu ve vesmíru se Lucembursku podařilo nejen získat celosvětovou pozornost, ale také přilákat do Lucemburska soukromé kosmické společnosti. Pomocí přijetí nové právní úpravy také vytvořilo jistý „precedent", který může mít normativní dopady pro další vývoj mezinárodního kosmického práva. Do té doby, než se vesmírná těžba stane realitou, uzavírá Lucembursko dohody o spolupráci s podobně smýšlejícími státy, mezi nimiž jsou například Spojené arabské emiráty, Portugalsko nebo Japonsko.[384]

6.3.3. Finanční pobídky pro soukromé kosmické těžaře

Lucembursko se snaží přilákat soukromé kosmické těžařské společnosti nejen pomocí vytvoření právního rámce pro vesmírnou těžbu, ale také finančními pobídkami. Zatímco Lucemburský kosmický zákon počítá s vybíráním licenčních poplatků, vláda naznačila, že se nesnaží uvalovat žádnou finanční zátěž, která by mohla odradit těžařské společnosti od zakládání společností v Lucembursku.

Kromě toho Lucembursko působí i jako poskytovatel venture kapitálu do odvětví vesmírné těžby opět se stejným cílem přilákání těžařských společností do Lucemburska. Zatímco po dlouhou dobu byla veškerá činnost v kosmickém prostoru řízena výlučně státy nebo státními orgány, v posledních letech se operace v kosmickém prostoru stále více privatizují a komercializují. Mnoho soukromých vesmírných společností dnes vlastní nebo financují takzvaní *High Net Worth Individuals*.[385] Spoluzakladatel společnosti Google a miliardář Larry Page byl například jedním z hlavních investorů společnosti *Planetary Resources*. Tyto soukromé společnosti, nebo teď už spíše jejich následovníci z druhé generace soukromých kosmických

[383] The Hague International Space Resources Governance Working Group, Draft Building Blocks for the Development of an International Framework in Space Resource Activities, dostupný pod odkazem: https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/rechtsgeleerdheid/instituut-voor-publiekrecht/lucht--en-ruimterecht/space-resources/bb-thissrwg--cover.pdf.

[384] Zdroj: https://space-agency.public.lu/en/space-resources.html.

[385] CAHAN, B., MARBOE, I. a ROEDEL, H. *Outer Frontiers of Banking: Financing Space Explorers and Safeguarding Terrestrial Finance*. 4 New Space, 2016.

těžařů, nyní mají šanci posílit vlastní kapitál pomocí venture kapitálu poskytovaného ze strany Lucemburska.

Lucemburská vláda v memorandech o porozumění slibuje finanční výhody soukromým vesmírným těžařským společnostem, mezi nimiž nalezneme i již zmiňované průkopníky komerční kosmické těžby *Planetary Resources* a *Deep Space Industries*, aby je motivovala k přemístění části svého byznysu do Lucemburska. Tato memoranda nejsou veřejně přístupná.

6.4. Odůvodnění rozšiřující se těžby

Případy Lucemburska i Nauru vyvolávají velké množství diskusí týkajících se oprávněnosti státní politiky prosazující extrateritoriální expanzi těžby nerostných surovin. Je zřejmé, že státy a státní orgány mohou svými hospodářskými politikami sledovat množství různých cílů, jak zjevných, tak i skrytých. Níže se pokusíme pochopit, zda a případně jak může propagace extrateritoriální těžby přírodních zdrojů zvýšit prosperitu obyvatel Nauru a Lucemburska, a to ve světle představy výhod pro lidstvo jako celek.

6.4.1. Nauru: *Blue Growth*, veřejné příjmy a udržitelná těžba

Zapojení Nauru do hlubinné těžby na mořském dně může mít smysl v kontextu různých vládních strategií na podporu hospodářského růstu. Státy, Evropská unie a mezinárodní organizace se obracejí k oceánům jako k potenciálnímu zdroji růstu. Evropská komise podporuje ekonomické využívání oceánů v rámci své strategie pod názvem *Blue Growth* a vidí růstový potenciál v pěti „oblastech zájmu“, přičemž jednou z nich jsou právě nerostné suroviny mořského dna.[386] Podobně Africká unie prosazuje „modrou ekonomiku“ a nazývá ji *Nová hranice africké renesance*. Příručka Hospodářské komise OSN pro Afriku uvádí o modré ekonomice Afriky následující: „*Pokud bude africká modrá ekonomika plně využívána a dobře spravována, může představovat hlavní zdroj příjmů a katapultovat bohatství tohoto kontinentu*“.[387] Zatímco Nauru je předmětem případové studie č. 8 v této příručce,[388] studie se nezmiňuje o přesných výhodách, které bude mít Nauru ze vstupu do hlubinného těžebního hospodářství na mořském dně.

Chudé státy bohaté na přírodní zdroje typicky využívají těžbu nerostných surovin jako zdroj státních příjmů. V současnosti však domněnky, že Nauru bude sklízet značné fiskální výhody z hlubinné těžby na mořském dně, se zdají být málo pravděpodobné. Zákon Nauru o nerostných surovinách stanoví poplatek za žádost podpořenou státem ve výši 15.000 amerických dolarů a

[386] Zdroj: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/676bbd4a-7dd9-11e9-9f05-01aa75ed71a1/language-en/.
[387] Viz poznámka pod čarou č. 327.
[388] Viz poznámka pod čarou č. 327.

roční správní poplatek ve výši 20.000 amerických dolarů,[389] což jsou zanedbatelné částky ve srovnání s poplatkem za žádost ve výši 500.000 amerických dolarů, který vybírá ISA.[390] Kromě toho Zákon Nauru o nerostných surovinách obsahuje ustanovení o poplatcích za těžbu nerostných surovin na mořském dně, které se vypočítávají jako určité procento z aktuální tržní hodnoty kovů obsažených ve vytěžených materiálech. Dále se na základě Zákona Nauru o nerostných surovinách zřizuje Fond nerostných surovin na mořském dně, který je pověřen správou výnosů ve prospěch současné a budoucích generací Nauru.[391] Procento z tržní hodnoty, které připadne Nauru, bude teprve určeno, jakmile se hlubinná těžba na mořském dně naplno rozeběhne. Vezmeme-li v potaz, že ISA v rámci svého těžebního kodexu, který teprve má být přijat, bude rovněž vybírat licenční poplatky, a také jurisdikční soutěž mezi potenciálními sponzorujícími státy, lze s jistotou předpokládat, že Nauru nemůže spoléhat, že získá významné příjmy z komerční těžby na mořském dně.

Tento pesimistický výhled je podpořen i samotnou vlastnickou strukturou NORI. Když NORI poprvé požádala o smlouvu o průzkumu s ISA v roce 2008, byla dceřinou společností plně vlastněnou kanadskou korporací *Nautilus Minerals Inc*. Aby se v Radě ISA rozptýlily obavy z monopolizace trhu společností *Nautilus Minerals Inc.*, která stála rovněž za žádostí o práva na průzkum společnosti TOML, podpořenou státem Tonga, byla vlastnická struktura NORI transformována. Podle zprávy právní a technické komise Rady z roku 2011 byla NORI vlastněna dvěma veřejnými nadacemi. Zpráva uvádí, že tyto dvě nadace: „*budou v rámci státu rozdělovat příjmy, které NORI obdrží z těžby nerostných surovin v určené oblasti. Nadace pro vzdělání a školení Nauru použije svůj podíl na příjmu na podporu vzdělávání a budování kapacit v Nauru, zatímco Nadace pro zdraví a životní prostředí Nauru využije příjmy na zdravotnické služby a ekologickou rehabilitaci v Nauru*.“[392]

Tento příslib okamžitých výhod pro obyvatelstvo Nauru z hlubinné těžby na mořském dně měl jen krátké trvání. Dnes je NORI opět stoprocentně vlastněnou dceřinou společností kanadské korporace, tentokrát *Deep Green Resources Inc*. V důsledku toho se Nauru může podílet na ziscích NORI pouze prostřednictvím poplatků za těžbu nerostných surovin, které jsou stanoveny v Zákoně Nauru o nerostných surovinách nebo prostřednictvím vybírání daní.

Za situace, kdy vytváření značných státních příjmů je nepravděpodobné a přínosy pro naurskou populaci plynoucí z *Blue Growth* zůstávají nespecifikovány, příručka Hospodářské

[389] Viz poznámka pod čarou č. 358, Část 7.
[390] Viz *Regulations on Prospecting and Exploration for Polymetallic Nodules in the Area* (ve znění pozdějších dodatků), ISBA/19/C/17 ze dne 22. července 2013, Nařízení č. 19.
[391] Viz poznámka pod čarou č. 358, Část 7.
[392] Viz poznámka pod čarou č. 347.

komise OSN pro Afriku poukazuje na jiné ospravedlnění angažovanosti Nauru v hlubinné těžbě na mořském dně. Příručka zdůrazňuje, že se Nauru bude moci zapojit do udržitelné těžby na mořském dně, čímž přispěje k blahobytu nikoli pro konkrétní komunitu Nauruanů, ale pro celé lidstvo.[393] Argumentační posun od hmatatelných přínosů pro konkrétní komunitu k přínosům pro lidstvo jako celek lze také pozorovat při současných úvahách o kodexu těžby pro hlubinné mořské dno, který má zajistit spravedlivé rozdělování přínosů z hlubinné těžby na mořském dně podle článku 140 odst. 2 Úmluvy UNCLOS. Ospravedlnění hlubinné těžby na mořském dně s odkazem na přínos pro lidstvo jako celek, včetně například technologického pokroku, udržitelné těžby nebo zmírnění globálního nedostatku přírodních zdrojů, skrývá důležité otázky distribuce. V souvislosti s případem Nauru mezi ně patří zejména otázka rozdělení nákladů a přínosů těžby na mořském dně mezi NORI, vládu Nauru a obyvatelstvo Nauru.

6.4.2. Lucembursko: Vítězství v kosmickém závodu a příprava na trvalé osídlení vesmíru

Při zkoumání rozsáhlé mediální kampaně lucemburské iniciativy *SpaceResources.lu* může člověk nabýt dojmu, že lucemburská kosmická politika je skutečně o vítězství v závodě. Má-li však být politika více než jen prosazování trvalé relevance státu, možná to bude vyžadovat hlubší pátrání po dalším ospravedlnění kosmické těžby. Lucemburská vláda uvádí řadu důvodů pro svůj zájem a zapojení do vesmírné těžby. Po bližším zkoumání těchto zdůvodnění lze rozlišit tři socioekonomické důvody lucemburské politiky uváděné na podporu kosmické těžby. Zaprvé, Lucembursko zdůrazňuje, že těžba v kosmickém prostoru poskytne potřebné suroviny pro výrobu přímo ve vesmíru, čímž například sníží náklady na provoz satelitů, a zároveň i na Zemi, to ovšem až teprve bude technologie dostatečně vyspělá a sníží se náklady na přepravu do kosmického prostoru a zpět. Na Zemi mohou vesmírné přírodní zdroje snížit cenu vzácných zemin a oslabit tak závislost na státech exportujících tyto suroviny, zejména na Číně, která je v současnosti největším vývozcem vzácných zemin. V reakci na toto zdůvodnění je třeba poznamenat, že návrat přírodních zdrojů získaných v kosmickém prostoru na Zemi je stále velmi vzdálenou možností. Pokud se tedy vesmírná těžba stane reálnou, bude přínosná především pro činnost prováděnou přímo v kosmickém prostoru. To znamená, že s postupující komercializací kosmických aktivit budou mezi prvními, kdo pocítí skutečné výhody plynoucí z kosmické těžby, soukromé kosmické společnosti operující ve vesmíru.

Zadruhé, lucemburskou politiku těžby ve vesmíru lze ospravedlnit vytvářením pracovních míst a příjmy lucemburského státního rozpočtu. Pokud jde o toto zdůvodnění, je překvapivé, jak

[393] Viz poznámka pod čarou č. 327.

málo se tyto konkrétní přínosy pro místní obyvatelstvo objevují ve vládních sděleních. V dlouhém rozhovoru pro *Happen*, publikovaném vládní agenturou Luxinnovation, Étienne Schneider jen blíže k závěru rozhovoru uvádí: „*Dlouhodobým cílem je samozřejmě vydělávat peníze, zajistit, že lidé budou mít dobrou práci, a rozvinout výzkumnou činnost*."[394] Je však diskutabilní, zda iniciativa *SpaceResources.lu* skutečně povede k vytvoření významných pracovních míst v Lucembursku. Aby mohly těžařské společnosti získat licenci na kosmickou těžbu v Lucembursku, musejí mít založenou lucemburskou entitu a přesunout svou administrativní centrálu do tohoto státu. Skutečná výroba a zpracování, které právě mohou nabídnout velké množství pracovních míst, však budou nejspíše prováděny jinde. Pokud jde o fiskální příjmy, jelikož lucemburská vláda opakovaně zdůrazňovala, že nemá v úmyslu vybírat od kosmických společností ani významné licenční poplatky, ani daně, bude výdělek záviset na tom, zda se vládní kapitálové investice do soukromých kosmických těžařských společností vyplatí.

Zatřetí, stejně jako v případě Nauru, vidíme apel k lidstvu jako celku, který se možná používá jako kompenzace nejistoty ohledně zisků pro lucemburské obyvatelstvo, ale také k prokázání souladu s požadavky mezinárodního kosmického práva. Kromě přislíbení levnějších mobilních telefonů a vzrušujících vesmírných letů pro každého za nízké ceny lucemburská vláda dále popisuje stále populárnější ideje ohledně trvalého osídlení lidstva v kosmickém prostoru, zejména možnost otevřít spoustu nových zdrojů a příležitostí k vybudování ekonomiky nad rámec toho, co máme dnes na Zemi, a tím umožnit lidem stát se meziplanetárním druhem.

Lze tedy uzavřít, že lucemburská vláda doposud nedokázala jasně nastínit, jak se má kosmická těžba projevit na prosperitě obyvatel Lucemburska, kromě nejistého zisku, který zbude po nasycení soukromého vesmírného průmyslu. Vzhledem k tomu, že se vláda svými právními předpisy o vesmírné těžbě aktivně zapojuje do vytváření trhu, lze se připojit k požadavku ekonomky Mariany Mazzucato, aby vládní politika vycházela z potřeb společnosti.[395] Klidně se může stát, že řadu společenských výzev lze úspěšně řešit inovacemi ve vesmírných technologiích a těžbou v kosmickém prostoru, konec konců máme před sebou výborné příklady jako jsou satelitní technologie, které významně usnadnily pozorování Země, komunikaci a dopravu.[396] Aby tyto možnosti přinesly společenské výhody, bylo by však nutné, aby inovace byla skutečně poháněna společenskými požadavky a aby plody inovací byly využívány k veřejnému prospěchu. Jako řešení by mohla posloužit určitá preventivní opatření proti úplné privatizaci výhod z

[394] Zdroj: https://gouvernement.lu/fr/actualites/toutes_actualites/interviews/2017/novembre/15-schneider-happen.html.

[395] MAZZUCATO, M. *From Market Fixing to Market-creating: A New Framework for Innovation Policy*. 23 Industry and Innovation, 2016.

[396] Viz poznámka pod čarou č. 385.

kosmické těžby. Lucemburská vláda však pro svou iniciativu *SpaceResources.lu* žádný takový program nepředpokládá. To je zvláště kuriózní vzhledem k tomu, že lucemburská vláda iniciovala spolupráci s ekonomem Jeremym Riffkinem na vypracování strategie pro třetí průmyslovou revoluci. Výsledkem této spolupráce je 475stránková strategická studie zveřejněná v roce 2016, v níž se přírodní zdroje získané v kosmickém prostoru neobjevují ani jednou.[397]

6.5. Těžba ve prospěch lidstva?

Výše uvedené srovnání právní úpravy těžby na mořském dně a v kosmickém prostoru ukázalo spoustu společných rysů, které mohou posloužit jako inspirace nebo poučení pro budoucí vývoj mezinárodního kosmického práva. Současně předložená komparace vnitrostátních právních norem rovněž odhaluje i stále nevyřešený problém hlubinné těžby na mořském dně, který pravděpodobně postihne i budoucí těžbu v kosmickém prostoru, a sice nedostatečný důraz na sociální složku kosmické těžby. Vidíme, že mezinárodní právo hlubinné těžby na mořském dně bylo od svého vzniku v 60. letech 20. století projektem rozsáhlé exploatace, přesto nabízelo alespoň příslib přeměny oceánů na zdroj příjmů, který by mohl být použit k nápravě globální nerovnosti. Dnes ale přerozdělovací ambice ustoupily a ekonomický růst zůstává jedinou vůdčí hvězdou vládní hospodářské politiky. V obou případech, Nauru a Lucemburska, vládní aktéři poskytují zdůvodnění ve smyslu nezbytnosti, tj. těžba je prezentována jako způsob, jak udržet motor ekonomického růstu v chodu a jak překonat nedostatek přírodních zdrojů, a zároveň nabízí poněkud neurčité odkazy na přínos pro celé lidstvo. Není nabídnuto žádné konkrétní poslání, vize nebo alespoň věrohodný příběh, proč a jak vládou povolená těžba soukromými těžebními společnostmi může nejen odvrátit globální hrozící katastrofy v podobě stagnujícího růstu, vyčerpání přírodních zdrojů, přelidnění, ale také zlepšit životy bezprostředně obyvatel Nauru a Lucemburska.

Otázky rozdělení nákladů a přínosů spojených s kosmickou těžbou jsou bezpochyby velmi složitými, ale zdá se, že místo jejich efektivního řešení se aktivně apeluje přínosem pro lidstvo jako takové. Státy se v rámci mezinárodního práva stávají pouhými facilitátory soukromé těžby. Úmluva UNCLOS a Kosmická smlouva přiznávají státům především úlohu zajistit, aby soukromí aktéři dodržovali své zákonné povinnosti a minimalizovali škodu vyplývající z těžby. Přesto, jak je vidět v případech Nauru a Lucemburska, sponzorství těžařských společností v rámci Úmluvy UNCLOS a povolení kosmických aktivit v rámci Kosmické smlouvy se stávají příležitostí pro

[397] The 3rd Industrial Revolution Strategy Study for the Grand Duchy of Luxembourg, 2016, dostupná pod odkazem: www.troisiemerevolutionindustrielle.lu/wp-content/uploads/2016/11/TIR-CG_Luxembourg-Final-Report_Long-Version.pdf.

státy, jak přilákat těžařské společnosti do svých jurisdikcí. V dnešním vládním úsilí o ekonomický růst vlády využívají těchto příležitostí, i když jako sponzorující a autorizující státy podstupují potenciálně dalekosáhlá rizika odpovědnosti, zatímco přínosy z takových komerčních aktivit pro jejich obyvatelstvo zůstávají nejisté.

7. Artemis Accords a „společné dědictví lidstva“

Výše bylo představeno několik příkladů vnitrostátní právní úpravy soukromé těžby v kosmickém prostoru. Přes veškerou pokrokovost těchto dokumentů je zřejmé, že stále vyvolávají mnoho otázek a nejsou jednoznačně přijímány mezinárodním společenstvím. Za takové situace schopnost vnitrostátních zákonů o kosmické těžbě efektivně vyplnit mezery v existujícím kosmickém právu jsou omezené. Pravděpodobně v reakci na to Spojené státy navrhly další možný postup vývoje mezinárodního kosmického práva v podobě dokumentu, který není ani vnitrostátním zákonem, ale ani plnohodnotnou mezinárodní smlouvou, a tudíž představující jakýsi mezistupeň mezi uvedenými právními normami.

Dne 13. října 2020 podepsalo osm států – Austrálie, Itálie, Japonsko, Lucembursko, Kanada, Spojené arabské emiráty, Spojené státy a Velká Británie – prostřednictvím svých kosmických agentur 12 zásad pro spolupráci v civilním průzkumu a využití Měsíce, Marsu, komet a asteroidů, obecně známé jako Artemis Accords (dále též jen „Dohody“).[398] V následujících několika letech se k Dohodám postupně připojily další země: Francie, Mexiko, Rumunsko, Ukrajina, Bahrajn, Izrael, Nový Zéland, Rwanda, Brazílie, Nigérie, Saudská Arábie, Polsko, Singapur, Kolumbie a Jižní Korea, a současný počet signatářů se prozatím zastavil na čísle 23.[399]

Veškeré výhrady, které byly popsány v předešlých kapitolách ve vztahu k vnitrostátním zákonům o kosmické těžbě, se dají bezesporu aplikovat i na Artemis Accords. Hlavní výhradou vůči Dohodám je obhajitelná obava, že prezentovaná pravidla týkající se výzkumu a využívání Měsíce poslouží hlavně k udržení americké dominance a potažmo k podkopání základních principů mezinárodního kosmického práva. Přes veškerou kritiku[400] a nejednoznačnost Dohod však nabízejí velmi zajímavý pohled na výklad pojmu „společné dědictví lidstva“ ve vztahu ke kosmickému prostoru a nerostným surovinám vytěženým v něm.

V první řadě je nutno poznamenat, že Dohody výslovně uznávají existenci „společného dědictví lidstva“ ve vesmíru, nikoliv však samotný vesmír jako takové dědictví. Navíc dokonce potvrzují záměr signatářů toto dědictví zachovávat a „*přispívat k mnohostrannému úsilí o další rozvoj mezinárodních postupů a pravidel platných pro zachování společného dědictví ve vesmíru*“. Je to tedy poprvé v historii, kdy byla ochrana lidského dědictví v kosmickém prostoru zahrnuta do mezinárodní dohody.

---

[398] Zdroj: https://www.nasa.gov/specials/artemis-accords/img/Artemis-Accords-signed-13Oct2020.pdf.
[399] Zdroj: https://www.nasa.gov/specials/artemis-accords/index.html.
[400] Viz například https://www.scientificamerican.com/article/do-nasas-lunar-exploration-rules-violate-space-law/; nebo https://spacenews.com/russia-skeptical-about-participating-in-lunar-gateway/#:%7E:text=WASHINGTON%20%E2%80%94%20The%20head%20of%20Russia's,existing%20International%20Space%20Station%20partnership.

Na tomto místě je potřeba zdůraznit, že Artemis Accords, samozřejmě, nejsou závaznou mezinárodně právní normou v pravém smyslu slova. Nejedná se o smlouvu stanovující konkrétní povinnosti stran a instrumenty pro jejich vynucení v souladu s mezinárodním právem nebo Vídeňskou úmluvou o smluvním právu, zejména protože signatáři nejsou subjekty mezinárodního práva. V tomto smyslu je příznačný i výběr slova pro označení tohoto dokumentu. Anglický pojem „*accords*“ nebývá využíván pro označení mezinárodně-právních dokumentů, kde se spíše využívají termíny jako „*treaty*“, „*convention*“ nebo „*agreement*“. Jak bude popsáno níže, tvůrci Artemis Accords byli záměrně velmi opatrní při volbě konkrétních pojmů a formulací, aby se vyhnuli možným rozporům s existujícím kosmickým právem. Zdá se, že i volba samotného názvu tohoto dokumentu byla pečlivě promyšlena.

Jak je uvedeno v článku 1 Artemis Accords, Dohody pouze představují jistý politický závazek každého signatáře dodržovat zásady v nich obsažené, a to zejména prostřednictvím přijímání vhodných opatření, jako je plánování misí, a vhodného nastavení smluvních mechanismů se subjekty jednajícími jejich jménem. Článek 2 dále stanoví, že „*spolupráce týkající se průzkumu a využívání kosmického prostoru se uskutečňuje prostřednictvím vhodných nástrojů* [...] *Tyto nástroje by měly* [...] *zahrnovat příslušná ustanovení pro naplnění zásad obsažených v těchto dohodách*.“ Znamená to, že nehledě na nezávazný charakter Dohod, jsou v nich zakotveny velmi důležité právní aspekty moderního průzkumu kosmického prostoru, které vyvolávají vášnivé diskuse odborné veřejnosti a které v konečném důsledku mohou mít pozitivní vliv na přijetí univerzálních mezinárodně právních norem bezpodmínečně uznávaných všemi státy.

Artemis Accords byly původně představeny v květnu 2020[401] jako společné vnímání zásad zakotvených v Kosmické smlouvě. Podle autorů mají Dohody sloužit k vytvoření bezpečného a transparentního prostředí, které usnadní rozvoj průzkumu, vědy a komerční činnosti pro celé lidstvo. A skutečně, podíváme-li se na jednotlivá ustanovení Dohody, všude nalézáme propojení s Kosmickou smlouvou nebo přímý odkaz na ni. Například:

Článek 3 Dohod odráží článek IV Kosmické smlouvy a potvrzuje, že Měsíc a další nebeská tělesa budou používána „*výhradně pro mírové účely*.“

Článek 4 Dohod naplňuje článek XI Kosmické smlouvy, v němž se signatáři Dohod zavazují k transparentnosti a sdílení vědeckých informací.

Článek 6 Dohod rozvádí článek V Kosmické smlouvy a potvrzuje záměr signatářů dodržovat Dohodu o záchraně ve vesmíru.

[401] Viz například https://www.reuters.com/article/us-space-exploration-moon-mining-exclusi-idUSKBN22H2SB.

Článek 7 Dohod uznává důležitost registrace vesmírných objektů a zavazuje signatáře k plnění povinností stanovených v Úmluvě o registraci.

Článek 8 Dohod ještě jednou potvrzuje závazek signatářů sdílet vědecké údaje, což naplňuje jak článek XI, tak požadavek zakotvený v článku I Kosmické smlouvy stanovující, že státy při vědeckém bádání „*usnadňují a napomáhají mezinárodní spolupráci*".

Artemis Accords se však neomezují na pouhé potvrzení principů zakotvených v dnes již historických smlouvách. Snaží se překlenout některé mezery v nich obsažené, které se značně rozšířily s prudkým pokrokem technologií a příchodem nové reality, v níž o nerostné suroviny a jiné kosmické přírodní zdroje, které byly kdysi přístupné pouze suverénním státům, nyní mají zájem také ryze soukromí a komerční aktéři. Problematika těžby nerostných surovin vytěžených ve vesmíru je v Dohodách upravená v článku 10. Článek 11 je věnován souvisejícím otázkám nekonfliktního charakteru vesmírných aktivit. I v těchto pasážích se Dohody snaží zůstat v režimu Kosmické smlouvy. V článku 10 je zdůrazněno, že využití vesmírných zdrojů bude „*provedeno způsobem, který je v souladu s Kosmickou smlouvou*", a zároveň potvrzuje, že „*těžba kosmických přírodních zdrojů ze své podstaty nepředstavuje jejich přivlastnění si státem ve smyslu článku II Kosmické smlouvy*". Tímto signatáři transparentně vyslovují svůj dohodnutý výklad ustanovení o nepřivlastňování, která jsou závazná pro všechny smluvní státy Kosmické smlouvy.

Při definování nekonfliktního charakteru činností se Dohody do značné míry opírají o článek IX Kosmické smlouvy. Zaprvé, signatáři souhlasí s „*respektováním zásady náležitého ohledu*", což je právní koncept, který zůstává v praxi nevyzkoušený. Jediný soudní výklad pojmu „náležitý ohled", který současně existuje v mezinárodním právu, uvádí, že obsah vykládaného pojmu „*bude záviset na povaze práv náležejících* [...] [v budoucnu provozovatelům vesmírných činností], *jejich významu, rozsahu očekávaného škodlivého působení, povaze a významu provozovaných činností a dostupnosti alternativních přístupů*."[402]

Zadruhé, a co je důležitější, signatáři Artemis Accords v článku 11 odst. 4 se zavazují „*zdržet se jakýchkoli úmyslných činností, které by mohly způsobit škodlivé následky ostatním při provozování jejich činnosti v kosmickém prostoru*." Je to přísnější úprava než v článku IX Kosmické smlouvy, který nezakazuje škodlivé působení jako takové, ale pouze vyžaduje, aby smluvní strany před zahájením příslušné činnosti provedly vhodné konzultace.

Zároveň ovšem článek 11 zůstává jedním z nejkritizovanějších ustanovení Dohod. Pro předejití možným konfliktům mezi účastníky Dohod je nabídnuto zavedení tzv. bezpečnostních zón, například kolem měsíční základny nebo tam, kde dochází k těžební činnosti určitého státu.

[402] Judikát *Chagos Marine Protected Area Arbitration* (Mauricius vs. Spojené království), 2011, odst. 519. Dostupný pod odkazem: https://pca-cpa.org/en/cases/11/.

Samozřejmě na faktickou aplikaci tohoto článku si budeme muset nějakou dobu počkat, ovšem už teď se dá předpokládat, že se stát, v jehož prospěch bude zřízena příslušná bezpečnostní zóna, nemůže a nebude spoléhat pouze na příslib ostatních stran respektovat pomyslnou hranici bezpečnostní zóny. Zřejmě skutečně efektivní fungování bezpečnostních zón bude vyžadovat soubor opatření, které se na zemském povrchu používají k ochraně státních hranic. Toto už ovšem bude znamenat přímý rozpor se zásadou nepřivlastňování, ke které se Dohody hlásí.

Dohody přinášejí velmi vítané kroky kupředu. Za zmínku stojí zejména článek 5 Artemis Accords, který se věnuje tzv. interoperabilitě. Je to relativně nový koncept, v souladu s nímž signatáři vynaloží přiměřené úsilí k využití současných, a hlavně unifikovaných standardů pro vesmírnou infrastrukturu, zavedou takové standardy, pokud neexistují nebo jsou nedostatečné, a budou je dodržovat, což bezesporu posílí průzkum kosmického prostoru, vědecké objevy a komerční využití.[403] Pokrývají však Dohody mezery obsažené v Kosmické smlouvě úplně? Při definování pojmů jako „náležitý ohled" a „škodlivé působení" *a priori* vycházíme z toho, že objekty vypuštěné nebo již existující v kosmickém prostoru jsou stále funkční. Logicky ale vyvstávají následující otázky: Co to znamená mít „náležitý ohled" vůči objektu, který již funkční není a byl vyřazen z provozu? Můžeme „škodlivě působit" na otisk boty astronauta, zejména když tato stopa označuje místo, kde lidská bytost poprvé vstoupila na jiné nebeské těleso? Kosmická smlouva, ani žádný navazující dokument nikdy neuznal ani nestanovil, že by ve vesmíru byly objekty, možná dokonce celá místa, která vyžadují zvláštní ochranu, i když se nejedná o živé bytosti nebo funkční přístroje.

Autoři Artemis Accords se pokusili o zaplnění i této mezery, když do Dohod začlenili speciální článek, který se konkrétně věnuje lidskému dědictví v kosmickém prostoru. Článek 9.1 zní:

„*Signatáři mají v úmyslu zachovat vesmírné dědictví, které podle nich zahrnuje historicky významná místa přistání člověka nebo robota, artefakty, kosmické lodě a další důkazy o činnosti na nebeských tělesech v souladu se vzájemně vyvinutými standardy a postupy*."

Článek 9.2 dále upřesňuje:

„*Signatáři mají v úmyslu využít své zkušenosti podle těchto dohod k tomu, aby přispěli k mnohostrannému úsilí o další rozvoj mezinárodních postupů a pravidel platných pro zachování lidského dědictví v kosmickém prostoru.*"

[403] Podrobněji k tomu viz: https://spacewatch.global/2020/11/spacewatchgl-opinion-one-size-to-fit-them-all-interoperability-the-artemis-accords-and-the-future-of-space-exploration/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=spacewatchgl-opinion-one-size-to-fit-them-all-interoperability-the-artemis-accords-and-the-future-of-space-exploration&mc_cid=d8d9e333a7&mc_eid=7af0aa14a3.

Toto zdánlivě jednoduché ustanovení v sobě ukrývá jeden z nejdůležitějších principů „pozemského“ mezinárodního práva, který musíme i nadále prosazovat při budování komunit ve vesmíru, totiž že naše kulturní dědictví nám pomáhá překonávat vzájemné rozdíly a konflikty. Přes existenci okolo 200 různých států, z nichž každý má vlastní politické a ekonomické zájmy, 194 států přijalo Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.[404] To znamená, že téměř každý národ na Zemi souhlasí, že „*ubývání či zničení kterékoliv položky kulturního nebo přírodního dědictví představuje nenahraditelné ochuzení dědictví všech národů světa* [...]“. Všichni tedy chápeme, že naše společná historie a kultura umožnily vědecký pokrok, který nás nakonec přivedl k průzkumu kosmického prostoru.

Nejlepším příkladem dosud největšího technologického úspěchu lidstva může posloužit Měsíc. Byl svědkem prvního dopadu přístroje vytvořeného člověkem na povrch jiného nebeského tělesa (Luna 2 v roce 1959), prvního měkkého přistání na jiném nebeském tělese (Luna 9 v roce 1966) a prvních lidí, kteří kráčeli po povrchu jiného nebeského tělesa (Apollo 11 v roce 1969). Pravděpodobně neexistuje žádné univerzálnější dědictví než místa přistání na Měsíci, která představují významné milníky v historii lidstva a jenž jsou vyvrcholením snahy člověka toužícího po pokroku a objevování vesmíru. Můžeme s jistotou tvrdit, že se jedná o celosvětové kulturní dědictví.

Za pozornost stojí i skutečnost, jak široce autoři Dohod pojali článek 9. Neříká se v něm, že pouze signatáři Dohod budou navzájem chránit vesmírné dědictví. Implicitně se v něm uznává, že veškeré vesmírné dědictví patří všem lidem. Vesmírné dědictví tedy bude uznáno bez ohledu na to, kde ve vesmíru se nachází a kdo ho jako první objevil.

Dá se ale předpokládat, že při sepsání článku 9 Artemis Accords nešlo jeho autorům tolik o minulost, jako spíše o budoucnost. Může se stát, že tento článek bude uznán za nejdůležitější z celého dokumentu. Naše zkušenosti na Zemi naznačují, že se dokážeme spojit v jednotě a chránit kulturní a historické dědictví. A dnes poprvé několik států uznalo, že kulturní a historické dědictví existuje také v kosmickém prostoru. Může se to stát výchozím bodem pro mezinárodní konzultace, které nakonec odstraní veškeré nejistoty panující v kosmickém právu. Nemluvě o tom, že taková iniciativa bezesporu přispěje k zachování míst, která jsou nekonečnou inspirací nejen pro nadšence do vesmíru.

[404] Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 159/1991 Sb. ze dne 6. května 1991 o sjednání Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

II. Odpovědnost při těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru

8. Otázky odpovědnosti zejména při těžbě přírodních zdrojů v kosmickém prostoru z hlediska mezinárodního práva

Průzkum a využívání kosmického prostoru lidstvem je formováno mnoha aktéry včetně států, mezinárodních organizací a soukromých subjektů. Jejich interaktivní spolupráce, mimo jiné i v oblasti kosmické těžby, může způsobit i škodlivé následky pro třetí strany, včetně poškozování životního prostředí, produkce vesmírného odpadu nebo narušení signálů přenášených přes satelity, které souhrnně můžeme označit jako narušení kosmických systémů.

Kosmický systém zahrnuje všechna zařízení a uspořádání tvořící jeden fungující celek, například v případě telekomunikací zahrnující satelity, přenosy a pozemní stanice a související infrastrukturu. V případě kosmické těžby to bezpochyby budou těžební stroje, a to včetně pozemských továren vyrábějících tyto stroje, a veškerá infrastruktura bezprostředně v okolí těžby na příslušném nebeském tělese, ale rovněž i veškerá dopravní a skladovací infrastruktura v podobě přepravních kosmických lodí nebo autonomních skladišť či překladišť jak na nebeském tělese, kde probíhá těžba, tak na Zemi nebo i jinde v kosmickém prostoru.

V budoucnu kosmické systémy související s vesmírnou těžbou budou zahrnovat i mnohem komplexnější infrastrukturu zamířenou na zabezpečení životaschopnosti lidských bytostí spravujících a řídících těžební techniku na určitém vesmírném nalezišti. S ohledem na současný stav technologií se ale dá předpokládat, že v nejbližší době kosmická těžba kdekoliv v kosmickém prostoru bude řízena bezprostředně ze zemského povrchu. V takové situaci nejdůležitější úlohu bude hrát zajištění co nejkvalitnější komunikace mezi řídicím centrem na Zemi a těžební technikou na asteroidu, Měsíci nebo jiném nebeském tělese. Vesmírné telekomunikační technologie jsou zároveň velmi náchylné k potenciálnímu rušení.

Narušení kosmického sytému může mít různé podoby, např. *jammingu*, *spoofingu*, *piggybackingu* nebo kybernetického rušení. *Jamming* je záměrné rušení telekomunikačního signálu. *Spoofingový* útok je situace, kdy se osoba nebo program úspěšně identifikuje jako jiná falšováním dat, aby získala neoprávněnou výhodu. *Piggybacking* se týká praxe používání satelitního signálu jiné entity bez jejího souhlasu nebo vědomí. „Kybernetické rušení“ může zahrnovat ovládání různých prvků systému za účelem narušení, zfalšování nebo hackování komunikačních sítí, řídicích systémů a užitečného nákladu nebo zasahování do pozemní infrastruktury, včetně řídicích center.[405]

[405] LIVINGSTONE, D. a LEWIS, P. *Space, the Final Frontier for Cyber Security?* Chatman House, 2016. Dostupný pod odkazem: https://www.chathamhouse.org/publication/space-final-frontier-cybersecurity.

Existuje mnoho zatím utajených i veřejně známých příkladů narušení kosmických systémů státními i nestátními aktéry. Například v roce 2007 Tygři osvobození Tamilského Ílamu se sídlem na Srí Lance pirátsky narušili signál satelitního transpondéru INTELSAT,[406] který později zneužívali k vysílání vlastního propagandistického vysílání po dobu dvou let.[407] Podobné škodlivé rušení se stává stále větším problémem, a bude-li namířeno proti telekomunikační soustavě zajišťující spojení s těžební či přepravní technikou, může mít vážné politické, sociální, vojenské a ekonomické důsledky. Představuje totiž obrovskou výzvu a může bránit vojenskému, civilnímu a komerčnímu využití tím, že narušuje aplikace fungující na základě kosmických technologií, což zpravidla způsobuje i obrovské finanční ztráty.

Vzestup nestátních subjektů zasahujících do kosmických systémů také představuje výzvu pro aplikaci stávajícího mezinárodního práva a vyvolává otázky, zda a jak mohou státy jako klíčoví aktéři a subjekty v mezinárodním právu nést odpovědnost a ručit za činnost nestátních aktérů v kosmickém prostoru, včetně otázek sdílené odpovědnosti a ručení mezi různými subjekty.

V roce 1967, při podpisu Kosmické smlouvy, byly státy uznány za přední aktéry mezinárodního kosmického práva, protože to byly právě státy, které zpravidla měly přístup do kosmického prostoru k jeho využití a průzkumu.[408] S tím, jak se však finanční a technologické překážky pro přístup do vesmíru a potažmo využívání vesmíru postupem času odstraňovaly, se kosmický prostor stal dosažitelným i pro nestátní subjekty, včetně komerčních společností, občanských sdružení, akademických institucí a soukromých osob, nevyjímaje teroristických a extremistických organizací.[409] Se vstupem soukromých společnosti na kosmický trh se nepočítalo ani při přípravě ostatních hlavních smluv o vesmíru, které nyní tvoří režim mezinárodního kosmického práva. Kromě toho zvýšená dostupnost vesmíru znamená, že nestátní subjekty s nekalými motivy mohou využívat vesmírné technologie k nedovolené činnosti a zasahování do státních zájmů a zájmů jiných nestátních aktérů.

Při zvažování odpovědnosti a ručení za škodlivé rušení kosmických systémů je ve hře několik protínajících se normativních režimů, včetně vnitrostátního práva, režimu mezinárodního kosmického práva, režimu ITU a principu odpovědnosti státu podle Návrhu právní úpravy odpovědnosti států za mezinárodněprávní delikty (dále jen „ARSIWA“)[410]. Kosmická smlouva stanoví základ rámce mezinárodního kosmického práva a Úmluva o odpovědnosti za škodu ve

[406] https://spacenews.com/intelsat-vows-stop-piracy-sri-lanka-separatist-group/.
[407] https://www.files.ethz.ch/isn/124638/espi%20perspectives%2017.pdf.
[408] Viz poznámka pod čarou č. 119.
[409] REINALDA, B. *The Ashgate Research Companion to Non-State Actors*. Ashgate, 2011.
[410] Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts. Dostupné pod odkazem: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf.

vesmíru to rozšiřuje tím, že stanoví případy uplatnění absolutní odpovědnosti za škodu nebo odpovědnosti za zavinění. Současně režim ITU stanoví podrobný rámec upravující aspekty odpovědnosti státu ve vztahu k rádiové komunikaci, což může být uplatněno i na jiné kosmické systémy včetně těch souvisejících s kosmickou těžbou. Mezitím se princip odpovědnosti státu podle ARSIWA použije tam, kde odpovědnost vyplývá z mezinárodně protiprávního jednání (deliktu), které lze přičíst státu. Často se tyto režimy aplikuji zcela odděleně, a proto je nejasné, jak mohou fungovat společně zejména tam, kde do hry vstupují nestátní subjekty.[411] Níže se budeme zabývat různými scénáři, abychom dokázali určit, zda a jak se výše uvedené právní režimy dají uplatnit.

Kromě výše uvedeného prozkoumáme sdílenou odpovědnost a sdílené ručení podle Kosmické smlouvy a Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru mezi čtyřmi skupinami aktérů: mezi vypouštějícími stavy; mezi mezinárodní organizací a jedním nebo více vypouštějícími státy; mezi vypouštějícím státem a soukromým subjektem; a nakonec jeden zcela konkrétní případ mezi Evropskou unií a jejími členskými státy a/nebo soukromými stranami v souvislosti s programem *Galileo*.

8.1. Mezinárodně právní rámec pro odpovědnost a ručení v kosmickém prostoru

8.1.1. „Odpovědnost“ a „ručení“ obecně

„Mezinárodní odpovědnost“ podle obecného mezinárodního práva „*je nezbytným důsledkem práva*“, protože „*všechna práva mezinárodního charakteru zahrnují mezinárodní odpovědnost*.“[412] Vztahuje se k povinnosti státu dohlížet na činnosti prováděné státem nebo „*kýmkoli pod jeho jurisdikcí, v souladu s mezinárodním právem*.“[413] Mezinárodní odpovědnost předpokládá, že porušení mezinárodního závazku má za následek odpovědnost příslušného státu.[414] Formy mezinárodní odpovědnosti můžeme dohledat v článku VI Kosmické smlouvy, v Dohodě o Měsíci, ve Smlouvě o Antarktidě a v Úmluvě UNCLOS. Taková mezinárodní odpovědnost vzniká, i když žádná škoda nebo újma nebyla způsobena. Takový systém především zaručuje udržování mezinárodního pořádku než spravedlivé odškodnění obětí.

---

[411] HOUSEN-COURIEL, D. *Disruption of Satellite Transmissions Ad Bellum and In Bello: Launching a New Paradigm of Convergence*. 45:3 Israel Law Review, 2012.

[412] Judikát *Spanish Zone of Morocco Claims* (Velká Británie vs. Španělsko), 1925, 2 UNRIAA 615. Dostupný pod odkazem: https://legal.un.org/riaa/volumes/riaa_II.pdf. Dále viz poznámka pod čarou č. 119.

[413] HERTZFELD, H. *A Guide to Space Law Terms*. Space Policy Institute, George Washington University and Secure World Foundation, prosinec 2012. Dostupný pod odkazem: http://swfound.org/media/99172/guide_to_space_law_terms.pdf.

[414] Viz poznámka pod čarou č. 119.

Mezitím „mezinárodní ručení“ nebo též „odpovědnost za škodu“ je spíše povinností státu „*kompenzovat jinému státu jakoukoli újmu, která je způsobena lidem nebo majetku tohoto druhého státu*.“[415] Běžně jsou státy odpovědné za činy, které lze přičíst jim nebo úředníkům v oficiální funkci přímo jednajícím jménem příslušného státu.[416] Podle mezinárodně právního režimu vyplývá mezinárodní ručení z článku VII Kosmické smlouvy a je dále rozvedeno zejména v článcích II, III a IV Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru.

V kontextu kosmického práva, jak bude nastíněno níže, se zdá, že odpovědnost a ručení za jednání nestátních subjektů je mnohem rozsáhlejší než ve většině jiných právních režimech a za určitých okolností by mohla být přenesena na státy, což je v mezinárodním právu neobvyklé.[417]

I když se pojmy „odpovědnost“ a „ručení“ v kosmickém právu používají zaměnitelně, a navíc mezi nimi řada jazyků, včetně například českého překladu Kosmické smlouvy, nedělá rozdíl, v zájmu jasnosti budeme v této kapitole používat termín „ručení“ pro označení pravidel kosmického práva, která upravují důsledky porušení mezinárodního kosmického práva, jako *lex specialis*.

8.1.2. Režim odpovědnosti za škodu podle mezinárodního kosmického práva

Před rokem 1957 odborníci na mezinárodní právo navrhli režim absolutní odpovědnosti za škodu způsobenou kosmickými objekty osobám nebo majetku na Zemi.[418] Po sérii prvních startů v 60. letech 20. století tento konstrukt prosadili diplomaté, kteří se mimo jiné zabývali i kodifikací vhodného režimu odpovědnosti za škodu, jelikož části padajících úlomků startovacích raket hrozily způsobením značné škody.[419] Při využívání kosmického prostoru pro sociální, ekonomické a národní bezpečnostní aktivity se obecně uznává, že riziko škody by nemělo být přenášeno z původce rizika na širokou veřejnost, s výjimkou určitých okolností, kdy vypouštějící stát získává vlastní výhodu z takových aktivit. Otázky náhrady škody v tomto kontextu by však byly řešeny podle vnitrostátního práva prostřednictvím žaloby proti státu.

V roce 1962, kdy UNCOPUOS začal vyvíjet režim odpovědnosti a ručení v kosmickém prostoru, byly prozkoumány různé návrhy a UNCOPUOS uznal potřebu nalezení správné rovnováhy mezi právem mírového využívání vesmíru a povinností náhrady škody způsobené nebezpečným charakterem činností v kosmickém prostoru. Jednání o Úmluvě o odpovědnosti za

[415] Viz poznámka pod čarou č. 413.
[416] Viz poznámka pod čarou č. 24.
[417] Viz poznámka pod čarou č. 24.
[418] Viz například DEMBLING, P. *A Liability Treaty for Outer Space Activities*. American International Law Review 33, 1970; MANDL, V. *Das Weltraumrecht: Ein Problem Der Raumfahrt*. J. Bensheimer, 1932.
[419] Viz předchozí poznámka pod čarou.

škodu ve vesmíru byla tak kontroverzní, že zaměstnala právní podvýbor UNCOPUOS na celých devět let.[420] Většina států se od počátku shodla na tom, že státy musí nést mezinárodní odpovědnost za národní aktivity ve vesmíru. Tento konstrukt vznikl jako kompromis mezi Spojenými státy, které upřednostňovaly neomezené využívání kosmického prostoru soukromými subjekty, a Sovětským svazem, který obhajoval zákaz neřízeného přístupu soukromých společností do vesmíru.[421] Příslušný stát měl byl uznán odpovědným za způsobenou škodu bez ohledu na skutečnost, zda byla škoda způsobena v důsledku mezinárodně právního deliktu, nebo zda byla způsobena přímo státem či nestátním subjektem. Odpovědnost za škodu podle mezinárodního kosmického práva může dokonce vzniknout i v případě jednání v souladu s právem, což je obvykle případ vysoce rizikových a velmi nebezpečných činností, kterými vesmírné činnosti bezpochyby jsou.[422]

Následně na základě řady rezolucí OSN se Kosmická smlouva a Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru staly základem režimu odpovědnosti a ručení v mezinárodním kosmickém právu.[423] Tvůrci Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru vycházeli z dalších zvláštních právních režimů upravujících například námořní dopravu, letadlovou dopravu[424] nebo atomovou energii,[425] z nichž všechny ukládají odpovědnost za škodu bez zavinění.[426] Podle Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru musí žalobci pouze prokázat, že škoda určitému objektu na zemi nebo za letu byla způsobena kosmickým objektem, a nemusí prokazovat nedbalost nebo úmyslné protiprávní jednání žalovaného státu. Tento režim absolutní odpovědnosti za škodu byl zvolen kvůli jedinečným okolnostem kosmických aktivit, rychlosti technologického pokroku a rozmanitosti možných nepředvídatelných okolností kosmických misí.[427] To znamená, že je vyloučena možnost námitky neexistence zavinění nebo jakékoli jiné námitky, včetně vyšší moci. Tento přístup, který se obvykle používá v případech smluvní občanskoprávní odpovědnosti u

[420] JENNINGS, R. a WATTS, A. *Oppenheim's International Law, vol 1: Peace*. Deváté vydání, Longman, 2008.
[421] PEDRAZZI, M. *Outer Space, Liability for Damage*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford University Press, 2008.
[422] WIEWIOROWSKA, K. *Some Problems of State Responsibility in Outer Space Law*. Journal of Space Law, 1979.
[423] Viz poznámka pod čarou č. 292 nebo 422.
[424] Například Úmluva o škodě způsobené na povrchu cizím letadlem třetím osobám ze dne 7. října 1952, účinná od 4. února 1958, stanoví že „*každá osoba, která utrpí škodu na povrchu, má nárok na odškodnění pouze po prokázání toho, že škoda byla způsobena letadlem za letu nebo jakoukoli osobou nebo věcí, která z něj spadla*".
[425] Například Mezinárodní úmluva o civilní odpovědnosti za jadernou škodu ze dne 21. května 1963, účinná od 12. listopadu 1977; Úmluva o odpovědnosti vůči třetím osobám v oblasti jaderné energetiky ze dne 29. července 1960, účinná od 1. dubna 1968 nebo Úmluva o odpovědnosti provozovatelů jaderných lodí ze dne 25. května 1962, v jejímž článku II je stanoveno, že „*provozovatel jaderné lodi je plně odpovědný za jakoukoli jadernou škodu, pokud se prokáže, že taková škoda byla způsobena jadernou nehodou s jaderným palivem nebo radioaktivními produkty nebo odpady, které byly na takové lodi vyprodukovány*".
[426] CRAWFORD, J., PELLET, A. a OLLESON, S. *The Law of International Responsibility*. Oxford Commentaries on International Law, 2010.
[427] GOLDIE, L. F. E. *Liability for Damage and the Progressive Development of International Law*. 14 International & Comparative Law Quarterly, 1965. Viz také poznámka pod čarou č. 292.

nebezpečného provozu, je poměrně neobvyklý ve vztahu ke státnímu ručení v kontextu mezinárodního práva. Na tento režim následně navázala i Komise pro mezinárodní právo (dále jen „ILC“) při vypracovávání ARSIWA.[428]

Kosmická smlouva stanoví, že příslušný stát ponese mezinárodní odpovědnost za národní aktivity prováděné v kosmickém prostoru tímto státem nebo nestátními subjekty spadajícími do jeho jurisdikce. V důsledku toho mají státy povinnost takové aktivity licencovat a neustále dohlížet na to, aby byly v souladu s mezinárodním kosmickým právem a obecně jinými mezinárodně právními závazky příslušného státu.[429] Rozsah toho, co je považováno za „národní aktivity“, není jasný a vědci mají na tuto záležitost různé názory. Běžně prosazovaný výklad je, že tento pojem automaticky zahrnuje i všechny soukromé aktivity, a to proto, že veškerá činnost, ať už je prováděna státy nebo nestátními subjekty, je považována za vládní aktivity zahrnující přímou odpovědnost státu.[430] Tento přístup se liší od principu odpovědnosti státu podle ARSIWA.[431] Kromě toho musí státy uchovávat registr vypuštěných kosmických objektů a ponechat si nad nimi jurisdikci a kontrolu.[432] V důsledku toho mohou nastat situace, kdy vícero státům, které nad to přijaly i vnitrostátní právní předpisy upravující činnost ve vesmíru, vznikne povinnost autorizace a dohledu nad činností nestátních subjektů, což může vyústit ve zmatek, nadměrnou regulaci a znehodnocení investic soukromých společností do kosmického průmyslu, mimo jiné i v oblasti těžby kosmických nerostných surovin.

Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 59/115 vyzývá státy k tomu, aby zvážily přijetí vnitrostátních zákonů, které by povolily a usnadnily dohled nad kosmickými aktivitami nestátních subjektů spadajících pod jejich jurisdikci.[433] V tomto smyslu státy zaujaly různé přístupy k definování své jurisdikce. Například zákon Spojeného království o vesmíru z roku 1986 používá osobní jurisdikci, která se vztahuje na všechny státní příslušníky, fyzické i právnické osoby.[434] Rozsáhlejší přístup je stanoven již zmíněným Zákonem USA o komerčním vesmíru, který se aplikuje jak na americké občany, tak i na jakoukoli jinou osobu vyvíjející kosmickou činnost ve Spojených státech. Podle článku IV Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru ručí vypouštějící státy mezinárodně za způsobení škody kosmickými objekty na fyzických nebo právnických osobách, ke kterému dochází na zemi, ve vzdušném prostoru nebo v kosmickém prostoru. Toto

[428] HURWITZ, B. A. *State Liability for Outer Space Activities in Accordance with the 1972 Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects*. Martinus Nijhoff, 2002.
[429] Kosmická smlouva, článek VI.
[430] Viz poznámka pod čarou č. 292.
[431] Viz poznámka pod čarou č. 421.
[432] Kosmická smlouva, článek VIII.
[433] Viz poznámka pod čarou č. 54.
[434] Dostupný pod odkazem: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/38/contents.

ustanovení ilustruje široký základ pro stanovení zavinění bez jakéhokoli požadavku na protiprávní jednání ve více doménách. Není však jasné, zda by potenciálně ručící stát mohl být zproštěn odpovědnosti za škodu nebo jak to může v praxi fungovat.[435] V Úmluvě o odpovědnosti za škodu ve vesmíru je „vypouštějící stát“ “ definován jako „*stát, který vypouští nebo obstarává vypuštění kosmického objektu*“ nebo „*stát, z jehož území nebo zařízení je kosmický objekt vypouštěn*“.[436] Někteří tvrdí, že tato koncepce vypouštějícího státu účinně zakládá „osobní jurisdikci“ nad jednotlivci, právnickými osobami nebo soukromými společnostmi majícími státní příslušnost za účelem uplatnění ručení tam, kde neplatí místní příslušnost.[437]

Abychom dále definovali klíčové pojmy používané v Úmluvě o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, „kosmický objekt“ zahrnuje „*součásti kosmického objektu, stejně jako jeho nosnou raketu a její součásti*.“[438] V tomto kontextu není zcela jasné, jak daleko sahá výklad pojmu „součásti“ a zda se má chápat tak, že zahrnuje vesmírný odpad, tj. například již nefunkční satelity nebo fragmentované části pocházející ze zničeného těžařského nářadí či strojů.[439] „Škoda“, která je předpokladem vzniku ručení,[440] je definována jako „*ztráta života, zranění osob nebo jiné ublížení na zdraví; nebo ztráta či poškození majetku státu nebo osob, fyzických či právnických, nebo majetku mezinárodních mezivládních organizací.*“[441] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru používá široké termíny, které lze aplikovat na různé technologicky se vyvíjející kosmické objekty, které jsou schopny způsobit narušení kosmických systémů.[442] I když neexistují žádné veřejně známé případy rušení, které by přímo způsobovalo zranění nebo smrt, potenciálně by mohl být vznesen nárok podle Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, pokud škodlivé rušení způsobí například neúčinnost nouzových oznámení nebo systémů řízení komerčního letového provozu. V kontextu kosmické těžby se může jednat o narušení spojení s těžařskými stroji nebo jejich zničení či poškození. To vše může mít za následek narušení finančních transakcí, čímž bude způsoben chaos, panika, násilí a vznik související škody, kterou už bude možné dostatečně určitě vyčíslit. Za pozornost stojí skutečnost, že mimo kontext kosmického práva se Světová organizace duševního vlastnictví domnívá, že satelitní přenosy jsou majetkem, a proto podléhají vlastnickým právům.[443] Teoreticky tak můžeme dovozovat, že v úvahu připadá i vznik nehmotné škody při

[435] Viz poznámka pod čarou č. 421.
[436] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek I odst. (c).
[437] Viz poznámka pod čarou č. 292.
[438] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek I odst. (d).
[439] Viz poznámky pod čarou č. 292, 421 nebo 428.
[440] Viz poznámka pod čarou č. 422.
[441] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek I odst. (a).
[442] Viz poznámka pod čarou č. 422.
[443] Příručka Světové organizace duševního vlastnictví dostupná pod odkazem: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/489/wipo_pub_489.pdf.

porušení takových práv. Zdá se však, že Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru se zaměřuje pouze na fyzickou škodu způsobenou kosmickým objektem, která pro stanovení odpovědnosti za takovou škodu vyžaduje „*dostatečně přímou*“ příčinnou souvislost.[444] Takovou dostatečně přímou příčinnou souvislost může být obtížné stanovit tam, kde je složité určit, kdo je původcem škodlivého rušení, což se bude s rostoucím počtem subjektů vyvíjecích činnost v kosmickém prostoru pouze zhoršovat.

Bavíme-li se o škodě způsobené objektem nacházejícím se ve vesmíru, musíme především určit, kde se škoda skutečně projevila, tj. povrch Země, letadlo za letu nebo jiné místo, abychom uvažovali o uplatnění buď absolutní odpovědnosti za škodu nebo režimu založeného na zavinění. Totiž znakem odlišujícím ručení v mezinárodním kosmickém právu od pravidel stanovených v ARSIWA, je skutečnost, že první je založeno na absolutní odpovědnosti států za škodu způsobenou vesmírným objektem na povrchu Země nebo letadlu za letu.[445] Avšak v případě, že škoda vznikla jinde než na zemském povrchu, tedy škoda byla způsobena kosmickému objektu samotnému nebo osobám či majetku na jeho palubě, a to v důsledku provozu kosmického objektu jiného státu, existence a rozsah ručení tohoto státu se určuje na základě skutečného zavinění.[446] To se opět liší od obecného režimu stanoveného ILC,[447] která svůj koncept odpovědnosti zakládá na protiprávnosti (deliktní odpovědnost). A konečně podle principu „reparace“ musí původce škody „*uvést osobu, fyzickou nebo právnickou, stát nebo mezinárodní organizaci, jejímž jménem je nárok předložen, do stavu, který by existoval, kdyby ke škodě nedošlo*.“[448]

Další konkrétní aspekt mezinárodního ručení založeného mezinárodním kosmickým právem se týká vypořádání nároků prostřednictvím diplomatických jednání.[449] Pokud nelze mezi dotčenými aktéry dosáhnout urovnání, musí o opodstatněnosti nároku na odškodnění rozhodnout Komise pro nároky zřízená podle Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, která musí určit výši náhrady splatné za podmínek stanovených v Úmluvě o odpovědnosti za škodu ve vesmíru. Rozhodnutí Komise pro nároky je konečné a závazné pouze tehdy, pokud se tak strany dohodly.[450] Tyto mezinárodně dohodnuté postupy ale doposud nebyly využity. Případ *Cosmos 954*, kdy se v roce 1978 nad severozápadní Kanadou rozpadl sovětský jaderný satelit a troskami kontaminoval velké množství území, byl vyřešen prostřednictvím diplomatických jednání.[451]

[444] Viz poznámka pod čarou č. 421.
[445] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek II.
[446] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek III.
[447] Viz poznámka pod čarou č. 410, Část II, Kapitola I.
[448] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek XII.
[449] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek IX.
[450] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek XIX odst. (2).
[451] MALANCZUK, P. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. 7 vydání, Routledge, 1997.

A konečně, vzhledem k tomu, že režim ručení se vztahuje na škodu způsobenou vypuštěnými kosmickými objekty, zdá se, že režim ručení se může aplikovat pouze na škodu způsobenou rušivými prostředky z vesmíru. Tento koncept je podobný přístupu k přeshraniční škodě, jak vyplývá z judikátu *Trail Smelter a Corfu Channel*, se kterým se tvůrci Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru před jejím sepsáním podrobně seznámili.[452] Je zajímavé, že Sovětský svaz zpočátku tvrdil, že žádná úmluva o odpovědnosti za škodu není vyžadována kvůli existenci obyčejových mezinárodněprávních pravidel odpovědnosti za přeshraniční škodu, stanovených právě v tomto judikátu.[453] Tyto závěry vzala v úvahu i ILC během přípravy Návrhu právní úpravy prevence vzniku přeshraniční škody způsobené nebezpečnými činnostmi.[454] Přestože se uvedené závěry týkají škody pocházející z určitého teritoria na zemském povrchu, za použití analogie by se daly aplikovat i na škodu způsobenou kosmickému systému s původem v jiném státě.[455]

Mezinárodní režimy odpovědnosti a ručení podle mezinárodního kosmického práva jsou složité. Jak však tato analýza ukázala, přes veškerou složitost režimu vesmírného ručení se zdá, že má pouze omezené použití na případy rušení způsobeného kosmickým objektem nacházejícím se ve vesmíru, tj. v našem případě objektem provádějícím těžbu nerostných surovin na určitém nebeském tělese.

8.1.3. Aplikace režimu odpovědnosti za škodu podle mezinárodního kosmického práva v praxi

Vzhledem k tomu, že režim absolutní odpovědnosti za škodu se vztahuje pouze na škodu způsobenou kosmickými objekty, které jsou vypuštěny, zdá se, že nároky lze uplatnit pouze v případě, že škoda způsobená škodlivým rušením pochází z objektu ve vesmíru. Jak bylo zdůrazněno výše, škodlivé rušení způsobené z vesmíru, může mít za následek odpovědnost více států za škodu způsobenou buď v rámci absolutního systému odpovědnosti za škodu nebo ručení založeného na zavinění. Státy, které jsou označovány jako „vypouštějící stát“, jsou odpovědné za vykonávání průběžného dozoru a kontroly nad kosmickými aktivitami. Pokud stát plní své povinnosti dozoru a kontroly, bude schopen zmírnit potenciální škodu a omezí svou odpovědnost za takovou škodu pouze v režimu odpovědnosti za zavinění.[456] Vzhledem ke skutečnosti, že režim

[452] Judikát *Trail Smelter* (Spojené státy vs. Kanada), 1941, dostupný pod odkazem: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_III/1905-1982.pdf. Judikát *Corfu Channel* (Velká Británie vs. Albánie), 1949, dostupný pod odkazem: https://www.icj-cij.org/en/case/1.

[453] Viz poznámka pod čarou č. 292.

[454] Draft Articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with Commentaries, UN Doc A/56/10, 2001, článek 148.

[455] Viz předchozí poznámka pod čarou, články 150 a 151.

[456] Viz poznámka pod čarou č. 292.

absolutní odpovědnosti za škodu podle mezinárodního kosmického práva se vztahuje pouze na škodou způsobenou kosmickým objektem nacházejícím se ve vesmíru, případy, kdy ke škodlivému rušení dochází z povrchu Země, i když toto rušení ovlivňuje provoz vesmírných objektů a/nebo jejich přenosy, se posoudí pouze na základě obecného mezinárodního práva.

Procesně, pokud vznikne nárok, musí být vznesen diplomatickou cestou v určené lhůtě. V obecném mezinárodním právu je stanoveno, že nárok jménem poškozeného státního příslušníka může vznést pouze stát.[457] Nárok mohou uplatnit i více států, které jsou oběťmi, včetně států, jejichž obyvatele nebo území utrpěly škodu. To chrání před použitím diplomatické ochrany k vyhnutí se odpovědnosti, přičemž konkrétní vznesení nároků je na uvážení státu.[458] A konečně, neexistuje žádná povinnost vyčerpání všech možných „opravných prostředků" před vznesením nároku.[459] Nárok může být vznesen na více fórech současně, ovšem „dvojí náhrada škody" za stejný incident je podle mezinárodního obyčejového práva zakázána.[460]

Jak již bylo naznačeno výše, přes různé příklady škody způsobené vesmírným odpadem[461] byla Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru skutečně v praxi uplatněna pouze jednou. Odkazovalo se na ni v žalobě v souvislosti s incidentem, ke kterému došlo 24. ledna 1978, kdy sovětská vojenská družice *Cosmos 954* zasáhla sever kanadského území a zanechala trosky v Severozápadních teritoriích, Albertě a Saskatchewanu. Zpočátku Kanada trvala na úhradě nákladů na nápravu od Sovětského svazu podle Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, protože části trosek byly radioaktivní. Kromě použití argumentů podle Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru Kanada se domáhala uplatnění absolutní odpovědností za škodu způsobenou vysoce rizikovými aktivitami jako obecného principu mezinárodního práva.[462] Kanada také tvrdila, že vstup družice do kanadského vzdušného prostoru byl porušením suverenity Kanady, zřejmě spoléhaje na princip odpovědnosti za mezinárodně protiprávní činy podle obecného mezinárodního práva. Vzhledem k odlehlosti zasaženého území však nedošlo k žádné skutečné škodě na osobách či majetku v užším slova smyslu, přesto ale Kanada tvrdila, že existuje nebezpečí v podobě radioaktivních úlomků, což představuje škodu podle Úmluvy o odpovědnosti za škodu

[457] Viz poznámka pod čarou č. 418. Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, články IX a X.
[458] Viz poznámka pod čarou č. 426.
[459] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek XI odst. (1). Viz též poznámka pod čarou č. 426.
[460] Judikát *Factory at Chorzow* (Německo vs. Polsko), 1925. Dostupný pod odkazem: https://jusmundi.com/en/document/decision/en-factory-at-chorzow-merits-judgment-thursday-13th-september-1928.
[461] Viz poznámka pod čarou č. 428.
[462] Letter of the Canadian Secretary of State for External Affairs ze dne 23. ledna 1979, dostupný pod odkazem: https://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_3/3-2-2-1_e.html. Statement of Claim, článek 22.

ve vesmíru.[463] Nakonec po třech letech byl spor urovnán diplomatickými jednáními bez odkazu na Úmluvu o odpovědnosti za škodu ve vesmíru. Formální dohoda mezi oběma zeměmi byla podepsána dne 2. dubna 1981.[464] Sovětský svaz souhlasil s tím, že zaplatí Kanadě 3 miliony dolarů, tj. polovinu původně požadované částky. Tento incident vyústil v zahrnutí některých principů do rezoluce Valného shromáždění OSN týkající se vesmírných jaderných aktivit. I když je toto prohlášení nezávazné, přispělo k pochopení a vyjasnění odpovědnosti podle Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru.[465] Incident *Cosmos 954* ukazuje potenciální složitost režimu odpovědnosti za škodu podle mezinárodního kosmického práva, a to i v relativně jasném případě. Naznačuje také existenci celé řady dalších a potenciálně výhodnějších mezinárodně právních instrumentů pro uplatnění nároku. A konečně, jelikož tento postup byl od svého vzniku v roce 1972 jen zřídka zmiňován, je obtížné plně pochopit jeho aplikaci nebo užitečnost v praxi. Zdá se tedy, že je v nebezpečí být překonán principy obecného mezinárodního práva.[466]

8.2. Režim odpovědnosti podle právního rámce ITU

Veškeré aktivity lidstva v kosmickém prostoru jsou bytostně závislé na komunikaci mezi kosmickými objekty a pozemskými řídicími centry a mezi kosmickými objekty navzájem. Enormně důležitá je komunikace i pro kosmickou těžbu, zejména uvažujeme-li o samotném začátku této kosmické činnosti, kdy bude těžba prováděna dálkově pomocí specializovaných strojů. Není tudíž možné uvažovat o právních režimech týkajících se interference s kosmickými systémy, a potažmo i odpovědnosti, aniž bychom vzali v úvahu i mezinárodní telekomunikační právo. ITU je technická agentura OSN, která reguluje mezinárodní koordinaci informačních a telekomunikačních technologií. Byla založena ještě v roce 1865 a v současné době jsou jejími členy 193 zemí a více než 700 soukromých subjektů a akademických institucí. ITU přiděluje globální rádiové spektrum, koordinuje a reguluje využívání elektromagnetického spektra, přiděluje orbitální sloty satelitům na geostacionární oběžné dráze a zakazuje „škodlivé rušení“. Přitom je pozoruhodné, že článek 48 Ústavy ITU poskytuje výjimku pro vojenská rádiová zařízení. Přímo vyjímá „služby národní obrany“ z pravidel a předpisů ITU.[467] Právní režim ITU vykládá

[463] Letter of the Canadian Secretary of State for External Affairs ze dne 23. ledna 1979, dostupný pod odkazem: https://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_3/3-2-2-1_e.html. Viz také BREARLY, A. *Reflections upon the Notion of Liability: The Instances of Kosmos 954 and Space Debris*. Journal of Space Law, 2008.

[464] Protokol mezi vládou Kanady a vládou Sovětského svazu ze dne 2. dubna 1981. Dostupný pod odkazem: http://www.spacelaw.olemiss.edu/library/space/International_Agreements/Bilateral/1981%20Canada-%20USSR%20Cosmos%20954.pdf.

[465] Viz poznámka pod čarou č. 51. Viz také poznámka pod čarou č. 421.

[466] Viz poznámka pod čarou č. 426.

[467] Constitution of the International Telecommunication Union ze dne 22. prosince 1992, účinná od 1. července 1994 (dále jen „Ústava ITU“).

pojem „telekomunikace“ jako „*jakýkoli přenos, vysílání nebo příjem znaků, signálů, psaní, obrazů a zvuků nebo údajů jakékoli povahy prostřednictvím drátu, rádia, optických nebo jiných elektromagnetických systémů*“.[468]

Přitom „škodlivé rušení“ znamená „*rušení rádiového signálu, které ohrožuje funkci rádiové služby nebo vážně zhoršuje, brání nebo opakovaně přerušuje radiokomunikační službu provozovanou v souladu s Radiokomunikačním řádem ITU*.“[469] Článek 45 Ústavy ITU zakazuje škodlivé rušení[470] a stanoví, aby jej státy v rámci své jurisdikce zakázaly. Zákaz rušení je založen na reciprocitě mezi těmi, kdo působí v režimu ITU.[471] Režim ITU nerozlišuje mezi úmyslným a neúmyslným rušením. Radiokomunikační řád ITU hraje důležitou roli při zajišťování provozu radiokomunikačních služeb bez rušení. Nastiňuje také mechanismy řešení tam, kde k rušení dochází, vyžadující oznámení a zastavení škodlivého rušení prostřednictvím dvoustranných jednání.[472] Pokud jednání selžou, státy si mohou vybrat arbitráž[473] nebo jiný druh řešení sporů,[474] ačkoli žádný povinný mechanismus řešení sporů není stanoven. Dodržování ustanovení ITU o urovnávání tam, kde dochází k rušení, závisí na dobré vůli a spolupráci a státy mají tendenci dohodnutý rámec dobrovolně a ve vlastním zájmu dodržovat, aby zachovaly svou možnost využívání spektra. Avšak tam, kde je obtížné určit původce rušení, je neméně obtížné určit i potřebná nápravná opatření. V důsledku toho je právní režim ITU při zamezení škodlivému rušení jen velmi málo účinný.

Postrádaje účinné donucovací mechanismy, se ITU pokoušela přinutit státy, aby zamezily škodlivému rušení pocházejícímu z jejich územím prostřednictvím zveřejnění informací o konkrétních případech rušení a potažmo vyvoláním tlaku veřejnosti na příslušný stát.[475] V roce 2012 ITU prohlásila, že porušení článku 45 Ústavy ITU a článku 15.1 Radiokomunikačního řádu ITU vyžaduje aktivní jednání ze strany členských států, včetně podniknutí kroků proti nestátním subjektům působícím škodlivé rušení v rámci příslušné státní jurisdikce.[476] Z tehdejších 193 členských států novelu schválilo 165. Bohužel takový postup ke snížení incidentů škodlivého rušení příliš nepřispěl. Navzdory použitelnosti rámce ITU na škodlivé rušení pocházejícího jak z vesmíru, tak i ze zemského povrchu, byl tento právní rámec prakticky neúčinný při prevenci

[468] Ústava ITU, v příloze 1012.
[469] ITU Radio Regulations ze dne 22. prosince 1992, ve vydání z roku 2020 (dále jen „Radiokomunikační řád ITU“), článek 1.169.
[470] Ústava ITU, článek 45.
[471] Viz poznámka pod čarou č. 411.
[472] Radiokomunikační řád ITU, články 11.42, 11.42A, 15.21.
[473] Ústava ITU, článek 41.
[474] Ústava ITU, článek 56.
[475] HITCHENS, T. *Multilateralism in Space: Opportunities and Challenges for Achieving Space Security*. 4 Space & Defense Journal, 2010.
[476] Radiokomunikační řád ITU, ve znění novely č. WRC-12, článek 5.21.

narušení kosmických systémů ze strany právě nestátních subjektů. Dále zde neexistuje ekvivalent článku VI Kosmické smlouvy, který vyžaduje státní povolení a trvalý dohled nad činnostmi nestátních subjektů. Vzhledem ke skutečnosti, že podle právního režimu ITU neexistuje žádná odpovědnost za škodu způsobenou rušením ze strany nestátních aktérů, lze takové případy efektivněji řešit jako porušení vnitrostátních smluvních závazků nebo podle vnitrostátního práva.[477] Tato analýza režimu ITU odhaluje další mezeru v mezinárodním právu, pokud jde o řešení kosmického a pozemního škodlivého rušení ze strany nestátních subjektů.

Existuje však i řada ustanovení právního režimu ITU, která by přece jen mohla posloužit jako model pro aktivity v oblasti kosmické těžby a nepřímo přimět nestátní subjekty k zamezení způsobení škody jiným aktérům na základě principu reciprocity, podobně jako to zatím funguje na úrovní států. Řeč je o pozitivních zkušenostech ITU se zapojením nevládních subjektů do vypracování obecně závazných pravidel. Soukromé těžařské společnosti tak mohou přispět k výměně informací a odborných znalostí s mezinárodními orgány složenými ze zástupců státu. Mohly by se také přímo podílet na přípravných pracích vedoucích k přijetí a změně ustanovení zakládajících mezinárodní režim těžby v kosmickém prostoru.[478]

Dalšími nástroji, kterými v současnosti operuje režim ITU, a které by mohly být převzaty do budoucí právní úpravy kosmické těžby pro nepřímé zamezení škodlivému rušení, jsou například možnost přijetí právních norem jednoduchou většinou hlasů, jež umožní operativně reagovat na dynamický vývoj v kosmickém průmyslu. Za zmínku stojí i rozličné postupy pro přidělování frekvencí určitým subjektům, což by v kontextu vesmírné těžby znamenalo udělení prioritních práv na těžbu v určitém regiónu, nebo zřízení tzv. bezpečnostních zón.[479] Je pozoruhodné, že bezpečnostní zóny již byly navrženy k použití při těžbě v kosmickém prostoru, zatím pouze v nezávazných Artemis Accords.

8.3. Princip odpovědnosti státu podle ARSIWA

Podle mezinárodního práva je obecně uznáváno, že státy nesou odpovědnost za mezinárodně protiprávní činy. Použitelnost principu odpovědnosti státu za činnost nestátních subjektů škodlivě zasahujících do kosmických systémů, je však méně jasná. V tomto smyslu ustanovení ARSIWA, které připravila ILC, se staly směrodatnými do té míry, že odrážejí určité principy mezinárodního obyčejového práva, a dokonce již byly citovány v různých mezinárodních

[477] GOROVE, S. *Developments in Space Law: Issues and Policies*. Martinus Nijhoff, 1991.
[478] HOFMANN, M. *ITU Framework: A Model for an International Regime of Space Resources?* Proceedings of the 61th Colloquium on the Law of Outer Space. Eleven, 2019.
[479] K tomu viz podrobněji předchozí poznámka pod čarou.

smlouvách a soudních rozhodnutích.[480] V roce 2015 MSD poznamenal, že některá ustanovení ARSIWA získala status mezinárodního obyčejového práva.[481]

ARSIWA stanoví rámec padesáti devíti článků pro určení a řešení mezinárodně protiprávních činů. Články jsou rozděleny do čtyř oddílů: (1) mezinárodně protiprávní činy,[482] (2) rozsah mezinárodní odpovědnosti,[483] (3) implementace mezinárodní odpovědnosti státu[484] a (4) obecná výkladová ustanovení.[485] Je nutno upozornit, že se ARSIWA zabývají odpovědností států podle mezinárodního práva, nikoli osob, fyzických nebo právnických, za mezinárodně protiprávní jednání.[486] Stát přitom nese odpovědnost za porušení mezinárodního závazku, který lze tomuto státu přičíst.[487]

Návrh ARSIWA se věnuje i okolnostem, za nichž orgány a zástupci státu, stejně jako ti, kdo jsou pověřeni nebo řízeni, instruováni či kontrolováni státem, mohou být považováni za osoby jednající jménem státu.[488] Významnou roli při formulování a zpřesňování testu pro posouzení úrovně kontroly, kterou musí stát vyvíjet nad nestátními subjekty, aby se určilo, zda dochází ke vzniku státní odpovědnosti, sehrály také mezinárodní tribunály. V judikátu *Vojenská a polovojenská činnost v Nikaragui a proti Nikaragui* použil MSD standard tzv. „účinné kontroly", který měl za to, že jednání ozbrojených jednotek lze přičíst státu, pokud operují na státní pokyn nebo příkaz.[489] Při přípravě článku 8 ARSIWA, který se týká jednání řízeného nebo kontrolovaného státem, tvůrci se inspirovali případem Nikaraguy a přizpůsobili standard kontroly tak, že jednání určité osoby lze přičítat státu tehdy, pokud „*osoba nebo skupina osob*" (tj. včetně nestátních subjektů) jedná na základě „*pokynů nebo pod vedením či kontrolou*" tohoto státu.[490] Článek 9 ARSIWA se zabývá tím, zda stát může být odpovědný za jednání nestátního subjektu za situace, kdy určitá osoba nebo skupina osob vykonává prvky státní moci v nepřítomnosti nebo

[480] JAKHU, R. a DEMPSEY, P. S. *Routledge Handbook of Space Law*. Routledge, 2017.
[481] Judikát *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Chorvatsko vs. Srbsko), 2015, ICJ Rep 3 odst. 128 a 399–407.
[482] ARSIWA, obecné zásady (články 1 až 3), přisuzování (články 4 až 11), porušení mezinárodního závazku (články 12 až 15), odpovědnost v souvislosti s jiným státem (články 16 až 19) a okolnosti vylučující protiprávnost (články 20 až 27).
[483] ARSIWA, obecné zásady (články 28 až 33), reparace (články 34 až 39) a porušení imperativních norem (články 40 až 41).
[484] ARSIWA, dovolání se odpovědnosti státu (články 42 až 48), protiopatření (články 49 až 54).
[485] ARSIWA, články 55 až 59. Viz také CRAWFORD, J. *International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries*. Cambridge University Press, 2002.
[486] ARSIWA, článek 1.
[487] ARSIWA, článek 2.
[488] ARSIWA, články 4 až 7.
[489] Judikát *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua* (Nikaragua vs. Spojené státy americké), 1986, ICJ Rep 14, odst. 115.
[490] ARSIWA, článek 8. Viz také KIMBERLY, N. T. *State Responsibility for International Terrorism*. Oxford University Press, 2011.

nečinnosti oficiálních orgánů státu.[491] To ovšem předpokládá částečný nebo totální státní kolaps, za kterého nestátní subjekty mohou fungovat jako oficiální orgány.

Byl-li v důsledku mezinárodně protiprávního jednání porušen mezinárodní závazek,[492] vzniká povinnost takové protiprávní jednání ukončit a obnovit *status quo* prostřednictvím restituce,[493] odškodnění,[494] nebo zadostiučinění.[495] Nebude-li nastalá situace těmito způsoby vyřešena, pak by mohla být předložena jinému orgánu k prošetření a rozhodnutí.[496] A nakonec článek 55 a komentáře k ARSIWA pojednávají o aplikaci obecné zásady *lex specialis* a stanoví, že ARSIWA se nepoužije tam, kde se existence a podmínky pro mezinárodně protiprávní jednání nebo mezinárodní odpovědnost řídí pravidly zvláštního mezinárodního práva. Po nastínění klíčových prvků principu odpovědnosti státu podle ARSIWA se nyní zaměříme na aplikaci tří popsaných mezinárodních právních rámců na situace, kdy nestátní subjekty, včetně budoucích soukromých těžařů, škodlivě zasahují do kosmických systémů.

8.4. Interakce mezi právními režimy

Výše popsané normativní režimy se mohou aplikovat na určité typy narušení kosmických systémů a názorně ilustrují situace, za kterých dochází ke konfliktu různých právních norem. Podíváme-li se na škodlivé rušení ze strany nestátních subjektů, a zejména vezmeme-li v potaz skutečnost, že pravděpodobně i v případě kosmické těžby bude toto škodlivé rušení mít svůj původ na zemském povrchu, je velmi nepravděpodobné, že některý z popsaných právních režimů bude bez dalšího použitelný nebo že přinese efektivní výsledky. Někteří komentátoři se domnívají, že režim mezinárodní odpovědnosti za škodu podle mezinárodního kosmického práva má automaticky přednost před principy odpovědnosti státu podle ARSIWA ve vztahu k mezinárodně protiprávnímu jednání, a že odpovědnost za škodu v rámci režimu mezinárodního kosmického práva přetrvává bez ohledu na skutečnost, zda je předmětné jednání skutečně protiprávní či nikoli.[497] Jiní naopak tvrdí, že potenciálně konkurující *lex specialis* by měly být vykládány v co největší možné míře harmonicky, a tudíž oba zmíněné právní režimy, ač jsou autonomní, jsou oba aplikovatelné v praxi.[498] Ilustruje to jedinečnost režimu mezinárodního kosmického práva v

[491] ARSIWA, článek 9.
[492] ARSIWA, články 2 a 12.
[493] ARSIWA, článek 35.
[494] ARSIWA, článek 36.
[495] ARSIWA, článek 37.
[496] Charta OSN, článek 35.
[497] Viz poznámka pod čarou č. 421.
[498] Viz například Poradní stanovisko *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, 1996, ICJ Rep 226, odst. 25; Poradní stanovisko *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, 2004, ICJ Rep 136, odst. 106; Judikát *Armed Activities on the Territory of the Congo* (Demokratická republika Kongo vs. Uganda), 2005, ICJ Rep 168, články 216 až 220.

mezinárodním právu obecném, avšak zároveň zvyšuje zmatek v této komplexní analýze. V konečném důsledku bude pro volbu příslušného právního režimu zásadní posoudit mnoho kritérií, zejména odkud škodlivé rušení pocházelo, kde byla škoda způsobena, zda je původcem nestátní subjekt a jaký je jeho vztah s příslušným státem či státy.

Jako výchozí bod pro naši analýzu můžeme určit princip odpovědnosti státu podle ARSIWA jako široce aplikovatelný režim v rámci obecného mezinárodního práva. Bude-li škodlivé rušení kosmického systému způsobeno nestátními subjekty, pravděpodobně bude existovat velmi omezený počet nestátních subjektů, které by mohly být považovány za přímo řízené či kontrolované státem, protože mnohé z nich fungují zcela nezávisle. Pokud však určitý stát skutečně řídí nebo kontroluje nestátní subjekt, který způsobuje škodlivé rušení, čímž zároveň dochází i k porušení mezinárodního závazku příslušného státu, pak může být tento stát uznán odpovědným za takové jednání, a to v souladu s principem odpovědnosti státu podle ARSIWA. V takovém případě musíme postoupit dále a posoudit další okolnosti škodlivého rušení, jako například místo jeho působení a původu, abychom posoudili, zda můžeme plně aplikovat princip odpovědnosti státu podle ARSIWA, nebo zda musíme posoudit jinou speciální právní úpravu. Bez dostatečné vazby mezi nestátním subjektem a příslušným státem je však nepravděpodobné, že by se na škodu způsobenou nestátním subjektem vztahoval princip státní odpovědnosti podle ARSIWA, a tudíž by v tomto režimu přechod odpovědnosti z nestátního subjektu na stát nepřipadal v úvahu.

Pokud ale vazba mezi státem a nestátním subjektem způsobujícím škodu skutečně existuje, pak je třeba přejít k úvahám o *lex specialis* a určit, zda existují konfliktní orgány specializovaného mezinárodního práva.[499] Nápovědu v otázce použití *lex specialis* můžeme nalézt v komentáři k článku 55 ARSIWA, který nejenže poznamenává, že zvláštní právní pravidla použitelná na situaci budou mít aplikační přednost před obecnými pravidly,[500] ale také uznává, že pozdější pravidlo může mít přednost.[501] Článek 55 dále provádí komparaci, zda jsou příslušné nástroje na „stejné právní úrovni“, aby se určilo, který z nich má větší právní sílu.[502] Komentář dále vysvětluje, že analýza specializovaného orgánu musí zahrnovat posouzení, do jaké míry *lex specialis* zakládá odpovědnost státu tak, aby tato úprava „vytěsnila“ princip odpovědnosti státu podle ARSIWA. Není dostačující, že se předmětnou záležitostí zabývají dvě různá ustanovení ve dvou různých právních předpisech, musí mezi nimi existovat nekonzistence. A nakonec komentář rozlišuje mezi

[499] Viz například https://e-revistas.uc3m.es/index.php/EUNOM/article/viewFile/2093/1027.
[500] ARSIWA, článek 55, komentář odst. 2.
[501] K tomu viz článek 30 odst. 3 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.
[502] ARSIWA, článek 55, komentář odst. 2.

tzv. „silnými“ nebo samostatnými právními režimy, kde se právní pravidlo v určité oblasti jeví jako poměrně komplexní, a „slabšími“ režimy, které by mohly být shrnuty i jako jednotlivá ustanovení v rámci jiných smluv.

Neexistují žádné příklady z reálného života, které by dostatečně podpořily úvahy o *lex specialis* uvedené v komentáři k článku 55 ARSIWA, a zejména jak je toto pravidlo slučitelné s principem odpovědnosti státu anebo s režimy mezinárodního kosmického práva či režimem ITU. Mezinárodní kosmické právo poskytuje specifické schéma pro určení odpovědnosti a ručení ve vztahu ke škodě způsobené kosmickými objekty a na první pohled se zdá, že jde o „silný“ právní režim. Při dalším zkoumání však jeho vágní terminologie a náročná aplikace tento předpoklad podkopávají. Podíváme-li se například na kosmický přístroj určený k těžbě na Měsíci a vlastněný subjektem v zemi A, který využívá subjekt v zemi B k zajištění vypuštění těžařského přístroje společností ve státě C, jejíž vypouštěcí zařízení se nachází ve státě D, je velmi obtížné určit odpovědnou a ručící entitu v případě, že tento přístroj při jeho provozu způsobí škodu. Scénář je navíc ještě komplikovanější, když například žádný stát tento těžařský přístroj nezaregistruje, a vlastnictví k tomuto přístroji bude později převedeno na nestátní subjekt sídlící v zemi E, který pak přístroj bude provozovat v rozporu s veškerými předpisy a způsobí tak škodu.

Režim mezinárodního kosmického práva je zajisté na vyšší „právní úrovni“ než ARSIWA, přičemž se obecně uznává, že poslední jsou široce přijímány jako mezinárodní obyčejové právo. V rámci režimu mezinárodního kosmického práva může být státní odpovědnost za škodu stanovena pouze za objekty vypuštěné do kosmického prostoru, což by v tomto případě znamenalo pouze ručení za vesmírné škodlivé rušení z jiného kosmického objektu, ale nikoli za rušení způsobené z povrchu Země, což ilustruje další mezeru v aplikaci těchto právních norem. Dá se tedy předpokládat, že na případy škodlivého rušení pocházejícího z povrchu Země, což je častější případ než rušení z kosmického prostoru, bude aplikovat princip odpovědnosti státu podle ARSIWA v kombinaci s ustanoveními článku VI Kosmické smlouvy upravujícím povinnosti státu při dohledu nad nestátními subjekty, ale už nikoli Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru. Tím pádem princip odpovědnosti státu podle ARSIWA by mohl doplnit režim mezinárodního kosmického práva v situacích zahrnujících pozemní rušení ze strany nestátních subjektů za předpokladu, že mezi nestátním subjektem a státem existuje dostatečné propojení.

Jako *lex specialis* podle článku 55 ARSIWA může též fungovat i právní režimu ITU, jenž se velmi konkrétně a podrobně zabývá škodlivým rušením v oblasti telekomunikací, je to jeden z nejaktuálnějších režimů a je často novelizován. Má však omezenou vymahatelnost a nemá schopnost promítat ručení za činnost nestátních subjektů na státy. Režim ITU je také pravděpodobně na té „vyšší právní úrovni“, protože je konkrétní a podrobný a je založen na

smlouvě na rozdíl od ARSIWA odrážejících mezinárodní obyčejové právo. Pokoušíme-li se však dovodit odpovědnost konkrétního státu, z jehož jurisdikce nestátní subjekty provozují škodlivé rušení, režim ITU se nezdá být dostačující, jelikož postrádá donucovací mechanismy. Opět tedy můžeme nahlížet na ARSIWA tak, že režim ITU doplňují v situacích, kdy nestátní subjekt provozuje škodlivé rušení a zároveň existuje požadovaná úroveň státního řízení nebo kontroly tohoto nestátního subjektu pro stanovení odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní jednání.

V situacích, kdy jednání nestátních subjektů není řízeno nebo kontrolováno státem, nezbývá, než bez dalšího aplikovat režim mezinárodního kosmického práva nebo režim ITU. Jak je uvedeno výše, režim odpovědnosti za škodu podle mezinárodního kosmického práva by se vztahoval pouze na škodu, jejíž původce se nachází v kosmickém prostoru. Pro běžnější případy orbitálního a pozemního škodlivého rušení by se použil režim ITU, který se ale ve výsledku může ukázat jako neúčinný kvůli chybějícímu donucovacímu mechanismu. Jak se tedy ukázalo výše, klíčovou výzvou ve všech rozebraných situacích je dovození odpovědnosti nebo ručení státu za jednání nestátních subjektů.

8.5. Mimoprávní aspekty řešení sporů

Přestože by se na případy škody způsobené nestátními subjekty mohl vztahovat jeden nebo více právních režimů, je extrémně náročné technicky přičítat takové jednání odpovědnému nestátnímu subjektu, a potažmo přenést odpovědnost a povinnost ručení z nestátního subjektu na příslušný stát. I tam, kde lze nějakým způsobem dosáhnout odpovědnosti nestátního subjektu za konkrétní jednání, neexistuje žádná praxe, z níž by se dalo vycházet pro pochopení, jak by se takový incident měl nebo mohl řešit z hlediska státní odpovědnosti a ručení. Kromě toho ačkoli se zdá, že škodlivé rušení způsobené nestátním subjektem z povrchu Země nemůže být účinně řešeno pomoci žádného z výše popsaných právních režimů, bylo by možné uvést argument, jak to učinil Sovětský svaz před vznikem Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru či Kanada ve svém vyjádření v případu *Cosmos 954*, a sice že tam, kde neexistuje účinný mechanismus pro uplatnění nároku na náhradu škody způsobené úmyslným zásahem, platí obecné zásady mezinárodního práva. Takové obecné zásady mezinárodního práva, jak byly diskutovány v judikátech *Trail Smelter* a *Corfu Channel*, by mohly poskytnout základ pro uplatnění nároku na přeshraniční škodu způsobenou jiným státem.

I když státy a soukromé společnosti mohou být schopny určit konkrétního původce škodlivého rušení, mohou se rozhodnout, že se vyvarují veřejného odsouzení tohoto subjektu z mnoha důvodů. Státy se například mohou chtít vyhnout předložení záležitostí vnějšímu orgánu k vyšetření, mediaci nebo rozhodčímu řízení, protože by tím ztratily kontrolu nad výsledkem sporu.

V některých případech se stát může vyhýbat označování určitého jednání za mezinárodní delikt s úmyslem zachování vlastní flexibility umožňující státu v budoucnu potenciálně využít stejného jednání ve svůj prospěch. Stalo se tak například při vypuštění *Sputniku I* Sovětským svazem. Spojené státy nevyjádřily svůj protest vůči takovému jednání a odmítly označit orbitální přelet kosmického objektu nad územím jiných států za mezinárodně právní delikt, jelikož krátce poté vypustily svůj vlastní první satelit. Stejně tak v případech, kdy původcem škodlivého rušení je nestátní subjekt, příslušný stát může popírat samotnou existenci škodlivého rušení, protože tím by zároveň připustil i vlastní selhání při plnění svých mezinárodních povinností, zejména povinnost dohledu. Navíc dříve než se stát nebo soukromá společnost rozhodne, že chce reagovat na škodlivé rušení tím, že zveřejní údaje o původci rušení, podají proti němu žalobu nebo vykonávají jiná protiopatření, musí si uvědomit, zda si přejí veřejně sdílet informace o tom, jak došlo ke zjištění příslušného škodlivého rušení. Nebezpečí spočívá v tom, že metoda zjištění škodlivého rušení a jeho původce, která obvykle zahrnuje utajené taktiky, technologie a postupy, budou s větší pravděpodobností odhaleny, což může způsobit větší škodu než samotné rušení. Všechny tyto obavy mohou odradit od používání mechanismů řešení mezinárodních právních sporů.

8.6. Sdílená odpovědnost mezi více státy

Při posuzování možnosti sdílené odpovědnosti za škodu mezi více státy navzájem se bude rozlišovat mezi režimem Kosmické smlouvy (odst. 8.6.1 níže) a režimem Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru (odst. 8.6.2 níže).

8.6.1. Sdílená odpovědnost podle Kosmické smlouvy

Kosmická smlouva obsahuje několik „primárních“ pravidel, která by teoreticky mohla při porušení více státy vést ke sdílené odpovědnosti. Jedním z příkladů je článek IV Kosmické smlouvy, který zavazuje smluvní státy: „*...neumísťovat na oběžnou dráhu kolem Země žádné objekty nesoucí jaderné zbraně nebo jakékoli jiné druhy zbraní hromadného ničení* [...] *Měsíc a jiná nebeská tělesa se využívají všemi smluvními státy výhradně pro mírové účely...*“

Dosud nebyly hlášeny žádné případy týkající se více států podle článku IV Kosmické smlouvy. O tomto ustanovení se však diskutovalo, když Čína v roce 2007 provedla úspěšný pokus protidružicové střely (ASAT) proti jedné ze svých vlastních nefunkčních meteorologických družic na polární oběžné dráze. Sestřelení družice vyprodukovalo nejméně dva tisíce kusů trosek dostatečně velkých na to, aby je mohla zaznamenat americká síť pro sledování kosmického

prostoru.[503] Úřad NASA pro orbitální kosmický odpad[504] dokonce odhadl, že v důsledku pokusu čínské střely došlo ke vzniku více než 35 000 kusů trosek o velikosti do 1 centimetru.[505] V tomto případě nebyl článek IV Kosmické smlouvy použitelný, protože zákaz v něm obsažený, se vztahuje pouze na umístění jaderných zbraní a zbraní hromadného ničení na oběžnou dráhu, ale už nikoliv na konvenční kinetické rakety, které jsou určeny ke zničení svého cíle přímým zasažením.

V případě, že by několik států jednajících společně, mělo vynést na oběžnou dráhu Země objekt nesoucí jadernou zbraň nebo zbraň hromadného ničení, dalo by se uvažovat o sdílené odpovědnosti příslušných států. Porušení tohoto primárního pravidla, tedy článku IV Kosmické smlouvy, by představovalo mezinárodní delikt vedoucí k uplatnění mezinárodní odpovědnosti těchto států, jak je stanoveno v článku VI Kosmické smlouvy.

V takovém případě však může nastat komplikace s ohledem na skutečnost, že článek VI Kosmické smlouvy stanoví následující: „*Smluvní státy nesou mezinárodní odpovědnost za národní činnost v kosmickém prostoru* [...]*, ať již tuto činnost provádí vládní organizace nebo nevládní instituce...*“

Dále je v tomto článku stanoveno, že: „*činnost nevládních institucí v kosmickém prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles povoluje a trvale kontroluje příslušný smluvní stát*.“

Přestože se tento požadavek vztahuje na nevládní subjekty, o nichž bude řeč níže, bylo stanoveno, že stát může být mezinárodně odpovědný pouze za ty činnosti, nad nimiž má možnost vykonávat „právní dohled“.[506] Při takovém pohledu na věc by „kontrola“ byla rozhodujícím prvkem pro posouzení odpovědnosti státu. Tento výklad ovšem narušuje koncept sdílené odpovědnosti, když více států spolupracuje při provádění kosmických aktivit, ale pouze jeden stát vykonává kontrolní funkci. Odpovědným státem může být stát, který vypouští vesmírné těleso nebo vypouštění obstarává, ale může to být i stát, z jehož území k vypouštění skutečně dochází. Za takové situace je logické, aby mezinárodně odpovědným státem byl uznán ten stát, který vykonává právní kontrolu, a to tak že povoluje a nepřetržitě dohlíží na příslušnou kosmickou činnost.

---

[503] United States Space Surveillance Network.
[504] NASA Orbital Debris Program Office.
[505] KELSO, T. S. *Analysis of the 2007 Chinese ASAT Test and the Impact of its Debris on the Space Environment*. Centre for Space Standards & Innovation Technical Papers, 2007. Dostupný pod odkazem: http://celestrak.com/publications/AMOS/2007/AMOS-2007.pdf.
[506] HERMIDA, J. *International Space Law (Excerpts from Legal Basis for a National Space Legislation)*. Kluwer Academic Publisher, 2004. Dostupný pod odkazem: www.julianhermida.com/algoma/intlawreadingsspacelaw.pdf.

Vzhledem k těmto potenciálním důsledkům by se dalo dobře tvrdit, že odpovědnost by měl nést jak stát, který vypouští nebo obstarává vypouštění kosmického objektu, tak i stát, z jehož území je objekt vypuštěn. To by případně bylo v souladu se zásadou odpovědnosti státu za škodu podle článku VII Kosmické smlouvy.

Tento návrh přenesení odpovědnosti jak na stát, který vypouští nebo obstarává vypuštění kosmického objektu, tak zároveň i na stát, z jehož území je objekt vypuštěn, by mohl být založen i na tvrzení, že pojem „příslušný stát" v článku VI Kosmické smlouvy by měl být vykládán jako vypouštějící stát.[507] Pojem „vypouštějící stát" by měl být chápán tak, že zahrnuje jak stát, který vypouští vesmírný objekt, tak i stát, z jehož území ke startu dochází. Kooperativní činnosti prováděné více státy tedy mohou vést ke „sdílené odpovědnosti" vypouštějících států, a to včetně státu, který kosmický objekt přímo vypouští nebo vypouštění zajišťuje, a státu, z jehož území k vypouštění dochází.

Dalším příkladem primárního pravidla, jehož porušení může vést ke sdílené odpovědnosti více států, je článek IX Kosmické smlouvy, podle kterého se smluvní státy zavazují předcházet: „*... škodlivému zamořování a rovněž nežádoucím změnám v okolí Země, které by mohly nastat přenesením mimozemské hmoty* [...]. *Jestliže má smluvní stát důvodné obavy, že činnost nebo pokus, které připravuje nebo které připravují jeho státní příslušníci v kosmickém prostoru* [...], *by mohly škodlivě působit na činnost ostatních smluvních států při mírovém výzkumu a využívání kosmického prostoru* [...], *provede před započetím jakékoli takové činnosti nebo pokusu potřebné mezinárodní konzultace*."

Pokud více států jedná v rozporu se závazky stanovenými v článku IX Kosmické smlouvy tím, že se nevyhýbá škodlivé kontaminaci kosmického prostoru, mohou sdílet odpovědnost podle výše uvedeného článku VI Kosmické smlouvy. Pokud však dojde ke vzniku škody, bude to mít za následek také odpovědnost za škodu, o níž bude řeč v následujícím odstavci.

8.6.2. Sdílená odpovědnost za škodu podle Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru

Ve výše uvedených příkladech jsme se zabývali sdílenou odpovědností států v důsledku porušení primárního pravidla, což představuje protiprávní jednání. V této části se budeme zabývat sdílenou odpovědností států za škodu, která pokrývá zejména ty případy, kdy byla škoda způsobena vypouštějícím státem jiným smluvním státům nebo jejich fyzickým či právnickým osobám.

[507] VON DER DUNK, F. G. *The Origins of Authorization: Article VI Outer Space Treaty and International Space Law*. Space and Telecommunications Law Program, Faculty Publications, Paper 69, 2011. Dostupný pod odkazem: http://digitalcommons.unl.edu/spacelaw/69.

Zatímco zásada ručení nebo odpovědnosti státu za škodu je stanovena v článku VII Kosmické smlouvy, Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru podrobně popisuje režim individuální odpovědnosti států za škodu a jejich společné a nerozdílné ručení při společném jednání. Účelem Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru bylo především poskytnutí vysoké úrovně ochrany obětem škodlivého jednání. Nebyla koncipována pouze jako reciproční dohoda mezi dvěma převládajícími vesmírnými mocnostmi, Spojenými státy a Sovětským svazem, ale jako záruka pro všechny státy, a zejména pro ty, které měly ke kosmickým technologiím velmi daleko. Tento závěr podporuje i samotná Úmluva o odpovědnosti za škodu, když ve svém odst. 2 Preambule stanovuje: „*Uznávajíce potřebu vypracovat účinná mezinárodní pravidla a postupy týkající se odpovědnosti za škodu způsobenou kosmickými objekty a zejména zajistit v souladu s podmínkami této úmluvy okamžitou výplatu odškodného v plné a spravedlivé míře obětem takového škodlivého jednání*.“ Je to právě obzvláštní rizikovost všech kosmických aktivit, která si vynutila zavedení mezinárodního ručení státu za ochranu zájmů obětí, kdy se velký důraz klade především na náhradu (kompenzaci) škody.

Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru stanoví dvě situace, ve kterých může nastat sdílená odpovědnost za škodu. První situace se řídí článkem IV Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru a vzniká „*v případě způsobení škody kosmickému objektu jednoho vypouštějícího státu nebo osobám či majetku na palubě takového kosmického objektu, a to jinde než na povrchu Země, kosmickým objektem jiného vypouštějícího státu, a tím způsobení škody třetímu státu nebo jeho fyzickým či právnickým osobám*.“

V takovém případě jsou první dva státy společně a nerozdílně odpovědné vůči třetímu státu.

V praxi zatím nedošlo k žádnému případu s takovou sdílenou odpovědností států za škodu. Jeden incident, konkrétně kolize mezi satelity *Iridium* a *Cosmos*, však mohl vyvolat řízení o uplatnění nároku na základě Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, zahrnující sdílenou odpovědnost za škodu mezi Spojenými státy a Ruskem a názorně ilustruje, jak může sdílená odpovědnost za škodu vzniknout. V důsledku srážky byly oba satelity zničeny, což vedlo ke vzniku velkého oblaku malých úlomků na nízké oběžné dráze, které ohrožovaly jiné satelity a Mezinárodní vesmírnou stanici. Pokud by v tomto případě skutečně došlo ke škodě na vesmírném objektu třetího státu, mohlo to být důvodem ke vzniku sdílené odpovědnosti za škodu.

V takovém případě, na základě článku IV odst. 1 písm. b) Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, by došlo ke vzniku společné a nerozdílné odpovědnosti za škodu mezi Spojenými státy a Ruskem na základě buď zavinění jednoho z těchto vypouštějících států, nebo zavinění osob, za které byl jeden z těchto států zodpovědný. Dále by břemeno náhrady škody na kosmickém objektu třetího státu bylo rozděleno mezi zúčastněné státy, a to v souladu s mírou jejich zavinění.

Pokud by rozsah zavinění každého z těchto států nebylo možné přesně určit, břemeno náhrady škody by se mezi ně rozdělilo rovným dílem. Tímto rozdělením by však nebylo dotčeno právo třetího státu požadovat celou náhradu od obou států.[508]

Kromě toho článek IV odst. 1 písm. A) Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru stanoví, že společná a nerozdílná odpovědnost za škodu je absolutní, pokud byla škoda způsobena třetímu státu na zemském povrchu nebo letadlu za letu. I když je tato sdílená odpovědnost za škodu ve vztahu ke třetímu státu absolutní, což by znamenalo, že zasažený třetí stát by nemusel prokazovat zavinění odpovědných států pro stanovení jejich odpovědnosti za způsobenou škodu, znění článku IV odst. 2 se použije na všechny případy společné a nerozdílné odpovědnosti za škodu uvedené v článku IV odst. 1. Ačkoli to přináší prvek zavinění do procesu rozdělení povinnosti nahradit škodu mezi první dva státy, třetí stát může požadovat celou náhradu od kteréhokoli nebo všech vypouštějících států, které jsou za takovou škodu společně a nerozdílně odpovědné.

Druhá situace, ve které může vzniknout sdílená odpovědnost za škodu, se týká případů zahrnujících dva nebo více států jednajících společně při vypouštění kosmického objektu. Zavedení kritéria „vypouštějícího státu" ve skutečnosti slouží nejen k identifikaci odpovědného státu, ale také usnadňuje koncepci sdílené odpovědnosti za škodu. Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru předpokládá odpovědnost „vypouštějícího státu" za škodu, přičemž tento termín podle článku I odst. c) pododst. i) a ii) znamená: „*(i) Stát, který vypouští nebo zajišťuje vypuštění kosmického objektu; (ii) Stát, z jehož území nebo zařízení je kosmický objekt vypouštěn.*"[509] Toto je dále rozpracováno v článku V odst. 3 Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, o němž je řeč níže.

Zatímco Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru vychází z individuální odpovědnosti za škodu kladené na vypouštějící stát,[510] sdílená odpovědnost za škodu vznikne, když kritérium vypouštějícího státu splní více aktérů. Když stát vypustí nebo obstará vypuštění kosmického objektu z území nebo zařízení jiného státu, jsou za škodu odpovědné oba státy. Tento koncept sdílené odpovědnosti za škodu, usnadněný definicí „vypouštějícího státu", je založen na článku V odst. 1 Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, který stanoví: „*Kdykoli dva nebo více států společně vypustí kosmický objekt, jsou společně a nerozdílně odpovědné za jakoukoli způsobenou škodu.*"

[508] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek IV odst. 2.
[509] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek I odst. c). Viz také článek VII Kosmické smlouvy.
[510] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, články II a III.

Článek V odst. 3 Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru dodává: „*Stát, z jehož území nebo zařízení je vypuštěn kosmický objekt, se považuje za účastníka společného vypouštění.*“

K podobným společným startům došlo několikrát, například když byl z kosmodromu Bajkonur v Kazachstánu vypuštěn americký raketoplán. V minulosti pouze několik zemí vypouštělo své kosmické objekty ze svého vlastního území, protože bylo málo dostupných startovacích míst na Zemi. Dalším důvodem pro starty z cizího území je, že pozice některých startovacích stanic jsou příznivé pro úspěšný start na předpokládanou oběžnou dráhu. Kosmické objekty ze svého území dnes úspěšně vypouštějí pouze Spojené státy, Rusko, Čína, Japonsko, Francie, Indie, Izrael, Írán a Severní Korea.

Dojde-li ke způsobení škody třetímu státu na zemském povrchu nebo na letadle při letu, vypouštějící státy „*budou absolutně odpovědné za náhradu škody*“ třetímu státu.[511] Taková „absolutní odpovědnost za škodu“ může spočívat na jednom nebo vícero vypouštějících státech, podle toho, zda ke startu došlo z území stejného státu nebo z území či zařízení jiného státu. Ve druhém případě je absolutní odpovědnost za škodu sdílenou odpovědností za škodu vypouštějícího státu a státu, z jehož území nebo zařízení k vypouštění došlo. Jako protiklad Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru upravuje i „odpovědnost za zavinění“ v případě škody způsobené jinde než na zemském povrchu na kosmickém objektu jiného vypouštěcího státu.[512]

Pokud jde o odškodnění mezi dvěma odpovědnými státy, článek V odst. 2 stanoví, že: „*vypouštějící stát, který zaplatil náhradu škody, má právo předložit nárok na regres ostatním účastníkům společného vypouštění. Účastníci společného vypuštění mohou uzavřít dohodu o rozdělení finančního závazku, za který jsou společně a nerozdílně odpovědni. Touto dohodou není dotčeno právo státu, který škodu utrpěl, požadovat celou náhradu splatnou podle této úmluvy od kteréhokoli nebo všech vypouštějících států, které jsou společně a nerozdílně odpovědné*.“

Takové právo na regres může poskytnout spravedlivé a praktické řešení, kterým však není dotčeno právo třetích stran požadovat celou náhradu škody od všech nebo od kteréhokoli vypouštějícího státu. Z tohoto postupu existují i určité výjimky pro státní příslušníky vypouštěcího státu.[513] Tyto výjimky nebudeme v kontextu této práce dále analyzovat, protože neexistují žádné příklady ilustrující jejich aplikaci v praxi.

Kromě výše uvedených případů sdílené odpovědnosti za škodu na základě článků IV a V Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru dokážeme nalézt ještě více případů sdílené odpovědnosti za škodu, a to kombinací těchto článků. Pokud například stát A vypustí kosmický

[511] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek II.
[512] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek III.
[513] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek VII.

objekt z území státu B a tento kosmický objekt způsobí poškození kosmického objektu vypuštěného státem C, ale z území státu D, a tím vznikne škoda třetímu státu E, ať už na povrchu Země nebo na letadle za letu či na kosmickém objektu státu E, bude to mít za následek vznik sdílené absolutní odpovědnosti za škodu vypouštějících států A, B, C a D, nebo ke sdílené odpovědnosti za zavinění vypouštějících států A, B, C a D.

Zde načrtnutý režim se v několika ohledech liší od obecného režimu odpovědnosti stanoveného ARSIWA. Jedním z rozdílů je princip absolutní odpovědnosti za škodu. Zatímco podle obecného mezinárodního práva je při porušení mezinárodního závazku, představujícího mezinárodně protiprávní čin, přípustná obrana, v případech, kdy kosmické právo stanoví absolutní odpovědnost za škodu, není žádná obrana k dispozici.[514]

I v případě absolutní odpovědnosti za škodu však lze nalézt výjimky v článku VI Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru. Zaprvé, v režimu absolutní odpovědnosti za škodu žádná odpovědnost za škodu nevzniká, pokud se stát domáhající se náhrady škody dopustil hrubé nedbalosti nebo úmyslného protiprávního jednání či opomenutí.[515] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru ve svém článku VII stanoví i další podmínky pro zproštění odpovědnosti za škodu: „*Ustanovení této úmluvy se nevztahují na škodu způsobenou vesmírným objektem vypouštějícího státu: (a) státním příslušníkům tohoto vypouštěcího státu; (b) cizím státním příslušníkům během doby, kdy se účastní provozu tohoto vesmírného objektu od doby jeho vypuštění nebo v jakékoli jiné fázi poté [...] na pozvání tohoto vypouštěcího státu.*“ Takové zproštění se odpovědnosti za škodu však není přípustné, pokud škoda vznikla v důsledku jednání vypouštějícího státu v rozporu s mezinárodním právem, včetně Charty OSN nebo Kosmické smlouvy.

Zadruhé, zatímco ARSIWA nezahrnuje zavinění do podmínek vzniku odpovědnosti státu, režim mezinárodního kosmického práva v určitých situacích výslovně stanoví odpovědnost za zavinění.

A nakonec zatřetí, jak je poznamenáno výše, režim mezinárodního kosmického práva výslovně stanoví společnou a nerozdílnou odpovědnost za škodu, zejména v případě společných vypouštění na základě kritéria vypouštějícího státu v kombinaci s článkem V Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru.

[514] Viz ARSIWA, Hlava V *Circumstances Precluding Wrongfulness*.
[515] Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, článek VI.

8.7. Sdílená odpovědnost mezi státy a mezinárodními organizacemi

Vzhledem ke skutečnosti, že v dnešní době neexistuje žádná specializovaná mezinárodní organizace, která by vyvíjela aktivní činnost v oblasti kosmické těžby nebo přerozdělování vytěžených kosmických nerostných surovin, nezbývá než se obrátit na fungující mezinárodní organizace zabývající se jinými kosmickými aktivitami. Jako příklad může posloužit již zmiňovaný EUMETSAT, který přes přeformátování vlastnické struktury stále slouží jako mezinárodní mezivládní organizace. Jeho hlavním účelem je poskytovat družicová data, snímky a produkty související s počasím a klimatem národním meteorologickým službám členských států. K plnění těchto úkolů EUMETSAT vlastní a provozuje velké množství družic v kosmickém prostoru, tj. vyvíjí aktivní činnost v kosmickém prostoru, a proto jako mezinárodní mezivládní organizace, která působí ve vesmíru, musí dodržovat ustanovení Kosmické smlouvy.

V tomto ohledu je velmi zajímavá poslední věta článku VI Kosmické smlouvy, která svým obsahem navazuje na Deklaraci právních principů, jimiž se řídí činnost států při průzkumu a využívání vesmíru,[516] a stanovuje, že: „*Jestliže činnost v kosmickém prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles provádí mezinárodní organizace, nese odpovědnost za dodržování této smlouvy jak mezinárodní organizace, tak i smluvní státy, které jsou členy této organizace*.“

Tento princip se markantně liší od režimu stanoveného v Článcích o odpovědnosti mezinárodních organizací[517], které kromě výjimečných okolností nepřenáší odpovědnost za činnost mezinárodní organizace na státy, jež jsou členy této mezinárodní organizace.

Relevance tohoto ustanovení pro kosmické právo a jeho potenciál k účinnému založení sdílené odpovědnosti mezi mezinárodní organizací a jejími členskými státy byly v době vyjednávání Kosmické smlouvy nejisté. V té době se diskuse soustředila na postavení mezinárodních organizací. I když státy byly hlavními subjekty práv a povinností podle mezinárodního kosmického práva, bylo nakonec dohodnuto, že to nevylučuje možnost, aby spojily své úsilí a jednaly společně v rámci příslušné mezinárodní organizace.[518]

S přihlédnutím ke znění článku VI Kosmické smlouvy můžeme dospět k závěru, že v takových případech obecným pravidlem je, že odpovědnost skutečně leží na mezinárodní organizaci a jejích členských státech. Otázkou ovšem zůstává, zda toto ustanovení můžeme vykládat ve smyslu, že zakládá sdílenou odpovědnost těchto subjektů. Deklarace právních principů, jimiž se řídí činnost států při průzkumu a využívání vesmíru,[519] neposkytuje uspokojivé

[516] Viz poznámka pod čarou č. 29.
[517] Articles on the Responsibility of International Organizations, Protokol ILC z 63. zasedání, UN Doc. A/66/10, 2011.
[518] Viz LACHS, M. *The Law of Outer Space: An Experience in Contemporary Law-Making*. Sijthoff, 1972.
[519] Viz poznámka pod čarou č. 29.

vysvětlení, zda je odpovědnost a potažmo i ručení mezinárodní organizace a jejích členských států společná a nerozdílná. Takový závěr ovšem můžeme učinit na základě článku XXII Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, který stanoví: „*V této úmluvě, s výjimkou článků XXIV až XXVII, se má za to, že odkazy na státy se vztahují i na jakoukoli mezinárodní mezivládní organizaci, která provozuje kosmickou činnost, pokud taková organizace prohlásí, že přijímá práva a povinnosti stanovené v této úmluvě, a pokud většina států, které jsou členy organizace, jsou zároveň smluvními stranami této úmluvy a Smlouvy o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles*."

Přestože během kodifikačního procesu Kosmické smlouvy[520] byl v návaznosti na článek VI přijat i článek XIII, který počítal se zapojením mezinárodních organizací, Kosmická smlouva neobsahovala ustanovení o tom, že by se mezinárodní mezivládní organizace staly přímo smluvními stranami Kosmické smlouvy, což by je zařadilo na rovné postavení se smluvními státy. Kosmická smlouva neobsahovala ani ustanovení podobné článku XXII Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, které by postavilo naroveň ručení mezinárodní organizace a členských států,[521] což by podpořilo koncept účinné sdílené odpovědnosti mezi mezinárodní organizací a jejími členskými státy.

Oproti tomu otázka sdíleného ručení mezi mezinárodní organizací a jejími členskými státy nebyla od počátku přijetí Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru sporná. Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru asimiluje za stanovených podmínek mezinárodní organizace se státy. Činí tak, pokud je nekvalifikovaná většina členských států mezinárodní organizace smluvními stranami Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru a Kosmické smlouvy a pokud organizace prohlásí, že přijímá práva a povinnosti vyplývající z Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru.

Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru navíc výslovně stanoví režim společného a nerozdílného ručení mezi mezinárodní organizací a jejími členskými státy, podle kterého musí být nárok na náhradu škody nejprve vznesen vůči mezinárodní organizaci. Pokud mezinárodní organizace nezaplatí do šesti měsíců, může stát domáhající se náhrady škody adresovat nárok smluvním státům Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru.

V současnosti opět v praxi neexistují žádné příklady využití tohoto režimu „sdílené odpovědnosti" nebo „sdíleného ručení". Zvláštním případem odpovědnosti za škodu s ohledem na program *Galileo* v kontextu ESA nebo v kontextu EU, který zahrnuje odpovědnost a ručení příslušných mezinárodních organizací, se budeme zabývat níže.

[520] DEMBLING, P. a ARONS, D. *The Evolution of the Outer Space Treaty*. Journal of Air Law an Commerce, 1967.
[521] Podobná ustanovení můžeme nalézt v článku VII Úmluvy o registraci a v článku XVI Dohody o Měsíci.

8.8. Sdílená odpovědnost mezi státy a nevládními subjekty

Nevládní subjekty, tedy soukromé podniky, se stále více podílejí na průzkumu a využívání vesmíru. Kromě notoricky známých příkladů jako jsou společnosti *SpaceX* nebo *Blue Origin* za zmínku stojí i soukromí operátoři na trhu vypouštění do kosmického prostoru nebo vybudování nových odpalovacích zařízení ve všech částech světa, například kosmický „přístav" v Curaçao, určený mimo jiné k zajištění pilotovaných letů v suborbitálním prostoru.[522] Do této kategorie budou zajisté patřit i budoucí kosmické těžařské společnosti, a proto je nezbytné prozkoumat otázky sdílení odpovědnosti a ručení mezi státy a soukromými subjekty.

8.8.1. Princip odpovědnosti/ručení státu za nevládní subjekty

Častější zapojení soukromých společností do kosmických aktivit vyvolává otázku sdílení odpovědnosti a ručení mezi státy a soukromými podniky. Vzhledem k tomu, že hlavními subjekty mezinárodního vesmírného práva jsou státy a pouze státům je přiznána veškerá odpovědnost, je ponecháno právě na státech, aby prostřednictvím svých vnitrostátních legislativních systémů regulovaly, zda a jak finanční zátěž plynoucí z jejich mezinárodní odpovědnosti a ručení za chování soukromých subjektů v kosmickém prostoru bude sdílena mezi nimi a těmito soukromými subjekty.

Státy, které jsou stranami Kosmické smlouvy, nesou mezinárodní odpovědnost za vnitrostátní aktivity prováděné nevládními subjekty.[523] Tato zásada se liší od klasického přístupu mezinárodního práva obecného, kde státy obvykle nejsou mezinárodně odpovědné za činy svých státních příslušníků, s výjimkou případu použití konceptu *due diligence*.[524] Přestože se do kosmických aktivit mohou zapojit soukromé subjekty, za jednání těchto nevládních subjektů jsou podle článku VI Kosmické smlouvy odpovědné státy.

Kromě toho článek VI zavazuje smluvní strany Kosmické smlouvy zajistit, aby nevládní subjekty, včetně fyzických nebo právnických osob, které se zabývají činnostmi v kosmickém prostoru, prováděly tyto činnosti v souladu s ustanoveními Kosmické smlouvy. Ke splnění této povinnosti vyžadují činnosti nevládních subjektů povolení a nepřetržitý dohled příslušného smluvního státu.

---

[522] Zdroj: https://space.nss.org/space-experience-curacao-and-xcor-aerospace-plan-space-tourist-flights-from-the-caribbean/.

[523] Kosmická smlouva, článek VI.

[524] VON DER DUNK, F. G. *Liability versus Responsibility in Space Law: Misconception or Misconstruction?* Proceedings of the Thirty-Fourth Colloquium on the Law of Outer Space, 1991.

Kosmická smlouva potvrzuje, že pouze státy mohou nést mezinárodní odpovědnost za škodu.[525] Ačkoli pojem „vypouštějící stát“ není výslovně uveden v článku VII Kosmické smlouvy, je tam začleněn pomocí odkazu. Být „vypouštějícím státem“ se tedy stalo kritériem pro uplatnění mezinárodní odpovědnosti státu za škodu, jež zahrnuje jak stát, který přímo vypouští nebo obstará vypuštění objektu do kosmického prostoru, tak i stát, z jehož území nebo zařízení je objekt vypuštěn.

Jak již bylo uvedeno v podkapitolách 8.1 a 8.6 výše, označení státu jako „vypouštěcího státu“ povede k odpovědnosti nebo ručení tohoto státu za činnosti vykonávané fyzickými a právnickými osobami spadajícími pod jeho jurisdikci, tedy uplatněním osobní, územní nebo kvaziteritoriální jurisdikce, pokud tyto osoby provozují činnost spojenou s vypouštěním kosmických objektů do vesmíru. Odpovědnost a ručení států v případě účasti nevládních subjektů tak budou určeny v souladu s dohodami mezi zúčastněnými vypouštěcími státy na jedné straně a vnitrostátními zákony těchto států na straně druhé, které v případě potřeby vysvětlují termíny používané v mezinárodním kosmickém právu. Mezi tyto pojmy patří „vypouštějící stát“, dále pojem „obstarávání vypouštění“ nebo „národní činnost“, za kterou jsou státy odpovědné.

8.8.2. Sdílená odpovědnost a ručení podle vnitrostátního práva

Ačkoli Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru na základě výše popsaných kritérií ukládá odpovědnost za škodu vypouštějícímu státu nebo státům, čímž nastoluje koncept sdílené odpovědnosti těchto států za škodu, může žalovaný stát či státy tvrdit, že v souladu s jeho vnitrostátním právem není odpovědný za škodu způsobenou činností nevládních subjektů zabývajících se vypouštěním kosmických objektů. Žalující stát by však s odkazem na ARSIWA[526] mohl namítat, že aplikace vnitrostátního práva žalovaným státem je irelevantní. V zájmu zajištění právní jistoty a konzistentního používání mezinárodních termínů by tedy bylo vhodné, aby teritoriální kritérium vypouštějícího státu bylo používáno jako tzv. pojistka pro zajištění toho, že alespoň jeden stát bude odpovědný za činnost příslušné soukromé společnosti.

Skutečně, velký počet zemí vyvíjejících určitou činnost v kosmickém prostoru přijal vnitrostátní kosmickou právní úpravu upravující jejich národní vesmírné aktivity.[527] Naprostá menšina z těchto zemí má na svém území odpalovací zařízení. Národní kosmické zákony těchto

[525] Viz článek VII Kosmické smlouvy, který stanoví, že: „*Každý smluvní stát, který vypouští nebo obstarává vypouštění objektů do kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles, a každý smluvní stát, z jehož území nebo zařízení se objekt vypouští, je mezinárodně odpovědný za škody způsobené těmito objekty nebo jejich součástmi jiné smluvní straně nebo jejím fyzickým či právnickým osobám na Zemi, ve vzdušném prostoru nebo v kosmickém prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles*.“

[526] ARSIWA, článek 32.

[527] Zdroj: www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw/index.html.

států zahrnují ustanovení o jurisdikci a kontrole, včetně pravidel pro udělování licencí a odškodnění nejen pro národní kosmické aktivity, ale také pro všechny kosmické aktivity prováděné z jejich území. Územní kritérium vypouštějícího státu tedy stanoví odpovědnost za škodu alespoň jednoho vypouštějícího státu, když stát, z jehož území k vypouštění dochází, vykonává jurisdikci a kontrolu nad soukromou společností, která kosmický objekt vypouští.

Jak však ukazuje případ společnosti *Sea Launch*,[528] územní kritérium může být a bylo obcházeno pomocí soukromého vypouštění kosmického objektu z volného moře. Ve zmíněném případě soukromé konsorcium registrované na Kajmanských ostrovech provedlo své první vypouštění z pohyblivé startovací plošiny *Sea Launch Commander* na volném moři v březnu 1999. Ačkoli použití „kvaziteritoriality" státu registrace startovací plošiny nebo plavidla by mohlo překonat takovou mezeru, případ společnosti *Sea Launch* by stále nebyl použitelný pro vyřešení otázky odpovědnosti za škodu, i když by se použilo „kvaziteritoriální" kritérium. Je tomu tak proto, že Libérie, jako stát registrace startovací plošiny *Sea Launch Commander*, není smluvní stranou žádné ze základních smluv o kosmickém právu. V tomto případě britská státní příslušnost konsorcia *Sea Launch* nezaložila ručení Spojeného království jako státu, který zahájil nebo obstaral vypouštění, protože soukromý podnik nezískal licenci podle ustanovení zákona Spojeného království o vesmíru.[529] V takové situaci tedy dohled a kontrola nad vypouštěním fakticky vykonávaná Spojeným královstvím nemohla být uznána jako určující faktor pro stanovení odpovědnosti a jurisdikce.

Výše uvedený příklad ilustruje důležitost národních vesmírných zákonů a jejich konzistentní výklad pojmů používaných v mezinárodním kosmickém právu, zejména ve vztahu k odpovědnosti a ručení nevládních subjektů zapojených do kosmických aktivit. Například termín „kosmická aktivita" v nizozemském zákoně o vesmírných činnostech zahrnuje „vypouštění, letový provoz nebo navádění vesmírných objektů v kosmickém prostoru".[530] Podle definice „provozu" a „navádění" v uvedeném nizozemském zákoně o vesmírných činnostech, velmi malé družice, které nelze navigovat nebo ovládat ve smyslu korekce jejich trajektorie, jsou vyloučeny z odpovědnosti státu, jak je stanoveno v článku VI Kosmické smlouvy, z důvodu nemožnosti účinné autorizace a kontroly ze strany státu.[531] Je pozoruhodné, že takové družice nejsou licencovány podle zmíněného

[528] KERREST, A. *Launching Spacecraft from the Sea and the Outer Space Treaty: The Sea Launch Project*. Space Law, Ashgate, 2007.
[529] Viz poznámka pod čarou č. 434.
[530] Rules concerning Space Activities and the Establishment of a Registry of Space Objects, ze dne13. června 2006. Dostupný pod odkazem: www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw/netherlands/space_activities_actE.html.
[531] PALKOVITZ, N. a MASSON-ZWAAN, T. *Orbiting under the Radar: Nano-Satellites, International Obligations and National Space Laws*. Proceedings of the International Institute of Space Law. Eleven International Publishing, 2012.

nizozemského zákona o vesmírných činnostech, a tedy nejsou autorizovány a kontrolovány Nizozemskem.

Jak je uvedeno výše, odpovědnost a ručení států v případě zapojení nevládních subjektů budou rovněž určeny v souladu s dohodami mezi zúčastněnými vypouštěcími státy, jak je ilustrováno níže. Například mezi Nizozemskem a Ruskem probíhaly jednání o vypouštěních, které měla provést nizozemská společnost s názvem *ISIS* z ruského území. Podle vzájemné dohody se předpokládalo se, že na jedné straně si Nizozemsko ponechá oprávnění a nepřetržitou kontrolu nad satelitem, který má být vypuštěn, a proto bude považováno za vypouštějící stát odpovědný a ručící za provoz satelitu. Na druhou stranu Rusko, jako stát, z jehož území se start uskuteční, vyjádřilo přání přesunout odpovědnost a ručení za škodu způsobenou třetím stranám rovněž na Nizozemsko, tedy stát, který je odpovědný a ručící za *ISIS* jako nevládní subjekt zřízený podle nizozemského práva. Ačkoli mezi Nizozemskem a Ruskem bude podle článku V Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru existovat společná a nerozdílná odpovědnost za škodu, toto ustanovení stanoví rozdělení odpovědnosti a ručení mezi oba státy, což by mohlo vést k přenesení veškerých finančních rizik na Nizozemsko. Taková dohoda však bude účinná pouze mezi příslušnými zeměmi, a nemůže případné oběti bránit v tom, aby požadovala plnou náhradu škody buď od Nizozemska nebo Ruska, či dokonce od obou. Odškodnění nizozemskou společností *ISIS* za kompenzaci vyplacenou nizozemskou vládou by mělo spadat do ustanovení nizozemského vnitrostátního práva, zejména nizozemského zákona o vesmírných činnostech, a budoucí licence udělené podle tohoto zákona.[532]

Vnitrostátní legislativa tedy musí stanovit odškodnění za nárok na náhradu škody, kterou uhradí odpovědný stát. Vzhledem k tomu, že odpovědnost státu za škodu je neomezená, vnitrostátní právní předpisy obecně stanoví odškodnění ze strany jejich státních příslušníků ve výši stanovené ve vnitrostátním právu, doplněné o povinnost pojištění do takové výše.[533] Pokud jde o rozdíl mezi celkovou splatnou částkou povinným státem podle mezinárodního práva a omezenou částkou na odškodnění soukromými podniky, lze hovořit o „kvazisdílení“ nebo „nepřímém sdílení“ odpovědnosti za škodu mezi povinným státem a soukromou korporací, kde je sdílení založeno na rozdělení odpovědnosti za škodu, jak je stanoveno ve vnitrostátním právu. Jak je uvedeno výše, žalující stát se může domáhat náhrady škody pouze proti příslušnému státu.

---

[532] Kapitola 4, § 12 odst. 1 nizozemského zákona o vesmírných činnostech, citovaného v poznámce pod čarou č. 530: „*Je-li stát povinen uhradit náhradu škody podle článku VII Kosmické smlouvy nebo Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, je stát oprávněn vymáhat tuto částku, zcela nebo částečně, od strany, jejíž kosmická činnost škodu způsobila*.“

[533] Viz například články 13 a 14 francouzského zákona o kosmických operacích, § 6 švédského zákona o kosmických činnostech nebo § 48 australského zákona o kosmických aktivitách. Všechny dostupné pod odkazem uvedeným v poznámce pod čarou č. 527.

Pokud bude určitý stát na základě odpovědnosti státu stanovené v článku VI Kosmické smlouvy nucen nahradit škodu vyplývající z kosmické činnosti, a jeho vnitrostátní kosmická právní úprava nestanoví odškodnění soukromými subjekty spadajícími pod jeho jurisdikci, nemůže takový stát automaticky vymáhat odškodnění od příslušného soukromého subjektu, který škodu způsobil. Například již citovaný nizozemský zákon o vesmírných činnostech předpokládá regres vůči soukromému subjektu pouze v souvislostí s povinností nahradit škodu podle Kosmické smlouvy nebo Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru.[534] Státy by opět měly toto „kvazisdílení" zavést ve své vnitrostátní kosmické právní úpravě.

8.9. Odpovědnost za škodu podle programu *Galileo* Evropské unie

Tato podkapitola je věnována zcela konkrétnímu modelu vyváženého a zároveň skutečně fungujícího nastavení režimu odpovědnosti a ručení za škodu způsobenou aktivitami v kosmickém prostoru. Byť je tento příklad z oblasti satelitních systémů, může posloužit jako inspirace pro nastavení režimu odpovědnosti a ručení v souvislosti s budoucí těžbou nerostných surovin v kosmickém prostoru.

Tímto příkladem je program *Galileo* pro vývoj globálních navigačních družicových systémů (dále jen „GNSS") a právní úprava týkající se sdílení a rozdělení odpovědnosti za škodu mezi dotčenými stranami. Plně rozmístěný systém se bude skládat ze třiceti satelitů (dvacet sedm plus tři náhradní) umístěných ve třech kruhových rovinách střední oběžné dráhy ve výšce 23 222 kilometrů nad zemí. Hlavní rizika vzniku odpovědnosti za škodu vůči třetím stranám jsou spojena s možným způsobením škody buď přímo vypuštěním satelitů Galileo, nebo selháním signálu satelitů.

8.9.1. Správa a řízení programu *Galileo*

Komplexní právní úprava programu *Galileo* plyne mimo jiné z nestandartního modelu správy a řízení tohoto projektu. Vlastníkem satelitního systému Galileo je Evropská unie. Správnou funkčnost systému přitom zajišťuje Agentura Evropské unie pro Kosmický program sídlící v Praze.[535] Současně s tím realizaci tohoto projektu zprostředkovává ESA. Smlouvu

[534] Viz poznámka pod čarou č. 532.

[535] Viz Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/696 ze dne 28. dubna 2021, kterým se zavádí Kosmický program Unie a zřizuje Agentura Evropské unie pro Kosmický program, které ve svém článku 97 upravuje i otázky odpovědnosti této agentury: „*1. Smluvní odpovědnost agentury se řídí právem rozhodným pro danou smlouvu. 2. Soudní dvůr Evropské unie má soudní pravomoc rozhodovat na základě jakékoli rozhodčí doložky obsažené ve smlouvě uzavřené agenturou. 3. V případě mimosmluvní odpovědnosti nahradí agentura v souladu s obecnými zásadami, které jsou společné právním řádům členských států, škodu způsobenou jejími útvary nebo jejími zaměstnanci při plnění jejich povinností. 4. Soudní dvůr Evropské unie má pravomoc rozhodovat spory o*

ohledně služeb vypouštění družic uzavřela rovněž ESA, jednajíce při tom jménem Evropské komise. Uvedené smlouvy byly podepsány se společností *Arianespace*, což je soukromý podnik zřízený podle francouzského práva. A nakonec samotné vypouštění družic systému Galileo do kosmického prostoru se odehrává z Guyanského vesmírného střediska ve městě Kourou ve Francouzské Guyaně.

8.9.2. Odpovědnost za škodu při vypouštění do kosmického prostoru

Taková komplexní struktura znamená, že dojde-li ke vzniku škody při vypouštění nebo provozu družic v rámci programu *Galileo*, obě mezinárodní organizace, tj. EU a ESA, jejich členské státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, a samostatně Francie jako vypouštějící stát a stát, v němž je usazena společnost *Arianespace*, mohou nést společně a nerozdílně odpovědnost za škodu způsobenou třetím stranám, jak je vysvětleno výše. Pokud bude Francie jako vypouštějící stát žalována na náhradu škody způsobené třetí straně, bude mít podle francouzského zákona o vesmírných operacích[536] právo na regres vůči provozovateli ve výši, která je omezena pevným stropem 60 milionů euro, a to přenesením odpovědnosti za škodu na provozovatele. Zaplacení náhrady způsobené škody ve výši přesahující uvedenou částku garantuje francouzská vláda.

Francouzský stát uzavřel s ESA zvláštní dohody, konkrétně dohodu o používání francouzského Guyanského vesmírného střediska[537] a o žalobách třetích stran na náhradu škody způsobené družicemi vypouštěnými v rámci programu *Galileo*. Ve zmíněné dohodě si Francie vyjednala pravidla pro modifikaci své odpovědnosti za škodu ve vztahu k odpovědnosti ESA a jejích členských států. Výsledkem těchto jednání se stala doložka o odškodnění Francie, a tedy zbavení této země odpovědnosti za škodu, v případech, kdy předmětná škoda je způsobena nákladem, který ESA vypouští do kosmického prostoru prostřednictvím služeb společnosti *Arianespace*.[538] Ve všech ostatních případech uvedená dohoda zprošťuje ESA odpovědnosti za škodu jako vypouštějícího státu z titulu, že ESA obstarává start kosmického objektu. Pokud by však byl francouzský stát vyzván k odškodnění, společnost *Arianespace* bude muset francouzskému státu uhradit částku až do výše přibližně 60 milionů euro za každý jednotlivý

náhradě škody uvedené v odstavci 3. 5. Osobní odpovědnost zaměstnanců agentury vůči agentuře se řídí ustanoveními služebního řádu nebo pracovního řádu, která se na ně vztahují.“

[536] Viz například CLERC, P. *A Comparative Look at National Space Law and their International Implications*. Proceedings of the International Institute of Space Law, Eleven International Publishing, 2011.

[537] Agreement between ESA and France concerning use of French Guiana Space Centre z roku 1985, ESA.B-03.01-9942. Viz také KAYSER, V. *Launching Space Objects: Issues of Liability and Future Prospects*. Kluwer Academic Publishers, 2001.

[538] Viz článek 11.3 dohody mezi ESA a Francií, citované v předešlé poznámce pod čarou.

start.[539] Toto rozdělení odpovědnosti za škodu lze chápat jako formu „kvazisdílené“ odpovědnosti za škodu. Doposud v praxi nebyly v této souvislosti předloženy žádné žaloby na náhradu škody.

8.9.3. Odpovědnost za škodu způsobenou nefunkčností signálů

Družice vypuštěné v rámci programu *Galileo* v sobě skrývají další riziko, a sice že způsobí škodu nesprávným fungováním signálů poskytovaných navigačními družicemi. Používání dat systému Galileo je na celosvětové úrovni velmi rozšířené, a proto je riziko mimo jiné i finanční ztráty, způsobené poskytnutím nesprávných údajů, značné.

Absence jednotných mezinárodních pravidel pro poskytování dat a služeb však způsobuje problémy, protože použitelnost ustanovení Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru je nejistá. Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru se totiž vztahuje na odpovědnost za náhradu škody způsobené objektem vypuštěným do kosmického prostoru. Otevřenou otázkou ale zůstává, zda se ustanovení Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru v plné míře vztahují i na škodu způsobenou nefunkčností signálu GNSS, která se zdá být škodou nepřímou, tj. škodou způsobenou signály oproti škodě způsobené bezprostředně samotným kosmickým objektem.[540] Bylo namítnuto, že Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru se týká pouze škody způsobené kosmickými objekty, což předpokládá přímé fyzické poškození a vylučuje tedy nepřímou škodu způsobenou vadnými signály.[541]

Navíc postup pro vymáhání náhrady škody stanovený v Úmluvě o odpovědnosti za škodu ve vesmíru, jenž se realizuje prostřednictvím diplomatických kontaktů mezi státy, společně s povahou rozhodnutí a postupy Komise pro nároky brání efektivní aplikaci Úmluvy o odpovědnosti za škodu ve vesmíru. Totiž rozhodnutí Komise pro nároky může být skutečně závazným a konečným, pouze pokud se tak strany dohodly, přičemž celkový postup vyřešení sporu je pro žalobce procesně komplikovaný. Absence jednotného mezinárodního práva o poskytování dat a služeb tak způsobuje další potenciální problém, a sice existence několika jurisdikcí povinných k náhradě škody a vůbec nejistoty ohledně samotného pojmu „nahraditelné škody“.

Evropská komise proto při zprovoznění družic musela zajistit, aby byly splněny všechny podmínky pro provozování a využívání programu *Galileo*, včetně praktického a funkčního režimu

---

[539] Viz článek III Prohlášení některých evropských vlád týkající se výrobní fáze nosných raket Ariane, dostupné v angličtině pod odkazem: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238295/8049.pdf.

[540] NI, J. *Civil Aviation Authority of China, The Future of Uniform International Rules on GNSS Liability*. Proceedings of the International Institute of Space Law, Eleven International Publishing, 2011.

[541] ROMA, A., SCHROGL, K.-U., a SÁNCHEZ ARANZAMENDI, M. *Policy Aspects of Third Party Liability in Satellite Navigation. Preparing a Roadmap for Europe*, European Space Policy Institute Report No. 19, 19. července 2009.

odpovědnosti za škodu. Tento požadavek přiměl Evropskou komisi k tomu, aby navrhla právní předpis pro zvláštní režim občanskoprávní odpovědnosti za škodu vyplývající z poskytování služeb souvisejících s Galileo, jehož cílem je nalézt rovnováhu mezi dvěma protichůdnými zájmy, konkrétně zájmy žalovaných včetně členů GNSS řetězce, vlastníka a/nebo provozovatele systému Galileo a zájmy žalobců v EU.[542]

Nový režim odpovědnosti za škodu, jak jej navrhla Evropská komise, by měl být postaven na dvou úrovních: zaprvé, režim objektivní odpovědnosti za škodu s omezujícím stropem, a zadruhé režim neomezené odpovědnosti za zavinění.

Strop by mohl být stanoven na různých úrovních v závislosti na poskytovaných službách, tj. veřejně dostupné služby, služby související se záchranou života, komerční služby, vyhrazené služby. Systém objektivní odpovědnosti za škodu způsobenou provozem GNSS a poskytováním služeb je atraktivní pro subjekty domáhající se náhrady škody, nejsou ale přitom omezeny v tom, aby požadovaly náhradu škody na základě platného práva v místních jurisdikcích.

V zájmu sjednocení přístupu napříč Evropou by Evropská komise mohla uvést svůj návrh nového režimu odpovědnosti za škodu, zmíněný výše, ve formě nařízení. Rozšíření aplikace nařízení EU na další země mimo Evropskou unii by se dalo dosáhnout uzavřením bilaterálních dohod se třetími státy. V praxi to však může být složité z důvodu vysokého počtu příslušných jurisdikcí vzhledem ke globálnímu pokrytí GNSS. Jelikož nařízení EU by pro celosvětově používaný systém GNSS nestačilo, měla by být pro sjednocení postoje k odpovědnosti za škodu přijata opatření jak v samotné Evropě, tak i prostřednictvím celosvětové spolupráce.

Evropská iniciativa rozpracovaná v návrhu Evropské komise by zahrnovala přesměrování objektivní odpovědnosti za škodu vůči třetím osobám na EU, ale s určitým omezením, a to i v případě, že škodu způsobil jeden z jejích smluvních partnerů. EU by nicméně proti tomuto smluvnímu partnerovi měla možnost podat regresní žalobu, což by *de facto* znamenalo „kvazisdílenou“ odpovědnost za škodu mezi EU a jejím smluvním partnerem.

Příkladem již existující dohody se třetí stranou slouží Dohoda o podpoře, poskytování a používání družicových navigačních systémů Galileo a GPS a navazujících aplikací (dále jen „Dohoda EU – US“).[543] Ke vzniku sdílené odpovědnosti na základě Dohody EU – US by mohlo

[542] FERRAZZANI, M. *Recent Legal Developments of GNSS In Europe*. Proceedings of the International Institute of Space Law, Eleven International Publishing, 2011.

[543] Agreement on the Promotion, Provision and Use of Galileo and GPS Satellite-based Navigation Systems and Related Applications, dostupná pod odkazem: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:22011A1231(01)&qid=1674747540723&from=EN.

dojít mezi Evropskou unií a/nebo jejími členskými státy v rámci jejich příslušných oblastí působnosti na jedné straně, a Spojenými státy americkými na straně druhé.[544]

Tato mnohostranná účast by mohla vést ke sdílené odpovědnosti stran při výkonu stanovených opatření, na která se vztahuje článek 3 Dohody EU – US, který zní: „*Není-li v této dohodě stanoveno jinak, týká se všech opatření přijatých stranami ohledně civilních signálů družicové navigace a určování času a jejich poskytovatelů, civilních služeb družicové navigace a určování času a jejich poskytovatelů, rozšiřujících systémů, služeb s přidanou hodnotou a poskytovatelů těchto služeb a prostředků globální navigace a určování času*.“ Zde však vyvstává klasický pro EU problém, kdy není zcela jasné, zda „evropskou stranu“ reprezentuje Evropská unie jako celek a/nebo její jednotlivé členské státy. A právě proto článek 19 odst. 2 Dohody EU – US stanoví, že: „*Pokud nebude zřejmé, zda povinnost podle této dohody je v pravomoci Evropského společenství nebo jeho členských států, poskytne Evropské společenství a jeho členské státy na žádost Spojených států potřebné informace. Nebudou-li tyto informace poskytnuty s veškerou náležitou rychlostí nebo budou-li poskytnuty rozporuplné informace, povede to ke společné a nerozdílné odpovědnosti za škodu*.“

Nehledě na skutečnost, že popsaný právní režim není zatím zcela nastaven a dosud nebyl ověřen při řešení skutečných sporů, znázorňuje možné uspořádání spolupráce mezi státy, mezinárodními organizacemi a soukromými společnostmi při budoucí realizaci kosmické těžby. Základní principy a zásady obsažené v Kosmické smlouvě a Úmluvě o odpovědnosti za škodu ve vesmíru v kombinací s jasnou a jednotnou národní právní úpravou, případně závaznými právními normami EU nebo jiných regionálních uskupení, a s důkladně propracovanými bilaterálními či multilaterálními dohodami se jeví jako správná cesta při pokusu nastavení režimu odpovědnosti a ručení při těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru.

[544] Článek 19 odst. 1 Dohody EU – US pod nadpisem „Odpovědnost a ručení“, který stanoví: „*Strany odpovídají za neplnění povinností vyplývajících z této dohody.*“

Závěr

Všechny naše snahy o využití mimoplanetárních přírodních zdrojů a nerostných surovin budou složité, riskantní a nesmírně drahé. A přesto, pokud se alespoň nepokusíme získat zdroje z kosmického prostoru, čeká nás nevyhnutelná budoucnost rostoucího nedostatku, hromadného vylidňování a nezastavitelného úpadku.

V každém případě je těžba a využití kosmických zdrojů komplexním tématem. Kromě finančních a právních výzev, které mohou být zmírněny nebo odstraněny mezinárodní spoluprací, je nutný významný technický pokrok při hledání dostupných zdrojů a vývoji vhodných těžebních technik, jakož i legislativní aktivita při tvorbě norem pro bezpečné a udržitelné chování ve vesmíru.

Složitost této nové reality ještě více zvyšuje růst podílu soukromého sektoru na kosmickém průmyslu a průzkumu vesmíru, stejně jako touha států snížit rozpočtové výdaje v závodech o kosmické přírodní zdroje a ve zvýšení inovativní konkurenceschopnosti. Vývojem nových technologií pro získání vesmírné solární energie, těžbou na asteroidech nebo na Měsíci ale nesledujeme výlučně ekonomické cíle. Posouváním svých hranic za atmosféru naší planety můžeme možná zároveň posílit i lidského ducha, a to vytvořením prosperujícího odvětví vesmírného turismu a cestovního ruchu nebo pravděpodobně také přistáním první lidské bytosti na Marsu. Pokud lidstvo dříve nevyhubí sebe samo, osudem lidské civilizace musí být proniknutí do vesmíru. Máme velké štěstí, protože v současné době stojíme u samotného zrodu tohoto dechberoucího dobrodružství celého lidstva.

Zdokonalení technologií pro průzkum vesmíru a růst počtu konkurenceschopných účastníků „vesmírných závodů“ vyvolávají potřebu renovace mezinárodně-právní úpravy v této oblasti. Je zjevné, že tato práce musí být vykonána s předstihem. Zkušenosti dokazují, že panující zvyklost, kdy místo jednání mezinárodní instituty čekají na podrobnější vyjasnění všech možných problémů, vede k příliš velkým ekonomickým a politickým ztrátám (ať už se jedná o znečištění ovzduší a oceánu, klimatické změny, kosmický odpad atd.). Proto je nutno urychlit vytvoření rozumných a proaktivních pravidel a zákonů pro těžbu nerostných surovin v kosmickém prostoru, aby bylo možné z této činnosti získat ekonomickou a sociální výhodu a současně předejít možným nebezpečím a negativním aspektům.

V této práci bylo představeno více možných zdrojů inspirace pro budoucí regulaci kosmické těžby. Ukázalo se, že mezinárodní obyčejové právo hraje v kosmickém právu okrajovější roli než v obecném mezinárodním právu kvůli inherentnímu bezpečnostnímu rozměru kosmických aktivit a kosmického práva a kvůli obecnému nedostatku přesnosti obyčejového práva

v jeho rozsahu a obsahu. Celkově zůstává úloha mezinárodního obyčejového práva v kosmických aktivitách omezena na další objasnění obecných právních pojmů obsažených v mezinárodních smlouvách, jejichž hlavním příkladem je termín „mírové využití“.

Dokonce i v oblasti, ve které kosmické právo významně přispělo k obecnému mezinárodnímu právu, zejména zřízení řady klíčových mezivládních organizací, které skutečně provádějí vesmírné aktivity jménem příslušných členských států, což vede ke vzniku „skutečné praxe“, která se potenciálně dá označit jako „společná praxe“ států, je poměrně obtížné vyčlenit jakoukoli konzistentní státní praxi a závazné *opinio iuris* nezbytné pro vznik pravidla obyčejového práva. Důvodem je základní požadavek existence podrobných a specifických předpisů a opatření pro obvykle jedinečné situace, kontexty nebo události. Jak se ukázalo výše, hlavní výjimkou zde může posloužit úprava boje s kosmickým odpadem, k čemuž bezpochyby přispívá fakt, že všechny státy jsou v této otázce bezpodmínečně zajedno. Další možnou výjimkou popsanou výše je otázka interpretace pojmu „mírové využití“ v zakládacích smlouvách INMARSAT a Inmarsat, kde je prostřednictvím procesu převážně obyčejového práva stále více vojenských aktivit nově uznáváno za „mírové“. Teprve s pokračující „normalizací“ a privatizací alespoň některých hlavních oblastí kosmických činností význam bezpečnostních otázek oproti nutnosti mezivládní spolupráce natolik poklesne, aby se tato situace zásadně změnila.

I když tedy mezinárodní obyčejové právo jistě hraje roli v kontextu kosmických aktivit, jeho působení se projevuje především v kontextu smluvního práva a je s ním těsně spjato. Jsou v zásadě dvě varianty, kdy buď obyčejové právo vede k následným formalizovaným smluvním ujednáním, nebo dále rozvíjí do detailu práva a povinnosti již zakotvené v existující mezinárodní smlouvě. Rovněž mezinárodní obyčejové právo nemůže nabídnout žádné zakazující nebo povolující pravidlo týkající se zákonnosti jednostranného využívání vesmírných přírodních zdrojů, protože taková praxe doposud neexistovala. To však neznamená, že mezinárodní obyčejové právo nehraje a nemělo by hrát prvořadou roli v budoucí tvorbě kosmického práva, naopak, jeho inherentní pružnost na rozdíl od relativní rigidity smluvního práva je nezbytná v kosmickém prostoru, kde se neustále tolik mění.

Jako efektivnější nástroj se v poslední době ukazuje vnitrostátní právní úprava kosmické těžby v jednotlivých zemích, která jednak může posloužit jako připomínka nebo pobídka pro všechny státy, aby aktivně podporovaly komerční aktivity v kosmickém prostoru do té doby, než dojde ke vzniku mezinárodně uznávané a závazné právní regulace, a zároveň se snaží určit tendenci k uzákonění volné jednostranné těžby a využívání kosmických přírodních zdrojů.

Bez ohledu na to, zda značný počet mezinárodních odborníků považuje takové jednání Spojených států nebo Lucemburska, jakožto průkopníků v kosmické normotvorbě, za

jednostranné a porušující Kosmickou smlouvu a jiné předpisy světového společenství, již samotný fakt vzniku takových právních precedentů dodatečně poukazuje na nutnost modernizace systému mezinárodního kosmického práva a co možná nejrychlejšího vyplnění existujících právních mezer. Základní normy tohoto právního odvětví nesou stopy konkrétního historického kontextu, ve kterém vznikaly. Nepochybně mnohé v nich uvedené zásady a prohlášení mají charakter nadčasových hodnot a neztrácejí na významu a aktuálnosti. Ovšem vzhledem ke své historické povaze právní předpisy 60. až 80. let dvacátého století nejsou objektivně schopny odpovědět na všechny moderní otázky a výzvy vznikající v důsledku podstatných změn ve světě, a zejména pak v globální kosmické činnosti. Nepřímo o tom svědčí i velké množství právních diskusí na téma výkladu těch či oněch principů za účelem jejich aplikace na konkrétní situace.

Přesto, že vnitrostátní kosmická legislativa může být efektivní a atraktivní pro soukromé těžařské společnosti, zůstává nejasné, zda se tato tendence přece jen stane určující pro budoucí vývoj kosmické těžby. Jako velmi málo pravděpodobná se jeví i představa, že by v dohledné době bylo dosaženo konsenzu značného počtů zemí, na základě kterého by mohlo dojít k vyjednání a přijetí nové mezinárodní smlouvy regulující těžbu v kosmickém prostoru.

Otázky *de lege ferenda* budoucí podoby kosmického práva jsou bezpochyby velmi zajímavé. Nicméně za situace, kdy nová právní úprava ještě nevznikla, obyčejové mezinárodní právo postrádá dostatek skutečné praxe a vnitrostátní zákony nejsou jednoznačně uznávány a přijímány všemi státy, nezbývá nám nic jiného než hledat oporu v existujícím kosmickém právu. Ačkoli otázka kosmické těžby není v Kosmické smlouvě řešena *expressis verbis*, obecné zásady v ní zakotvené jsou, s jistými výhradami, použitelné pro budoucí těžební aktivity v kosmickém prostoru.

Zásada nepřivlastňování si vesmíru nemá za účel zcela zakázat využívání přírodních zdrojů v kosmickém prostoru, a to ani v podobě jednostranné těžby. Zároveň ale provádění těžby takovým způsobem, který by značně omezoval přístup ostatních ke stejnému přírodnímu zdroji, by zcela jistě bylo považováno za přivlastňování, a tudíž zakázáno podle Kosmické smlouvy. Úplná „spotřeba“ nebeského tělesa jako celku, bez ohledu na jeho velikost, by se rovněž považovala za přivlastňování. V této souvislosti zřejmě bude potřeba navrhnout užší definici nebeského tělesa, což by opět nejlépe mělo být učiněno dodatkem ke Kosmické smlouvě nebo jinou obdobnou mezinárodní smlouvou.

Využívání vesmírných přírodních zdrojů pravděpodobně spadá do oblasti svobody využívání kosmického prostoru jako takového, a je tedy povoleno. Princip společných výhod a zájmů, který tuto svobodu omezuje, však vyžaduje, aby výhody plynoucí z využívání takových zdrojů byly sdíleny způsobem, který nenaruší mezinárodní mír a stabilitu a podpoří rovnost mezi

státy. Zároveň by takové využívání mělo zůstat ekonomicky výhodné pro subjekt bezprostředně provádějící těžbu v kosmickém prostoru. To, zda je například Zákon USA o komerčním vesmíru a podobná vnitrostátní právní úprava v souladu s mezinárodním právem, tedy závisí na způsobu, jakým budou tyto zákony aplikovány v praxi.

Sama o sobě skutečnost, že jednostranná těžba kosmických přírodních zdrojů se zdá být obecně legální podle stávajícího mezinárodního práva, neznamená, že těžba v kosmickém prostoru bude prováděna řádným a udržitelným způsobem, aniž by pro to byl přijat speciální právní režim. Přiznání vlastnického práva k přírodním zdrojům dobytým v kosmickém prostoru podle vnitrostátních zákonů pravděpodobně povede na mezinárodní úrovni k *laissez-faire* přístupu k využívání kosmických zdrojů. Bude-li využívání kosmických zdrojů regulováno výhradně vnitrostátními zákony, které se obvykle vztahují pouze na rozsah vnitrostátní jurisdikce, lze očekávat celou řadu problémů.

Zaprvé, vnitrostátní legislativa, která se k využívání zdrojů ve vesmíru pravděpodobně bude řídit přístupem *first come, first served*, je nedostatečná pro koordinaci soutěže o stejné vesmírné zdroje mezi subjekty z více států, což by mohlo přerůst ve vážná porušení stávajícího kosmického práva. Kosmická smlouva vyžaduje, aby její smluvní státy prováděly veškerou svou činnost ve vesmíru s náležitým ohledem na obdobné zájmy všech ostatních smluvních států. I když poskytuje obecný princip koordinace, neposkytuje žádná konkrétní koordinační pravidla. Nelze vyloučit, že s vidinou možných konfliktů se soukromé subjekty rozhodnou zajistit ochranu svých zájmu pomocí zbraní. V případě potřeby mohou na jejich ochranu zasáhnout i státy, pod jejichž jurisdikci tyto subjekty spadají. V extrémních případech může dojít k porušení článku IV Kosmické smlouvy, který zakazuje využití nebeských těles k vojenským účelům a použití zbraní hromadného ničení v kosmickém prostoru.

Zadruhé, vnitrostátní právní předpisy neřeší otázku technické rovnosti. Vzhledem k tomu, že využívání přírodních zdrojů v kosmickém prostoru je v konečném důsledku technologicky a finančně velmi náročný projekt, pouze velmi omezený počet soukromých subjektů a států bude mít dostatek prostředků na jeho realizaci. Státy, které se nebudou přímo podílet na těžbě, mohou požádat o podíl na získaných výhodách a také o transfer technologií, aby mohly v budoucnu samy provádět těžbu. Sdílení výhod, včetně transferu technologií, bylo jednou z důležitých otázek, které se řešily při jednáních i o dalších společných prostorech, jako je mořské dno a Antarktida. Podobné myšlenky se objevily i v UNCOPUOS, kde několik států vyjádřilo názor, že mnohostranný přístup k řešení otázek těžby přírodních zdrojů na Měsíci a jiných nebeských tělesech je nezbytný k

zajištění toho, aby státy dodržovaly zásady rovného přístupu do vesmíru a aby výhody průzkumu a využití kosmického prostoru mohlo požívat celé lidstvo.[545]

Zatřetí, absence mezinárodního právního režimu rovněž zvyšuje riziko, že těžba nerostných surovin způsobí významný zásah do kosmického prostředí, včetně škodlivé kontaminace nebeských těles a nepříznivých změn v přirozeném prostředí samotné Země, čemuž se právě snaží zabránit článek IX Kosmické smlouvy. Může tak nastat situace, kdy se soukromé subjekty budou snažit působit pod jurisdikcí státu, jehož právní úprava ochrany životního prostředí, včetně kosmického prostoru, poskytuje nejnižší standardy. Podobný stav věcí panuje v lodní dopravě, kdy si subjekty vybírají „výhodnější" vlajku. V konečném důsledku ve snaze přilákat těžařské společnosti pod svou jurisdikci budou státy soupeřit ve snížení svých standardů, ačkoli by to mělo být právě naopak.

Je tedy jasné, že vnitrostátní úprava kosmické těžby nebude plně dostačující a bude nezbytné nastavit i mezinárodní právní režim regulující mezinárodní soutěž o vesmírné přírodní zdroje, podporující spravedlivé přerozdělování výhod plynoucích z využívání kosmických zdrojů a poskytující ochranu životního prostředí na Zemi a v kosmickém prostoru. Existují dobré důvody k optimismu, že pokud jde o regulaci těžby nerostných surovin v kosmickém prostoru, postupujeme spíše směrem k multilateralismu než k unilateralismu, o čemž svědčí i trend nastolený Artemis Accords. Představitel Spojených států vyjádřil názor, že Zákon USA o komerčním vesmíru nevylučuje multilaterální přístup nebo mechanismus, který bude v budoucnu vyvinut, ačkoli zároveň také poznamenal, že v současnosti by byl takový multilaterální přístup předčasný, protože těžba a využití kosmických zdrojů ještě nejsou technologicky plně životaschopné.[546]

Z hlediska otázek odpovědnosti a ručení musíme konstatovat, že zatímco obecné mezinárodní právo a kosmické právo tvoří určitý zastřešující režim, který určuje širší rámec odpovědnosti, zvyšující se počet mezinárodní spolupráce a rozmanitost účastníků, zejména těch soukromých, vyžadují pečlivější a podrobnější zkoumání předmětu a formulaci nových pravidel.

Vzhledem ke skutečnosti, že se kosmický prostor, byť pozvolna a postupně, stává stále dostupnější a méně nákladnou doménou, očekává se, že počet případů způsobení škody nestátními subjekty bude pouze narůstat. V kombinaci s rostoucí závislostí lidstva na kosmických systémech a technologiích a růstem globálního vesmírného průmyslu to vyvolává obavy ohledně toho, zda a za jakých okolností může být dovozena státní odpovědnost nebo ručení za jednání nestátních

[545] Výbor pro mírové využití kosmického prostoru, Právní podvýbor; padesáté páté zasedání; Vídeň; 4. až 15. dubna 2016; Návrh stanoviska "*IV. Status and application of the five United Nations treaties on outer space*"; odst. 25.
[546] Viz předchozí poznámka pod čarou, odst. 27.

subjektů, které spadají do jejich jurisdikce. Výše bylo popsáno několik protínajících se normativních režimů obsahujících omezené právní mechanizmy, které by se mohly aplikovat na případy škodlivého rušení pocházejícího z kosmického prostoru nebo z povrchu Země. Režim absolutní odpovědnosti za škodu podle mezinárodního kosmického práva by se případně uplatnil na škodlivé rušení způsobené nestátním subjektem přímo z kosmického prostoru a mohl by za určitých omezených okolností vést k odpovědnosti příslušného státu za takovou škodu. Skutečnost, že se na mezinárodní kosmické právo v posledních čtyřiceti letech odkazovalo jen velmi omezeně, by mohla naznačovat, že je tento režim postupně překonáván obecným mezinárodním právem. Právní režim ITU je použitelný, ovšem není zcela dostačující pro řešení jak kosmického, tak pozemního rušení, především protože postrádá donucovací mechanizmy. A nakonec princip odpovědnosti státu podle ARSIWA může být aplikován na kosmické i pozemní rušení, pokud je rušení ze strany nestátního subjektu přičitatelné příslušnému státu a neuplatní se jiné specializované právní režimy jako prioritní. V důsledku nejasností, mezer a obtížné aplikace existujících normativních právních režimů týkajících se odpovědnosti a ručení států za narušení kosmických systémů ze strany nestátních subjektů státy musí čelit výzvě ve svých snahách vynutit „dobré“ chování nestátních subjektů, které mohou stávající situace snadno zneužívat.

Obecně řečeno kosmické právo tvoří v určitých ohledech *lex specialis* k obecnému mezinárodnímu právu, jehož pravidla mají aplikační přednost před pravidly stanovenými obecným mezinárodním právem. Jako příklad lze uvést více artikulované rozlišování mezi odpovědností a ručením, které je v kosmickém právu učiněno. Roli soukromých společností je také v kosmickém právu věnována větší pozornost ve srovnání s obecným mezinárodním právem.

Mezinárodní dohody mezi vypouštějícími státy a licence udělené soukromým společnostem podle vnitrostátní kosmické právní úpravy se snaží o vyplnění mezer v mezinárodním kosmickém právu. Jedná se o nástroje upravující především odpovědnost za škodu způsobenou kosmickými aktivitami, pokud je provádí více států, ve spolupráci se soukromými korporacemi, což jsme v této práci označovali pojmem „kvazisdílená“ odpovědnost za škodu.

Avšak rozdíly ve vnitrostátních právních předpisech v oblasti kosmického prostoru vyplývající z uplatňování osobní a/nebo územní jurisdikce a odlišný výklad pojmů používaných v mezinárodním kosmickém právu, jako jsou „kosmická činnost“, „národní kosmická činnost“ a „kosmické objekty“, často neumožňují poskytnout jasnou odpověď na otázku přičtení odpovědnosti za škodu, sdílené odpovědnosti za škodu nebo „kvazisdílené“ odpovědnosti za škodu v konkrétním případě.

Účast mezinárodních organizací na vesmírných programech navíc zvýšila složitost přidělování sdílené odpovědnosti za škodu mezi mezinárodní organizaci a její členské státy, jak dokládá program Evropské unie *Galileo*.

Zdá se tedy, že složitost, globální povaha a vysoké náklady spojené s bezpečnou a efektivní realizací kosmické činnosti vyžadují větší právní jasnost, zejména pokud jde o sdílení odpovědnosti za škodu mezi zúčastněnými stranami. Bylo by vhodné harmonizovat kosmickou právní úpravu mezi státy zapojenými do kosmických aktivit. V tomto ohledu Evropská unie má jedinečnou šanci vystoupit v roli lokomotivy jak pro vlastní členské státy, tak i pro zájemce mezi třetími státy. Nesmíme zapomínat, že Smlouva o fungování Evropské unie potvrzuje pravomoc EU v oblasti kosmických aktivit.[547]

[547] Viz článek 189 Smlouvy o fungování Evropské unie, dostupné pod odkazem: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=FI.

Seznam zkratek

ARABSAT – Arabská korporace pro vesmírné komunikace.

ARSIWA – Návrh právní úpravy odpovědnosti států za mezinárodněprávní delikty z roku 2001.

Artemis Accords nebo Dohody – 12 zásad pro spolupráci v civilním průzkumu a využití Měsíce, Marsu, komet a asteroidů ze dne 13. října 2020.

Dohoda o ARABSAT – Dohoda o Arabské korporaci pro vesmírné komunikace podepsaná v Káhiře dne 14. dubna 1976 a účinná ode dne 15. července 1976.

Dohoda o INTELSAT – Dohoda o Mezinárodní organizaci pro telekomunikační družice podepsaná ve Washingtonu dne 20. srpna 1971 a účinná ode dne 12. února 1973.

Dohoda o INTERSPUTNIK – Dohoda o založení „INTERSPUTNIK“ Mezinárodního systému a organizace vesmírných komunikací podepsaná v Moskvě dne 15. listopadu 1971 a účinná ode dne 12. července 1972.

Dohoda o Měsíci – Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech ze dne 18. prosince 1979.

Dohoda o záchraně ve vesmíru – Dohoda o pomoci kosmonautům a jejich návratu a o vrácení předmětů vypuštěných do kosmického prostoru ze dne 3. prosince 1968.

ESA – Evropská kosmická agentura.

EU – Evropská unie.

EUMETSAT – Evropská organizace pro využívání meteorologických satelitů.

EUTELSAT – Evropská organizace pro družicové telekomunikace.

GLONASS – Globální polohový družicový systém.

GNSS – Globální navigační družicový systém.

GPS – Globální polohový systém.

Charta OSN – Charta Organizace spojených národů ze dne 26. června 1945.

IADC – Meziagenturní výbor pro koordinaci vesmírného odpadu.

ILA – Asociace pro mezinárodní právo.

ILC – Komise pro mezinárodní právo.

Implementační dohoda – Implementační dohoda k Úmluvě UNCLOS z roku 1994.

IMSO – Mezinárodní organizace mobilních družic.

INMARSAT – Mezinárodní organizace pro družice námořní dopravy.

INTELSAT – Mezinárodní organizace pro telekomunikační družice.

INTERSPUTNIK – Mezinárodní systém a organizace vesmírných komunikací „INTERSPUTNIK“.

ISA – Mezinárodní úřad pro mořské dno.

ITU – Mezinárodní telekomunikační unie.

JAXA – Japonská agentura pro průzkum vesmíru.

Kosmická smlouva – Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles ze dne 10. října 1967.

Lucemburský kosmický zákon – Zákon o průzkumu a využívání kosmických přírodních zdrojů ze dne 13. července 2017, který vstoupil v platnost dne 1. srpna 2017.

MSD – Mezinárodní soudní dvůr.

Nařízení – Nařízení o přilákání mezinárodní podpory v oblasti těžby a využití vesmírných zdrojů ze dne 6. dubna 2020.

NASA – Národní úřad pro letectví a vesmír.

NORI – Společnost Nauru Ocean Resources Inc.

OSN – Organizace spojených národů.

Provozní dohoda EUTELSAT – Provozní dohoda o Evropské organizaci pro družicové telekomunikace podepsaná v Paříži dne 15. července 1982 a účinná ode dne 1. září 1985.

Provozní dohoda INMARSAT – Provozní dohoda o Mezinárodní organizaci pro družice námořní dopravy podepsaná v Londýně dne 3. září 1976 a účinná ode dne 16. července 1979.

Provozní dohoda INTELSAT – Provozní dohoda Mezinárodní organizace pro telekomunikační družice podepsaná ve Washingtonu dne 20. srpna 1971 a účinná ode dne 12. února 1973.

Radiokomunikační řád ITU – Radiokomunikační řád Mezinárodní telekomunikační unie ze dne 22. prosince 1992.

Směrnice IADC – Pokyny meziagenturního výboru k potírání kosmického odpadu, verze ze září 2007.

Smlouva o Antarktidě – Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 76/1962 Sb. ze dne 11. července 1962 o Smlouvě o Antarktidě.

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik.

Statut MSD – Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb. ze dne 16. ledna 1947 o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

TOML – Tonga Offshore Mining Limited.

Úmluva ESA – Úmluva o založení Evropské kosmické agentury ze dne 30. října 1980.

Úmluva IMSO – Úmluva IMSO ve znění přijatém na 20. zasedání shromáždění IMSO prozatímně účinná od 6. října 2008.

Úmluva o INMARSAT – Úmluva o Mezinárodní organizaci pro družice námořní dopravy podepsaná v Londýně dne 3. září 1976 a účinná ode dne 16. července 1979.

Úmluva o EUTELSAT – Úmluva o založení Evropské organizace pro družicové telekomunikace podepsaná v Paříži dne 15. července 1982 a účinná ode dne 1. září 1985.

Úmluva o odpovědnosti za škodu ve vesmíru – Úmluva o mezinárodní odpovědnosti za škodu způsobenou kosmickými předměty ze dne 1. září 1972.

Úmluva o registraci – Úmluva o registraci objektů vypuštěných do kosmického prostoru ze dne 15. září 1976.

Úmluva UNCLOS – Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu ze dne 10. prosince 1982.

UNCOPUOS – Výbor OSN pro mírové využívání vesmíru.

UNIDROIT – Mezinárodní ústav pro sjednocení soukromého práva.

USA – Spojené státy americké.

Ústava ITU – Ústava Mezinárodní telekomunikační unie ze dne 22. prosince 1992, účinná od 1. července 1994.

Vídeňská úmluva o smluvním právu – Vienna Convention on the Law of Treaties ze dne 23. května 1969.

WTO – Světová obchodní organizace.

Zákon Nauru o nerostných surovinách – Zákon o nerostných surovinách získaných na mezinárodním mořském dně ze dne 23. října 2015.

Zákon USA o komerčním vesmíru – Zákon o konkurenceschopnosti komerčních aktivit ve vesmíru ze dne 25. listopadu 2015.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ALEKSEENKO, A. P. *Разведка и добыча космических ресурсов: опыт законотворчества США*. Юридические исследования № 5, 2016.

BEEBE, B. *Law's Empire and the Final Frontier: Legalizing the Future in the Early Corpus Juris Spatialis*. 108 The Yale Law Journal, 1999.

BENSON, J. *Space resources: first come first served*. Proceedings of the Forty-First Colloquium on the Law of Outer Space, 1999.

BILDER, R. B. *A Legal Regime for the Mining of Helium-3 on the Moon: U.S. Policy Options*. 33 Fordham International Law Jjournal, 2010.

BLOUNT, P. J. a ROBISON, C. J. *One small step: The impact of the U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act of 2015 on the exploitation of resources in outer space*. North Carolina Journal of Law & Technology, 2016.

BONIN, J. R. a TRONCHETTI, F. *Constructing a regulatory regime for the exploitation of resources on the Moon and other celestial bodies: a balancing act*. The Indian Journal of International Economic Law Vol. 3; 2010.

BRISIBE, T. C. *An introduction to United Nations COPUOS recommendations on national legislation relevant to the peaceful exploration and use of outer space*. German Journal of Air and Space Law, 2013.

BROOKS, E. *National control of natural planet bodies – preliminary considerations*. Journal of Air Law and Commerce Vol. 32; 1966.

BROOKS, E. *Control and use of planetary resources*. Proceedings of the Colloquium on the Law of Outer Space Vol. 11; 1968.

BUDYLIN, S. *Кому принадлежат астероиды? К вопросу о первоначальных способах приобретения собственности*. Zakon.ru, 4. února 2016.

CHERIAN, J. G. a ABRAHAM J. *Concept of Private Property in Space – An Analysis*. Journal of International Commercial Law and Technology Vol. 2, 2007.

CRAWFORD, J. *International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries*. Cambridge University Press, 2002.

CRAWFORD, J., PELLET, A. a OLLESON, S. *The Law of International Responsibility*. Oxford Commentaries on International Law, 2010.

DAVID, M. a LEE, R. J. *Twenty years later: The Moon agreement and its legal controversies*. Australian International Law Journal, 1999.

DEMBLING, P. *A Liability Treaty for Outer Space Activities*. American International Law Review 33, 1970.

DEMPSEY, P. S. *National laws governing commercial space activities: Legislation, regulation, & enforcement*. Northwestern Journal of International Law & Business, 2016.

DINKIN, S. *Don't wait for property rights*; Space Review, 2004; Property Rights and Space Commercialization. Space Review, 2006.

FILHO, J. M., a FABRICIO DOS SANTOS, A. Is *there a future for space law beyond soft law?* 53rd Colloquium on the Law of Outer Space, 2010.

FOSTER, C. *Excuse me, you're mining my asteroid: Space property rights and the U.S. Space Resource Exploration and Utilization Act of 2015*. University of Illinois Journal of Law, Technology & Policy, 2016.

GOROVE, S. *Developments in Space Law: Issues and Policies*. Martinus Nijhoff, 1991.

GOROVE, S. *Freedom Of Exploration And Use In The Outer Space Treaty*. Denver Journal of International Law and Policy Vol. 1, 1971.

GOROVE, S. *Limitations on the Principle of Freedom of Exploration and Use of Outer Space: Benefits and Interests*. Proceedings of the 13th Colloquium on the Law of Outer Space, 1973.

HERMIDA, J. *International Space Law (Excerpts from Legal Basis for a National Space Legislation)*. Kluwer Academic Publisher, 2004.

HOBE, S. *ILA model law for national space legislation*. Journal of Air and Space Law, 2013.

HOFMANN, M., MASSON-ZWAAN, T. et al. *Building Blocks for the Development of an International Framework for the Governance of Space Resource Activities*. Eleven International Publishing, 2020.

HOFMANN, M. *Harmful Interference in Regulatory Perspective: Legal rules for interference-free radio communication*. Luxembourg Legal Studies. Routledge, 2016.

HOFMANN, M. a MASSON-ZWAAN, T. *Introduction to Space Law*. Čtvrté vydání. Kluwer Law International, 2019.

HOFMANN, M. et al. *Space Legislation of Luxembourg: A Commentary*. Kluwer Law International, 2022.

HOWALD, M. *Private space activities and national legislation*. Proceedings of the 32nd Colloquium on the Law of Outer Space, 1989.

HURWITZ, B. A. *State Liability for Outer Space Activities in Accordance with the 1972 Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects*. Martinus Nijhoff, 2002.

HUSBY, E. *Sovereignty and Property Rights in Outer Space*. Journal of Intellectual Property Law and Practice Vol. 3, 1994.

JAKHU, R. *Legal Issues Relating to the Global Public Interest in Outer Space*. 32 Journal of Space Law, 2006.

JAKHU, R. a DEMPSEY, P. S. *Routledge Handbook of Space Law*. Routledge, 2017.

JAKHU, R., PELTON, J. N. a NYAMPONG, Y. O. M. *Space Mining and Its Regulation*. Springer Praxis Books, 2017.

JENSEN, M. *Asteroidae Naturae: What It Takes to Capture an Asteroid*. 45 Southwestern Law Review, 2016.

JUZBAŠJAN, M. R. *Международно-правовые основы решения экономических проблем использования космоса*. Abstrakt disertační práce, 2009.

KAISER, S. A. *New start treaty as a confidence building measure for the peaceful uses of outer space*. Proceedings of the International Institute of Space Law, 2011.

KAYSER, V. *Launching Space Objects: Issues of Liability and Future Prospects*. Kluwer Academic Publishers, 2001.

KOŇUCHOVA, A. *Новые тенденции в международном космическом праве. Право и управление*. XXI век № 2, 2010.

LEE, R. J. *Law and Regulation of Commercial Mining of Minerals in Outer Space*. Springer, 2012

LEWIS, J. a LEWIS, C. *A Proposed International Legal Regime for the Era of Private Commercial Utilization of Space*. The George Washington International Law Review Vol. 37, 2005.

LISTNER, M. *It's Time to Rethink International Space Law*. Space Review, 2005.

LOCKE, John. *Second Treatise of Government*. Hackett Publishing Company, 1980.

LYALL, F. a LARSEN, P. B. *Space law: A treatise*. Ashgate, 2009.

MARBOE, I. *Soft law in outer space: The function of non-binding norms in international space law*. Böhlau, 2012.

MASSON-ZWAAN, T. a MARCHISIO, S. *National space legislation: Crafting legal engines for the growth of space activities*. Proceedings of the International Institute of Space Law, 2010.

MASSON-ZWAAN, T. *Article VI of the Outer Space Treaty and private human access to space*. The 51st Colloquium on the Law of Outer Space, Glasgow, 2008.

MASSON-ZWAAN, T. a RICHARDS, B. *International Perspectives on Space Resource Rights*. SpaceNews, 8. prosince 2015.

MEYER, Z. *Private Commercialization of Space in an International Regime: A Proposal for a Space District*. Northwestern Journal of International Law & Business, Vol. 30, 2010.

ODUNTAN, G. *Who owns space? US asteroid-mining act is dangerous and potentially illegal*. The Conversation, 2015.

PEDRAZZI, M. *Outer Space, Liability for Damage*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford University Press, 2008.

POP, V. *Appropriation in Outer Space: the Relationship Between Land Ownership and Sovereignty on the Celestial Bodies*. Space Policy Vol., 2000.

POP, V. *Who Owns the Moon? Extraterrestrial Aspects of Land and Mineral Resources Ownership*. Springer, 2009.

REYNOLDS, G. H. *International Space Law: into the Twenty-First Century*. Vanderbilt Journal of Transnational Law Vol. 25, 1992.

ROMA, A., SCHROGL, K.-U., a SÁNCHEZ ARANZAMENDI, M. *Policy Aspects of Third Party Liability in Satellite Navigation. Preparing a Roadmap for Europe*, European Space Policy Institute Report No. 19, 19. července 2009.

SCHMIDT-TEDD, B. *The Geographical Return Principle and its Future within the European Space Policy* ve sbírce *Contracting for Space*, redakce L. Jane Smith and Ingo Baumann, Ashgate, 2011.

SCHMIDT-TEDD, B. *A Coherent European Procurement Law and Policy for the Space Sector*, redakce Stephan Hobe, Mahulena Hofmannová a Jan Wouters, LIT Verlag, 2011.

SOLOMON, L. D. *The Privatization of Space Exploration: Business, Technology, Law and Policy*. Routledge, 2017.

STANFORD, M. J. *The availability of a new form of financing for commercial space activities: The extension of the Cape Town Convention to space assets*. Cape Town Convention Journal, 2012.

TRONCHETTI, F. *The Exploitation of Natural Resources of the Moon and Other Celestial Bodies*. Martinus Nijhoff, 2010.

TRONCHETTI, F. *Fundamentals of Space Law and Policy*. Springer, 2013.

TRONCHETTI, F. *Title IV – Space Resource Exploration and Utilization of the US Commercial Space Launch Competitiveness Act: A Legal and Political Assessment*. Air and Space Law Vol. 41, 2016.

TRONCHETTI, F. *The Space Resource Exploration and Utilization Act: A move forward or a step back?* Space Policy Vol. 34, 2015.

VON DER DUNK, F. G. *Liability versus Responsibility in Space Law: Misconception or Misconstruction?* Proceedings of the Thirty-Fourth Colloquium on the Law of Outer Space, 1991.

VON DER DUNK, F. G. *Private enterprise and public interest in the European "Spacescape": Towards harmonized national space legislation for private space activities in Europe*. International Institute of Air and Space Law, Leiden University, 1998.

WIEWIOROWSKA, K. *Some Problems of State Responsibility in Outer Space Law*. Journal of Space Law, 1979.

ZULLO, K. M. *The Need To Clarify The Status Of Property Rights In International Space Law*. Georgetown Law Journal Vol. 90, 2002.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

www.icj-cij.org
https://www.asteroidmission.org/
www.esa.int
www.space.com
www.techforspace.com
www.nasa.gov
www.esric.lu
www.gsc-europa.eu
www.unoosa.org
www.eeas.europa.eu
www.eumetsat.int
www.inmarsat.com
https://imso.org
www.congress.gov
www.moj.gov.ae
www.un.org
www.thespacereview.com
www.universiteitleiden.nl
www.scientificamerican.com
www.reuters.com
www.chathamhouse.org
www.legislation.gov.uk

www.jaxa.jp
https://spacenews.com
https://moonvillageassociation.org
https://eeas.europa.eu
https://eur-lex.europa.eu
https://iislweb.space
https://space-agency.public.lu
https://spacewatch.global

3. Seznam použitých právních předpisů

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb. ze dne 16. ledna 1947 o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb. ze dne 4. září 1987 o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles ze dne 10. října 1967.

Dohoda o pomoci kosmonautům a jejich návratu a o vrácení předmětů vypuštěných do kosmického prostoru ze dne 3. prosince 1968.

Úmluva o mezinárodní odpovědnosti za škodu způsobenou kosmickými předměty ze dne 1. září 1972.

Úmluva o registraci objektů vypuštěných do kosmického prostoru ze dne 15. září 1976.

Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech ze dne 18. prosince 1979.

Smlouva o zákazu jaderných pokusů v atmosféře, v kosmickém prostoru a pod vodou z roku 1963.

Úmluva o včasném oznamování jaderné nehody ze dne 27. října 1986.

Úmluva o pomoci v případě jaderné nehody nebo radiační mimořádné situace ze dne 26. února 1987.

Zásady využívání zdrojů jaderné energie ve vesmíru ze dne 14. prosince 1991.

Ústava Mezinárodní telekomunikační unie ze dne 22. prosince 1992, účinná od 1. července 1994.

Radiokomunikační řád Mezinárodní telekomunikační unie ze dne 22. prosince 1992.

Dohoda o Mezinárodní organizaci pro telekomunikační družice ze dne 20. srpna 1971 a účinná od 12. února 1973.

Provozní dohoda Mezinárodní organizace pro telekomunikační družice ze dne 20. srpna 1971 a účinná od 12. února 1973.

Úmluva o založení Evropské organizace pro družicové telekomunikace ze dne 15. července 1982 a účinná od 1. září 1985.

Provozní dohoda o Evropské organizaci pro družicové telekomunikace ze dne 15. července 1982 a účinná od 1. září 1985.

Úmluva o Mezinárodní organizaci pro družice námořní dopravy ze dne 3. září 1976 a účinná od 16. července 1979.

Provozní dohoda o Mezinárodní organizaci pro družice námořní dopravy ze dne 3. září 1976 a účinná od 16. července 1979.

Dohoda o založení „INTERSPUTNIK“ Mezinárodního systému a organizace vesmírných komunikací ze dne 15. listopadu 1971 a účinná od 12. července 1972.

Dohoda o Arabské korporaci pro vesmírné komunikace ze dne 14. dubna 1976 a účinná od 15. července 1976.

Úmluva o založení Evropské organizace pro využívání meteorologických satelitů ze dne 24. května 1983 a účinná od 19. června 1986, ve znění dodatku ze dne 14. července 1994, účinného od 27. července 1994.

Úmluva Mezinárodní organizace mobilních družic ve znění přijatém na 20. zasedání shromáždění IMSO prozatímně účinná od 6. října 2008.

Všeobecná dohoda o obchodu službami (GATS) Světové obchodní organizace, která vstoupila v platnost v roce 1995, Příloha o telekomunikačních službách, včetně Referenčního dokumentu k telekomunikačním službám ze dne 24. dubna 1996.

Úmluva o založení Evropské kosmické agentury ze dne 30. května 1975, účinná od 30. října 1980.

Lisabonská smlouva (Smlouva o EU, Smlouva o fungování EU) ze dne 13. prosince 2007, účinná od 1. prosince 2009.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/696 ze dne 28. dubna 2021, kterým se zavádí Kosmický program Unie a zřizuje Agentura Evropské unie pro Kosmický program.

Dohoda mezi ESA a Francií ohledně Guyanského vesmírného střediska z roku 1985.

Dohoda o podpoře, poskytování a používání družicových navigačních systémů Galileo a GPS a navazujících aplikací ze dne 26. června 2004.

Úmluva z Kapského Města o mezinárodních zájmech o mobilní zařízení ze dne 16. listopadu 2001, účinná od 1. března 2006.

Smlouva o Antarktidě ze dne 1. prosince 1959.

Mezitímní dohoda o určitých opatřeních ve vztahu k omezení strategických zbraní (SALT I) ze dne 26. května 1972, účinná od 3. října 1972.

Smlouva o úplném zákazu jaderných pokusů ze dne 24. září 1996, doposud nenabyla účinnosti.

Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu ze dne 10. prosince 1982.

Dohoda o provedení části XI Úmluvy Organizace spojených národů o mořském právu ze dne 10. prosince 1982.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 159/1991 Sb. ze dne 6. května 1991 o sjednání Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

Návrh právní úpravy odpovědnosti států za mezinárodněprávní delikty z roku 2001.

Úmluva o škodě způsobené na povrchu cizím letadlem třetím osobám ze dne 7. října 1952, účinná od 4. února 1958.

Mezinárodní úmluva o civilní odpovědnosti za jadernou škodu ze dne 21. května 1963, účinná od 12. listopadu 1977.

Úmluva o odpovědnosti vůči třetím osobám v oblasti jaderné energetiky ze dne 29. července 1960, účinná od 1. dubna 1968.

Úmluva o odpovědnosti provozovatelů jaderných lodí ze dne 25. května 1962.

Zásady spolupráce při civilním průzkumu a využití Měsíce, Marsu, komet a asteroidů k mírovým účelům (Artemis Accords) ze dne 13. října 2020.

Zákon USA o konkurenceschopnosti komerčních aktivit ve vesmíru ze dne 25. listopadu 2015.

Nařízení USA o povzbuzování mezinárodní podpory pro obnovu a využívání vesmírných zdrojů ze dne 6. dubna 2020.

Zákon Lucemburska o průzkumu a využívání kosmických přírodních zdrojů ze dne 13. července 2017, účinný od 1. srpna 2017.

Zákon Lucemburska o kosmických činnostech ze dne 15. prosince 2020.

Federální zákon Spojených arabských emirátů č. 12 o regulaci kosmického sektoru ze dne 19. prosince 2019.

Zákon Japonska č. 83/2021 o podpoře podnikatelské činnosti v oblasti průzkumu a rozvoje vesmírných zdrojů z roku 2021.

Zákon Spojeného království č. 38 o vesmíru ze dne 18. července 1986.

Zákon Nauru o nerostných surovinách získaných na mezinárodním mořském dně ze dne 23. října 2015.

4. Seznam použité judikatury

Judikát *Spanish Zone of Morocco Claims* (Velká Británie vs. Španělsko), 1925, 2 UNRIAA 615. Dostupný pod odkazem: https://legal.un.org/riaa/volumes/riaa_II.pdf.

Judikát *Factory at Chorzow* (Německo vs. Polsko), 1925. Dostupný pod odkazem: https://jusmundi.com/en/document/decision/en-factory-at-chorzow-merits-judgment-thursday-13th-september-1928.

Judikát *S.S. „Lotus“* (Francie vs. Turecko), 1927, P.C.I.J. (Ser A), dostupný pod okazem: https://www.icj-cij.org/public/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf.

Judikát *Island of Palmas* (Spojené státy vs. Nizozemsko), 1928, II RIAA, dostupný pod odkazem: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf.

Judikát *Trail Smelter* (Spojené státy vs. Kanada), 1941, dostupný pod odkazem: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_III/1905-1982.pdf.

Judikát *Corfu Channel* (Velká Británie vs. Albánie), 1949, dostupný pod odkazem: https://www.icj-cij.org/en/case/1.

Judikát *Asylum* (Kolumbie vs. Peru), 1950, ICJ Rep 277.

Judikát *Right of Passage Over Indian Territory* (Portugalsko vs. Indie), 1960, ICJ Rep 6.

Judikáty MSD ve věcech *North Sea Continental Shelf* (Spolková republika Německo vs. Dánsko; Spolková republika Německo vs. Nizozemsko) ze dne 20. února 1969.

Judikát *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua* (Nikaragua vs. Spojené státy americké), 1986, ICJ Rep 14.

Judikát *Certain Phosphate Lands in Nauru* (Nauru vs. Austrálie) ze dne 26. června 1992, ICJ Rep. 240.

Judikát *Armed Activities on the Territory of the Congo* (Demokratická republika Kongo vs. Uganda), 2005, ICJ Rep 168.

Judikát *Chagos Marine Protected Area Arbitration* (Mauricius vs. Spojené království), 2011. Dostupný pod odkazem: https://pca-cpa.org/en/cases/11/.

Judikát *Whaling in the Antarctic* (Austrálie vs. Japonsko; za intervence Nového Zélandu), ICJ Rep 2014.

Judikát *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Chorvatsko vs. Srbsko), 2015, ICJ Rep 3.

5. Seznam ostatních zdrojů

Rezoluce OSN č. 1348 (XIII), 18. prosince 1958.

Rezoluce OSN č. 1721, 20. prosince 1961.

Rezoluce OSN č. 1962 (XVIII), 13. prosince 1963.

Rezoluce OSN č. 2574 z roku 1970.

Rezoluce OSN č. 37/92, 10. prosince 1982.

Rezoluce OSN č. 41/65, 3. prosince 1986.

Rezoluce OSN č. 47/68, 14. prosince 1992.

Rezoluce OSN č. 51/122, 13. prosince 1996.

Rezoluce OSN č. 59/115, 10. prosince 2004.

Rezoluce OSN č. 62/101, 17. prosince 2007.

Rezoluce OSN č. 62/217, 21. prosince 2007.

Rezoluce OSN č. 68/74, 11. prosince 2013.

Poradní stanovisko *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, 1996, ICJ Rep 226, odst. 25; Poradní stanovisko *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, 2004.

Zpráva UNCOPUOS o Workshopu OSN/Mezinárodního institutu pro letecké a kosmické právo o budování kapacit ve vesmírném právu, Haag, 18.-21. listopadu 2002.

UNCOPUOS. *Pravidla týkající se vesmírných činností a zřízení registru vesmírných objektů* ze dne13. června 2006.

Pokyny UNCOPUOS pro zmírňování vesmírného odpadu z roku 2010.

Právní podvýbor UNCOPUOS. Návrh stanoviska „*IV. Status and application of the five United Nations treaties on outer space*“, padesáté páté zasedání; Vídeň; 4. až 15. dubna 2016.

Právní podvýbor UNCOPUOS. Padesáté šesté zasedání; A/AC.105/1122, 18. dubna 2017.

Právní podvýbor UNCOPUOS. Padesáté sedmé zasedání; A/AC.105/1177, 30. dubna 2018.

Právní podvýbor UNCOPUOS. *Návrh o mandátu, referenčních podmínkách a pracovním plánu a metodách práce pro pracovní skupinu zřízenou v položce Agendy právního podvýboru s názvem „Obecná výměna názorů na potenciální právní modely pro aktivity při zkoumání,*

výzkumu a využití kosmických zdrojů", šedesáté čtvrté zasedání; Vídeň; 25. srpna až 3. září 2021.

Mezinárodní akademie astronautiky. *První mezinárodní posudek vesmírné solární elektrárny* z roku 2011.

Zpráva Mezinárodního panelu pro přírodní zdroje. *Assessing global resource use: A systems approach to resource efficiency and pollution reduction*. Program OSN pro životní prostředí. Nairobi, Keňa, 2017.

Opční pravidla pro arbitráž ve sporech týkajících se vesmírných aktivit ze dne 6. prosince 2011.

EU, *Mezinárodní kodex chování v kosmickém prostoru* ze dne 31. března 2014.

Dopis ze dne 12. února 2008 od stálého zástupce Ruské federace a stálého zástupce Číny na konferenci o odzbrojení adresovaném generálnímu tajemníkovi konference o odzbrojení prezentující ruské a čínské texty návrhu Smlouvy o prevenci umístění zbraní do vesmíru a hrozby nebo použití síly proti objektům ve vesmíru.

Pokyny meziagenturního výboru k potírání kosmického odpadu ze září 2007.

Mezinárodní ústav pro kosmické právo. *Position paper on space resourse mining*, ze dne 20. prosince 2015.

Představenstvo Mezinárodního ústavu pro kosmické právo. *Statement on Claims to Property Rights Regarding the Moon and Other Celestial Bodies*, 2004.

Haagská mezinárodní pracovní skupina pro správu kosmických zdrojů. *Draft Building Blocks for the Development of an International Framework in Space Resource Activities*, listopad 2019.

Návrh lucemburského zákona o výzkumu a využití kosmických přírodních zdrojů ze dne 11. listopadu 2016.

The 3rd Industrial Revolution Strategy Study for the Grand Duchy of Luxembourg z roku 2016.

Návrh právní úpravy prevence přeshraniční škody způsobené nebezpečnou činností, UN Doc A/56/10, 2001.

Dopis kanadského státního tajemníka pro vnější záležitosti ze dne 23. ledna 1979.

Dopis kanadského státního tajemníka pro vnější záležitosti ze dne 23. ledna 1979.

Protokol mezi vládou Kanady a vládou Sovětského svazu ze dne 2. dubna 1981.

Články o odpovědnosti mezinárodních organizací, Protokol ILC z 63. zasedání, UN Doc. A/66/10, 2011.

Prohlášení některých evropských vlád týkající se výrobní fáze nosných raket Ariane ze dne 30. března 2007.

Ekonomická komise OSN pro Afriku. *Africa's Blue Economy: A Policy Handbook*, 2016.

Nařízení č. 16 z *Regulations on Prospecting and Exploration for Cobalt-rich Ferromanganese Crusts in the Area*, ISBA/18/A/11 (2012), Příloha; Nařízení č.16 z *Regulations on Prospecting and Exploration for Polymetallic Sulphides in the Area*, ISBA/16/A/12/Rev. 1 (2010).

Decision Relating to a Request for Approval of a Plan of Work for Exploration for Polymetallic Nodules Submitted by Nauru Ocean Resources Inc., ISBA/17/C/14, 19. července 2011.

Decision Relating to a Request for Approval of a Plan of Work for Exploration for Polymetallic Nodules Submitted by Tonga Offshore Mining Limited, ISBA/17/C/15, 19. července 2011.

Decision Relating to a Request for Approval of a Plan of Work for Exploration for Polymetallic Nodules Submitted by Marawa Research and Exploration Ltd., ISBA/18/C/25, 26. července 2012; Decision Relating to a Request for Approval of a Plan of Work for Exploration for Polymetallic Nodules Submitted by the Cook Islands Investment Corporation, ISBA/20/C/29, 21. července 2014.

Seabed Disputes Chamber of the International Tribunal for the Law of Sea, Responsibilities and obligations of States sponsoring persons and entities with respect to activities in the Area, poradní stanovisko ze dne 1. února 2011.

Vlastnictví a odpovědnost při těžbě nerostných surovin na Měsíci a asteroidech

Abstrakt

Tato práce se zabývá právním rámcem týkajícím se vlastnických práv k přírodním zdrojům získaným v kosmickém prostoru a otázkou ručení za činnosti spojené s těžbou ve vesmíru. Průzkum a využití kosmických nerostných surovin se stávají stále důležitějšími vzhledem k potenciálním ekonomickým a vědeckým přínosům, které by z takových činností mohly plynout. Neexistence jasného právního rámce týkajícího se vlastnických práv a odpovědnosti ve vesmíru však představuje pro rozvoj kosmického průmyslu značné problémy.

V úvodu se práce zabývá stávajícím režimem kosmického práva, včetně Kosmické smlouvy a Dohody o Měsíci, které zakotvují základní principy pro průzkum a využití kosmického prostoru. V práce je poté pojednáváno o právních debatách kolem vlastnických práv k vesmírným přírodním zdrojům, včetně diskuse mezi Spojenými státy a dalšími zeměmi ohledně výkladu Kosmické smlouvy a vznikající národní vesmírné legislativy. Práce se rovněž věnuje problematice odpovědnosti za kosmické těžební činnosti a problémům při určování odpovědnosti, popřípadě ručení, v případě nehod nebo způsobení škody.

V závěru je pak zdůrazněna potřeba jasného právního rámce, který bude vyvažovat zájmy různých stran účastnících se kosmického průmyslu, včetně tradičních vesmírných zemí, komerčních subjektů a mezinárodního společenství. Takový rámec by měl vyjasnit vlastnická práva ke kosmickým přírodním zdrojům a stanovit jasné pokyny pro odpovědnost při těžbě ve vesmíru. V práci je zdůrazněno, že pro pokračující růst a úspěch kosmického průmyslu je nezbytný vývoj komplexního právního režimu pro vesmírné aktivity, včetně kosmické těžby.

Klíčová slova: kosmické právo, těžba ve vesmíru, kosmické přírodní zdroje

Ownership and liability while space mining on the Moon and asteroids

Abstract

This paper explores the legal framework regarding property rights to space resources and the issue of liability for space mining activities. The exploration and utilization of space resources are becoming increasingly important, given the potential economic and scientific benefits that could result from such activities. However, the lack of a clear legal framework regarding property rights and liability in space poses significant challenges to the development of the space industry.

The paper begins by examining the existing space law regime, including the Outer Space Treaty and the Moon Agreement, which provide the foundational principles for space exploration and utilization. The paper then discusses the legal debates surrounding property rights to space resources, including the debate between the United States and other countries regarding the interpretation of the Outer Space Treaty and emerging national space legislation. The paper also examines the issue of liability for space mining activities and the challenges in determining responsibility or liability in the event of accidents or damages.

The paper concludes by highlighting the need for a clear legal framework that balances the interests of different stakeholders in the space industry, including space-faring nations, commercial entities, and the international community. Such a framework should clarify property rights to space resources and establish clear guidelines for liability in space mining activities. The paper argues that the development of a comprehensive legal regime for space activities, including space mining, is essential for the continued growth and success of the space industry.

Klíčová slova: space law, space mining, space resources